

Op de barricade voor de seksuele emancipatie. Het engagement van professoren en studenten van de Gentse universiteit vanaf 1969

Masterproef voorgelegd aan de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte voor het behalen van de graad van Master in de Geschiedenis – Promotor: Prof. Dr. G. Deneckere

Anke Stefens - 01003971

Academiejaar 2014-2015

Op de barricade voor de seksuele emancipatie. Het engagement van professoren en studenten van de Gentse universiteit vanaf 1969:

Inhoud

Woord Vooraf:.....	3
Inleiding en probleemstelling:.....	4
Methodologisch kader:	8
Deel I De nieuwe sociale bewegingen en de feministische bewegingen rond seksualiteit:	12
Op de barricades voor seksuele emancipatie:	17
Uitgelicht: Kruisvaders aan de RUG :.....	20
I. Moraalwetenschappers op de barricade voor de seksuele bevrijding: Jaap Kruithof en zijn apostelen:.....	20
II. <i>Michel Thiery</i> :	29
Deel II: De Maartbeweging:.....	36
Hoofdstuk I: De achtergrond van de protestbewegingen onder de studenten:.....	36
Hoofdstuk II: De Maartbeweging:	42
“Pornografie, zin of onzin?”:	42
Verloop van de Maartbeweging:.....	44
Gevolgen van de Maartbeweging:	54
Betekenis van de Maartbeweging voor de seksuele revolutie na '69 aan de RUG :.....	56
Deel III: Conflict en Dialoog aan de RUG :	61
Hoofdstuk I: Het universitaire studententijdschrift kruist haar degenen:.....	62
Hoofdstuk II: Mordicus en de studentenartsen:	67
Hoofdstuk III: Seksuele Voorlichting en de aids-campagne aan de RUG :	74
Hoofdstuk IV: Home Heymans, een initiatief voor gezinsplanning:.....	90
Hoofdstuk V: De strijd om de Gemengde homes:.....	92
Deel IV: Conflict aan de RUG :	98
Hoofdstuk I: Over Roze Vlinders en Liever Heksen:	99
IV.I.I: Radicale Homogroepen:.....	111
IV.I.II. Het debat rond Pedoseksualiteit en haar aanleiding:.....	124
Hoofdstuk II: De abortusbeweging aan de RUG:.....	131
Besluit:.....	143
Bibliografie:	145
Literatuur:.....	145

Websites:.....	147
Tijdschriften en kranten:	153
VRT-Archief:.....	156
Universiteitsarchief Gent:	157
AMSAB:.....	160
Mondelinge bronnen:.....	161
Lijst met afkortingen:	162

Woord Vooraf:

Ik wil graag de mensen van het universiteitsarchief van Gent bedanken voor hun hulp bij het verwerven van data, het beschikbaar stellen van hun archiefmateriaal en het advies in mijn zoektocht. De archivariissen van het VRT-archief voor hun geduld met mijn technologische missers en het openstellen van hun archief. Ook mijn interviewsubjecten die me te woord stonden voor mijn thesis en bereid waren om mij in hun verleden te laten wroeten. Vooral omdat ze me allen hebben ontvangen met grote gastvrijheid.

Verder wil ik ook mijn familie en vrienden bedanken, omdat ze me bijstonden in een moeilijk proces. Omdat ze het geduld hadden om te luisteren naar de vragen waarmee ik zat en omdat ze konden lachen om mijn begeestering. Maar ik wil hen ook bedanken voor de ontspanning tussendoor en de glimlach die ze op mijn gezicht wisten te toveren. Ook heel erg bedankt aan Tim, Karolien en mijn zus, Maruschka, om mijn thesis na te lezen en met een kritische blik te benaderen. Speciale dank gaat uit naar mijn gezinsleden, mijn ouders en zus, bij wie ik steeds terecht kan, die onvoorwaardelijk van mij houden en mij helpen om een plaats te vinden in de samenleving, elk op hun eigen manier, elk met hun eigen eigenheid en sterke persoonlijkheid.

En tot slot dank aan mijn promotor, prof. Dr. Deneckere, die me heel erg heeft bijgestaan met haar suggesties en bijsturing. Zonder haar begeleiding had ik waarschijnlijk heel lang vastgezet in mijn embryonale, feministische kritieken en in de duisternis van het archiefmateriaal. Ook dank aan Fien Danniau en Ruben Mantels voor hun suggesties. Bij uitbreiding wil ik ook alle professoren en assistenten van de opleiding Geschiedenis aan de UGent bedanken, omdat zij mij als student enkele jaren onder hun vleugels hebben genomen en mij met hun boeiende en prikkelende materie hebben klaargemaakt voor het leven. Ze hebben mijn gedachten en identiteit mede vormgegeven via hun schitterende opleiding.

Inleiding en probleemstelling:

Een thesis schrijven is geen eenvoudige opdracht. Onze hele opleiding werken we naar dat moment toe en toch, het moment dat we ervoor staan is er niets zo beangstigend als het schrijven van dat eindwerk. Niet alleen willen we ermee bewijzen wat we waard zijn als historicus. We sluiten er ook een levensfase mee af, althans dat hopen we, en we gaan een nieuwe levensfase tegemoet. Maar alvorens die te betreden is er dus de strijd om een wetenschappelijk eindwerk te presenteren.

Vanaf mijn eerste jaar geschiedenis was gendergeschiedenis een echte eyecatcher voor mij en dat is ze gebleven, zeker na de minor globalisering en diversiteit. Aanvankelijk was mijn idee om een thesis te schrijven rond vrouwelijke seksualiteit en pornografie. Die interesse kwam er via discussies met mijn zus, psycholoog en seksuoloog van opleiding. We bediscussiëren vaak hedendaags onderzoek, maar die historiografische inslag in dergelijke debatten is cruciaal om de positie van vrouwelijke seksualiteit vandaag te begrijpen en dat was iets waarnaar ik onderzoek wou doen. Professor Deneckere was meteen bereid mijn promotor te zijn, maar vanwege haar sabbatjaar drong de noodzaak zich op om mijn thema aan te passen binnen het kader van UGentMemorie. Na een kleine prospectie, naar wat ik met het globale thema van seksualiteit en de rol van de intellectueel kon doen in de archieven van onze Alma Mater, werd het beslist. Het zou een onderzoek worden naar de rol van de universiteit van Gent in het seksuele debat. Die universiteit wordt zowel gevormd door haar academisch en technisch personeel als door haar studenten.

De universiteit van Gent speelt al anderhalve eeuw een prominente voorhoederol in het feministische debat. Een universiteit kan een grote rol spelen in het maatschappelijk debat: niet alleen haar onderzoek is voer voor argumenten en tegenargumenten, ook haar initiatieven en organisaties en de vorming van haar studenten spelen een cruciale rol in de polarisering van een debat. De zogenaamde seksuele revolutie creëerde een open sfeer ten overstaan van seksualiteit. Toch zal het nog geruime tijd duren alvorens mannen en vrouwen openlijk over hun seksuele voorkeuren kunnen spreken, voorbehoedsmiddelen ingeburgerd geraken etc. Tot op de dag van vandaag rusten er echter nog heel wat taboes op thema's rond seksualiteit. Dat bewijzen fenomenen als homo-bashing en de reacties op de eerste erkende BDSM-studentenvereniging in België, die in 2013 erkend werd aan de Universiteit van Gent. Desalniettemin werd een groot deel van het seksuele spectrum bespreekbaarder sinds de veranderingen na de jaren '50 van de 20ste eeuw. In deze thesis wordt de vraag gesteld naar de rol van de Gentse universiteit in dit debat rond seksualiteit sinds 1969. Op welke manier droeg onze Alma Mater bij tot de bespreekbaarheid van seksualiteit? Of hoe ontwikkelde de seksuele revolutie zich aan de universiteit van Gent?

De focus in deze thesis zal liggen op organisaties en acties aan de universiteit van Gent van studenten en/of academisch personeel en hun maatschappelijke connectie. Belangrijk is daarbij om de steun vanuit het docerend personeel aan dergelijke organisaties en acties te evalueren. Wat betekenen figuren als Jaap Kruithof en Bob Carlier bij dergelijke studenteninitiatieven? Wordt hun argumentatie overgenomen in debatten rond homoseksualiteit of abortus of is hun participatie nog actiever? Welke plaats nemen intellectuelen aldus in binnen een maatschappelijk debat en op welke manier kunnen zij bijdragen tot dit debat.

Een maatschappelijk debat wordt vanuit verschillende bewegingen opgebouwd. In deze thesis willen we een onderscheid maken tussen de beweging binnen en buiten de universiteit van Gent en onderzoeken waar die twee bewegingen elkaar tegenkomen. Het is dus belangrijk de vraag te stellen naar hoe burgerorganisaties van niet-studenten of zelfs voormalig studenten van de universiteit van Gent trachten te connecteren met de studenteninitiatieven of de initiatieven van de universiteit zelf. Daarbij duiken vragen op als: hoe actief waren de Dolle Mina's aan de UGent? Wat is de betekenis van de studentenbewegingen voor dergelijke organisaties in hun strijd voor de vrouwelijke emancipatie? Hoe werken organisaties van de UGent samen met organisaties buiten de universiteit?

Een eerste belangrijk onderdeel in deze thesis zal dus een netwerkanalyse zijn van organisaties die actief waren binnen het seksuele debat en vooral hoe die organisaties met elkaar verbonden waren. Wie waren haar voornaamste actoren, wat brachten zij binnen in de organisatie, welke ondersteuning en op welke manier boden zij die steun? Het is ook belangrijk om de voor- en tegenstanders binnen de universiteit te schetsen. Want de universiteit mag dan wel vooruitstrevend genoemd worden, de debatten rond seksualiteit waren scherp en vaak verspreid over een lange periode. Dit doet vermoeden dat de tegenstanders ook aan onze universiteit sterker in hun schoenen stonden dan de 'progressieven', die de legalisering van abortus eisten en streefden naar tolerantie ten overstaan van seksuele voorkeur. De openheid ten opzichte van seksualiteit is terug te vinden bij studenten, dat is zeker. Toch lijkt het erop dat ook andere krachten de bestuursraden van de universiteit op de knieën dwingen in het debat rond seksuele zelfontplooiing. Het professorenkorps lijkt de aangewezen intellectuele elite om haar werkgever te begeleiden naar het doorbreken van seksuele taboes. In de jaren '60 en '70 dienden zich prominente figuren aan in het maatschappelijk debat, namelijk: de filosoof Jaap Kruithof, gynaecoloog Michel Thiery, filosofen Leo Apostel en Etienne Vermeersch, seksuologen Bob Carlier en Jos Van Ussel. Niet alleen zijn zij prominente denkers in het maatschappelijk debat en in de geschiedenis van de universiteit, maar vermoedelijk hadden zij ook enige invloed op het beleid van de universiteit met hun ideeën.

Een tweede belangrijk luik van deze thesis is hoe het maatschappelijk debat gevoerd wordt door de studenten, het academisch personeel en de universiteit zelf. Daarvoor is een analyse van hun discours onontbeerlijk. Ook hun acties en initiatieven staan daarbij centraal. Maar ook de maatschappelijke en mediale perceptie van deze organisaties en de debatten die zij naar voor schoven is belangrijk voor een analyse van het belang van hun initiatieven.

Deze masterproef werd opgebouwd in verschillende delen. Zoals gebruikelijk zal eerst het methodologisch kader beschreven worden. In deel I 'De nieuwe sociale bewegingen en de feministische bewegingen rond seksualiteit' is het de bedoeling een algemene duiding te geven over wat er gaande was in België en dan voornamelijk in Vlaanderen sinds het einde van WOII. Daaruit wordt getracht om een aantal prominente figuren en organisaties te distilleren en te zoeken naar een verband met de Gentse universiteit. Uit dit deel moet de politieke verweving en de maatschappelijke constellatie duidelijk blijken. Evenals het gebrek aan cohesie dat een concept als de nieuwe sociale beweging naar voor schuift. Er is geen sprake van een radicale breuk met de politieke zuilen, ook zij zijn een belangrijke actor, waarnaast en waarbinnen een myriade aan subculturen en groepen vorm krijgen via acties en organisaties, die officieel of officieus met de 'klassieke' zuilen verbonden kunnen zijn. Daarbij valt uiteraard rigiditeit te vermijden, want er ontstaan wel degelijk nieuwe zuilen en vele groepen distantiëren zich openlijk van het politieke establishment. Maar het is juist interessant, zoals in onze probleemstelling wordt aangehaald, om die verbondenheid met de zuilen af te toetsen. In het deel 'Uitgelicht' worden een aantal belangrijke figuren aan de RUG (Rijksuniversiteit Gent) besproken. Een apart hoofdstuk aan hen wijden, is noodzakelijk om een aantal redenen. Ten eerste zijn het figuren die in deze bewegingen via het academisch debat en op tal van andere manieren een serieuze bijdrage hebben geleverd aan het maatschappelijk debat rond seksualiteit. Ten tweede werd ervoor gekozen om hen in het eerste deel toe te lichten, omdat sommige van hen in de volgende delen meermaals terugkomen en/of omdat sommigen van zo'n grote betekenis gebleken zijn in de periode vóór de maartbeweging, waarmee dit proefschrift aanvangt in het tweede deel, dat het opportuener leek om ze eerder uit te lichten. Ten derde zijn er ook figuren, zoals Bob Carlier en Etienne Vermeersch, die hun nalatenschap haalden bij andere besproken figuren in dit hoofdstuk, zoals Kruithof en Van Ussel, en het leek me dan ook belangrijk die nalatenschap te duiden. De laatste figuur die in dit deel zal worden toegelicht is Prof. Dr. Michel Thiery, de pionier van de voorbehoedsmiddelen in Vlaanderen.

Vanaf deel II zal deze thesis handelen over de seksuele revolutie aan de universiteit van Gent en hoe deze zich daar ontwikkelde. Deel II zal handelen over de maartbeweging en haar achtergrond en verloop. De maartbeweging van 1969 is een interessante casus om mee te starten, doordat ze heel veel inzicht geeft in hoe de beweging na deze periode zich ontwikkelt. We zullen uit deze casus dan

ook een aantal kenmerken distilleren die we kunnen meenemen naar de volgende delen. Deel III bestaat uit vijf hoofdstukken: een hoofdstuk, waarin het studententijdschrift Schamper en haar geschiedenis zal worden toegelicht, daar Schamper en haar voorgangers de belangrijkste bron van dit werkstuk vormen. En een hoofdstuk dat zal handelen over de studentenvereniging Mordicus en de studentenartsen. Een hoofdstuk over seksuele voorlichting aan de RUG , waarvan ook de Aidscampagne een belangrijk onderdeel was. En dan tot slot de laatste twee hoofdstukken over initiatieven voor gezinsplanning aan de RUG en de strijd voor de gemengde homes. Deel III onderscheidt zich van deel IV, dat achtereenvolgens handelt over de holebi-beweging en de strijd rond abortus. Deel III spitst zich namelijk toe op initiatieven die in dialoog tussen de universitaire besturen, het academisch personeel en de studenten tot stand kwamen, ook al is de aanleiding tot de dialoog ook vaak conflict. Deel IV zal betrekking hebben op thema's die zich: ten eerste in brede, extra-universitaire gecoördineerde bewegingen inplantten en ten tweede omdat er van een dialoogmodel in deze minder sprake was dan bij de thema's behandeld in deel III. Sterker nog dat er sprake was van een conflictmodel in de casussen van de holebibeweging en de abortusbeweging, ondanks het feit dat zowel studenten als academici deelnamen aan deze bewegingen. Ten slotte is er het besluit van deze thesis, de bibliografie en bronnenlijst en een lijst met gebruikte afkortingen.

Methodologisch kader:

Een eerste methodologisch startpunt was het bepalen van een startpunt voor mijn thesis. Een debat zoals dat rond seksualiteit is een debat van lange adem en een censuur zou dergelijk complex debat begrenzen. Daarom ook dat bij elke deelaspect van het debat zoals het in deze thesis zal worden besproken, er ook aandacht gegeven zal worden aan de periode vóór 1969. Er zijn verschillende noemenswaardige knooppunten waarmee ik mijn thesis had kunnen laten beginnen. Bijvoorbeeld: bij de publicatie van *Jeugd voor de Muur*, een werk dat naar mijn aanvoelen Vlaanderen op haar grondvesten deed daveren. Of bij de commercialisering van de pil in 1962, die een substantiële verandering bracht in het denken rond seksualiteit en een cruciaal gegeven was in de seksuele emancipatie van vele Vlaamse mannen en vrouwen. Of met de studentenrevoltes in 1966, waaraan niet alleen studenten deelnamen maar ook scholieren die zich verzetten tegen allerlei vormen van autoriteit. Het is ook binnen die sfeer dat in 1969 de maartbeweging op gang kwam aan de universiteit van Gent. Maar het is dat laatste ijkpunt dat ik als eerste ijkpunt wou nemen in mijn bronnenonderzoek. Ten eerste is het een symbolische datum in de geschiedenis van de UGent. Daarnaast is het ook de eerste keer dat de Gentse studenten zich zo massaal gaan verzetten tegen hun eigen universitaire besturen of overheden, zoals zij ze benoemen. Eveneens luidde ze op verschillende vlakken een geheel nieuw tijdperk in aan de universiteit van Gent. Maar ze bracht naar mijn gevoel ook het thema van seksualiteit en seksuele expressie voor het eerst echt binnen in de universitaire gebouwen, waar ze niet langer monopolie was van enkele prominente academici die de Vlaamse jongeren leerden vrijen. De studenten namen het debat mee in handen en gaven haar sinds de maartbeweging sturing. Het tweede en laatste ijkpunt is de depenalisering van de abortuswet. Oorspronkelijk was het plan om de debatten rond seksualiteit tot vandaag te bestuderen, omdat ik dan de lijn kon doortrekken tot het actuele debat rond transgenders en de oprichting van een begeleidingscentrum voor transgenders in het UZ van Gent. Een initiatief dat naar mijn mening op alle manieren zou moeten worden toegejuicht. Dit initiatief en het debat rond transseksuelen toont namelijk duidelijk aan dat genderrollen compleet voorbijgaan aan onze hedendaagse samenleving. Bovendien demonstreert het debat onze wil tot weten en het begrijpen van alle vormen van seksualiteit. Maar wegens tijdsgebrek bleek al gauw dat een historische studie rond een belangrijk thema als seksualiteit doortrekken tot 2015 een onmogelijke opdracht was. Daarom werd voor een ander ijkpunt gekozen. De depenalisering van abortus leek een uitstekend eindpunt voor dit werk. Ten eerste omdat ik geloof dat haar depenalisering een sluitstuk was in een fase binnen de seksuele revolutie, waarin ook de fase na de bevruchting bespreekbaar werd. Anticonceptie en haar aanvaardingsproces maakte bespreekbaar dat mensen, en in het bijzonder vrouwen, ervoor konden kiezen om geen kinderen te hebben of er geen te nemen op een bepaald tijdstip in hun leven. Abortus ging over een fase waarin bevruchting had plaatsgevonden en de vrouw in kwestie zich de

vraag stelde naar de wenselijkheid van het leven in haar buik. De depenalisering erkende dat recht om die vraag te stellen. Ten tweede vind ik de abortusstrijd een erg interessante casus binnen de feministische stromingen. Bovendien een casus waar ik heel wat vragen en bedenkingen bij heb, niet in de zin dat ik abortus niet zou goedkeuren, maar wel in de campagne die errond gevoerd werd en de aanpak. Ten derde vonden in de overgang van 1990 naar 1991 ook binnen de universiteit van Gent een aantal structurele hervormingen plaats, waardoor de universiteit intern ook heel wat veranderingen doormaakte. Aldus sloot ook onze Alma Mater symbolisch een levensfase af en werd ze omgedoopt tot de UGent.

Mijn tweede methodologische uitdaging was de vraag- en probleemstelling. Met enige moeite wist ik die voor mezelf uit te tekenen, maar merkte wel dat deze tijdens het onderzoeks- en schrijfproces toch voortdurend werd bijgesteld. Zo had ik aanvankelijk mijn onderzoeksplan opgesteld op basis van een aantal belangrijke ijkpunten, die ik tijdens een eerste bronnenprospectie en literatuuronderzoek was tegengekomen. Zij vormden in zeker zin mijn kapstok. Maar tijdens het bronnenonderzoek stootte ik op tal van andere ijkpunten, verbindingen tussen bewegingen en debatten et cetera en mijn kapstok vervaagde steeds meer, evenals mijn beeld dat de universitaire besturen waarschijnlijk erg afkerig stonden ten aanzien van de vragen rond seksualiteit en sexexpressie¹ en er alles zouden aan gedaan hebben om de vrije seksuele beleving waar hun studenten naar smachtten te fnuiken. Het beeld bleek genuanceerder, zoals alles in het leven dat op het eerste zich zwart-wit lijkt, achteraf ook grijze zones blijkt te hebben. In ieder geval is thesissen een proces van lange adem, waarbij je jezelf en je focuspunten constant in vraag stelt. Zo heb ik ook erg geworsteld met het debat rond pedoseksualiteit. Ik kon me erg moeilijk inleven in de algemene teneur van een beweging, waarin men voorstander was van seksuele contacten tussen jonge kinderen en volwassen mannen. Aanvankelijk dacht ik zelfs dat het ging om tieners en seksuele relaties tussen pakweg een jongen van twaalf en een man van achttien. Sinds de thesis van mijn zus over pedofilie heb ik begrip voor de gevoelens en interne strijd waarmee mensen met pedofiele neigingen worden geconfronteerd en hoe belangrijk het is om de factoren te kennen die dergelijke seksuele delinquentie tot stand brengen en in stand houden, zodat begeleiding mogelijk wordt en dat het primair doel van bescherming van kinderen aanwezig blijft en daartoe dient het begrip van de dader. Maar het is niet omdat je iets gaat bekijken vanuit het standpunt van een 'dader' , dat dit betekent dat je het goedkeurt. Het beschermen van één delinquent individu is, volgens mij, namelijk secundair aan het beschermen van de maatschappij. Het was ook meteen duidelijk dat het niet ging om een debat dat binnen een marginaal segment van de holebi-beweging werd gevoerd, want het waren mensen als

¹ Sexexpressie: samentrekking van seks(uele) en expressie. Neologisme dat regelmatig in blogs wordt gebruikt en ook bij seksuologen meer en meer ingang vindt.

Bob Carlier en Van Ussel die het debat rond pedoseksualiteit in handen namen. Hoe verplaats je je als historicus zonder vooroordelen terug in die tijdsgeest? Het is een vraag die me lange tijd bezighield en waarover ik met heel wat vrienden en familie heb gesproken om me terug te kunnen plaatsen en af te stappen van mijn denkkader dat in het post-Dutroux tijdperk werd gevormd. Althans ik hoop dat ik er enigszins in geslaagd ben.

De derde methodologische uitdaging was mijn bronnencorpus aflijnen. Globaal maakten twee archieven deel van mijn onderzoek: het universiteitsarchief zelf, waar ik gebruik maakte van pamfletten, affiches, verslagen van vergaderingen en vooral van de studententijdschriften, én het VRT-archief. Vooral het studententijdschrift Schamper en haar voorgangers wierpen zich op als prominent bronnenmateriaal. De reden daarvoor is dat deze tijdschriften vaak zeer gedetailleerd verslaggeven van tal van gebeurtenissen aan de RUG, zowel bestuurlijke maatregelen als studentendebatten en –protesten. Uiteraard is dat ook in zekere zin een beperking omdat het eenzijdige verslagen en standpunten betreft en ze vooral geschreven werden vanuit het standpunt van de studenten. Maar de sterkte daarvan is dat de artikels over studentenverenigingen, over protesten, debatten en dergelijke vaak door de organisaties zelf werden geschreven. Hierdoor kreeg ik zowel inzicht in de interne keuken als in hun manier om aan zelfrepresentatie te doen. Verder zijn er ook aantal heel interessante interviews met mensen als Bob Carlier, Kruithof, Van Ussel etc, die inzicht geven in hun denken en sturing in de debatten. Ook uit de interviews en de literatuur bleek dat het studententijdschrift een betrouwbare bron was om de bewegingen aan de universiteit te volgen.

Daarnaast maakte ik ook gebruik van de mondelinge geschiedenis. Ik koos ervoor een aantal interviews af te nemen. Die interviews waren voornamelijk bedoeld als aanvulling op de geschreven bronnen uit mijn archiefonderzoek en om me inzichten te verstrekken in de tijdsgeest. De vijf interviews bleken erg leerrijk te zijn en brachten me eveneens op nieuwe denkpijlers. Ik werk zelf ook het liefste met mondelinge bronnen, omdat ik geïnteresseerd ben in het persoonlijke verhaal en perceptie. Ik vind het als onderzoeker uitdagend om te leren omgaan met alle input die uit dergelijke gesprekken komt. Zo is er het gevaar van manipulatie bij de geïnterviewde, dat kan zijn om zichzelf beter te doen uitkomen of ten gevolge van de afstand in tijd of om tal van andere redenen. Bij geschreven bronnen is het gevaar op manipulatie door de onderzoeker echter ook aanwezig, dat kan bewust of onbewust zijn, doordat we andere tijd- en denkkaders hanteren, of manipulatie door de auteur van de bron.

Een vierde uitdaging was het verwerken van de gevonden gegevens. Ik had de gegevens uit de archieven vooraf al gelabeld, hetzij thematisch, hetzij binnen een campagne, zoals die rond artikel

372bis en Eliane Morrissen. Dit maakte de verwerking toch al gemakkelijker. Maar de gegevens moesten ook samengebracht worden en de inzichten die je in een thesis naar voor wil brengen moeten zichtbaar zijn in je structuur, wat toch niet altijd een eenvoudige opdracht bleek. Er waren ook studies, zoals *Het seksuele probleem* van Jos Van Ussel, die zowel fungeerde als basiswerk voor de literatuur als fungeerde als bron. Het werk van Van Ussel was lange tijd een basiswerk voor historici in opleiding en naar mijn gevoel heeft het in de historische studies rond seksualiteit haar belang nog steeds niet verloren, vandaar dat ik ook een enorme waarde hecht aan de feitelijkheden in zijn werk. In deel I zal zij dan ook gebruikt worden om die feitelijkheden rond de seksualiteit in Vlaanderen mee te reconstrueren. In het hoofdstuk Uitgelicht zal zij onderdeel maken van het bronnencorpus om de figuur van Van Ussel te reconstrueren.

Deel I De nieuwe sociale bewegingen en de feministische bewegingen rond seksualiteit:

In het België van de jaren '50 vond een proces van ontkerkelijking en ontzuiling plaats. Deze constellatie maakte het pad vrij voor nieuwe bewegingen die in de jaren '60 opgang maakten en zich lostrokken van de klassieke politieke bewegingen. De emancipatiegolf van de jaren '60 bracht een mentaliteitsverandering met zich mee. Men riep op voor de erkenning van de waarde van het individu, de capaciteiten van het individu om kritisch te zijn, autonoom, en ethisch te zijn. Daarnaast verlangde men van het individu dat het zich zou verzetten tegen het gezag, de autoriteit en het paternalisme en deze in vraag zou stellen en zou contesteren. Aan de grond lagen de secularisatieprocessen, de opkomst van het humanisme na WOII en de rationalistische vooruitgangsideologie, die ervoor zorgden dat mensen steeds meer controle kregen over hun eigen leven en denken, los van godsdienst en Kerk². Uit de nieuwe breuklijn rond postmaterialistische waarden ontstaan een aantal nieuwe sociale bewegingen³.

De nieuwe sociale bewegingen behoorden tot het maatschappelijk middenveld of de *civil society*⁴. Volgens auteurs als Staf Hellemans en Marc Hooghe vindt die term haar oorsprong in het volgende: "De nieuwe sociale bewegingen zetten zich met deze zelfgekozen term doelbewust af van de 'oude' sociale bewegingen, vooral dan van de arbeidersbeweging, waar men ideologisch het dichts bijstond⁵." De auteurs verkiezen de term links- libertair boven de term postmodernisten, wanneer ze het hebben over de deelnemers van deze nieuwe sociale bewegingen. Waarbij links niet langer voor een ideologisch systeem stond, zoals het socialisme, maar eerder voor vagere waarden als sociale gevoeligheid, rechtvaardigheid of een kritische houding ten overstaan van de vrije markteconomie. Libertair stond voor antiautoritair wantrouwen tegenover grote, hiërarchische organisaties, zoals het leger, de Kerk, de staat of massapartijen. Wat ook in deze laatste term vervat lag, volgens Hooghe en Hellemans, is het streven naar persoonlijke zelfautonomie en zelfontplooiing⁶. De verschillende bewegingen die onderdeel uitmaakten van de nieuwe sociale bewegingen waren betrokken in allerlei velden, milieumilitantisme, vredes- en antiracismebewegingen, vrouwenbewegingen, de Vlaamse kwestie en de derde wereldbewegingen.

² Witte (E.), Craeybeckx (J) en Meynen (A.). *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2005, p.300

³ Deneckere (G.), De Paepe (T.) en De Wever (Br.). *Een geschiedenis van België*. Gent, Academia Press, 2012, p.203

⁴ Red. Hellemans (S.) en Hooghe (M.). *Van 'mei '68' tot 'Hand in Hand'*. Nieuwe sociale bewegingen in België 1965-1995. Garant, Leuven, p.9

⁵ Red. Hellemans (S.) en Hooghe (M.). *Van 'mei '68' tot 'Hand in Hand'*. Nieuwe sociale bewegingen in België 1965-1995. Garant, Leuven, p.11 Uit: Van Trier, 1979 en Hellemans, 1985

⁶ Ibidem

De nieuwe sociale bewegingen hadden drie andere belangrijke kenmerken. Ten eerste zijn ze elite-uitdagend⁷. Dit elite-uitdagende aspect had vooral te maken met het feit dat de nieuwe sociale bewegingen streefden naar een grotere participatie in de representatieve democratie. Zij wouden het establishment uitdagen om hen zo terug op het juiste pad te dwingen. In België gingen zij in tegen de autoritaire verrechtsing. Ze wouden nieuwe problemen op de kaart zetten van de bestaande machtsfactoren. Ze wouden deze dus niet omverwerpen. Met betrekking tot de emancipatorische vrouwenbewegingen en seksuele bewegingen is dit wel een belangrijk aspect, dat toch enige vertwijfeling met zich meedroeg. Het niet omver willen werpen van bestaande machtsstructuren zou ook impliceren dat het patriërchaat niet voldoende gecontesteerd zou worden. In hun propaganda echter beweerden vrouwen- en holebi-bewegingen, twee belangrijke spelers in de bewegingen rond seksualiteit, juist wel dit doel voor ogen te hebben. Toch zal blijken dat discours en actie niet altijd één en dezelfde zijn. Ten tweede hadden de nieuwe sociale bewegingen een enorme mobiliserende kracht en waren ze zeer activistisch⁸. Ze slaagden erin om op korte tijd een hele grote groep mensen op straat te krijgen. Hooghe en Hellemans wijten dit aan de grote vèrvechting tussen de verschillende groepen en organisaties, omdat ze vanuit eenzelfde subcultuur kwamen en niet zuilgebonden waren, zoals de 'oude' sociale bewegingen dat wel waren, en aan hun mogelijkheid tot frontwerking die hieruit voortvloeide. Hun mobilisatiekracht zou echter wegvallen van zodra de organisaties geïnstitutionaliseerd geraakten. Ook hier moeten we een kanttekening plaatsen bij de auteurs: Sommige organisaties kwamen juist binnen die zuilen tot stand en er waren duidelijk frontwerkingen tussen zuilgebonden en niet-zuilgebonden organisaties. Ten derde waren de nieuwe sociale bewegingen sterker organisatorisch gedecentraliseerd dan de 'oude' sociale bewegingen. Daarbij kenden ze drie organisatietypes: de kleine, lokale actiegroepen, de goed uitgebouwde (inter)nationale organisaties en de koepelorganisaties. Afhankelijk van hun organisatiegraad varieerden deze organisatietypes in de praktijk toch sterk.

De veranderingen in het politiek, economisch, sociaal en cultureel klimaat na WOII en de nieuwe sociale bewegingen die hieruit voortvloeiden, zorgden ervoor dat de emancipatie van de vrouw op korte tijd accelereerde. De democratische participatie van de Belgische vrouwen werd verhoogd met de komst van het vrouwenstemrecht in 1948 (op federaal en gewestelijk niveau), waarmee ook vrouwen een belangrijke actor en vooral een steeds belangrijker publiek in het politieke landschap werden. Een publiek dat geïnformeerd en betrokken moest worden, maar vooral een publiek dat in dat landschap, volledig rechtsgeldig, haar stem kon laten horen. Ook op economisch vlak werden

⁷ Barnes (S.), Samuel (H.), Allerbeck (K.) en Kaase (M.). *Political action: mass participation in five western democracies*. Sage, Beverly Hills, 1979

⁸ Red. Hellemans (S.) en Hooghe (M.). *Van 'mei '68' tot 'Hand in Hand'*. Nieuwe sociale bewegingen in België 1965-1995. Garant, Leuven, p. 15-16

vrouwen onafhankelijker, want na de oorlog gingen steeds meer vrouwen buitenshuis werken en werd het conservatief vrouwen-aan-de-haard model sterk in twijfel getrokken⁹. Op socio-cultureel vlak vond een opvallende mentaliteitsverschuiving plaats. Onder andere de pedagogie van de seksualiteit onderging een grote verandering. Niet langer lag hier het accent op procreatie en zedenverloedering waar het de vraag naar genot betrof, maar op de relationele context waarbij het gevoelsmatige centraal stond¹⁰. Dit ten gevolge van de toenemende verwetenschappelijking en professionalisering van het seksuele discours; de publicatie van de rapporten van Kinsey in 1948 *Sexual behaviour in the human male* (over de seksualiteit van mannen) en in 1953 *Sexual behaviour in the human female* (over de seksualiteit van vrouwen); de publicatie van allerlei voorlichtingsboeken voor jongeren in België en in de rest van de Westerse wereld; het toenemende belang van seksuologen; publicatie van het onderzoek van Masters en Johnson in 1966 en de Hite-rapporten in de jaren '70 en '80 et cetera- én de medische ontdekkingen met betrekking tot anticonceptie, abortus en sterilisatie. Maar ook de veranderde seksuele moraal na WOII had invloed op de veranderde pedagogisering van de seksualiteit en de verschuiving van de grenzen in de seksualiteit van burgers. Die moraliteitsverandering had te maken met de oorlogszwangere¹¹ vrouwen. De nieuwe 'openheid' rond seksualiteit was met andere woorden een noodzakelijk 'copingsmechanisme' om om te gaan met de zedenverwildering die had plaatsgevonden. Er dient wel op gewezen te worden dat men over het algemeen toleranter omging met de zedenverwildering van mannen dan van vrouwen. Men wou afstappen van de angstpsychose rond seksualiteit, echter nog steeds met het doel jongeren zedig te houden en buitenhuwelijkse betrekkingen af te keuren¹². Het lust- en genotsaspect kwamen in de eerste periode nog niet ter sprake.

De veranderingen in de seksuele moraal hadden ook veel te maken met de verangelsaksisering van de jongerencultuur aan het einde van de jaren '50: de subcultuur van de Rock'n Roll kreeg vorm, in de film werden seksgodinnen en -goden als James Dean, Brigitte Bardot en Marilyn Monroe ongelooflijk populair. In protestantse landen werd ook vrijer gesproken over seksualiteit daar zij minder beperkt werden door katholieke voorschriften¹³. In onze contreien onderging de wereld van de literatuur een nieuwe metamorfose. Deze stapte af van de Vlaamse zedelijkheid, zoals de gedichten van Hugo Claus, aan wiens erotische poëzie niet iedereen in het katholieke Vlaanderen

⁹ Deneckere (G.), De Paepe (T.) en De Wever (Br.). *Een geschiedenis van België*. Gent, Academia Press, 2012, p.204

¹⁰ Van Ussel (J.M.W.). *Geschiedenis van het seksuele probleem*. Boom, Meppel / Amsterdam 1982 (7de druk), pp.340 - 341

¹¹ Oorlogszwangere vrouwen waren vrouwen die tijdens de oorlog zwanger werden van soldaten.

¹² van Ussel (J.M.W.). *Geschiedenis van het seksuele probleem*. Boom, Meppel / Amsterdam 1982 (7de druk), P.341

¹³ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.13

haar appreciatie gaf¹⁴. De culturele en intellectuele breuk met de grote Europese en in het bijzonder Franse voorbeelden, leidden ertoe dat men relaxter omging met seks en seksualiteit. Nederland wierp zich daarbij binnen de Benelux op als gidsland voor het veranderende denken rond en de omgang met seks en seksualiteit¹⁵. Deze context vond ook haar weerklank in België, een land waarbinnen ten gevolge van de economische vooruitgang juist het één-kostwinnersmodel naar voor werd geschoven. Een model waarbij de huisvrouw gold als een statussymbool voor de man die met zijn loon zijn hele gezin wist te onderhouden. Een eerder anti-emancipatorisch proces zou men denken.

De jongeren van de mei-'68 beweging brachten het thema van lust en genot binnen in het maatschappelijke seksueel discours, vanuit hun rebellie tegen de repressieve seksuele moraal. Er ontstond een permissieve sfeer, die zowel gold voor studenten als burgers. De uiting van hun eigen seksualiteit werd gezien als een onderdeel van de zelfontplooiing. Dit stond ook centraal in de nieuwe sociale bewegingen. Er ontstonden allerlei praatgroepen, werkgroepen, studentenbewegingen en comités die zich focusten op deelaspecten van seksualiteit in een verwoede poging seksualiteit bespreekbaar te maken en te democratiseren. Ook seksuele voorlichting werd steeds breder gegeven en scholen kregen vanaf de jaren '70 meer vrijheid om inhoud te geven aan de voorlichtingsproblematiek. Eind de jaren '60 nam het taboe op buitenhuwelijkse betrekkingen langzaam af en maakte plaats voor de visie dat seks kon, ook buiten het huwelijk, maar wel met het zicht op een huwelijk. Vanaf de jaren '70 gingen steeds meer stemmen op voor 'vrije seks' en 'seks voor plezier'. Heel wat auteurs spreken vanaf dit punt over de 'seksuele revolutie'. Slechts enkelingen als Van Ussel, die sprak van een '*Derde Seksuele Revolutie*'¹⁶,

¹⁴ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, P.11-12, 2006.

¹⁵ Sommige Belgische organisaties zoals het BSVS konden zelfs rekenen op financiële ondersteuning vanuit Nederland. Bron: Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, P.15, 2006.

¹⁶ *De derde seksuele revolutie*: Volgens Van Ussel volgden drie revoluties elkaar steeds ingrijpender op. De eerste seksuele revolutie vond plaats vanaf circa 1870 tot WOI. De tweede vond tussen beide wereldoorlogen plaats en de derde na WOII. Ze volgden elkaar niet alleen sneller op maar ook werden ze steeds ruimer, breder en ingrijpender op het denken en de houding die de samenleving aannam ten overstaan van het seksuele. De eerste seksuele revolutie werd volgens Van Ussel voornamelijk door kunstenaars en wetenschapslieden gestuurd, maar omdat de ontvoogding geen rationeel proces was, was het voornamelijk die eerste groep die haar weerklank vond. De tweede seksuele revolutie werd gekenmerkt door een pedagogiseringsproces, waarbij wetenschappelijke studies en medicalisering frequenter worden, maar ook voorlichting en opvoedingsliteratuur een centrale plaats vinden. Belangrijke periode hier is ook de lustige (gekke) twintiger jaren, tijdens de welke jongeren een vrijere levensstijl aanmaten die gekenmerkt werd door typische dansculturen, de impact van de film etc. Vanaf de jaren '30 volgde echter een tegenreactie op die gay twenties. De derde seksuele revolutie verspreidde zich nog sneller dan de vorige en had een impact op alle bevolkingslagen. Een belangrijk kenmerk was de steeds openlijker erkenning van de noodzakelijkheid van het seksuele voor het lichaam en het psychisch welzijn van het individu. BRON: van Ussel (J.M.W.). *Geschiedenis van het seksuele probleem*. Boom, Meppel / Amsterdam 1982 (7de druk), pp. 324 - 351

spreken over meerdere seksuele revoluties, waarbinnen die van de jaren '70 er één was. Ook overheidsinstanties deden hun best om de opgaande stemmen in het seksuele debat te betrekken en een open houding aan te nemen ten opzichte van seksualiteit, zij het nog met mondjesmaat. In ieder geval kon men in de jaren '70 al wat overheidsinitiatieven ontwaren. Zo organiseerde minister Calewaert¹⁷ een open gespreksdag in 1973, waarop burgers werden uitgenodigd om mee na te denken over de seksuele voorlichting van kinderen en jongeren in scholen¹⁸. Ook maakte de overheid steeds meer ruimte vrij voor organisaties als het CGSO¹⁹, dat sinds 1955 actief was in België en de ondersteuning van praatgroepen en verenigingen. Ook de gevestigde partijen richtten afdelingen op, die zich met het debat rond seksualiteit bezighielden, zoals de vrouwengroepen van de katholieke Boerenbond. In 1973 werd het verbod op de verspreiding van informatie en reclame rond anticonceptie opgegeven²⁰. Dergelijke initiatieven betekenen geenszins dat er geen andere stemmen opgingen of dat er niet langer sprake was van een dubbele moraal. De *Humanae Vitae* die in 1968 werd afgekondigd, zinderde nog lange tijd na onder de Belgische bevolking. De katholieke en rechtserere groeperingen verzetten zich tegen de grotere openheid, tot op het punt dat ze er voorwaardelijk in zouden meegaan, wat in het abortusdebat zeer duidelijk naar voren kwam, zoals

¹⁷ Willy Gustaaf Jan Calewaert (Antwerpen, 26 oktober 1916 – Jette, 30 oktober 1993) was een Belgische politicus voor de BSP/SP. Calewaert was tweemaal minister van Nationale Opvoeding (1973-1974 en 1980-1981) en eenmaal minister van Openbaar Ambt en Institutionele Hervormingen (1979-1980). Bron: S.n. Willy Calewaert. S.l., Wikipedia, (laatste wijziging op) 07/04/2015. Via: http://nl.wikipedia.org/wiki/Willy_Calewaert, geraadpleegd op 11/11/2014

¹⁸ De Conclusie van de open gespreksdag was de volgende: "Kinderen kunnen enkel tot verantwoordelijke relationele en seksuele personen uitgroeien wanneer zij tijdens hun groeiproces merken dat er sprake is van een positieve benadering van de seksualiteit, los van alle schuldgevoel. De hele opvoeding dient gericht te zijn op openheid, respect en dialoog. De begeleiding van het seksuele leven van kinderen en jongeren dient op een zodanige manier te gebeuren dat deze niet losstaat van de hele persoon. Er moet zowel aandacht zijn voor de technische, fysische en affectieve benadering van de seksualiteit." UIT: Vergauwen (S.). *De mening van ouders over de noodzakelijkheid, het belang en de inhoud van relationele en seksuele vorming. Een onderzoek in de drie laatste jaren van het secundair onderwijs*. (onuitgegeven licentiaatsverhandeling, promotor: Prof. Dr. P. Enzlin) Leuven, KULeuven, 2006, P. 24. Het was dus vanaf halverwege de jaren zeventig de bedoeling dat er op school daadwerkelijk aan relationele en seksuele opvoeding gedaan wordt. Toch bleef het in de praktijk vaak afhangen van de bereidheid van de individuele leerkracht in hoeverre dit gebeurde, zeker met betrekking tot het relationele aspect van de seksualiteit liet men het in de praktijk nogal eens afweten.

¹⁹ CGSO is de afkorting van Centrum voor Geboorteregeling en Seksuele Opvoeding en is voornamelijk gericht op België. Het centrum is vergelijkbaar met de Nederlandse Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming (NVSH). Het werd in 1955 opgericht als de Belgische Vereniging voor Seksuele Voorlichting door een aantal vrijzinnigen uit het Humanistisch Verbond en de vrijmetselarij. Lucien De Coninck was er de grondlegger en eerste voorzitter van. In iedere grote stad was een CGSO aanwezig. Daar was hulp te verkrijgen met betrekking tot seksualiteit, geslachtsziekten, voorbehoedsmiddelen, (ongewenste) zwangerschap, abortus, relaties en dergelijke. Het centrum gaf niet alleen individuele voorlichting, maar ook aan groepen en scholen. Dit kon zowel bij het CGSO zelf als op de locatie van de aanvrager. De centra van CGSO gingen deels op in het Centrum voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) of werden opgedoekt. CGSO Trefpunt is opgegaan in Sensoa op 1 januari 2003. Bron: S.n. CGSO. S.l., Wikipedia, 27/01/2010. Via: <http://nl.wikipedia.org/wiki/CGSO>, geraadpleegd op 11/11/2014

²⁰ S.n. 1973: *Anticonceptie vrij*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/413-1973-anticonceptie-vrij>, geraadpleegd 27/10/2014

we verder in deze thesis zullen zien. Dat het lust- en genotsaspect belangrijker werd, blijkt ook uit allerlei luchtige tijdschriften die 'tips and tricks' meegaven om ieders seksleven te verbeteren. Daarnaast waren er eveneens prominente tijdschriften en kranten zoals *Humo* en *De Morgen* die wetenschappelijke artikels rond seksualiteit en interviews van getuigen over hun persoonlijke seksleven publiceerden.

Op de barricades voor seksuele emancipatie:

In de jaren '70 traden overduidelijk een aantal seksueel-ethische kwesties uit de politieke sfeer. Zoals hierboven vermeld lagen verschillende samenlevingsprocessen aan de basis voor deze ontsluiting en de secularisering: de globalisering, de verwetenschappelijking, mentaliteitsveranderingen, vrouwenarbeid, toenemende opleidingsgraad van vrouwen, veranderde gezinspatronen enzovoort... De debatten rond seksualiteit manifesteerden zich binnen de feministische beweging op verschillende thema's zoals abortus, gezinsplanning en anticonceptiva, ongehuwd moederschap, homoseksualiteit, seksuele beleving en vrijheid, vrouwelijke en mannelijke pornografie... Dergelijk thema's gingen in tegen de kerkelijke visie op seksualiteit en voortplanting. Het ideaal van het gezin als bouwsteen van de samenleving en het moederschap als ultieme bestemming en levensvervulling van de vrouw kwamen op de helling te staan en werden genuanceerd²¹. De feministen spraken over het zelfbeschikkingsrecht van vrouwen over hun eigen lichaam en genotsbeleving. Deze visie was een aanzet voor de tweede feministische golf die de gelijkheid tussen mannen en vrouwen én de seksuele bevrijding van de vrouw centraal stelde. Binnen de feministische bewegingen ontstond een myriade van praat- en actiegroepen (zoals de *Dolle Mina* in Vlaanderen, *Marie Mineur* in Franstalig België, het *PAG*²² etc.) die samenwerkten met overkoepelende organisaties (zoals *Gelijk loon voor Gelijk werk*, *Vrouwendagen*, *Vrouwen Overleg Komitee*²³, *het Abortuskomitee* etc...). Er werden ook vluchthuizen opgericht in verschillende Belgische steden, vooral in Vlaanderen. In 1972 werd ook de *Verenigde Feministische Partij* of *Parti Féministe Unifié* opgericht die tot 1985 een voortrekkersrol vervulde in de Belgisch Feministische beweging.

De drie levensbeschouwelijke zuilen spitsten zich tijdens de zogenaamde tweede feministische golf toe op de emancipatie van hun nieuwe kiespubliek. Aan katholieke zijde wierp het *Nationaal Verbond der Kristelijke Vrouwen*, dat in 1920 al werd opgericht en in de jaren '80 een belangrijke

²¹ Witte (E.), Craeybeckx (J) en Meynen (A.). *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2005, p.299

²² PAG: Pluralistische Actiegroep voor gelijke rechten voor man en vrouw

²³ Het VOK werd in 1972 opgericht als overlegorgaan tussen diverse nieuwe feministische groeperingen en organiseert jaarlijks de nationale vrouwendag op 11 november sinds 1972. Bron: Vrouwen Overleg komitee. Voorstelling van het VOK. Brussel, S.I., S.d. BRON: <http://www.vrouwendag.be/> , geraadpleegd op 11/11/2014 EN Red. Van den Eeckhout (P.) en Vanthemsche (G.). *Bronnen voor de studie van het Hedendaagse België 19de-20ste Eeuw*. Brussel, Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, 2009, p.963

vleugel van de ACW zou verworden, met maar liefst 300.000 leden, zich op in het feministische debat²⁴. Aan Franstalige kant had men *Vie féminine* die iets minder succesvol was op het vlak van ledenaantal. Binnen de katholieke zuil mogen we uiteraard ook de *Boerinnenbond* niet vergeten, die vanaf 1970 haar naam veranderde in *Katholiek Vormingswerk voor Landelijke Vrouwen (KVLV)* en organisaties als het *CMBV*²⁵ die zich richtten op ondernemende vrouwen. Aan liberale zijde waren de *PVV-vrouwen* vanaf 1978 (later vanaf 1992 de *VLD-vrouwen*) actief. De socialistische zuil had verenigingen als de *Socialistische Vrouw*, *Socialistisch Vooruitziende Vrouwen (SVV)*, de *Nationale Vrouwencommissie* (die arbeidersvrouwen ondersteunde). En enkele coöperatieve initiatieven, hoewel de *Koöperatieve Vrouwenbeweging* aan het begin van de jaren 1970 opging in de gemengde *Koöperatieve Verbuikersunie*. Opmerkelijk is dat de Vlaams nationalistische zuil die een betrekkelijk actieve vrouwenwerking had (het *Vlaamsch Nationaal Vrouwenverbond*) sinds de jaren '30, haar vrouwenafdeling aan het begin van de jaren '60 quasi volledig ontbond. Pas in 1982 startte de partij opnieuw een vrouwenwerkgroep op. Binnen het Vlaams nationalistische milieu bestond wel sinds 1975 de *Federatie van Vlaamse Vrouwengroepen* die cultureel vormingswerk coördineerde en organiseerde, maar zij was geen officiële afdeling van het VNV²⁶.

Er ontstonden ook belangrijke organisaties buiten de zuilen. In *Vlaanderen vrijt!* suggereert Trommelmans dat dergelijke vrouwenbewegingen in de universiteitssteden buiten de universitaire gebouwen ontstonden, na de mei '68 bewegingen, omdat vrouwen hun plaats niet vonden in de groeperingen, die ontsproten uit de verschillende studentenbewegingen, die voortvloeiden uit de nieuwe sociale bewegingen²⁷. Dat vrouwen hun plaats niet vonden in voornamelijk mannelijke bewegingen, kon inderdaad een aanleiding zijn om nieuwe groepering te starten. Kijkende naar het materiaal dat in die jaren werd verspreid rond de seksuele emancipatie van vrouwen, kunnen we wel vaststellen dat mannen zeker niet afwezig waren in de feministische beweging. Het doel was geenszins om zich als vrouwen af te splitsen van een mannenwereld en een eigen veilige bubbel te creëren. De strijd werd hand in hand werd gevoerd tussen en met de opposite sex. Sterker nog, de vraag kan gesteld worden of het niet net de mannen waren, die trekkers waren in sociaal-democratische en marxistisch-leninistische middens, die zowel de strijd om de seksuele emancipatie initieerden als versterkten. Zij zetten namelijk vaak de vrouwen verbonden aan hun eigen beweging in bij de feministische strijd om op die manier hun eigen politieke agenda te verspreiden. Dat zal

²⁴ Red. Van den Eeckhout (P.) en Vanthemsche (G.). *Bronnen voor de studie van het Hedendaagse België 19de-20ste Eeuw*. Brussel, Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, 2009, p.963-964

²⁵ *CMBV*: Christelijke Beweging voor Vrouwen uit de Middengroepen

²⁶ Red. Van den Eeckhout (P.) en Vanthemsche (G.). *Bronnen voor de studie van het Hedendaagse België 19de-20ste Eeuw*. Brussel, Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, 2009, p.965

²⁷ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.22

bijvoorbeeld blijken uit de sterke verwevenheid tussen het RAL²⁸ en tal van organisaties verbonden aan Dolle Mina. Dit is geenszins een suggestie om de vrouw als slachtoffer van de mannelijke politiek te poneren, maar wel om aan te geven dat mannen en vrouwen actoren kunnen zijn in dezelfde strijd en met hetzelfde doel. Daarnaast waren mannen uit de academische wereld een heel belangrijke groep in de strijd. Een aantal van die mannelijke academici zullen in deze thesis de revue passeren. Bovendien zal het doorheen deze studie blijken dat de buitenuniversitaire bewegingen zelden volledig losstonden van de binnen-universitaire bewegingen.

De acties van dergelijke feministische organisaties leidden tot een toenemende gelijkheid tussen mannen en vrouwen en progressie in de wetgeving. Witte, Craeybeckx en Meynen wijzen erop dat de institutionalisering van de feministische groeperingen beweging in adviesraden, staatssecretariaten en ministerportefeuilles het politieke emancipatieproces versnelde²⁹. Het zou echter nog tot 1985 duren vooraleer de vrouwenemancipatie een formeel beleidsterrein zou worden onder regering Martens VI met Miet Smet als staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie³⁰. Één van de grootste symbooldossiers in de Belgisch Feministische geschiedenis na 1969 was de strijd rond de abortuswetgeving.

Uiteraard is ook heel duidelijk sprake van een tweezijdig proces, enerzijds top-down en anderzijds bottom-up. Vrouwenorganisaties, studentenverenigingen en universitaire werkgroepen onder leiding van professoren en werkleiders trokken de media-aandacht met de organisatie van massabetogingen die breed verslagen werden in kranten en op televisie. Het is niet voor niets dat het hele abortusdebat vaak wordt samengevat in die ene slogan van de Dolle Mina: *'Baas in eigen buik'*³¹. Deze slogan wordt ook al te vaak als een samenvatting gegeven van de doelstellingen van de zgn. tweede feministisch golf.

²⁸ RAL: Revolutionaire Arbeiders Liga

²⁹ Witte (E.), Craeybeckx (J) en Meynen (A.). *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2005, p.300

³⁰ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.33

³¹ RoSa. *Abortusstrijd*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/412-abortusstrijd> , geraadpleegd 26/10/2014

Uitgelicht: Kruisvaders aan de RUG :

I. Moraalwetenschappers op de barricade voor de seksuele bevrijding: Jaap Kruithof en zijn apostelen:

Jaap Kruithof werd wel eens beschreven als een excentriek figuur. Hij stond gekend als demagoog en provocateur. Hij was gepassioneerd en geëngageerd. Ludo Abicht stelde dat hij shocktherapie gebruikte om te veranderen³². Hij stond bekend als de professor die zijn studenten boeken liet lezen over seksualiteit en met hen discussieerde over anticonceptiva. Moeders kwamen hem vragen om hun kinderen in het oog te houden, maar na zijn televisieoptreden in de studio van Paula Semer bleven de moeders weg uit zijn auditorium. Sommige ouders verboden hun kinderen zelfs les te gaan volgen bij de atheïsten Apostel en Kruithof³³. Op handen gedragen door zijn studenten, die getuigden van zijn enorme impact op hun individuele levens en hem zelfs hulde brachten met bloemen in de studentenstraat, en verketterd door hun ouders³⁴. Controverse uitlokken rond ethische kwesties was net als vele moraalfilosofen van zijn tijd zijn grootste kunst. Volgens Van Eeckhout wist Kruithof de moraal open te breken in Vlaanderen, waarbij hij seksualiteit als breekpunt gebruikte³⁵.

Jaap Kruithof studeerde tussen 1947 en 1951 geschiedenis en vanaf 1948 nam hij daar Filosofie bij³⁶. Hij doctoreerde over Hegel bij zijn leermeester Jan d'Hondt en werd op 30-jarige leeftijd, in 1959, docent Ethica en Wijsbegeerte als opvolger van professor De Bruyne aan de RUG, alwaar hij zes jaar later hoogleraar werd³⁷. In 1952 was hij één van de oprichters van *het Humanistisch Verbond*. Het Humanistisch Verbond was een groep van vrijdenkers o.a. met oud-studenten van de universiteit van Gent, dat vrijzinnigen, atheïsten, agnostici en mensen met een eigen levensbeschouwing herbergde³⁸. Kernfiguren bij het Humanistisch Verbond waren Lucien de Coninck³⁹ en Karel

³² Abicht (L.). "Toccata en Fuga van Jaap Kruithof" *IN: Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum*. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, pp.40-41

³³ VRT-Archief, ALG.19990930.11 DBCM; D10

³⁴ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.41 EN VRT-Archief, ALG.19990930.11 DBCM; D10 EN Stefens (A.). *Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

³⁵ VRT-Archief, ALG.19990930.11 DBCM; D10

³⁶ Witte (E.). "Herinneringen van een historica" *IN: Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum*. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, p.11

³⁷ Idem, p.13 EN VRT-Archief, ALG.19990930.11, DBCM;D10

³⁸ Oukhow (M.). "Omgaan met de dingen van vroeger" *IN: Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum*. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, p.36

³⁹ *Lucien De Coninck*: Bioloog. Mede-oprichter en voorzitter van de eerste vrijzinnige vereniging voor seksuele opvoeding en gezinsplanning in Vlaanderen, het BVSV, waarvan hij ook voorzitter werd in 1955. Mede-oprichter van de afdeling moraalwetenschappen aan de UGent in 1963 met Jaap Kruithof, Leo Apostel en Willy de Coster, allevier lede van het Humanistisch verbond. BRON:

Buelens (J.). *Toespraak professor Jan Buelens over Lucien de Coninck*. S.l., Fonds Lucien de Coninck, S.d. Via: http://www.fondsluciendeconinck.be/index.php?option=com_content&view=article&id=70:toespraak-prof-ja-buelens&catid=47:100-jaar-lucien-de-coninck&Itemid=65, geraadpleegd 4/12/2014

Cuypers⁴⁰. Het Humanistisch Verbond was nauw betrokken bij het BSP, waarvan Jos van Eynde op dat moment voorzitter was. Begin jaren '60 ontstonden binnen het Humanistisch Verbond een reeks conflicten tussen liberalen en socialisten dat in 1965 een escalatie zou hebben met het opstappen van Jaap Kruithof bij het BSP⁴¹.

Begin de jaren '60 startte Kruithof met de cursus Zedenkunde aan de RUG. In deze cursus, door Els Witte bestempeld als 'gedurfd', ging Kruithof in op de sociologische analyse van de seksuele relaties en besprak hij thema's als homoseksualiteit, polygamie, pre- en extra-maritale betrekkingen, prostitutie etc.⁴² Bij deze cursus werden ook Bob Carlier (cfr. Infra) en Jos Van Ussel (cfr. Infra) nauw betrokken. Jaap Kruithof wou hen via deze weg de mogelijkheid geven om invloed uit te oefenen op de Vlaamse jeugd en haar ontplooiing⁴³. Die cursus zou ook de basis vormen voor het seksuologische onderzoek van Bob Carlier en Jos Van Ussel aan de RUG. Kruithofs invloed bleef echter niet beperkt tot de Gentse universitaire wereld, daar hij ook 'Sociologie van de moraal' doceerde aan het VUB en zich ontpopte tot een veelgevraagd mediafiguur. Volgens Witte droegen zijn cursussen bij tot het mentale moderniseringsproces onder de Vlaamse studenten, die vaak uit erg Katholieke milieus kwamen⁴⁴. Vermeersch beschreef hem als 'een markant figuur die de weg heeft vrijgemaakt voor een ander denkleven in de katholieke, klerikale maatschappij'⁴⁵. Samen met Leo Apostel⁴⁶, die net als

EN Naert (J.) en van den Heede (E.). *Vakgroep Moraal en Wijsbegeerte: een historiek, 1960-2010*. UGentMemorie, 2010. Via: <http://www.ugentmemorie.be/artikel/vakgroep-moraal-en-wijsbegeerte-een-historiek-1960-2010>, geraadpleegd op 4/12/2014

⁴⁰ Ibidem

⁴¹ Jaap Kruithof werd té links bevonden door Jos Van Eynde en de socialistische kringen, waardoor hij werd geïsoleerd, aldus Etienne Vermeersch en Oukhow. Maar ook in andere interviews en commentaren kwam naar voor dat sympathie voor het marxisme voor de BSP, waar marxisten een marginale groep vormden, problematisch was. Bron: Oukhow (M.). "Omgaan met de dingen van vroeger" IN: Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, p.37 EN VRT-archief, ALG.19990930.11, DBCM;D10

⁴² Witte (E.). "Herinneringen van een historica" IN: Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, p.16

⁴³ Oukhow (M.). "Omgaan met de dingen van vroeger" IN: Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, p.38

⁴⁴ Witte (E.). "Herinneringen van een historica" IN: Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, pp.16-17

⁴⁵ Vermeersch (E.). "De Invloed van Kruithof op het individu" IN: Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, p.31

⁴⁶ Leo Apostel was een Joods Atheïst en vrijmetselaar en net als Kruithof was hij Antwerpenaar, vrijzinnig en links, zoals hij zichzelf beschreef. Tussen 1957 en 1965 werkte samen met Kruithof aan de RUG. In 1957 werd Leo Apostel aangesteld als docent Logica en Wijsbegeerte aan de RUG, voorheen gaf hij les aan de ULB. Zijn samenwerking met Kruithof werd gedurende een jaar onderbroken, want in 1958 werkte hij als onderzoeker aan de universiteit van Carnap in de VS en trok Kruithof zelf naar de universiteit van Sorbonne in Parijs om zijn studies te voltooien. Kruithof zou daarover altijd zeggen dat hij in Sorbonne marxist is geworden. Leo Apostel was zelf lange tijd voorzitter van het Humanistisch Verbond in Brussel. BRON: Apostel (L.). "Enkele ontmoetingen met Jaap Kruithof" IN: Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, p.19 EN Gunst (P.). "Apostel Leo (1925-1995)." *UGentMemorie*. Laatst gewijzigd 24.02.2015. <http://www.ugentmemorie.be/personen/apostel-leo-1925-1995>

Kruithof nauw betrokken was bij het Humanistisch Verbond en actief bij de socialistische vakbond aan de RUG ⁴⁷, bouwde hij de vakgroep Moraalwetenschappen (°1963) uit van 'erszatie voor godsdienst', zoals Apostel het formuleerde, tot een volwaardige en prestigieuze vakgroep⁴⁸. In 1987 ontving Jaap Kruithof de Verhaegen leerstoel aan het VUB⁴⁹ en in 2007 de prijs voor humanisme⁵⁰.

Samen met Lucien de Coninck van het BVSV gaven Leo Apostel en Jaap Kruithof tal van voordrachten bij het Humanistisch Verbond⁵¹. Enkele van die voordrachten hadden ook betrekking op informatisering betreffende anticonceptiva en abortus, waarin ze de vrije toegankelijkheid en reclame voor anticonceptiva bepleitten en uitleg gaven bij de verschillende vormen van anticonceptiva⁵². Aanvankelijk ging het dan vooral over het condoom en het pessarium, waarbij vooral de nadruk op het condoom werd gelegd, omdat deze ook tegen soa's beschermd, die ook in die tijd wijdverspreid waren⁵³. De pil werd door de moraalfilosofen Apostel, Kruithof en ondertussen ook Etienne Vermeersch aanvankelijk minder goed ontvangen, omdat haar effecten op het vrouwenlichaam en haar vruchtbaarheid, ten gevolge van de hoge dosis hormonen die ze met de pil kregen toegediend, nog niet gekend waren en dat de chemische werking toch hier en daar wat klachten veroorzaakte. Om dezelfde reden was er ook discussie over het spiraaltje⁵⁴. Jaap Kruithof bleef gereserveerd ten overstaan van het pilgebruik, maar waar hij kon bepleitte hij het condoomgebruik⁵⁵. Hij was er voorstander van dat het condoom overal en gratis beschikbaar zou zijn, ook al gaf hij er altijd als voetnoot bij dat vrijen met condoom misschien minder plezierig was, maar toch erg veilig. Ook in zijn lessen ethiek, waarbij hij het denkproces rond seks stimuleerde, trachtte hij coïtus te koppelen aan condoomgebruik. In de jaren '50 al richtte het Humanistisch Verbond in Gent een groep op die de plaats van de vrouw wilde bevorderen en in de jaren '60 een groep die het condoomgebruik en de pil promoveerde⁵⁶. Er kan dus wel gesteld worden dat de Gentse afdeling rond Jaap Kruithof betrekkelijk actief was rond anticonceptiva. Kruithof pleitte voor seks als manier om jezelf te ontplooiën en vanuit zijn links engagement was hij overtuigd dat seksuele bevrijding

⁴⁷ Apostel (L.). "Enkele ontmoetingen met Jaap Kruithof" IN: Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, p.22

⁴⁸ Idem, p.19

⁴⁹ Witte (E.). "Herinneringen van een historica" IN: Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, p.17

⁵⁰ VRT-Archief, ALG.19990930.11 DBCM; D10

⁵¹ Apostel (L.). "Enkele ontmoetingen met Jaap Kruithof" IN: Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, p.22

⁵² Stefens (A.). *Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

⁵³ Stefens (A.). *Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

⁵⁴ Stefens (A.). *Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

⁵⁵ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.41

⁵⁶ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.42

onmogelijk was zonder de kapitalistische structuren op te heffen⁵⁷. Later in zijn leven zou hij die antikapitalistische instelling in vraag gaan stellen. Hij kwam ook in aanraking met andere groepen en centra die ijverden voor geboorteregelingen, zoals het BVSV van De Coninck, waaraan hij zijn solidariteit verleende door eveneens te ijveren voor de toegang tot voorbehoedsmiddelen en abortus. Dat laatste thema is een thema waartegenover Kruithof een dubbele houding had. Enerzijds was het geweten dat hij zwangere studentes naar de abortuskliniek in Bergen-Op-Zoom bracht⁵⁸. Anderzijds zag hij abortus als een noodzakelijk kwaad en het doden van leven, waarvan hij hoopte dat ze in de toekomst zou verdwijnen, wanneer de toegang tot voorbehoedsmiddelen volledig zou zijn⁵⁹. Kruithof verleende ook zijn medewerking aan het Centrum voor Bevolkings- en gezinsstudies, zowel op informele wijze, via oud-student Walter van Dongen die vanaf 1988 in het centrum werkzaam was, als op formele wijze via samenwerkingen op basis van Doctoraatsverhandelingen⁶⁰.

In 1962 publiceerden Jaap Kruithof en Werkleider Jos Van Ussel, op dat moment leraar moraal en seksuoloog aan de RUG, het spraakmakende *Jeugd voor de muur*. Dit was een studie rond seksueel gedrag bij studenten. De auteurs wouden aantonen dat er problemen waren met de seksualiteit van Vlaamse jongeren, vooral met de anti-seksuele opvoeding die Vlaamse jongeren kregen⁶¹. Bovendien wouden ze met hun werk ingaan tegen de commercialisering van de seksualiteit⁶². In de eindconclusie pleitten de auteurs namelijk voor een totale hervorming van de seksuele moraal, waarin voorhuwelijkse seksuele relaties een plaats vinden, zodat men jongeren niet langer een irreëel ideaal oplegt, maar hen helpt een plaats te vinden in een leefbare wereld⁶³. Die herbronning van dat standpunt ten overstaan van seksualiteit was volgens hen ook een noodzaak waarbij de samenleving zelf als vragende partij kon worden beschouwd⁶⁴.

Jeugd voor de muur werd door de twee auteurs ondernomen in navolging van de Kinsey-rapporten⁶⁵. In zowat alle buurlanden werden in de jaren voorheen gelijkaardige studies gepubliceerd, alleen in België liet een parallel onderzoek op zich wachten. Kern van het onderzoek was de vraag naar hoe

⁵⁷ Ibidem

⁵⁸ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.39 + 42

⁵⁹ Idem, p.42 EN Stefens (A.). Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015. Gent, 31/03/2015.

⁶⁰ Van Dongen (W.). "In de spiegel van de leerling" *IN: Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum*. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, p.72

⁶¹ VRT-Archief, ALG.19990930.11 DBCM; D10

⁶² VRT-Archief, Terzake uitzending – Kruithof 25/02/2009 door Bart Verhulst, naar aanleiding van Jaap Kruithofs dood, 02'14"

⁶³ Van Ussel (J.) en Kruithof (J.). *Jeugd voor de muur : Vlaamse studenten over hun seksuele problematiek*. Antwerpen, Ontwikkeling, 1962, P.204

⁶⁴ Idem, P.18

⁶⁵ Idem, p.9

het mogelijk was dat anno 1961 studenten nog steeds aan hun lot werden overgelaten wanneer het over seksualiteit ging⁶⁶. Dat er voor hen geen pedagogen of psychologen werden voorzien tot wie ze zich konden wenden met problemen en vragen rond seksualiteit. Deze auteurs zien de Westerse anti-seksuele houding, die voorkomt uit het gebrek aan plaats voor seksualiteit in de grote godsdiensten van het Westen⁶⁷, als de kern van het seksuele probleem bij jongeren. Daarnaast benadrukten zij dat de ontwikkeling van de seksualiteit bepaald wordt door de houding van ouders ten overstaan van seksualiteit, omdat zij bepalen welk seksueel gedrag het kind zal overnemen door de reële gedragspatronen die ze als ouders stellen⁶⁸. Ze wezen erop dat er reeds een grote belangstelling was voor seksualiteit, hoewel zij binnenskamers werd gehouden⁶⁹ en dat steeds grotere groepen de seksuele wet en moraal⁷⁰, die door ondemocratische machtsverhoudingen werd bepaald, gaan betwisten⁷¹. Ook de psychologie en de pedagogie gingen volgens hen in conflict met de wet, waardoor een toestand geschapen werd die onzedelijk en onwenselijk was. Bovendien zorgde de conflictsituatie er enerzijds voor dat ook de opvoeding in hoge mate gedeseksualiseerd werd⁷² en er geen sociale waardering voor de seksuele volwassenheid kon zijn, waardoor er anderzijds dan weer een obsessie met het seksuele ontstond, wat volgens hen ook duidelijk bleek uit reclame. De seksuele problematiek werd dan ook nog eens versterkt door de acceleratie van de biologische rijping. Volgens hen leidde een overdreven bestrijding van het seksuele dan ook alleen maar tot een grotere aandacht voor de seksualiteit⁷³. In het hoofdstuk over voorbehoedsmiddelen pleitten ze voor de legalisering van voorbehoedsmiddelen, omdat ze in hun onderzoek vaststelden dat jongeren zeer slecht ingelicht waren rond het thema, waardoor ze gebruikmaakten van onveilige methodes. Het gevolg hiervan was dat zich meer ongewenste zwangerschappen en abortussen voordeden dan nodig. Maar legalisering alleen zou onvoldoende zijn. Jongeren hadden nood aan informatie en vooral mannen moesten gestimuleerd worden in hun verantwoordelijkheidsbesef, want hun onderzoek stelde vast dat mannen minder effectief omsprongen met voorbehoedsmiddelen dan vrouwen. Dergelijke kijk op seksualiteit bij de Vlaamse jongeren maakte in het medialandschap toch wel enige furore. Maar het geheel aan thema's kon provocatief genoemd

⁶⁶ Idem, p.13

⁶⁷ Idem, p.19

⁶⁸ Idem, p.17

⁶⁹ Idem, p.19

⁷⁰ die gepaard gaat met sterke sanctionering en censuur

⁷¹ Van Ussel (J.) en Kruithof (J.). *Jeugd voor de muur : Vlaamse studenten over hun seksuele problematiek*. Antwerpen, Ontwikkeling, 1962, p.19

⁷² In Vlaanderen heerste een anti-lichamelijke opvoeding die leidde tot eigenaardig gedrag, zoals het niet aanvaarden van het eigen lichaam, het onderdrukken van tederheid etc. *Bron*: Van Ussel (J.) en Kruithof (J.). *Jeugd voor de muur : Vlaamse studenten over hun seksuele problematiek*. Antwerpen, Ontwikkeling, 1962, p.26 EN pp.28-29

⁷³ Van Ussel (J.) en Kruithof (J.). *Jeugd voor de muur : Vlaamse studenten over hun seksuele problematiek*. Antwerpen, Ontwikkeling, 1962, p.22

worden. Andere hoofdstukken handelden over de seksuele levensloop. Hierbij werden de orale en anale fase van de seksuele levensloop uitgebreid werden beschreven en dan vooral hoe die zich in het dagelijks leven uiten in zeer alledaagse dingen zoals duimzuigen, spelen met uitwerpselen etc⁷⁴. Ook thema's als masturbatie, overspel, jonge mannen en oudere vrouwen, jonge vrouwen en oudere mannen en hun zoektocht naar het moeder- of vaderbeeld daarbij⁷⁵, homoseksualiteit en prostitutie passeerden de revue. De publicatie en het radio-interview in het gastprogramma 'Het vrije Woord', dat op Goede vrijdag, 20 april, in 1962 een interview over de seksuele opvoeding van de jeugd met Kruithof uitzond naar aanleiding van de publicatie en waarop vanuit katholieke kringen heel wat protest kwam⁷⁶, bezorgden beide ethici naam in Vlaanderen. Het boek droeg volgens velen bij aan de ontvoogding van de seksualiteit en werd door hen gezien als een ijkpunt in de seksuele revolutie van Vlaanderen⁷⁷. Vooral de televisieoptredens van Kruithof waren erg gegeerd.

In 1967 zou hij nog eens ophef maken naar aanleiding van Jeugd voor de muur. Hij werd toen uitgenodigd in het televisieprogramma *Het gelukkige gezin: Ik+jij: Wij op weg naar het huwelijk* van Paula Semer. Vooraf hadden Semer en Kruithof afgesproken dat ze hem als laatste aan het woord zou laten, om te pleiten voor duidelijke en georganiseerde voorlichting⁷⁸. In het gesprekspanel zaten een kanunnik en twee vrouwelijke panelleden. Jaap Kruithof stelde toen dat er een te strikte controle was op jongeren betreffende voorhuwelijkse betrekkingen en dat de jeugd vanaf een bepaalde leeftijd recht heeft op anticonceptie⁷⁹. Meteen nadat Jaap Kruithof had gesproken vroeg Paula Semer of ze het gesprek hierbij konden laten, waarop de andere panelleden knikten. Wat volgde was volgens velen de eerste VRT-rel in 25 jaar televisie⁸⁰. Katholieke media reageerden verontwaardigd, vooral omdat geen van de overige panelleden moeite had gedaan om Kruithof tegen te spreken. De Bisschop van Brugge raadde ouders zelfs af hun jongeren in Gent te laten studeren⁸¹. Later weet Kruithof die reactie van de Katholieken aan de schrik van de Kerk om de controle over de seksualiteit en het denken van de jeugd te verliezen⁸². Ondanks de negatieve reacties van de Katholieke media,

⁷⁴ Van Ussel (J.) en Kruithof (J.). *Jeugd voor de muur : Vlaamse studenten over hun seksuele problematiek*. Antwerpen, Ontwikkeling, 1962, p.31

⁷⁵ Idem, pp.137-138

⁷⁶ VRT-Archief, ALG.19990930.11 DBCM; D10 EN Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.13

⁷⁷ VRT-Archief, Terzake uitzending – Kruithof 25/02/2009 door Bart Verhulst, naar aanleiding van Jaap Kruithofs dood, 01'20" EN Stefens (A.). Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015. Gent, 31/03/2015.

⁷⁸ VRT-archief, NSD.20090226, DV25, 22'48"

⁷⁹ VRT-Archief, ALG.19990930.11 DBCM; D10 EN VRT-archief, NSD.20090226, DV25, 24'00"

⁸⁰ VRT-archief, NSD.20090226, DV25, 24'00"

⁸¹ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.41

⁸² Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.41

leek de uitzending toch een enorm succes en werd het publieke debat opengetrokken, waar voorheen vooral een klimaat van geheimzinnigheid heerste⁸³. Dat mag ook blijken uit de openlijke opkomst van burgerbewegingen, studentenprotesten betreffende seksuele thema's en de toenemende interesse voor deze thema's ook in de media⁸⁴. Toch moet het vooral het feit dat het ging om een panel met katholieke achtergrond dat geen weerwerk bood aan Kruithofs stelling geweest zijn, dat Vlaanderen op haar grondvesten deed daveren. De jaren voorheen had hij reeds interviews gegeven naar aanleiding van de bevindingen van het onderzoek naar de seksualiteit van Vlaamse jongeren en rond geboorteregeling en daarop was veel minder reactie gekomen. In 1965 bepleitte hij eveneens in een televisieprogramma rond geboorteregeling de beschikbaarheid van voorbehoedsmiddelen. In het panel zaten toen ook professor en gynaecoloog Snoeck van de VUB en Baeck-Godefroid⁸⁵. Hij stelde dat geboorteregeling niet iets is dat kerkelijk geregeld mag worden en dat het in de huidige economische omstandigheden niet langer noodzakelijk was om veel kinderen te hebben. Vandaar dat zichzelf tijdelijk onvruchtbaar maken door middel van contraceptie, toch soms wel verantwoord is en moreel.

Jos Van Ussel werkte in de jaren '50 en begin de jaren '60 als werkleider in de moraal aan de RUG . Net als Kruithof zou hij zijn studenten uitdagen rond het thema van de seksualiteit. In 1957 publiceerde hij zijn eerste werk: *Opvoeding tot Harmonische Sexualiteit*⁸⁶. Daarin duidde Van Ussel voor het eerst op de anti-seksuele houding die in de Katholieke, westerse maatschappij aan de orde was. Een visie die hij doortrok in *Jeugd voor de muur* (Cfr. Supra). Het was Jos Van Ussel's ambitie om een onderzoekscentrum rond seksualiteit op te richten aan de RUG en binnen de faculteit Letteren en Wijsbegeerte, maar daarvoor kreeg hij volgens Jaap Kruithof de ruimte niet omdat vooral werd ingezet op investeringen in de faculteit geneeskunde en het UZ⁸⁷. Die stelling wordt ook gestaafd door het feit dat het vak seksuologie dat interfacultair werd gedoceerd, in faculteiten als ingenieurswetenschappen en rechten, door Professor Thiery werd gedoceerd en niet door Van Ussel⁸⁸. Gedreven door zijn ambities en door zijn drang naar kennis, omdat hij de idee had dat zijn beeld rond seksualiteit te beperkt was, ging hij promoveren in Amsterdam bij professor Trimbos⁸⁹.

⁸³ Stefens (A.). *Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

⁸⁴ Een eenvoudige zoekfunctie met de term anticonceptie in het VRT-archief toonde dat er na 1967 heel wat meer programma's het thema op de kaart zetten, al was het thema van voorbehoedsmiddelen zeker niet afwezig in de jaren voorheen.

⁸⁵ VRT-Archief, NSD.19650122.1, BCMSX;16;D10

⁸⁶ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.14

⁸⁷ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.41

⁸⁸ Stefens (A.). *Eigen interview met Michel Thiery afgenomen te Gent op 05/05/2015*. Gent, 05/05/2015.

⁸⁹ Idem, p.14

Van Ussel publiceerde in 1968 zijn doctoraatstudie *geschiedenis van Het Seksuele Probleem*. Het was een gepopulariseerde versie van zijn proefschrift aan de universiteit van Amsterdam. In dit werk vertrok Van Ussel van de civilisatietheorie van Norbert Elias. Hij stelde dat de seksuele onderdrukking haar oorsprong vond bij de kapitalistische burgerij, die op een steeds rigidere manier trachtte het seksuele verlangen te onderdrukken en seksualiteit te problematiseren. Sinds de 12de eeuw ontstond een burgerlijk ideaal, dat samenhang met de opkomst van het kapitalisme en de toenemende arbeidsverdeling, waarbij de hogere klasse zichzelf trachtte te distantiëren van de lagere klasse. Dit burgerlijk ideaal omvat het concept van driftbeheersing en werd verbonden aan de mogelijkheid tot sociale mobiliteit voor wie zijn driften onder controle wist te houden. De humanisten van de 16de eeuw zetten dit ideaal door bij de jongeren uit de lagere burgerij, bij wie het ideaal zelfs verstrengde. Om het proces van verinnerlijking vanaf de 16de eeuw tot de 19de eeuw te illustreren, maakte Van Ussel gebruik van de concepten *Fremdzwang* en *Selbstzwang*, waarbij enerzijds de normconformiteit van buitenaf werd opgelegd en anderzijds, in een tweede fase, men zelfcontrole en zelfs zelfbestrafing bij afwijking van de norm toepaste. In het Westen ging die tweede fase gepaard met de ontwikkeling van het schuldgevoel die hand in hand ging met een Westerse Preutsheid, die vooruitkwam uit overgevoeligheid en erotisering van het dagdagelijkse, zoals bijvoorbeeld het blootgeven van een enkel of hals bij jonge vrouwen. Er ontstond een asexueel wereldbeeld, waarin het seksuele op alle mogelijke manieren werd geweerd en onderdrukt o.a. door middel van de creatie van taboes op basis van wetenschappelijke studies, zoals studies over onanie, en pedagogische en psychologische bewijsvoering. Van Ussel stelt dat de Kerk één van de belangrijkste bemiddelaars is geweest en in de jaren '60 nog steeds is op het vlak van menselijke seksualiteit. Daarom hechtte de Kerk ook enorm belang aan een monopolie op de opvoeding en het onderricht van jongeren, maar dit maakt haar niet noodzakelijk de belangrijkste initiator van het seksuele probleem.

Veelal wordt Van Ussels werk gezien als tegengesteld aan het werk van Michel Foucault, dat in hetzelfde jaar van Van Ussels dood, in 1976, verscheen. Maar net zoals Foucault wees Van Ussel op de toegenomen medicalisering van de seksualiteit en de categorisering die de normconformiteit tracht te vergemakkelijken. Net als Foucault had Van Ussel het over een soort Panopticum effect. Beiden baseerden zich ook op de civilisatietheorie van Norbert Elias en wezen op de doorgedreven selbstzwang van de lagere klasse, die een verstrenging van normen en waarden veroorzaakten. Wel hechtte Foucault meer belang aan machtsdiscoursen, die niet noodzakelijk verbonden zijn aan de macht van de economische elite, die de regels betreffende seksualiteit zouden opleggen. Van Ussel gebruikte het woord 'discours' niet, evenmin als het woord 'macht', maar heeft het natuurlijk wel over de dwang van een machtsgroep binnen een samenleving en hoe die processen van onderuit

verinnerlijkt werden of juist bestreden door middel van een ander discours. De conclusie van Van Ussel's doctoraat was dat het civilisatieproces dat het ontstaan van persoonlijkheden mogelijk maakte, minder gunstig is geweest voor het inschakelen van de seksuele component. Met als gevolg dat een problematisering van seksualiteit en zelfs een anti-seksuele houding ontstond. Naast *Het seksuele probleem* publiceerde hij ook nog *Afscheid van de seksualiteit* (1970) en *Intimiteit* (1975). In beide werken trok hij zijn repressietheorie en marxistische klasse-analyse door.

Bob Carlier, voorheen werkzaam als pedagoog in het centrum voor hersenverlamde kinderen bij de rijksnormaalschool in Gent⁹⁰, werd in 1970 assistent van Jaap Kruithof voor het Seminarie voor Moraalfilosofie en Metafysica, als opvolger van Jos Van Ussel. Bob Carlier zou zich bezighouden met onderzoek naar seksualiteit, relaties en ethiek, waarover hij talloze artikels schreef en voordrachten gaf⁹¹. Bob Carlier, zelf homoseksueel en getuige van de discriminatie van seksuele minderheden, was heel actief betrokken bij de emancipatorische beweging rond seksualiteit. Hij maakte deel uit van de *studiedienst van de Federatie van Werkgroepen Homoseksualiteit*, was zeer actief bij het CGSO, was lid van en redacteur van het tijdschrift van *de Vereniging voor Seksuologie*, mede-oprichter van *Stichting Aids Gezondheidszorg* en zat in de beheerraad van het *Kollektief Anticonceptie*. In 1990 overleed hij onverwachts op 59-jarige leeftijd en met hem verdween de belangrijkste brugfiguur tussen het CGSO, de vrouwenbeweging en de homobeweging. Postuum werd zijn eerste en enige boek uitgegeven door vrienden van hem, dat eigenlijk een bundeling was van zijn belangrijkste artikels: *Diep en duizendvoudig leven, over seksualiteit, relaties en ethiek*⁹². In vergelijking met zijn collega's, Kruithof en Vermeersch, werd Bob Carlier niet zo vaak uitgenodigd voor televisieoptredens, slechts zesmaal, ten overstaan van zessenzestigmaal bij de eerste collega en tweehonderdzessendertig keer voor de tweede collega. Maar Bob Carlier werd ook enkel uitgenodigd rond thema's als seksualiteit en relaties. Zelden werd hij als homoactivist voorgesteld, zelfs niet in de programma's die specifiek rond dat thema draaiden. Hij werd wel als psycholoog/pedagoog voorgesteld en seksuoloog en viel op door zijn feministische uitspraken, zoals 'vrouwen mogen niet onderdrukt zijn in een relatie'. Zijn mede-panelleden hadden het toen eerder over de modelrelatie en de meer traditionele genderrollen. Eveneens maakte hij duidelijk dat er anno 1989 nog een lange weg af te leggen was, betreffende de huwelijksmoraal, daar waar de inburgering van contraceptie sociologisch gezien heeft geleid tot de loskoppeling van huwelijk,

⁹⁰ VRT-Archief, AE.19640113.1, 'Zoeklicht in Nieuw Daglicht'

⁹¹ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.31

⁹² Ibidem

kinderen en seks, maar men toch nog zag hoe kinderen erop aangekeken werden als hun ouders een ander samenlevingsmodel dan het huwelijk leefden⁹³.

II. Michel Thiery:

Een bijzondere plaats willen we hier geven aan de persoon van Professor Thiery, gynaecoloog in het AZ van Gent. Nog voor Kruihof en Van Ussel het taboe rond seksualiteit in Vlaanderen op grote schaal trachtten te doorbreken, gaf Thiery al televisieoptredens bij Paula Semer, met wie Thiery goed bevriend was. Hierin informeerde hij Vlaanderen rond voorbehoedsmiddelen, onder het nom van 'gezinsplanning'. Vlaanderen moest gewoon geïnformeerd worden over voorbehoedsmiddelen volgens deze pioniers⁹⁴. En zo geschiede. Op droge en soms ietwat emotieloze toon, leerde hij Vlaanderen kort nadat de pil op de markt was gekomen hoe haar te gebruiken. Ongetwijfeld daverde het Katholieke Vlaanderen zwaar op haar grondvesten, maar de programma's werden ook geregeld verblijd met optredens van mensen uit Katholieke hoek, die de wetenschappelijke aanpak kwamen toejuichen, maar toch met enige terughoudendheid stelden dat kunstmatige voorbehoedsmiddelen enkel moesten gehanteerd worden wanneer de meer natuurlijk middelen niet werken.

Michel Thiery besprak in zijn voorlichtingsbrochures en –programma's verschillende voorbehoedsmiddelen, maar hij was zelf vooral voorstander van het spiraaltje. Soms wordt hij zelfs eens vermeld als de uitvinder van het spiraaltje. Prof. Dr. Marleen Temmerman stelde echter in een interview met Schamper uit 2012 dat het toch wat genuanceerder was dan dat. Thiery was een voorvechter van het spiraaltje en zijn team werd door de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) gevraagd om klinische studies te doen naar het spiraaltje⁹⁵. Daarbij werd onderzocht hoe het spiraaltje werkte, of het efficiënt werkte en hoe patiënten ertegenover stonden. Zijn wetenschappelijke bijdrage kon dus geplaatst worden in de zoektocht naar verbetering van de bestaande voorbehoedsmiddelen. Maar Prof. Thiery werd wel absoluut beschouwd als expert rond het spiraaltje en de diverse beschikbare modellen en anticonceptie in het algemeen, wat mag blijken uit zijn rijke carrière, zijn televisieoptredens, zijn brochures en persoonlijk engagement.

Michel Thiery vatte in 1942 zijn studies geneeskunde aan de RUG aan. Hij promoveerde in 1949 op het thema van anticonceptie in de Verloskunde en de Gynaecologie⁹⁶, waarin hij het vooral had over vormen van natuurlijke anticonceptie. Toch was de keuze van het onderwerp behoorlijk taboe in deze tijd. Dat bleek ook uit het feit dat medestudenten (eveneens latstejaars studenten in het

⁹³ VRT-Archief, WS.19890530.3;VPR;DAR;D10

⁹⁴ Stefens (A.). *Eigen interview met Michel Thiery afgenomen op 05/05/2015 te Gent*. Gent, 05/05/2015.

⁹⁵ Schamper 36 (514), 2011-2012, Via: <http://www.schamper.ugent.be/514/professor-thiery-ee-vergeten-gents-genie>, geraadpleegd 27/04/2015

⁹⁶ Schamper 36 (514), 2011-2012, Via: <http://www.schamper.ugent.be/514/professor-thiery-ee-vergeten-gents-genie>, geraadpleegd 27/04/2015

doctoraat) op zijn verdediging zelfs niet waren toegelaten, maar achteraf een kopie kwamen vragen voor hun eigen praktijk⁹⁷. Anticonceptie en de toegang daartoe zouden een belangrijk onderdeel van zijn levenswerk worden. Hij leverde heel veel werk rond het gebruik van hormonale anticonceptiva, in het onderzoeksveld en in wetenschappelijke tijdschriften. De eerste vijftien jaar van zijn carrière als gynaecoloog spitste hij zich echter wel voornamelijk toe op onderzoek naar baarmoederhalskanker⁹⁸.

Het eerste handboek rond anticonceptie in België werd door Michel Thiery samengesteld en maakte deel uit van een reeks boekjes over verschillende takken van de geneeskunde, waaraan enkele artsen van het AZ in Gent meewerkten, onder initiatief van Thiery zelf⁹⁹. Het handboek werd in Nederland uitgegeven en kwam met enige moeite in 1971 op de Belgische markt, nadat het werd tegengehouden aan de grens omdat het pornografisch zou geweest zijn en dus zedenschennis¹⁰⁰. Het handboek werd enorm populair in de academische wereld en daarbuiten¹⁰¹.

Michel Thiery werkte vanaf 1968 nauw samen met Harry van der Pas¹⁰², die op dat moment onderzoek deed naar het spiraaltje en in Gent was uitgenodigd op verzoek van *Ortho Farma* om deel te nemen aan een symposium voor de medische staf van de universiteit van Gent¹⁰³. Thiery werd door Van der Pas uitgenodigd om het onderzoeksteam te versterken en in 1971 brachten ze een rapport uit. Hiervoor volgden ze honderden patiëntes met een spiraaltje op, vergeleken ze verschillende types spiraaltjes en onderzochten met welke klachten hun gebruik gepaard kon gaan. Het rapport bewees dat het spiraaltje minstens even veilig was als de pil en haar gebruik zelfs gepaard ging met minder bijwerkingen en goedkoper was¹⁰⁴. Het spiraaltje werd in katholieke middens echter beschouwd als een vorm van abortus, die de innesteling van een bevruchte eikel zou verhinderen, terwijl het bij het spiraaltje net de bedoeling is dat er voorkomen wordt dat de eikel

⁹⁷ Hoedaert (L.) en Van Melckebeke (M.). *Interview met Prof. dr. Michel Thiery*. Gent, 27/11/ 2009.

⁹⁸ Hoedaert (L.) en Van Melckebeke (M.). *Interview met Prof. dr. Michel Thiery*. Gent, 27/11/2009.

⁹⁹ Stefens (A.). *Eigen interview met Michel Thiery afgenomen op 05/05/2015 te Gent*. Gent, 05/05/2015.

¹⁰⁰ Hiervoor is de toenmalige minister van financiën wel moeten tussenkomen.

¹⁰¹ Hoedaert (L.) en Van Melckebeke (M.). *Interview met Prof. dr. Michel Thiery*. Gent, 27/11/2009.

¹⁰² *Harry Van der Pas*: werkte als gynaecoloog in de Kempen. Hij werd geboren in 1932 in Leuven. Hij studeerde zijn eerste jaar Geneeskunde aan het Instituut de Notre Dame in Namen, waarna hij om zijn studies af te werken terugkeerde naar Leuven. In de jaren '50 was hij werkzaam als arts in Congo, waar hij door zijn contacten met Congolese vroedvrouwen interesse kreeg in de specialisering gynaecologie. Na zijn studies werd hij betrokken in de praktijk van Dr. Nand Peeters, de 'uitvinder' van de pil (na verbetering van de pil van Dr. Pincus) en diens onderzoek naar anticonceptiva. Door Prof. Frans Van Mechelen werd hij uitgenodigd om voorlichtingsavonden te gaan geven voor de bond van grote en jonge gezinnen en in katholieke organisaties. BRON: .A.F. "Dr. Harry van der Pas, vrouwenarts: 'De beperking der aantal kinders' "In: *De Hoogstraatse Maand*. 343 (29), Turnhout, Uitgeverij de Hoogstraatse pers, december 2013, pp.3- 9

¹⁰³ J.A.F. "Dr. Harry van der Pas, vrouwenarts: 'De beperking der aantal kinders' "In: *De Hoogstraatse Maand*. 343 (29), Turnhout, Uitgeverij de Hoogstraatse pers, december 2013, p.9

¹⁰⁴ Schamper 36 (514), 2011-2012, Professor Thiery een vergeten Gents genie. Via:

<http://www.schamper.ugent.be/514/professor-thiery-een-vergeten-gents-genie> , geraadpleegd 27/04/2015

bevruucht geraakt¹⁰⁵. Van der Plas werd zelfs ontboden bij de vicaris generaal van de Bisschop, omdat hij het spiraaltje aanpreeft in zijn lezingen. Na zijn bezoekje aan het bisschoppelijk paleis werd hij zelfs lange tijd verhinderd om nog lezingen te geven in katholieke organisaties rond voorbehoedsmiddelen. Hun onderzoek rond het spiraaltje maakte echter wel furore in de medische wereld en dit wereldwijd¹⁰⁶. Wereldwijd lieten farmaceutische bedrijven hun spiraaltje testen in het studiecentrum *Eureca* in Gent, waaraan Van der Pas en Thiery verbonden waren¹⁰⁷. Thiery's publicaties verschenen in gerenommeerde medische tijdschriften over de hele wereld. *Eureca* verwierf aldus grote autoriteit in de gynaecologische wereld in België en Europa. Maar ondanks hun inspanningen verwierf het spiraaltje nooit hetzelfde prestige als de pil. Volgens Van der Plas en Thiery had dat meerdere oorzaken. Ten eerste dat de farmaceutische industrie het gebruik van het spiraaltje geen economische opportuniteit vond (lees: niet winstgevend genoeg)¹⁰⁸. De productie van het spiraaltje is goedkoper dan van de pil en haar gebruik duurzamer. Ten tweede hadden Van der Plas en Thiery de doelstelling om met het spiraaltje de bevolkingsgroei wereldwijd tegen te houden en daarvoor is eerst een klik nodig in de ontwikkelingslanden¹⁰⁹. Ten derde waren er heel wat misverstanden rond het spiraaltje. Voorbeelden hiervan zijn dat het een abortivum zou zijn, dat een spiraaltje grotere risico's op baarmoederwandontsteking met zich zou meebrengen etc¹¹⁰. Bijgevolg stootten zij op een muur van vooroordelen.

Van der Plas en Thiery startten ook verschillende projecten op rond anticonceptie in derdewereldlanden, zoals in India. Het ene project was echter al wat succesvoller dan het andere. Die inzet om ook in de ontwikkelingslanden een politiek te voeren rond voorbehoedsmiddelen gaf Michel Thiery ook door aan zijn opvolgster Prof. Dr. Marleen Temmerman, die in die lijn het International Center For Reproductive Health (ICRH) in 1994 oprichtte. Hun strijd voor het spiraaltje

¹⁰⁵ J.A.F. "Dr. Harry van der Pas, vrouwenarts: 'De beperking der aantal kinders' "In: *De Hoogstraatse Maand*. 343 (29), Turnhout, Uitgeverij de Hoogstraatse pers, december 2013, p.6-7

¹⁰⁶ J.A.F. "Dr. Harry van der Pas, vrouwenarts: 'De beperking der aantal kinders' "In: *De Hoogstraatse Maand*. 343 (29), Turnhout, Uitgeverij de Hoogstraatse pers, december 2013, p.7

¹⁰⁷ J.A.F. "Dr. Harry van der Pas, vrouwenarts: 'De beperking der aantal kinders' "In: *De Hoogstraatse Maand*. 343 (29), Turnhout, Uitgeverij de Hoogstraatse pers, december 2013, p.8

¹⁰⁸ J.A.F. "Dr. Harry van der Pas, vrouwenarts: 'De beperking der aantal kinders' "In: *De Hoogstraatse Maand*. 343 (29), Turnhout, Uitgeverij de Hoogstraatse pers, december 2013, p.8 EN Schamper 36 (514), 2011-2012, Professor Thiery een vergeten Gents genie. Via: <http://www.schamper.ugent.be/514/professor-thiery-een-vergeten-gents-genie>, geraadpleegd 27/04/2015

¹⁰⁹ J.A.F. "Dr. Harry van der Pas, vrouwenarts: 'De beperking der aantal kinders' "In: *De Hoogstraatse Maand*. 343 (29), Turnhout, Uitgeverij de Hoogstraatse pers, december 2013, p.9 EN Schamper 36 (514), 2011-2012, Professor Thiery een vergeten Gents genie. Via: <http://www.schamper.ugent.be/514/professor-thiery-een-vergeten-gents-genie>, geraadpleegd 27/04/2015

¹¹⁰ Schamper 36 (514), 2011-2012, Professor Thiery een vergeten Gents genie. Via: <http://www.schamper.ugent.be/514/professor-thiery-een-vergeten-gents-genie>, geraadpleegd 27/04/2015

was echter niet geheel onsuccesvol in de ontwikkelingslanden, zo pikte China de studies van Thiery en Van der Plas met uitvoerende kracht en ter ondersteuning van hun één-kindpolitiek wel op¹¹¹.

Voor Vlaanderen was Thiery een ware revelator op het vlak van voorbehoedsmiddelen. Hij verleende zijn medewerking dus aan de programma's van Paula Semer. Zijn achtentwintig televisieoptredens dateerden voornamelijk uit de jaren '60, vooral de periode 1965-1966, o.a. in het programma *Penelope*, waar hij de kijkers voorlichtte rond de bevalling, postnatale hygiëne en zwangerschapsproblemen. In maart 1967, kort voor het panelgesprek met Kruithof, sprak Thiery in *Nu- Verantwoord ouderschap* over geboortecontrole en criminele abortus¹¹². Daarin stelt hij dat er dringend nood was aan betere voorlichting, ook bij de dokters zelf. Verder in het programma zei hij ook dat hij begreep dat geboortecontrole gepaard gaat met enige emotionele geladenheid, maar dat ze wel van alle tijden en milieus is. Toch dat er allerlei redenen zijn waarom geboorteregeling en het gebruik van voorbehoedsmiddelen belangrijk zijn, niet in het minst medische redenen (bv. een zieke vrouw), maar ook het stijgende geboorteaantal. Bovendien kon een goede techniek voor geboortecontrole vermijden dat het aantal criminele abortussen zou stijgen. Wat die criminele abortus inhield, liet Thiery echter wijselijk in het midden, daar hij stelde dat dit voer was voor juristen en ethici. Semer voorzag in haar programma dan ook een jurist, Dr. Mariette Verrycken¹¹³, die Vlaanderen kwam vertellen dat de wet geen vat had op hun gezinsplanning, dat enkel de arts daarin een rol kon spelen. Enkel abortus was strijdig met de wet. Voorlichting en opvoeding rond seksualiteit en voorbehoedsmiddelen waren evenmin verboden in beperkte kring, evenmin als verkoop, enkel propaganda was dat wel¹¹⁴. Aan het programma nam ook de bisschop van Brugge deel. Hij stelde dat kunstmatige voorbehoedsmiddelen nooit door de Kerk waren goedgekeurd of afgekeurd en dat zij bij voldoende redenen, zoals ziekte van de vrouw, zeker waren toegestaan. Na hun intermezzo en het meegeven van de adressen van het BVSV, werd Thiery opnieuw aan het woord gelaten. Hij riep op voor betere voorlichting, onder leken en artsen, en dat de toegang tot voorlichting op bredere schaal zou worden georganiseerd en dat dit niet enkel via voorlichtingscentra mocht gebeuren. Met andere woorden op zijn typische droge toon ijverde prof. Thiery voor de vrije toegang tot anticonceptie en de propaganda ervan. Vervolgens lichtte hij verschillende methodes van anticonceptie toe, waarbij hij stelde dat hij met klem abortus en geboorteregeling van elkaar onderscheidde, een tactische mededeling binnen het toenmalige Vlaamse klimaat waarmee

¹¹¹ Schamper 36 (514), 2011-2012, Professor Thiery een vergeten Gents genie. Via: <http://www.schamper.ugent.be/514/professor-thiery-een-vergeten-gents-genie>, geraadpleegd 27/04/2015

¹¹² VRT-archief, AE.19670313.1; 16:BCM;D10

¹¹³ *Mariette Verrycken* (Merksem, 14 januari 1935 - 7 februari 2011): was een vrederechter en academica, verbonden aan het VUB, die zich jarenlang inzette voor de rechten van de vrouw.

¹¹⁴ VRT-archief, AE.19670313.1; 16:BCM;D10

onwaarschijnlijk enige polemiek werd vermeden¹¹⁵. Hij deelde zijn voorlichting op in verschillende groepen methodes om aan geboorteregeling te doen. In de eerste groep deelde hij de coïtus interruptus en de periodieke onthouding in. In de tweede groep, mechanische barrières door middel van een membraan, had hij het over het condoom en het pessarium. De derde groep waren de zaaddodende middelen. De vierde was de pil en het inter-uterine pessarium of het spiraaltje. Eerlijkheidshalve, zoals hij het zelf stelde, wou hij bij de pil ook de onaangename bijwerkingen¹¹⁶ of verschijnselen en gevaren¹¹⁷ vermelden, al meldde hij met klem dat deze zeer zeldzaam waren. Ondanks zijn eigen onderzoek, gaf hij bij het spiraaltje de informatie mee dat zij theoretisch erg veilig was in gebruik, maar dat haar werking nog niet goed bewezen was, dus dat zij minder veilig was dan de pil, die samen met het condoom en het pessarium het veiligste voorbehoedsmiddel waren. Coïtus interruptus en periodieke onthouding waren dan weer niet aan te raden¹¹⁸. De conclusie van de programmamakers en Thiery zelf is dat geboorteregeling een gezinsopdracht is. Impliciet leken ze hier vooral mee te zeggen dat het eveneens een noodzaak was, en dat het aan de twee partners was om te beslissen welk middel zij hiervoor wouden gebruiken. De rol van de arts lag erin dat hij of zij de pro's en contra's van de middelen mocht toelichten, maar zijn voorkeur niet mocht laten blijken. Een opdracht die Thiery in zijn televisieoptredens en brochures alvast goed vervulde. Eveneens in 1967, op 22 augustus, verleende Thiery zijn medewerking aan het programma *Kwart Eefje over de pil*, een reportage door Lambert van de Sype¹¹⁹. Ook hier liet Prof. Thiery zich opmerken. Na een ietwat droge uitleg over de diverse anticonceptiepillen en hun nevenwerkingen, die opnieuw als erg vervelend maar van voorbijgaande aard worden bestempeld, vertelde Thiery plots met heel veel animo en enthousiasme over de mannenpil. Hij besprak uitgebreid de staat van onderzoek, dat vooral in Yale werd gevoerd en concludeerde dat de formule van dat moment nog niet op punt stond en dus nog niet was aan te raden, maar dat de mannenpil wel veel toekomst had, daar de vraag bij de echtgenotes toch erg groot bleek. Het onderzoek naar de mannenpil is een onderzoek dat sinds medio de jaren '60 loopt, maar waar vandaag nog steeds weinig animo rond te vinden is, een al bij al opmerkelijke uitspraak van Thiery anno 1967.

¹¹⁵ Daarnaast merkte hij op dat hij het niet wou hebben over sterilisatie of vasectomie, daar dit methodes zijn die onomkeerbaar zijn. Bron: VRT-archief, AE.19670313.1; 16:BCM;D10

¹¹⁶ onaangename bijwerkingen ondervonden 10% van de vrouwelijke gebruikers en daarbij ging het om oplopend gewicht, doorbraakbloedingen, die tevens zeer normaal zijn in het begin, vermindering van het libido, wat hij afdeed als een vervelende bijwerking die verder weinig schade berokkent.

¹¹⁷ Tegenstanders beweerden dat de pil kankerverwekkend zou zijn, maar Thiery stelde in het programma dat dit niet bewezen werd, evenmin als andere gevaren bij pilgebruik.

¹¹⁸ VRT-archief, AE.19670313.1; 16:BCM;D10

¹¹⁹ VRT-Archief, AE.19670822.1;DBC;16.D10

In de jaren '80 deed hij al heel wat minder televisieoptredens¹²⁰, maar werd hij toch nog steeds opgepikt als expert wanneer het ging over anticonceptie en met name de diverse modellen van het spiraaltje¹²¹. Mogelijk had dit wel te maken met het feit dat er enerzijds meer aandacht kwam voor andere thema's zoals abortus, waar Thiery zich eveneens via televisie voor inzette, als met de opkomende interesse voor natuurlijke vormen van geboorteregeling, waar Thiery zijn medewerking liever niet aan scheen te ontleen, daar hij van mening was dat 'De overbevolking de gesel van onze tijd' was en hij geloofde dat anticonceptie, zoals de pil en het spiraaltje, op persoonlijk niveau de vrouw in onze landen heeft bevrijd of kon bevrijden op sociaal en seksueel vlak¹²². Die interesse voor natuurlijke methodes van geboorteregeling leek opnieuw op te komen in de jaren '80, op dat moment waren er op de VRT een aantal reportages, waaronder *Zal ik het eens vragen aan de dokter?* (1982)¹²³, te zien rond het thema, waaraan dokters en professoren hun medewerking verleenden, maar de Gentse vertegenwoordiging, niet alleen in de figuur van Prof. Thiery, afwezig leek te blijven.

In 1974 bracht Thiery samen met Dr. H. Van Kets, een collega in de Vrouwenkliniek van het AZ Gent, waarvan Thiery op dat moment hoofdgeneesheer was, een 28-paginalange brochure 'geboorteregeling' uit, die werd opgepikt door het ministerie van Volksgezondheid dat haar als basis gebruikte voor haar eigen brochure '*Anticonceptie en verantwoord ouderschap*'. De brochure van Prof. Thiery en zijn collega werd echter wel wat aangepast¹²⁴: zo werd het vaginaal schaamhaar weggelaten in de brochure van het ministerie, want er werd gevreesd voor verontruste ouders. De sterilisatie bij de man werd in de brochure van het ministerie frontaal weergegeven in plaats van zijdelings zoals bij professor Thiery... Kleine aanpassingen, die in samenspraak met Thiery hadden plaatsgevonden, maar voldoende stof voor een verontwaardigde Koen Raes die de aanpassingen toch vond getuigen van enige bekrompenheid bij het Ministerie.

Tevens zette Prof. Thiery zich ook in voor de studenten, die tot de komst van de studentenartsen gratis terecht konden bij hem op de polikliniek anticonceptie en de afdeling verloskunde¹²⁵ en via Schamper werd ook een door hem samengestelde brochure rond anticonceptie verspreid, gebaseerd op de infobrochure van hemzelf en Van Kets. Hij zat ook in de jaren '70 enkele uren per week in het CSV in de Willemtellstraat, waar op dat moment ook de Dolle Mina's waren gevestigd¹²⁶. Het was

¹²⁰ In het interview dat ik met hem afnam, gaf hij zelf aan dat hij er bewust voor koos om minder televisieoptredens te doen, daar hij vond dat hij zijn rol in het publieke debat had gespeeld en dat het toen aan anderen was om dat debat verder te voeren en open te trekken. BRON: Stefens (A.). *Eigen interview met Michel Thiery afgenomen te Gent op 05/05/2015*. Gent, 05/05/2015.

¹²¹ VRT-Archief, NSA.199880418.5; BCMSX;DV25

¹²² Hoedaert (L.) en Van Melckebeke (M.). *Interview met Prof. dr. Michel Thiery*. Gent, 27/11/ 2009.

¹²³ VRT-Archief, WS.19820101.1; DBC;D10

¹²⁴ RUGnummer 3(29 november 1974), 1974-1975, p.35

¹²⁵ Schamper 2 (15), 1976 - 1977, p.1

¹²⁶ Schamper 2 (15), 1976 - 1977, p.1

vooral een samenwerking die tot stand was gekomen, via een oud-studente van hem die daar toen kabinet hield en die hij wou bijstaan in haar werk, indien nodig¹²⁷.

¹²⁷ Stefens (A.). *Eigen interview met Michel Thiery afgenomen te Gent op 05/05/2015*. Gent, 05/05/2015.

Deel II: De Maartbeweging:

Hoofdstuk I: De achtergrond van de protestbewegingen onder de studenten:

Alvorens we in het volgende delen (III en IV) dieper zullen ingaan op de seksuele emancipatie aan de universiteit van Gent, is het belangrijk om even stil te staan bij de achtergrond van de opkomende studentenbewegingen vanaf de jaren '60 en de betekenis van de seksuele emancipatie daarbinnen. In deel III en IV zullen we verdergaan op de specifieke ontwikkelingen aan de RUG betreffende de bewegingen rond seksualiteit, waarbij uitgebreid zal worden stilgestaan bij een aantal initiatieven van de universiteit zelf en de protestbewegingen en debatten onder studenten en academisch personeel. Er zal daarbij vooral worden stilgestaan bij de manier waarop de debatten gevoerd werden, maar ook hoe de bewegingen zich ontwikkelden, wie hun voor- en tegenstanders waren en met wie zij zich associeerden. Maar in deel II willen we dus even stilstaan bij de vraag: Waarom is het net dat studentenpubliek dat zich opwerpt in de protesten eind de jaren '60? Verder in dit deel zal de maartbeweging van 1969 centraal staan. De protesten komen in deze periode op gang naar aanleiding van een debat rond pornografie dat verboden werd door het rectoraat. De maartbeweging vormt een interessante casus voor het verdere verloop van de seksuele bewegingen die in de twee laatste delen aan bod zullen komen.

In de literatuur worden een aantal redenen aangehaald waarom er aan het einde van de jaren '60 protesten op gang komen onder de studenten. Ten eerste is er de babyboom die in de naoorlogse periode op gang komt. Ten tweede is er de stijgende welvaart na de economische heropbouw, waardoor steeds meer gezinnen studerende kinderen konden onderhouden. Een derde factor is de democratiserings- en expansiepolitiek van de regering ten overstaan van universitair onderwijs, waarmee men meer jongeren wou laten doorstromen naar het hoger onderwijs. Deze factoren leidden in de jaren '60 tot een spectaculaire boom in de studentenpopulatie. Deze groei stond in schril contrast met de infrastructuur van de universiteiten, die niet was aangepast aan de plotse groei van haar studentaantallen. Het resultaat waren bomvolle auditoria, een stijgend aantal studenten dat faalde in de kandidaturen, tekort aan onderwijspersoneel etc. Een dalende kwaliteit van het hoger onderwijs leek aldus onvermijdelijk en de studenten veruitwendigden dit in protesten tegen de universitaire overheden en in bredere zin tegen de Belgische overheden¹²⁸.

¹²⁸ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.27

Bepaalde auteurs, zoals Ter Hoeven en Statera, wijzen op een generatieconflict, waarbij ze de studentenbeweging van eind de jaren '60 zien als een sociale moderniseringsbeweging¹²⁹. Dat generatieconflict uitte zich op twee manieren: ten eerste is er de spanning tussen de idealen van vrijheid, gelijkheid en broederschap en de werkelijkheid waarin deze idealen loze kreten blijken te zijn, wat de geloofwaardigheid van de oudere generaties aantastte¹³⁰. Die verwaarlozing werd vooral sterk zichtbaar na de wederopbouw en de detente in de Koude Oorlog naar aanleiding van de Cubacrisis, waardoor de ontzeggingen die de samenleving zich had moeten doen in de koudeoorlogscontext wegvielen. Toch leidde dit niet tot meer vrijheden in het Westen, zoals het breder trekken van de democratie of herverdeling van rijkdommen¹³¹. De studenten wierpen zich daarom op als een soort dragers van deze verwaarloosde waarden van de Franse Revolutie en gingen op zoek naar alternatieve samenlevingsvormen en –modellen om een nieuw *Gemeinschaftsgevoel* te creëren. Statera schrijft dat hij er niet aan twijfelt dat het gevoel van vervreemding ten overstaan van het gevestigde systeem aan de basis lag van de opkomende studentenprotesten aan het einde van de jaren '60¹³². Ten tweede manifesteerde zich een spanning tussen de fysiek-cognitieve maturiteit en de sociale maturiteit van de jongeren. Dit ten gevolge van hun steeds langere opleidingsduur. Jongeren werden als volwaardige volwassenen beschouwd in de samenleving vanaf het moment dat ze begonnen te werken en niet langer economisch afhankelijk waren van hun ouders¹³³. Deze sociale maturiteit stond dan ook nog eens in contrast met de cultureel-cognitieve maturiteit, die de jongeren bij zichzelf ervoeren doordat ze sneller dan hun ouders levenservaringen opdeden. Jongeren voelden zich aldus vroeg klaar voor de volwassenenrollen, terwijl de maatschappij hun niet als dusdanig accepteerde¹³⁴. Dergelijk model gaat natuurlijk wel een beetje voorbij aan de politieke en sociale variabelen in de samenleving in het algemeen en zeker de interuniversitaire verschillen. Louis Vos schuift de idee van generatie-eenheden¹³⁵ als een soort alternatief voor het generatieconflict naar

¹²⁹ Ter Hoeven (P.J.A.). *Studenten in aanval*. Samson NV, Alphen aan de Rijn, 1970, p.50

¹³⁰ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.33

¹³¹ Ibidem

¹³² Statera (G.). *Death of a Utopia. The development and decline of student movements in Europe*. New York, Oxford University Press, 1975, p.16 EN Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.34

¹³³ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.35

¹³⁴ Statera (G.). *Death of a Utopia. The development and decline of student movements in Europe*. New York, Oxford University Press, 1975, p.167

¹³⁵ *Generatie*: Een aantal aan elkaar grenzende cohorten die gemeenschappelijke stijlkenmerken vertonen. Een generatie krijgt haar eigen identiteit van de 'ervaringsgelaagdheid', die tijdens de socialisatieperiode van haar leden ontstond door het samen beleven van 'generatievormende gebeurtenissen'. BRON: Vos (L.). *Studentenprotest in de jaren zestig. De Stoute jaren*. Tielt, Lannoo, 1988, p.46

voor. Een dergelijke generatie-eenheid wordt verbonden door dezelfde sociologische achtergrond en gelijklopende leeftijden. Door te vertrekken van generatie-eenheden heb je het niet langer over een conflictmodel, maar over een samenhang tussen mensen van dezelfde leeftijdscategorie, die samenklitten om het heden te reorganiseren in functie van het verleden om zo oriëntatiepunten uit te werken voor generatiegenoten¹³⁶. Vos schuift de idee van generatie-eenheden naar voor om de specificiteit en de diversiteit van de studentenprotesten in de jaren '60 te vatten¹³⁷. Deze idee werd in 1928 door Mannheim eveneens naar voor geschoven in zijn *Das Problem der Generationen*, waarin hij het heeft over de samenhang tussen verschillende generatie-eenheden¹³⁸.

Een uitbreiding op het model van generatieconflict en generatie-eenheden is een marxistisch model dat uitgaat van een klassenstrijd, waarbij men de studenten en bij uitbreiding de jeugd in het algemeen als een aparte klasse gaat beschouwen. Omdat hun klasse geen functionele rol vervulde in de maatschappij, verwoordde zij een nieuwe sociale kritiek¹³⁹. Dergelijke modellen zijn niet alleen onbevredigend omdat ze voorbijgaan aan socio-politieke en culturele verschillen binnen een samenleving en binnen een specifieke samenleving, maar ook omdat ze uitgaan van een vereniging op basis van leeftijdsgenoten en/of intellect en daarmee voorbijgaan aan de historische realiteit. Ten eerste werden de studentenprotesten ondersteund door niet-studenten, dat kon gaan om academisch personeel, burgers, organisaties en verenigingen etc. En ging het vaak ook om intergenerationele samenwerkingen. Ten tweede blijkt ook dat heel wat acties van buiten de universiteiten of hogescholen georkestreerd werden. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het delen van lokalen, het actief zijn van studenten in politieke partijen etc. Ten derde zal blijken uit dit onderzoek naar de seksuele revolutie dat het een spel van vraag en antwoord behelsde. De positie van vraagsteller en diegene die het antwoord gaf of bood, kon zeer sterk verschillend zijn afhankelijk van het thema. Er mag alvast blijken dat het in eerste instantie niet de jongeren zelf waren die op de barricades gingen staan voor hun seksuele belangen, maar het academisch personeel dat interne be-

¹³⁶ Als antwoord op gemeenschappelijke historische situaties bepaalde maatschappelijke blauwdrukken, denkstijlen of een mentaliteit gaan ontwikkelen. BRON: Vos (L.). *Studentenprotest in de jaren zestig*. De Stoute jaren. Tielt, Lannoo, 1988, p.47

¹³⁷ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, pp.35-36

¹³⁸ Generatie-eenheden zijn bij Mannheim niet mensen van eenzelfde leeftijdscategorie, maar van dezelfde leeftijd, dus geboren in hetzelfde geboortjaar, wat enigszins verschilt van de interpretatie van Vos. BRON: Abbeloos (J.F.). *Een huis voor de zuil of voor de Jeugd? Analyse van de zuilgebonden coördinatie en legitimatie van de jeugdhuiswerking binnen de Belgische verzorgingsstaat voor de periode 1958-1973*. (Onuitgegeven licentiaatsverhandeling in de Geschiedenis, Promotor Prof. Dr. Deneckere G.) Gent, UGent Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 2002-2003, p.16

¹³⁹ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.36

vragers was en waarop enerzijds de overheid, anderzijds het rectoraat een bepaalde repliek gaf. Deze repliek lokte dan opnieuw reactie uit bij de studenten en maakte bij hen vragen los. Uiteraard was die positie van vraagsteller of diegene die met een antwoord naar buiten kwam erg variabel, zo konden studenten ook het eerste initiatief nemen. Maar het punt is dat een generatieve kijk zoals het generatiemodel en het marxistisch model naar voor schuiven, te begrenzend is voor de realiteit van de protestbewegingen in de jaren '60 en daarna. En tot slot, is ook de definiëring van het begrip klasse in deze theorieën te begrenzend, daar ze zich baseert op generatie-eenheden en binding via sociale positie. Hierdoor vormen de studenten een aparte klasse, maar kan hun klasse niet worden aangevuld met andere actoren, wat in de realiteit uiteraard niet het geval was.

Louis Vos heeft het over de roeping van de student¹⁴⁰. Hij spreekt daarbij van drie specifieke kenmerken voor studenten: *“een atypische sociale positie binnen de moderne maatschappij, een bijzonder intellectuele habitat en een zedingsbewustzijn als antwoord op bepaalde problemen in de brede historische ontwikkeling.”*¹⁴¹ Hun aparte sociale positie had voornamelijk te maken met de afwezige noodzaak een beroep uit te oefenen. Ze waren dus vrijgesteld van beroepstaken en het overleven door een beroep uit te oefenen. Bovendien hadden ze een grotere vrijheid en meer vrije tijd. Daarnaast hadden studenten een eigen groepsleven uitgebouwd, waarin enkel medestudenten sociale druk uitoefenden. Die rol van student kan men zien als een totaalrol¹⁴², want zij is onverzoenbaar met een andere rol. Dit is zeer atypisch voor onze maatschappij, waarin sociale rollen doorgaans overlappen. Bijgevolg was een compromismodel ook niet nodig, waardoor de studenten hun visies konden radicaliseren. Daarbij was ook de intellectuele omgeving natuurlijk een belangrijke factor: studenten leerden kritisch de samenleving evalueren op basis van een grote informatie-input en ideologische concepten, door afstand te nemen van conventies en vanzelfsprekendheden¹⁴³.

Een belangrijke factor voor de opbouw van de Vlaamse studentenprotesten was uiteraard het protestvuur dat in de jaren '60 door het hele Westen waarde naar aanleiding van de Koude Oorlog, de Cuba-crisis, censuurmaatregelen, de Vietnamoorlog etc. Wereldwijd vonden contestaties plaats die gedragen werden door utopie en ideologie¹⁴⁴. In Vlaanderen wordt voornamelijk gewezen op de voorhoederol van de Leuvense studenten, die voortouw namen in de studentenbeweging naar aanleiding van het conflict Leuven-Vlaams. Zij effenden de weg voor studentenprotesten aan andere Vlaamse universiteiten. Nochtans maakten de Gentse studenten in 1967 eveneens furore. Ondanks

¹⁴⁰ Vos (L.). Studentenprotest in de jaren zestig. De Stoute jaren. Tielt, Lannoo, 1988, pp.44-45

¹⁴¹ Idem, p.44

¹⁴² Idem, p.45

¹⁴³ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.37

¹⁴⁴ Vos (L.). Studentenprotest in de jaren zestig. De Stoute jaren. Tielt, Lannoo, 1988, p.29

dat men de maartbeweging in 1969 doorgaans beschouwt als de mythische start van de studentenprotesten aan de Gentse universiteit, namen toch drieduizend studenten deel aan een betoging ter ondersteuning van de januarirevolutie van 1967 aan de Katholieke Universiteit van Leuven¹⁴⁵. Deze participatiegraad oversteeg die van Leuven en lag hoger dan die van de maartbeweging, die op haar hoogtepunt een goede duizend studenten op de been wist te brengen. Niet dat aantallen doorslaggevend zijn in protest, maar hiermee kan wel een kanttekening gemaakt worden bij stellingen dat studentenprotesten aan de RUG langer uitbleven dan aan andere Vlaamse Universiteiten. Wel is duidelijk dat de RUG een andere overlegcultuur kende dan het KUL, dat mogelijk meer te maken kreeg met de rigiditeit van de katholieke zuil, die aan de Leuvense universiteit toch een belangrijke positie bekleedde.

Dat het vuur na de jaren '60 aan de lont bleef en in casu aan de universiteit van Gent en specifiek in zake thema's betreffende seksualiteit, had een aantal oorzaken. Ten eerste kon de RUG profiteren van een aantal belangrijke wegbereiders die ook op het publieke forum konden genieten van een zekere aandacht. Niet in het minst ethici zoals Etienne Vermeersch en Jaap Kruithof, maar ook in het medische vakgebied kon men niet om mensen als Michel Thiery heen. Ten tweede kende de universiteit een lange debatcultuur, die zich o.a. manifesteerde in debatten betreffende engagement en de betekenis van mei-68. Ten derde was er de aanwezigheid van derden aan de universiteit. Zo plantten bewegingen als Dolle mina en het FWH zich sterk in aan de universiteit. Vooral die blijvende voedingsbodem tot het opnemen van engagement in de studentenprotesten en daarbuiten voelden aan als extra stimulans, zeker omdat het dezelfde wegbereiders zijn die het voortouw in deze debatten namen. Een goede vier jaar na de maartbeweging, werd het academiejaar van 1972-1973 getekend door de discussie rond engagement. In de eerste editie van RUG-nummer gaf rector Daniël Vandepitte een interview, waarin hij stelde dat een universiteit als de RUG zich niet mag engageren rond politieke, sociale of ethische kwesties¹⁴⁶. In een aantal nummers werd daarop gerepliceerd door studenten. In maart 1973 verscheen de elfde editie van dat jaar en daarin nemen enkele professoren het woord rond engagement. Onder andere Kruithof werd aan het woord gelaten en riep de studenten en de universiteit zelf op om zich te engageren. Dat hij het engagement van academici en studenten anders bekeek, werd duidelijk uit de manier waarop hij zijn eigen positie in het debat verwoordde: *"In mijn werkmilieu kan ik kritische geluiden laten horen, wat hier of daar enige invloed kan hebben. Verder probeer ik via radio, tv, kranten, weekbladen en boeken iets daarvan te uiten. Dus, als u wilt, een typische manier van optreden van een intellectueel"*¹⁴⁷. Kruithof vat hier een

¹⁴⁵ Idem, p.128

¹⁴⁶ RUGnummer 1(1), 1972/1973, p.8

¹⁴⁷ RUGnummer 1(11), 1972/1973,p.5

interessante aspect van studentenbewegingen en –protesten samen. Namelijk de rol van de intellectueel, de academicus, en de definiëring van haar engagement.

Engagement had volgens Kruithof tot doelstelling via agitatie te komen tot een wijziging van de realiteit door het stellen van één of meerdere daden, die een gevolg zijn van een *“interne beslissing om over te gaan tot één of andere actie, waarbij engagement beschouwd kan worden als ‘inzet”¹⁴⁸*. Die inzet kan zich uiten in een actief engagement, waarmee in deze thesis bedoeld wordt dat men mensen gaat verenigen, mobiliseren, sensibiliseren, gaat protesteren of betogen, informatiecampagnes of andere activiteiten opzet etc. Een passief engagement veruitwendigt zich op het niveau van het uiten van kritische geluiden via mondeling debat of schriftelijke polemiek, interviews op radio en televisie, het publiceren van artikels of boeken etc. Zowel studenten als academisch personeel zullen tussen beide vormen van engagement mediëren, maar er zou een zekere voorkeur zijn voor het eerste bij studenten en voor het tweede bij de academici. Een voorkeur die ook wel leek ingegeven te zijn door de tolerantie waarmee het publiek kijkt naar deze twee soorten intellectuelen. Van jonge twintigers wil men aannemen dat ze op een barricade staan te schreeuwen en men zal dit toedekken met de mantel der liefde en het nom van naïviteit. Wanneer professoren letterlijk op een barricade staan schreeuwen, zal hun autoriteit doorgaans in twijfel worden getrokken en heeft hun optreden dus een andere impact op het publieke debat, al lieten sommigen zich hierdoor zeker niet weerhouden. Zij zijn aldus vaker genoodzaakt terug te vallen op het passieve engagement. Toch betekent dat niet dat ze niet beiden even ideologisch kunnen optreden. Want zoals Kruithof stelde in een ander interview, het is niet zo dat de waarde van een idee afhangt van haar onmiddellijke realiseerbaarheid¹⁴⁹. Doorgaans zijn de intellectuelen die zich inzetten voor de seksuele expressie en emancipatie geen opportunistische denkers, indien ze dat wel waren geweest dan hadden ze de abortusbeweging na jaar één meteen aan de kapstok moeten hangen, want de strijd voor seksuele emancipatie was een relatief lange strijd.

Tot slot is het ook een relevant gegeven dat jongeren sterk op zoek zijn naar hun eigen identiteit, waarvan de seksuele identiteit volgens psychoanalytici een belangrijk aspect uitmaakt. Recht op seksuele beleving en de zgn. sexpressie maken daardoor ook een belangrijk deel uit van de eigen identificatie bij jongvolwassenen. Binnen de context van de opkomende seksuologie en psychoanalyse is het dan ook niet verwonderlijk dat de bodem was gelegd voor de strijd voor die sexpressie.

¹⁴⁸ RUGnummer 1(11), 1972/1973, p.5

¹⁴⁹ Schamper 6 (123), 1980 - 1981, p.2

Hoofdstuk II: De Maartbeweging:

“Pornografie, zin of onzin?”:

Een tijdsperiode kiezen voor een thesis is geen gemakkelijke opdracht. Het gaat gepaard met een moeilijke denkoefening en een heleboel twijfels. Toch werd ervoor gekozen om het verhaal van de seksuele revolutie aan de Gentse universiteit te starten met de maartbeweging in 1969. Voor het eerst sinds lange tijd ontstond in maart 1969 een grote studentenbeweging. De beweging ontstond niet uit het niets, maar ze betekende een cesuur. Nieuwe actiemiddelen kwamen op, nieuwe thema's werden naar voor geschoven en het voorbeeld van de maartbeweging leent zich er uitstekend toe om de algemene tendens in de seksuele revolutie aan de universiteit van Gent, na 1969, te duiden. Namelijk de verbinding van seksuele thema's aan een sociaal-politieke beweging en een democratiseringstendens. Daarnaast lijkt het juist door de aanwezigheid van prominente figuren niet onschuldig dat juist een seksueel thema de spreekwoordelijke druppel is in de emmer die overloopt. In het eerste deel van het academiejaar waren er protesten geweest tegen de te hoge kostprijs van de cursus sociologie van Professor Versichelen, maar hierrond was geen bom gebarsten, evenmin als rond de textielstakingen in Gent, waaraan tal van studenten deelnamen, noch rond de desintegratie van het GSK¹⁵⁰. En toch wijst alles erop dat er al langer een democratisch deficit binnen de RUG aanwezig was. Zo richtte rector Bouckaert, die een oktoberrevolutie zoals in Leuven wilde vermijden en met de studenten de dialoog wou aangaan¹⁵¹, een raad van onderzoek voor Gentse universitaire problemen¹⁵² op, die in de zomervakantie van 1968 haar taak aanving en tot vaststelling van enkele problemen aan de Gentse universiteit kwam¹⁵³:

- *De aanpassing van het onderwijs (programma's, methodes, selectiesysteem)*
- *Democratisering van de toegang tot het onderwijs*
- *Beroepsmogelijkheden voor gediplomeerden*
- *Deelname van verschillende groepen van beheer van de universiteit*
- *Opening van de universitaire gemeenschap naar buiten toe (betreffende de vertegenwoordigers van sociale, economische en openbare machten)*
- *Versterkte autonomie van de universitaire instelling*
- *Het wetenschappelijk onderzoek*

¹⁵⁰ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.10

¹⁵¹ Idem, p.16

¹⁵² een werkgroep voor alle geledingen van de universiteit, waarin zowel academisch, als technisch en administratief personeel en studenten zetelden

¹⁵³ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.14

Gedurende de maartbeweging werden deze punten uitgelicht en in de studentenprotesten naar voor geschoven. Op aandringen van de onderzoekscommissie werden twee studenten met een waarnemersstatuut opgenomen in de Raad van Beheer van de universiteit. Dat ze enkel een waarnemersstatuut kregen zou voor ophef zorgen. Het rectoraat communiceerde dat het niet anders kon¹⁵⁴, want er was geen wettelijk kader om de studenten een participatief statuut te geven. Het GSK nam genoegen met het waarnemersstatuut en het FK wees dergelijke vertegenwoordiging van de hand, omdat het er volgens hen op wees dat er geen echt overlegmodel tussen de academische overheid en studenten mee werd geïnitieerd. Rector Bouckaert bleef echter onderhandelen met het GSK, dat zoals ook zou blijken uit de maartbeweging de eigenlijke vertegenwoordiging van de studenten niet meer in handen had. Kortom, genoeg kruut aan de lont om de RUG tegen maart in lichterlaaie te zetten naar aanleiding van een lezing rond Pornografie.

Hieronder zal er dieper ingegaan worden op de maartbeweging en haar ontwikkeling. In het archief van onze Alma Mater wordt een reeks pamfletten bewaard waarmee we een aantal campagnes en gebeurtenissen kunnen reconstrueren. Uiteraard gaat het hier om pamfletten die oproepen tot actie en daardoor kunnen we de impact van de acties doorgaans niet meten. In sommige gevallen is er sprake van een zekere feedback over de gebeurtenissen, maar dan kan men zich de vraag stellen of het aantal deelnemers niet werd aangedikt of de populariteit van de actie of zelfs het geweld tijdens de actie. Laten we er dus vanuit gaan dat de pamfletten geen absoluut feitelijke reconstructies kunnen geven, maar wel een aantal mechanismen blootleggen in de gevoerde strijd en dat ze ons vooral brengen bij de deelnemers van die strijd. De hiaten in de pamfletten werden aangevuld via verslaggeving in kranten, verslagen uit het universiteitsarchief van Gent van verschillende instanties en de thesis van Dirk Vanbellinghen. De maartbeweging was an sich geen opstand ter bevrijding van de seksualiteit, maar zoals eerder opgemerkt is het wel opmerkelijk dat ze op gang kwam naar aanleiding van strubbelingen rond een lezing die zich ijkte op het thema pornografie. De studenten zullen een link leggen tussen seksuele beperkingen, de conservatieve normen en waarden die de academische overheid van de universiteit uitdraagt, en de repressieve stijl van overheden in het algemeen. Men voelde zich duidelijk gefnuikt in hun identiteit, zowel op seksueel vlak als op sociaal, cultureel, politiek en economisch vlak.

¹⁵⁴ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Raad van Onderzoek, Rapport van de Bijzondere Commissie opgericht door de Raad van onderzoek voor de Gentse universitaire problemen EN Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.15

Verloop van de Maartbeweging:

Begin maart 1969 organiseerde studentenvereniging PROKUS¹⁵⁵ een lezing over pornografie in de Academiezaal. Zelf noemden ze het een wetenschappelijke vergadering waarop 2 professoren- Prof. Vermeersch en Broeckx-, jurist John Bultinck¹⁵⁶, Drs. Smolders, Daniel Robberechts. Zij kwamen elk vanuit hun eigen vakgebied getuigen over de betekenis van pornografie in de samenleving. Op het programma stond ook een diavoorstelling, met pornografische prenten van de oudheid en moderne Zweedse kiekjes¹⁵⁷. In de pamfletten zal vooral gesproken worden over de aanwezigheid van prof. Broeckx, jurist, en Prof. Vermeersch. Daar de studenten er telkens op willen wijzen dat het toch niet om de minsten ging en bovendien ook nog om vertegenwoordigers van de eigen universiteit.

De Voorstelling op 12 maart was zo'n succes dat PROKUS voorstelde het publiek van 400 aanwezigen te verplaatsen naar auditorium E. Er werd zelfs gesproken van een tweede voorstelling in datzelfde auditorium op 19 maart 1969. Dat er zoveel aanwezigen waren op 12 maart had alles te maken met de aanwezige VVS¹⁵⁸-vertegenwoordigers, die gedurende de periode 11 tot 13 maart in Gent waren voor een congres¹⁵⁹. Zij waren toevallig aanwezig op de lezing van PROKUS, maar de aanwezigheid van dergelijke progressieve elementen was volgens Vanbellighen heel belangrijk voor de ontwikkeling van de protesten. Vlak voor de aanvang van de lezing ontvingen de organisatoren een brief vanwege het rectoraat, waarin hen werd verzocht om enkel nog naakt uit de Romeinse en Griekse Tijd in de diavoorstelling te behouden, omdat dergelijk naakt als kunst kon worden beschouwd¹⁶⁰. Vervolgens maakte de voorzitter van PROKUS bekend dat de organisatoren van de lezing meerdere malen ter verantwoording waren geroepen bij de ondervoorzitter van de Raad van

¹⁵⁵ PROKUS: Progressieve Kunst Stimuleren

¹⁵⁶ John Bultinck: (Gent, 01.01.1934 - Gent, 28.08.2000): Hij studeerde aan het Sint Barbara-College en werd een vooraanstaand advocaat. Ook werd hij medewerker-presentator van o.m. de eerste, succesrijke kookprogramma's (*Kijk en kook*, 1968-1973) op de toenmalige BRT, waarvan Paula Semer de producent was. Hij was jarenlang collega-strafrichter van Piet Van Eeckhaut. Bultinck was ook betrokken bij de archiefregeling van uitgeverij Manteau na het vertrek van stichtster Angèle Manteau en bij diverse processen omtrent censuur van literatuur en kunst (o.a. bij het "Masscheroen-proces" tegen Hugo Claus). Als advocaat werd hij bekend als een van de grootste juristen en strafrechters van zijn generatie en maakte deel uit van het team van advocaten van 's lands eerste media-proces, de zaak Jaspers. Hij was een eminent kunstkenner en publiceerde daarover (*Le nouveau réalisme*, 1961). Samen met zijn confrater en museumdirecteur Karel Geirlandt oefende hij ook een reële invloed uit op het kunstleven in Vlaanderen. Hij was één van de oprichters van het Filmfestival van Gent, waarvan hij vanaf 1979 de eerste voorzitter was. Hij publiceerde ook enkele korte novellen. Bultinck werd in 1989 getroffen door een hersenverlamming en overleed op 66-jarige leeftijd. Bron: Literair Gent- Stedelijk openbare bibliotheek Gent. *Bultinck John*. Gent, S.I., S.d.. Via: <http://literairgent.be/lexicon/auteurs/bultinck-john/>, geraadpleegd op 16/04/2015 EN Van Eeckhaut (E.). Meester van de smaak: John Bultinck. Gentblogt, Gent, 20/11/2006 via: <http://www.gentblogt.be/2006/11/20/een-meester-van-de-smaak-john-bultinck>, geraadpleegd op 16/04/2015

¹⁵⁷ Stefens (A.). *Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

¹⁵⁸ VVS: Vlaamse Vereniging voor Studenten

¹⁵⁹ Normaalgezien zouden zij een lezing bijwonen rond de studentenstrijd in Frankrijk, maar door onlusten in de Sorbonne warden sprekers weerhouden.

¹⁶⁰ Verdere eisen in de brief waren dat er niet werd gerookt en dat de apidiascoop en de projector niet mochten worden gebruikt.

beheer, J. Dhondt, waarna zij een brief hadden ontvangen dat hun lezing werd toegestaan in gesloten kring. Dit wil zeggen op uitnodiging, leden van een nieuwe vereniging of leden van een oude vereniging. Later zou de rector verklaren dat zij de lezing vooraf op de voet hadden gevolgd, omdat ze vreesden dat het parket zou ingrijpen¹⁶¹. In een andere mededeling van het rectoraat werd verklaard dat het parket het vertonen van pornografische beelden in het openbaar niet zou dulden en zij de universiteit van medeplichtigheid zouden beschuldigen omdat het haar infrastructuur ter beschikking had gesteld, verder wensten zij de goede naam van de universiteit ook niet te besmeuren¹⁶². Het resultaat van de omstreden brief van het rectoraat met de restricties rond de lezing was dat de avond een heel ander verloop kreeg. Er werd besloten tot een discussie over censuur en autoritaire gezagsstructuren van de universiteit over te gaan. De vier- of vijfhonderd aanwezigen besloten om te protesteren tegen elke vorm van censuur, waarbij men aan willekeurige beperking van ideologische of politieke vrijheid doet, en tegen dwangmaatregelen. De protestanten formuleerden tevens ook de eis dat de voorstelling van PROKUS kon doorgaan op een ander moment en dat het rectoraat zou opdraaien voor alle kosten die de vereniging en de protestanten hadden gemaakt¹⁶³. Er werden na deze vergadering drie documenten onder de studenten verspreid, waarin ook werd gesteld dat men ook de professoren en assistenten meer wil betrekken in het protest. Hun boodschap tegen de censuur kreeg meer en meer een marxistisch-leninistisch tintje. Men riep op voor een wetenschap die niet langer ten dienste staat van de onderdrukking, maar van het volk, en de universiteit van de studenten. Daarnaast werd het debat rond censuur en seksuele vrijheid ook gekoppeld aan een bredere problematiek nl. De arbeidersprotesten en het hardhandige optreden van de Rijkswacht en de politieke repressie en tegen het expansieplan van de minister van onderwijs, Vermeylen¹⁶⁴. De studenten verzetten zich tegen elke vorm van autoritarisme, zowel die van het rectoraat als die van het politieke establishment. Ze gaten hun eisen in een motie die ze de volgende dag rond 14u aan de rector wouden overhandigen.

¹⁶¹ AMSAB, 45/1041, s.n., Raad van Beheer RUG achter rector, 18/03/1969, p.6

¹⁶² Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.17-18 EN Bouckaert (J.J.). Mededeling vanwege het rectoraat van de Rijksuniversiteit te Gent, s.d., p.1

¹⁶³ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM001 en UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM004

¹⁶⁴ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM004

Professor Picard, lid van de Raad van beheer, en Rector Brouckaert verklaarden dat ze noch de dia's van de lezing ooit hadden gezien, noch de bovenvermelde brief, die van de administratie afkomstig moest zijn. Maar de studenten namen geen genoegen met die verklaringen. Dat Picard en Bouckaert verklaarden geen weet te hebben van de brief noch van de lezing verboden werd, is op zich opmerkelijk te noemen, daar de lezing met zekerheid werd besproken tijdens de Raad van Beheer. Dit blijkt uit een brief van de ondervoorzitter van de Raad van beheer, Professor Plancke, aan PROKUS, waarin hij PROKUS erop wees dat de Raad van beheer onder geen beding toestemming zou geven om bepaalde dia's te projecteren¹⁶⁵. En zoals eerder gesteld, dat ze de lezing op de voet volgden.

Desalniettemin vond op 13 maart 1969 een bezetting van het rectoraat plaats, want de deelnemende studenten, professoren en assistenten eisten een uitleg. Met slogan als '*universitaire gebouwen aan de studenten*' en '*het gezag geeft zich bloot*'¹⁶⁶ trokken drie- à vierhonderd studenten naar het rectoraat. De studenten koppelden al gauw een politieke boodschap aan een ethische kwestie, waarbij ze de stelling formuleerden dat een universiteit aan haar studenten toebehoort en het rectoraat niet zomaar autonoom beslissingen kan nemen, zonder daarvoor eerst verantwoording bij de studenten af te leggen. Via een openstaande kelderdeur drongen een dertigtal studenten het rectoraat binnen, waar ze te woord gestaan werden door professoren Plancke, Picard¹⁶⁷ en Van Den Broecke¹⁶⁸. Rector Brouckaert kregen de studenten niet te zien. In krantenberichten en verslagen van deelnemende studentenverenigingen werd nadien gewag gemaakt dat de rector vooraf zou ingelicht

¹⁶⁵ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Prokus, Brief van Professor Plancke aan Prokus, 12/03/1969 EN Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.18

¹⁶⁶ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM003. Andere slogans zijn 'Geen censuur', 'geen Akademische Diktatuur', 't Is maar een begin, wij gaan door met de strijd'

¹⁶⁷ *Hein Picard*: Decaan van de Faculteit Economie aan de RUG van 1968 tot 1970, geboren op 24 oktober 1925 in Den Haag, behaalde in 1948 zijn licentiaat in de wetenschappen groep der wiskundige wetenschappen en in 1952 zijn licentiaat in de economische wetenschappen. In 1958 werd hij doctor in de economische wetenschappen. Hij was actief aan de faculteit rechtsgelerdheid waar hij vakken als statistiek doceerde en was medegrondlegger van het H.S.H.E.W., waar hij onder Prof. De Ridder als werkleider aan de slag ging. Hein Picard was ook actief in het Humanistisch Verbond en zijn vrouw Els Picard bij het KAC, met wie hij heel actief was in de abortusbeweging. Hein Picard was ook lange tijd voorzitter van PROKA, die zich bezighielden met dezelfde thema's als PROKUS aan de RUG. BRON: S.n. *Historiek*. Gent, Faculteit Economie en Bedrijfskunde UGent, S.d. (laatste wijziging op) 23/04/2015. Via: <http://www.ugent.be/eb/nl/over-ons/organisatie-en-bestuur/historiek.htm>, geraadpleegd op 24/11/2014 EN Dewolf (Ph.). "Male feminism: men's participation in women's emancipation movements and debates. Case studies from Belgium and France (1967–1984)." *IN: European Review of History: Revue européenne d'histoire*. Routledge, Londen, januari 2015, p.82 EN Derycke (L.). *Hogeschool Gent 1748-1995*. Gent, Studio Luc Derycke, 2010, p.201. Via: <http://issuu.com/studiolucderycke/docs/hogeschool-sample/152>, geraadpleegd op 17/05/2015

¹⁶⁸ *Van den Broecke* was de adviseur van rector Bouckaert

geweest zijn, waardoor hij zijn voorzorgen kon nemen op studentenacties¹⁶⁹. Zij vroegen zich af wie de rector had ingelicht over de opkomende acties, maar vermoedelijk had dat wel iets te maken met de 3000 pamfletten die op de ochtend van 13 maart werden verspreid onder de studenten.

Op verzoek van de studenten wou de rector echter wel één student te woord staan, maar de studenten weigerden en vroegen de toelating om met een hele studentendelegatie binnen te mogen. De sfeer werd duidelijk grimmiger en de rector vroeg bijstand van politieagenten die met geweld de studenten en het academisch personeel, dat zich in de gangen van het rectoraat had verzameld, overmeesterden. Enkele studenten vluchten in het kantoor van de rector, van waaruit ze worden verdreven door de politie¹⁷⁰. Ondertussen distantieerde de woordvoerder van de studenten, een zekere Berkvens, zich van de bezetting en verliet het rectoraat¹⁷¹. Drie studenten geraakten gewond en een professor belandde in het ziekenhuis ten gevolge van het politieoptreden. Enkele studenten werden gearresteerd, waaronder Jan Deckers, die in voorhechtenis bleef tot 19 maart, de dag waarop de tweede lezing gepland stond. Jan Deckers werd het symbool van de onderdrukte student binnen de campagne¹⁷². Vanaf 14 maart werd er opgeroepen onder de studenten om niet naar de les te gaan tot hun medestudenten werden vrijgelaten. De twee andere studenten waren Xavier Leroy, die net al Jan Deckers op 19 maart werd vrijgelaten, en Renaat Willockx¹⁷³, die het weekend daarop werd gearresteerd en enkel dagen langer dan Leroy en Deckers in voorhechtenis bleef alvorens voor de raadkamer te verschijnen¹⁷⁴. Willockx werd ervan verdacht één van de studentenleiders te zijn¹⁷⁵. Door middel van een bijzonder proceduremiddel werd Willockx

¹⁶⁹ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.19

¹⁷⁰ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0005 EN UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0003.

¹⁷¹ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0005 EN UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, collectie pamfletten, PAM0003. Dat Berkvens als woordvoerder werd vermeld, toonde ook aan dat er effectief studentenleiders waren, wat de studenten verder in de beweging zullen ontkennen.

¹⁷² UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0010

¹⁷³ Renaat Willockx werd geboren in 1941. Hij studeerde in 1969 aan de universiteit van Gent Psychologie en Pedagogie. Hij was één van de voortrekkers van de maartbeweging in 1969. Hij was op dat moment reeds vijf jaar actief geweest in de Algemene Raad van het GSK, een jaar in Sociale Raad, was voorzitter van de organisatie van de werkstudenten en één van de drijvende krachten achter de protesten tegen Versichelen. Renaat Willockx richtte mee de studentenvakbond op in Gent en was één van de trekkers van AMADA en later PVDA. BRON: Roeck (B.). *Renaat Willockx, van studentenleider tot arbeidersdelegee*. S.L., pvda/ptb, 29 septembre 2008. Via: <http://archive.ptb.be/nieuws/artikel/article/renaat-willockx-van-studentenleider-tot-arbeidersdelegee.html>, geraadpleegd op 24/11/2014

¹⁷⁴ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0012

¹⁷⁵ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0012. Renaat Willockx werd er wel van verdacht studentenleider te zijn, maar daarover is nooit duidelijkheid geschept, want dat werd door de studenten altijd in het midden gelaten. Dat had ook te maken met het feit dat de idee van volksvergaderingen juist de autoriteit van iemand als studentenleider tegen ging. Maar in praktijk waren er wel studentenleiders. BRON: Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van

uiteindelijk vrijgelaten. De advocaat die de studenten verdedigde was niet de minste, namelijk Piet Van Eeckhout, oud-student van Jaap Kruithof en door de moraalfilosoof sterk geïnspireerd om zijn bijdrage te leveren aan de seksuele ontvoogding en zich af te zetten tegen autoriteiten¹⁷⁶.

Er werd een eerste volksvergadering georganiseerd, waar er werd nagedacht over hoe men via acties de gebeurtenissen aan de medestudenten en de buitenwereld kon verduidelijken, bv. Met een fototentoonstelling. Ondertussen werd niet alleen opgeroepen om niet naar de les te gaan¹⁷⁷ of actie te voeren aan de universiteit zelf, maar ook om deel te nemen aan de bedeling van pamfletten onder de arbeiders van Sidmar, Acec, Fabelta en Textielfabrieken¹⁷⁸. Zo'n tweehonderd studenten namen deel aan die bedeling. Er werd ook beraadslaagd over een bezoek aan minister Vermeylen die een expansie van het hoger onderwijs voorstelde¹⁷⁹.

Na het weekend trokken opnieuw tien studenten naar het rectoraat om de motie in te dienen¹⁸⁰. Ze stootten er echter op een cordon van politieagenten en keerden ontevreden terug naar de Blandijn. De decaan van de faculteit letteren en wijsbegeerte, Professor Van Elsander, stelde daarop de faculteit ter beschikking van de studenten. De Blandijnberg werd gesloten¹⁸¹ en uitgeroepen tot het 'Studentoraat', waar permanente volksvergaderingen werden georganiseerd. Met de Blandijn als uitvalsbasis werd het plan gevormd voor een nieuwe universiteit. De idee van een niet-repressieve universiteit werd ondersteund door een aantal progressieve professoren en assistenten, die ook zelf hun bijdrage deden aan de vormgeving¹⁸². Het 5-puntenprogramma van de creatieve universiteit, dat

licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.23

¹⁷⁶ VRT-Archief, ALG.19990930.11, DBCM; D10

¹⁷⁷ Op de tweede volksvergadering die werd ingesteld door professor Roels en professor Schrixx werd in aanwezigheid van 1200 à 1500 studenten en personeelsleden van de RUG, werd er besloten dat deelname aan de lessen werd afgeschaft zolang er studenten in voorhechtenis verbleven. BRON: Vanbellinghen (D.). Idem. p.22

¹⁷⁸ Duidelijk marxistisch-leninistische beweging die hierachter zit, want AMADA zal later sterk aanwezig zijn in enkele van deze bedrijven. Dat zij daar sterk aanwezig waren bewijst ook de aanwezigheid van Ludo Martens tijdens de studentenprotesten van maart 1969 aan de RUG. Hij wierp zich onder andere op als woordvoerder ten aanzien van de pers. BRON: "Opnieuw manifestatie aan RUG. Lessen niet meer volgen zolang twee studenten opgesloten blijven." IN: *Het Volk*, 15-16/03/1969, p.4

¹⁷⁹ Rond de expansiepolitiek van minister Vermeylen ontstond een duidelijke polarisatie. Naar de Raad van Beheer werd verwezen als de 'kliek Vermeylen'. Daarmee werd duidelijk geïnsinueerd dat de raad van beheer geen medezeggenschap had in de veranderingen in het onderwijslandschap en dat zij onder druk van de secretaris van de Raad van beheer van de RUG maar involgden wat minister Vermeylen voorstelde.

¹⁸⁰ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.23

¹⁸¹ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten PAM0020

¹⁸² UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0015

in 1967-1968 door de VVS werd opgesteld, werd opnieuw uit de kast gehaald en ondersteund door professoren als Jaap Kruithof en Roels¹⁸³ en enkele assistenten zoals Vaes, Dambre en Van Hoorne¹⁸⁴:

1. *“Afschaffing van de leerstoel en vervanging door een werkgroep van circa 20 studenten onder leiding van een werkleider.*
2. *Afschaffing van de cursussen ex cathedra, onder hun huidige vorm, en vervanging door studiewerk in groepsverband.*
3. *Afschaffing van de examens, die vervangen worden door een werkstuk tot stand gebracht in de loop van het jaar.*
4. *“project-studie”.*
5. *Afschaffen van de selectie voor de universiteit en vervanging door een permanent oriëntatiesysteem¹⁸⁵.”*

Op andere volksvergadering werd er besloten tot een voorlichtingscampagne ten aanzien van studenten van het NUHO¹⁸⁶ en scholieren, die eerder in de jaren '60 in de kwestie Leuven ook mobiliseerbaar waren gebleken¹⁸⁷.

Verschillende studentenorganisaties ondersteunden de acties, onder andere *‘t zal wel gaan* - dat verklaarde dat het verbod op de lezing de beperking is van de vrijheid van wetenschappelijk onderzoek¹⁸⁸ - en het Faculteiten Konvent onder leiding van Bob Roeck¹⁸⁹. Andere studentenverenigingen, zoals het KVHV distantieerden zich van de acties, via een persmededeling, al verklaarden ze zich wel gekant tegen het optreden van de rector op de dag van de zogenaamde bezetting van het rectoraat¹⁹⁰. Het KVHV keurde echter ook de houding van de meerderheid van de studenten, waarvan de culturele belangstelling beperkt bleef tot activiteiten waar sensatie te beleven viel, af¹⁹¹. Maar de syndicalisten betuigden hun solidariteit. Het Actiecomite bestaande uit syndicale vertegenwoordigers van ACLVB, ACOD-sector onderwijs, CCOD en de *Vereniging van het*

¹⁸³ Professor Frank Roels was professor anatomie

¹⁸⁴ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0028

¹⁸⁵ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0057

¹⁸⁶ NUHO: Niet-universitair Hoger Onderwijs

¹⁸⁷ Stefens (A.). *Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

¹⁸⁸ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0018

¹⁸⁹ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0030

Bob Roeck was zowel in het FK actief als in het Centrum voor Wetenschap en Geneeskunde. Hij richtte samen met Renaat Willockx de Gentse Studentenvakbeweging op.

¹⁹⁰ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, KVHV, Persmededeling KVHV-Gent, 13/03/1969

¹⁹¹ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.21

wetenschappelijk personeel vaardigden een motie uit, waarin de rector volledig moreel en financieel verantwoordelijk werd gesteld voor de incidenten in het rectoraat¹⁹².

Op 18 maart werd de faculteitsvergadering van de faculteit Letteren en Wijsbegeerte samengeroepen in een spoedvergadering¹⁹³. Door wie is echter niet duidelijk. Op die vergadering werden echter de tegenstellingen onder het professoren- en assistentenkorps van de faculteit heel duidelijk. Professor Delorez en professor Desmet maakten zich boos op Professor Boehm, die zijn materiaal en bureau ter beschikking stelde van de studenten om pamfletten te drukken. Onder die studenten bevonden zich ook twee studenten die niet aan de RUG waren ingeschreven, namelijk Stefaan Cock, tevens ook verantwoordelijke uitgever van de meerderheid van de studentenpamfletten van de maartbeweging van 1969, en Ludo Martens, oprichter van de VVS, redacteur van de beruchte sekseditie van het Leuvense studentenblad en oprichter van AMADA¹⁹⁴. Professor Jaap Kruithof kwam tussen om professor Boehm te verdedigen en de kant van de studenten te kiezen. De twee professoren die in het panel zaten van de lezing worden het zwijgen opgelegd, omdat ze zich zouden gecompromitteerd hebben. Ook enkele studenten nemen het op voor de studenten en collega Boehm. Kruithof koos zeer radicaal de kant van de studenten. Ook in televisie-interviews verklaarde hij zich solidair en stelde hij dat de vormen van gezag aan de RUG middeleeuws waren en dat 90% van de mensen aan de universiteit niets te zeggen hadden¹⁹⁵.

Niet alleen aan de faculteit Letteren en Wijsbegeerte werden de actiemethoden kritisch bekeken. Ook aan andere faculteiten, zoals de faculteit Geneeskunde, Toegepaste Wetenschappen en Rechten werden duidelijk bezwaren opgeworpen. Zo gaf het tweede doctoraat van de Rechten bijvoorbeeld een motie uit waarin ze stelling namen tegen de acties¹⁹⁶. Het voornaamste bezwaar van de professoren was dat de studenten kwamen speechen bij aanvang van hun lessen, waardoor ze de lesduur verkortten¹⁹⁷. Ook de faculteit Geneeskunde zou zich nog tot 20 maart distantiëren van de acties, die volgens hen door hun gewelddadig karakter de dialoog uitsloten, en verklaarden hun

¹⁹² Idem, p.22-23 EN "Opnieuw manifestatie aan RUG. Lessen niet meer volgen zolang twee studenten opgesloten blijven." IN: *Het Volk*, 15-16/03/1969, p.4

¹⁹³ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0016

¹⁹⁴ AMADA: Alle Macht aan de arbeiders, vandaag PVDA (Partij van de arbeid)

¹⁹⁵ VRT-Archief, ALG.19990930.11 DBCM; D10

¹⁹⁶ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, VRG, Motie van het 2de doctoraat rechten aan de RUG, 17/03/1969 EN Vanbellinghen (D.).*Ibidem*. p.24-25

¹⁹⁷ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Verslag van de gebeurtenissen in het groot auditorium van de Ledeganckstraat. Tweede kandidatuur wetenschappen. Les van Bourguignie, werkleider professor Moens, Begin!, nummer 1, 18/03/1969, s.p. EN UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, s.n., Ooggetuigenverslag van de gebeurtenissen van 17-3-1969. Les van prof. Eeckhout aan de 1ste kandidatuur wetenschappen Ledeganck 8.30u, Begin!, nummer 1, 18/03/1969

steun aan de academische overheid, die de democratisering in de hand wou werken¹⁹⁸. Deze motie die uitging van het decanaat van de faculteit was echter wel in strijd met een motie die door het informatiecentrum voor wetenschap en geneeskunde werd uitgevaardigd, onder redactie van Bob Roeck uit het FK, en waarin het wetenschappelijk en academisch personeel van de wetenschappen en de geneeskunde hun steun aan de protesten en het vijf-puntenprogramma betuigden¹⁹⁹.

Nadat de Raad van beheer de motie van de studenten had verworpen, stelden ze wel een open dialoog voor aan de studenten op voorwaarde dat ze de Blandijn zouden ontruimen, wat de studenten weigerden daar ze de Blandijn zagen als de eerste kern van de creatieve universiteit. De decaan verzocht hen op 20 maart, onder druk van de rector, om de faculteit te ontruimen, wat de 500 bezetters weigerden²⁰⁰. Onder politionele druk werd de faculteit ontruimd in de nacht van donderdag op vrijdag. Na de ontruiming werd de faculteit tot het begin van de paasvakantie, 28 maart, door de rector gesloten. De rector trachtte op die manier het protest te smoren en de rust aan de universiteit te laten terugkeren. Dat was echter buiten de waard gerekend. In de Faculteit Technische Wetenschappen onder leiding van het VTK²⁰¹, dat zich distantieerde van de motie van haar faculteit waarin deze haar steun aan de rector betuigde, werd een nieuwe volksvergadering ingericht. De studenten trokken dat weekend naar een voetbalwedstrijd en de opvoering van de 'getemde feeks' in de Koninklijke Nederlandse Schouwburg, het KNS en latere NTGent. Op beide plaatsen werden ze echter afgevoerd door de politie.

Op vrijdag 21 maart werd de beheerraad van de universiteit uitgenodigd om haar visie op de feiten te komen geven. Een discussie die donderdagavond, voor de ontruiming, goed werd voorbereid. Diezelfde vrijdag organiseerden de studenten een betoging waarvoor ze geen toestemming hadden gevraagd. De politie trachtte hen op te breken en de studenten organiseerden zich in kleinere groepjes. Daarop joeg de politie hen een warenhuis binnen. Krantenverslagen in *Het Volk* spreken van voorbijgangers die zich opnieuw in de oorlog waanden, gepantserde wagens, zwaarbewapende politie met mitrailleurs, vier waterkanonnen, jeeps en omstanders die 'Sieg-Heil'—kreten declameerden²⁰². De onderdirecteur van het warenhuis, Mys, verklaarde zich tegen het optreden van

¹⁹⁸ "Opvallend en onnodig rijkswachtstervtoon te Gent. Verboden studentenbeweging uiteengedreven" IN: *Het Volk*, 20/03/1969, p.5

¹⁹⁹ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0021

²⁰⁰ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.37 EN "De Laatste lange nacht van de Blandijnberg" IN: *Vooruit*, 22-23/03/1969, p.1

²⁰¹ VTK: Vlaams Technologische Kring

²⁰² "Incidenten te Gent" In: *Vooruit*, 20/03/1969, p.4

de politie²⁰³. De verslaggeving van de media veranderde sterk vanaf deze periode. Aanvankelijk stond de media zeer sceptisch ten overstaan van de studenten, die volgens hen vochten om porno te mogen bekijken in de universiteit, maar naarmate het optreden tegenover de studenten harder werd, “een spiraal waarbij repressie reactie en dan opnieuw repressie uitlokte²⁰⁴”, zoals Vanbellinghen het verwoordde, werden de journalisten duidelijk milder in hun bewoordingen over de protesten en leken ze zich meer te identificeren met de jonge opstandelingen, zij het dan met enige reserve en afhankelijk van redactie tot redactie, want er zijn er ook die de studenten verweten dat ze de staat als ‘politiestaat’ omschreven²⁰⁵.

De beweging kwam door het verlies van haar uitvalsbasis en het weekend dat daarop volgde dan toch in een impasse terecht. Hun solidariteitsbetoging met het NUHO trok maar zeshonderd studenten en de poging om de protesten uit te breiden naar middelbare scholieren, door middel van de *aktiegroep Middelbaar Onderwijs*, liep uit op een sisser, daar de directies verklaarden dat ze zich niet wouden laten misbruiken door ‘marxistische vakidioten van het protest²⁰⁶’. Ook het GSK kante zich tegen een dergelijke manier van actievoeren. Voor het eerst gaan ook stemmen op onder de actievoerders om de acties stop te zetten²⁰⁷.

Met andere woorden het plan van Rector Bouckaert was dan toch gedeeltelijk geslaagd, maar toen goot de rector terug olie op het vuur. Zeventien studenten moesten zich op 28 maart voor de academieraad verantwoorden voor de gebeurtenissen in het Rectoraat. Er werd opnieuw een volksvergadering bijeengeroepen en het FK kwam in spoedbijeenkomst samen²⁰⁸. De aparte vergaderingen van het FK en de volksvergadering wijzen er wel op dat er een zeker schisma was tussen de grote studentenmassa en de studentenvertegenwoordiging, wat ook al duidelijk was uit het GSK dat zich tegen de acties keerde²⁰⁹. Het FK riep op tot een boycot van de lessen op 27 maart. Deze werd bijna volledig nagevolgd²¹⁰, daar slechts enkele lessen doorgingen²¹¹ en zelfs het

²⁰³“ Incidenten te Gent” IN: *Vooruit*, 20/03/1969, p.4 EN Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.26

²⁰⁴ Vanbellinghen (D.). Ibidem. p.26

²⁰⁵ Idem, p.41

²⁰⁶ “Tegen agitatie en troebelwatervissen” IN: *De Gentenaar*, 27/03/1969 EN Vanbellinghen (D.). Ibidem. p.40

²⁰⁷ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.41

²⁰⁸ Idem, p.41-42

²⁰⁹ Idem, p.42

²¹⁰ Idem, p.44

²¹¹ “Staking aan de Gentse universiteit vrijwel algemeen” IN: *Het Volk*, 28/03/1969, p.4

wetenschappelijk personeel meestaakte²¹². Het FK besloot ook om vertegenwoordigers van het FK naar de academieraad te sturen in de plaats van de zeventien opgeroepen studenten²¹³. Ook de jobstudenten, onder leiding van Bob Roeck, protesteerden tegen het antisociale karakter van de rectorale repressie²¹⁴. Op een meeting kwam Paul Goossens, (voormalig) studentenleider in Leuven, de studenten toespreken. De meeting liep uit in een sit-in in de Sint-Pietersnieuwstraat, die door de politie uiteengedreven werd.

De dag van de zitting stonden zo'n zeshonderd studenten opgesteld in de Volderstraat. Toen de professoren arriveerden draaiden zij hen collectief de rug toe en begonnen de dodenmars te neuriën, waarna de studenten in alle rust uiteen gingen²¹⁵. De parallel met het stille protest van de studenten aan de KUL bij de opening van het academiejaar 1966-1967 is onmiskenbaar aanwezig.

In de academieraad waren twee kampen ontstaan, de harde lijn en de zachte die de studenten verdedigden, waartoe Professor Kruithof en Professor Apostel behoorden, maar ook Hein Picard, Willy Calewaert, Paul Ghijsbrecht, Wilfried Roels, Rudolf Boehm en Lucien Deconinck²¹⁶. Met de verdediging van de studenten haalden zij zich de haat en tegenkanting van heel wat collega-professoren en wetenschappelijk personeel op de hals²¹⁷. Maar van het ACOD ontvingen zij felicitaties²¹⁸. Professor Kruithof en Professor Apostel verlieten uit protest de academieraad een uur vroeger dan de andere professoren²¹⁹. Bij uitspraak werden de zeventien studenten uitgesloten van een job aan de RUG²²⁰. Het is echter niet duidelijk waarom net deze studenten voor de academieraad moesten verschijnen, er werd enkel medegedeeld dat ze schuld hebben aan de gebeurtenissen, maar niet in welke zin²²¹. Enkel bij Renaat Willockx, die het kind van de rekening leek te zijn en als enige werd uitgesloten van de RUG en ervan verdacht werd één van de studentenleiders te zijn, leek een duidelijke reden voor de bestraffing aanwezig²²². Daarop startten de studenten een petitie tegen de

²¹² "Academieraad te Gent" IN: *Het Volk*, 29-30/03/1969, p.2 EN Vanbellinghen (D.). Ibidem. p.45

²¹³ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, FK, Motie van het FK, 25/03/1969 EN Vanbellinghen (D.). Ibidem. p.44

²¹⁴ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0038

²¹⁵ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.45

²¹⁶ Witte (E.). "Herinneringen van een historica" IN: *Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum*. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, p.24

²¹⁷ VRT-Archief, ALG.19990930.11 DBCM; D10 EN Witte (E.). "Herinneringen van een historica" IN: *Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum*. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, p.17

²¹⁸ Witte (E.). "Herinneringen van een historica" IN: *Over Jaap Kruithof gesproken: liber amicorum*. ed. Kruithof (K.) en Commers (R.), Brussel, VUB press, 1996, p.25

²¹⁹ "Academieraad te Gent" IN: *Het Volk*, 29-30/03/1969, p.2

²²⁰ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, PAM0019 "Is de rektor volledig waanzinnig geworden" verantwoordelijke uitgever Marc Uytterhaeghe, Vlaanderenstraat 63, Gent.

²²¹ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM002217

²²² Renaat Willockx liet het hier echter niet bij en sleepte de beslissing van de Academieraad voor de Raad van State, doorwie hij in 1972 in het gelijk werd gesteld op gronde dat de rechten van de verdediging niet werden

uitsluiting²²³. Midden april ging Renaat Willockx met een delegatie naar minister Vermeulen om zijn tuchtsanctie aan te vechten²²⁴. Vermeulen beweerde niet op de hoogte te zijn van de tuchtmaatregelen van de rector. Ondertussen ging het wetenschappelijk personeel opnieuw in staking enerzijds tegen de sanctie voor de studenten in kwestie en anderzijds om meer inspraak te eisen. De jobstudenten, die de link legden tussen de gesanctioneerde studenten en hun achtergrond uit de arbeidersmilieus, trachtten de medewerking te krijgen van de Sociale Raad om in te gaan tegen de sanctioneringen²²⁵. De rector liet weten dat van de zeventien studenten die werden uitgesloten, er twaalf sancties berustten op een vergissing en slechts vijf studenten uitgesloten bleven. Maar daarmee namen de jobstudenten van Bob Roeck nog steeds geen genoegen en ze gingen over tot een staking²²⁶. Pas eind april leek het terug rustig te zijn geworden aan de universiteit van Gent, maar de toon voor studentenprotesten was gezet.

Gevolgen van de Maartbeweging:

De Maartbeweging toonde aan dat er een splitsing was tussen de studentenvertegenwoordiging vanuit het FK en voornamelijk het GSK en de studentenmassa. Dat bleek zowel uit de dubbele rol die het KVHV en het LSVV speelden in de maartbeweging als uit de pamfletten die de studenten van de vrije volksvergadering aan de fabrieken bedeedden²²⁷ en waarin ze stelden dat de studentenvertegenwoordigers geen representatief karakter hadden – een zet die uiteraard ook te maken had met hoe de net opgericht studentenvakbeweging wanhopig connectie zocht met arbeiders en hun situatie. Ook twee andere voorbeelden zijn tekenend voor de splitsing. Ten eerste het pamflet dat LSVV zelf uitgaf, waarin ze stelden dat de vrije volksvergadering geen representatief karakter²²⁸ had. En ten tweede het feit dat drie studenten Vik Van Brantegem uit het KVHV, Bernard Vauterin en Luk Coolsaet uit het LSVV door de rector werden ontvangen, in de periode dat de studenten van de volksvergadering van de rector geen gehoor kregen om hun motie aan hem te overhandigen. Vooral omdat de drie vernoemde studenten actief waren in het GSK, het FK en lid waren van de Raad van Onderzoek voor Gentse universitaire problemen²²⁹. Volgens Vanbellinghen

geëerbiedigd, maar raadsheer-verslaggever Vermeulen oordeelde dat dit feit werd teniet gedaan door het niet verschijnen van Willockx voor de Academieraad. BRON: Vanbellinghen (D.). *Ibidem*. p.46

²²³ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0026

²²⁴ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0033

²²⁵ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0038

²²⁶ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0040

²²⁷ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, S.n., De Gentse studenten en de repressie van politie en professoren, GSB, 1969, p.68 EN Vanbellinghen (D.). *Ibidem*. p.38

²²⁸ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, LSVV, Motie van het LSVV, 19/03/1969

²²⁹ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.38

rekende de vrije volksvergadering dus af 'met een studentenbeweging die in het teken stond van overleg en belichaamd werd door verkozen vertegenwoordigers'²³⁰.

Die splitsing impliceerde een noodzaak om te zoeken naar een nieuw soort vertegenwoordiging onder de studenten. Naar aanleiding van de maartbeweging werd de wetgeving rond de universiteit helemaal veranderd. Voorheen bestond de Raad van Beheer enkel uit professoren, maar de hervormingen van minister Vermeulen zouden leiden tot een diverse samenstelling, waardoor ook vier studenten werden opgenomen in het bestuur. Ook de faculteitsraden werden opnieuw samengesteld met studenten(vertegenwoordigers). Volgens Etienne Vermeersch gaf de aanwezigheid van de studenten in de beheerraden en faculteitsraden aanleiding tot heel wat veranderingen in de universitaire wereld, doordat de dialoog niet langer topdown verliep maar ook van onderuit kwam²³¹. Vaak waren de studentenvertegenwoordigers ook gesterkt door hun achterban vanuit de studentenorganisaties of -kringen of ze wapenden zich met kennis over het reilen en zeilen van hun universiteit. De universitaire overheden zouden zodoende tot toegevingen gedwongen worden door hun studenten, doorgaans met steun van leden van het academisch personeel. Maar het omgekeerde zou ook waar zijn, het academisch personeel zou zich nu en dan eveneens gesterkt voelen door het gewicht van haar studenten. In het debat rond seksualiteit zou dit alvast een belangrijk punt worden.

Na 1969 werd ook de functie van Studentenbeheerder in het leven geroepen. Het FK nam de bevoegdheden van het GSK over en dit betekende het definitieve einde van het GSK²³². Even had het idee bestaan om over te gaan op een studentenparlement, maar men besloot toch om de studentenvertegenwoordiging bij de konventen te leggen²³³. Uit de spontaneïstische volksvergaderingen ontstond het GSB, dat de basis vormde voor het latere MLB²³⁴, de universitaire arm van de AMADA, die een samenwerking tussen arbeiders en studenten voorstond en af wilden van de zogenaamde bourgeois-universiteit²³⁵.

Bovenvermelde gevolgen waren gevolgen van praktische aard, maar wat de maartbeweging precies betekende voor het toekomstig 'verzet' aan de Gentse universiteit, was dat de dialoog veranderd

²³⁰ Idem, p.39

²³¹ Stefens (A.). *Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

²³² Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.49

²³³ In 1984 zou de studentenbeheerder van het DSA, Bostoën, het idee nogmaals op tafel leggen, en het GSK zou in 1985 -1986 opnieuw in het leven geroepen worden op basis van dit idee. BRON: Schamper 10(202), 1984 - 1985, p.1

²³⁴ MLB: Marxistisch-Leninistische beweging

²³⁵ Vanbellinghen (D.). *Ibidem*. p.48

was. De bezetting van het rectoraat en de weigering van de rector om de studenten te woord te staan en integendeel zelf hardhandig tegen hen op te treden, maakte een einde aan de rust aan de Gentse universiteit, waar dialoog als middel tegen het overwaaien van studentenrevoltes uit andere studentensteden werd ingezet²³⁶. Wanneer studenten een probleem hadden zoals in de zaak Versichelen, werd daarover gedebatteerd via organen als het Onderzoek van de Gentse universitaire problemen. Na 1969 zouden ook de Gentse studenten steeds teruggrijpen naar massa-verzet of harde actie, in kleine of grote groepen. Op die manier zouden vanaf de jaren '70 tal van debatten, zeker betreffende seksualiteit, geopend worden.

Betekenis van de Maartbeweging voor de seksuele revolutie na '69 aan de RUG :

Trommelmans beschrijft in zijn boek *Vlaanderen Vrij!* Hoe het thema seksualiteit aan alle universiteiten in België, waar gelijkaardige protesten zoals de maartbeweging aan de RUG ontstonden, aanleiding was tot protest. De protesten waren echter sterk ingebed in een aantal andere belangrijke oorzaken: *“Ten eerste was er de universiteit zelf die zorgde voor onbehagen: het gebrek aan inspraak, de onmacht van de studenten om iets te veranderen, de hiërarchische universitaire structuren, het oubollige onderwijs en de academische wereldvreemdheid. Ten tweede waren de toekomstperspectieven beperkt door het gesloten maatschappelijk systeem. Ten derde had deze generatie een aantal waarden ontwikkeld die lijnrecht ingingen tegen de heersende moraal: vrijheid van keuze, seksuele emancipatie, gelijkheid en democratisering²³⁷.”* Trommelmans gaat in zijn boek echter voorbij aan het belang van zelfidentificatie en het ontdekken van het zelf. Iets wat bij jongeren de facto een grote rol speelt. Feit dat rond een thema als seksualiteit protest ontstaat, heeft vaak te maken met deze factoren. Het is namelijk in hun eigen seksuele expressie dat de jongeren van de jaren '60 en de periode erna duidelijk zichzelf trachtten te ontdekken. Ook al was seksualiteit en experiment zeker niet nieuw voor de jaren '60. Het openlijke massaprotest tegen de beteugeling van seksualiteit en beleving was dat zeker wel. Het verbod op een debat rond pornografie mag dan maar een aanleiding geweest zijn voor de maartbeweging, deze spreekwoordelijke druppel omvatte alles wat de (katholieke) overheden zo sterk wouden beteugelen door wetgeving en normering. De studenten van de maartbeweging hadden er genoeg van dat de overheid regeltjes uitvaardigde, zelfs tot in hun slaapkamer. Dat zelfstudie of zoals zij het in hun vijfpuntenprogramma vervatten project-studie onmogelijk werd gemaakt. Dat censuur hun diepste zelfontdekking belette, zowel op academische, als individualistisch en ja, zelfs op seksueel vlak. Verkeerdelijk beschouwden auteurs als Vanbellinghen en Trommelmans seksualiteit maar als een

²³⁶ Idem, p.20

²³⁷ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Antwerpen/Leuven, Uitgeverij Van Halewijck, 2006. p.22

simpele aanleiding van dergelijke protesten. De ontdekking van de eigen seksualiteit en vooral de vrijheid om die te ontdekken op collectief of individueel niveau, was een recht dat moest worden opgeëist. Iets dat zij al dan niet openlijk opeisten in de opkomende nieuwe sociale bewegingen, zeker de jongere generatie die nog aan de start van hun zelfontdekking stond.

Uiteraard linken de bewegingen het thema seksualiteit aan heel wat andere sociaal bewogen thema's, daarvan is de maartbeweging een heel duidelijke illustratie. Zo protesteerden studenten en personeel niet alleen tegen de manier waarop het rectoraat - of de overheid of administratie, zoals ze in de pamfletten genoemd worden - de universiteit bestierden. Die woordkeuze geeft trouwens ook aan dat het de protestanten om meer ging dan de universitaire werking. Dat het hen eerder ging om de censuur en de rigiditeit waarmee normen en waarden werden opgelegd in de gehele samenleving en hoe ze die trachtten in vraag te stellen. Maar de protesten entten zich ook in de beweging tegen atoombommen en andere debatten. Het is een ideologische debat over een samenlevingsmodel, wat ze bewijzen met het front dat ze vanuit het GSB trachten op te zetten met de arbeiders in de fabrieken. De volksvergadering sprak zich ook uit tegen de NAVO, verzette zich tegen de geïndustrialiseerde maatschappij en de functionele rol die de universiteit meer en meer gaat vervullen in die maatschappij etc. De band tussen Leuven - waar een jaar voorheen overigens een grote heisa was geweest rond de zogenaamde seks-editie van *Ons Leven* onder redactie van Ludo Martens- en Gent is ook zeer duidelijk aanwezig. Dit manifesteert zich in de aanleiding van de studentenprotesten ten eerste en ten tweede in de aanwezigheden van Leuvense studenten in de vrije volksvergadering. Die band is ook van blijvende aard in de periode erna.

Hierboven werd al vermeld dat de studentenrevolte dan eindelijk was overgewaaid naar Gent. De maartbeweging betekende een keerpunt in de actiemiddelen die studenten en academisch personeel zouden inzetten in het debat rond vrijheid en tegen censuur. Het vijfpuntenprogramma dat de volksvergadering lanceerde is een eerste voorbeeld van hoe protestanten uit universitaire middelen de overstap maakten naar een duidelijk eisenpakket²³⁸, waarmee ze de structuur van de universiteit proberen aan te vallen, en hoe ze het niet langer houden bij vage slogans. Het vijfpuntenprogramma is trouwens zo radicaal dat de vrije volksvergadering moet hebben beseft dat een doorvoering onmogelijk was, wat er op wijst dat ze vooral wouden provoceren. Ook al speelden ideologische motieven hier uiteraard ook een rol, wat de aanwezigheid van ideologische elementen als Ludo Martens, zelf geen student aan de RUG, en de utopische idee van een vrije volksvergadering ook wel bewijzen. De volksvergadering had zagezegd bijvoorbeeld geen leiders, maar in praktijk

²³⁸ Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, p.27

stuurden diegenen die de microfoon konden bemachtigen waarschijnlijk wel het debat in een bepaalde ideologische richting²³⁹. Het vijfpuntenprogramma en de maartbeweging geeft ons alvast een aantal kenmerken van de studentenbewegingen na '69 mee: het anti-autoritair karakter, de idee van volksverheffing, zelfontplooiing, concretisering van eisen op basis van vergelijkende studies en pedagogische of sociale modellen²⁴⁰, het progressief-links karakter, het provocatief karakter²⁴¹ en haar mobiliseringsgraad, wat misschien ook te maken had met hoe de (seksueel-emancipatorische) bewegingen erin slaagden om verschillende problematieken aan elkaar te linken en op eenzelfde as te ijken. De protesten linkten zich ook vaak met een marxistische lijn, wat ook in het discours van de maartbeweging zeker naar voren kwam: men sprak heel vaak van de massasolidariteit, die voorgesteld werd als '*onze kracht*', de eenheid van het volk, de niet-repressieve universiteit is een universiteit van werkende mensen met proffen en assistenten²⁴², de idee van de volksdemocratie etc. Ook de theorie van de *massalijn*²⁴³ kwam heel duidelijk naar voor, wat ook mag blijken uit de mobilisatie(technieken) tijdens de maartbewegingen. Echter, we mogen de studentenbewegingen en de strijd om de seksualiteit niet zien als een tegenstelling tussen rechts en links, wat ook geïllustreerd werd in de maartbeweging: in het GSK zetelden vertegenwoordigers van het LSVV, het KVHV, het VNS²⁴⁴ en CDS²⁴⁵ op 24 maart verklaarden zij zich mede voor de hervormingen van het

²³⁹ Idem, p.32-33

²⁴⁰ Het vijfpuntenprogramma werd namelijk onderbouwd op basis studies die de VVS had gebruikt om tot het programma te komen, waarin ze een aantal pedagogische modellen naar voren schoven. Deze werden echter niet mee opgenomen in de duiding van het programma, ze worden enkel vermeld. BRON:

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0057

²⁴¹ Soms provocerend om te provoceren, waarbij het duidelijk bedoeld is om tegenstellingen naar voor te schuiven, eerder dan het uiteindelijk binnenhalen van het naar voorgeschoven idee.

²⁴² UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0013

²⁴³ *De Massalijn*: In communistische middens wordt de massalijn als basisorganisatie voor de arbeidersklasse gehanteerd. Het heeft betrekking op de ideologische aspecten van organisatie (de relatie tussen praktijk en theorie en tussen weten en doen), de strategie en de tactiek om te organiseren (frontwerking en correct leiderschap) en de organisatiestructuur waarbinnen dit zal plaatsvinden. Het basisprincipe van de theorie van de massalijn is dat je niet vóór maar mét de massa werkt. Dit betekent dat je vertrekt vanuit een probleem dat leeft bij die massa, opdat je ze ook zou kunnen organiseren rond dat probleem en dat je hen meekrijgt in het actief bestrijden van het probleem en het zoeken naar oplossingen. De theorie werd uitgewerkt door Mao Zedong die hiermee het leninisme en het populisme aan elkaar trachtte te linken. De idee van de voorhoede en het leiderschap wordt hier verbonden met het ideaal van vertrekken vanuit het volk om zo ook inkijk te verwerven in sociale processen, alvorens een theorie er rond te ontwikkelen en deze in de praktijk van de arbeidersstrijd in te kapselen. Mao Zedong beschreef de massalijn als volgt: "In alle praktische werkzaamheden van onze Partij moet elke vorm van correct leiderschap uit het midden van de massa voortkomen en op de massa gericht zijn. Dat wil zeggen: neem de denkbeelden van de massa (verstrooide en onsamenvangende denkbeelden), concentreer ze (verander ze door studie in geconcentreerde en samenhangende denkbeelden), breng ze dan weer onder de massa en propageer en verklaar ze, maak ze weer tot denkbeelden van de massa en zorg dat de massa eraan vasthoudt en ze daadwerkelijk tot uiting brengt, en beproef de juistheid van deze denkbeelden in de door de massa gevoerde acties. Concentreer dan op-nieuw wat onder de massa leeft en houd het vast en voer het uit. Zo zullen onze denkbeelden in een eindeloze kringloop, keer op keer juister, levenskrachtiger en rijker worden. Dit nu is de Marxistische theorie omtrent kennis."

²⁴⁴ VNS: Vlaamse Nationalistische Studentenunie

²⁴⁵ CDS: Christen Democratische Studenten

onderwijssysteem (op basis van het vijfpuntenprogramma), maar wel tegen de manier waarop het protest werd gevoerd, waarbij ze voorstelden dat het FK een grotere rol zou spelen en dat het FK de studenten op facultaire basis zou organiseren om het onderwijssysteem mede te hervormen²⁴⁶. Ook in andere fasen van de strijd die in deze thesis beschreven zullen worden, zullen zij zich scharen achter protesten of zich voegen als vragende partij voor o.a. Holebi-rechten, zij het dat zij soms een ander discours hanteren dan hun 'linksere' medeprotestanten.

Eveneens erg eigen aan de studentenbewegingen na die periode is de humor. In één van de pamfletten werd de vergelijking gemaakt tussen het verbod op de lezing en de protesten die erop volgen met de Stomme van Portici, '*niet zomaar een stomme van Portici, maar een pornografische Stomme van Portici*'²⁴⁷. Inhoudelijk deden de studenten hier uiteraard meer dan humor verkopen: ze bedden zich in een historische gebeurtenis in, wat hen ten eerste een vorm van legitimiteit gaf, maar hen ook een soort van geuzen van hun tijd maakte. En ten tweede creëren ze het gevoel dat een nieuw tijdperk was aangebroken, waarin ze het juk van zich afschudden en op eigen benen gingen staan. Ten derde maakten ze gebruik van vormen van zelfexpressie, waarmee ze zich kunstig wisten te uiten. Met humoristische taalgebruik in de pamfletten, zoals '*op slag tegen de grond van zoveel logika*'²⁴⁸ [*sic*], wanneer ze het politiegeweld tegen de studenten die het rectoraat bezetten beschreven, of de uitreiking van de '*matrakkenprijs*'²⁴⁹ bedden ze zich ook in een eeuwenoude traditie, vooral kenmerkend aan de Franse Revolutie, waarmee ze ook hun eigen heldhaftigheid bekrachtigen en de verbondenheid van het '*Volk*'. En aantoonde hoe belangrijk de waarden van de Franse revolutie waren binnen die nieuwe sociale bewegingen.

Een ander belangrijk element in het discours van de beweging was haar legitimering via de medewerking van professoren en assistenten. Het academisch personeel van de RUG zal doorheen de jaren twee belangrijke rollen vervullen: het autoritaire karakter van de universiteit en de Belgische overheidsdiensten of de legitimering voor hun drang naar seksuele zelfexpressie. Sommigen werden doorheen de jaren en afhankelijk van de verschillende topics, nu eens in het kamp van de studenten onderverdeeld, dan weer in het kamp van de tegenstanders. Een voorbeeld daarvan is rector Vandepitte begin jaren '70, die zoals we zullen zien het studententijdschrift de schenen aan het vuur zal leggen, maar onder wiens bestuur wel een aantal belangrijke initiatieven, die cruciaal waren voor de seksuele emancipatie binnen de RUG, het licht zouden zien.

²⁴⁶ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0031

²⁴⁷ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0007

²⁴⁸ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0012

²⁴⁹ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0012: "Prokus looft de 'matrakkenprijs' uit voor diegene die de meest constructieve bijdrage heeft geleverd tot het beter begrijpen van de studenten. Zou Bouckaert in aanmerking komen? "

Deel III: Conflict en Dialoog aan de RUG :

Dit deel zal handelen over debatten rond seksualiteit en seksuele emancipatie aan de RUG, waarbij een conflictsituatie leidde tot een oplossing binnen de universiteit. Er zal ingegaan worden op hoe het debat werd gevoerd door de studenten en het academisch personeel en welke initiatieven en reacties de universiteit plaatste ten overstaan van de eisen van studenten en academici. Het ging in de volgende casussen dus eerder om een spel van vraag en antwoord dan om een impasse, waarbij het rectoraat het been stijf hield. Toch gingen sommige debatten er heel hard aan toe, bv. Studenten die vervolgd werden, toegevingen die met mondjesmaat gebeurden, bezettingen, betogingen etc. In het eerste hoofdstuk zal een toelichting gegeven worden over schamper en haar voorgangers en hun positionering in het debat rond sexpressie. De volgende hoofdstukken zullen respectievelijk handelen over:

- Hoofdstuk II: Mordicus- een alternatieve studentenvereniging aan de faculteit Geneeskunde, en de studentenartsen
- Hoofdstuk III: Seksuele voorlichting en de aids-campagne aan de RUG
- Hoofdstuk IV: Home Heymans, een initiatief voor gezinsplanning
- Hoofdstuk V: De strijd voor de gemengde homes

Hoofdstuk I: Het universitaire studententijdschrift kruist haar degens:

Om de studentenstrijd te kaderen is het eerst en vooral belangrijk een korte geschiedenis te schetsen van het studentenblad van de universiteit van Gent. Het studentenblad van de Gentse studenten wist zich te profileren als links en progressief, altijd op de barricade. Toch is hun inhoud sterk bepaald geweest door een aantal factoren. Ten eerste de redactoren die aan het roer stonden. Ten tweede door de interne strubbelingen. En tot slot, en dan vooral, door de reacties van het rectoraat, want zoals elk studentenblad, wist Schamper als geen ander hoe ze hun grenzen konden aftasten en doorgaans ook hoe ze op de tenen van het rectoraat konden gaan staan.

In oktober 1968 werd het FK-nieuws opgericht, onder hoofdredacteur Edmond Cocquyt²⁵⁰. De studentenkrant diende als forum voor het Faculteiten Konvent van de RUG. Één van hun belangrijkste medewerkers was toen Lieven Tavernier, Gents kleinkunstenaar en toenmalig student Germaans filologie²⁵¹. In het FK-nieuws verschenen nu en dan artikels rond seksualiteit, doorgaans kregen die bij hen een theoretisch achtergrond vanuit de theorieën van Sartre en Wilhelm Reich²⁵², wat ook wijst op de marxistische achtergrond die de FK-generatie van toen erop nahield. Maar dit wijst er vooral op hoe filosofisch er met het debat van seksuele bevrijding werd omgesprongen en dit geheel binnen de Kruithoftraditie. Na enige strubbeling zette de redactie van FK-nieuws er in april 1972 een punt achter. De opvolger van het FK-Nieuws, RUG-nummer, werd opgericht onder FK-voorzitter Jan Op De Beeck, tevens ook verantwoordelijke uitgever van het blad, en hoofdredacteur Benjamin Wuyts. In de redactie zaten voor het eerst ook vrouwen, Mie Lefever (medewerkster bij de redactie) en Nicole Wittesaele (redactiesecretaresse). Godfried Willem Raes werd in 1971 voorzitter van KK en zal vanuit die functie zijn bijdrage leveren aan het studentenblad²⁵³. In de rubriek van het

²⁵⁰ De Gendt (M.). *40 schampers in woord en beeld*. Gent, Archief RUG, 2002, p.10

²⁵¹ Lieven Tavernier studeerde aan de RUG van 1966 tot 1971. Hij maakte deel uit van de redactie van het FK-Nieuws en richtte het Alternatieve cultuurcentrum 'Center for linguistic research-one', voor het verspreiden van alternatieve cultuur in Gent, op samen met Dirk Lievooghe. Samen met studentenleider Godfried Willem Raes was hij zeer actief betrokken bij de werking van het KK van de RUG.

²⁵² Wilhelm Reich (Dobrnjanytsji, 24 maart 1897 – Lewisburg, 3 november 1957) was een Oostenrijks-Amerikaanse psychiater, seksuoloog, psychoanalyticus, bioloog, en natuurkundige van Joodse komaf, voornamelijk bekend als een van de meest radicale personen in de geschiedenis van de psychiatrie. Hij was de auteur van meerdere boeken, waaronder *Die Massenpsychologie des Faschismus* (De Massapsychologie van het Fascisme) en *Charakteranalyse* (Karakteranalyse), allebei uitgegeven in 1933. Reich werkte met Sigmund Freud in de jaren twintig en was een analist gedurende het grootste gedeelte van zijn leven. Hij besteedde aandacht aan het karakter in plaats van individuele neurotische stoornissen.^[2] Tevens probeerde hij het marxisme te verzoenen met de psychoanalyse, met het argument dat een neurose voortkomt uit de fysieke, seksuele, economische, en sociale omstandigheden van de patiënt. Eveneens steunde hij de ontwikkeling van seksualiteit in de puberteit, de beschikbaarheid van voorbehoedsmiddelen, abortus, scheiding, en het belang van de economische onafhankelijkheid van vrouwen. BRON: S.n. *Wilhelm Reich*. S.I., Wikipedia, (laatste wijziging op) 05/12/2014. Via: http://nl.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_Reich, geraadpleegd 23/02/2015

²⁵³ Godfried Willem Raes stond gekend als één van de studentenleiders van de maartbeweging in 1969, was voorzitter van het KK van 1969 tot 1976. Zijn partner Moniek Darge was zeer actief in Dolle Mina en het Collectief Anticonceptie. Hij studeerde muzikologie bij Prof. Dr. Jan Broeckx en filosofie bij Prof. Dr. Leo Apostel.

KK, die grotendeels werd geschreven door Raes zelf, werd duidelijk dat het KK erg bezig was met thema's rond seksualiteit. Een belangrijke bijdrage aan het seksuele debat in de RUG -nummer was de rubriek sprokkelbloemen van André Gordts. In deze rubriek werden tal van gebeurtenissen, personen en thema's op de korrel genomen, maar vooral het debat rond seksuele vrijheden was in

Naar aanleiding van deze Foto uit de rubriek *Sprokkelbloemen* werden de verantwoordelijke uitgever en de hoofdredacteur van RUG-nummer in 1973 vervolgd. Bron: RUGnummer 1(13), 1972/1973, 9T635, p. 7

deze rubriek prominent aanwezig. De rubriek was ook de aanleiding tot een eerste sanctie voor de RUG-nummer (Cfr. Infra). Op 16 november werd Etienne Samson, tevens ook Praeses van het VTK²⁵⁴, verkozen tot voorzitter van het FK²⁵⁵ en vanaf dat moment zou hij ook fungeren als de verantwoordelijke uitgever van het RUG-nummer²⁵⁶. Ook Koen Raes, de oprichter van Schamper, werkte in die tijd al mee aan het studentenblad, zij het dan dat hij voornamelijk de artikels van de Zeefdrukklass, waarvan hij voorzitter was, verzorgde. In de rubriek *'Aktiegroep maak u bekend'* van Leo Van Broekhoven kregen de FK-verenigingen vanaf nummer 9 een platform om zich voor

te stellen. In juni 1973 werd Johan De Smedt de nieuwe hoofdredacteur van RUG-nummer²⁵⁷. Onder zijn redactie zou de RUG-nummer gewaagdere artikels met betrekking tot seksualiteit publiceren. De eerste jaargang van RUG-nummer is opvallend braver dan het FK-nieuws, zo werd bijvoorbeeld in de recensie van de musical Cabaret met Liza Minelli niets gezegd over de seksuele thema's (zoals abortus en driehoeksrelaties) die in de film aan bod komen. Vanaf jaargang twee werd de frequentie van het blad opgetrokken naar een 14-daagse verschijning. KK-info werd vanaf die jaargang verzorgd door Dirk De Meyer, die start met een nieuwe rubriek genaamd *'seksfilms'*. Een rubriek die tevens sinds oktober 1971 ook in het FK-nieuws was verschenen. Naar aanleiding van naaktfoto's of naakttekeningen, die in het studentenblad verschenen, trof het Vast bureau van de RUG geregeld maatregelen tegen het blad door tijdelijk de

²⁵⁴ VTK: Vlaams Technische Kring

²⁵⁵ Jan Op De Beeck deed, in een open brief aan de rector, een stap opzij als voorzitter van het FK en verantwoordelijke uitgever van RUG-nummer omwille van een inval politie in de Brug naar aanleiding van de staking tegen het wetsontwerp Claes- Hurez. Bron: RUGnummer 1(4), 1972/1973, p.1

²⁵⁶ RUGnummer 1(4), 1972/1973, p.1

²⁵⁷ Naar aanleiding van de publicatie (eind april 1973) van een Guerillahandboek door de Anarchisten, dat verspreid werd in samenwerking met de studenten wijsbegeerte en de filosofische kring en waarvan Jan Van Opstal de verantwoordelijke uitgever was, werd Van opstal vervangen als hoofdredacteur.

subsidieering stop te zetten, omdat de publicaties van pornografisch materiaal de universiteit een slechte naam bezorgden²⁵⁸. Half mei 1973 diende een groep naamloze studenten een klacht in bij de Procureur des Konings, tegen RUG-nummer naar aanleiding van een naaktfoto die in de editie van begin april van datzelfde jaar verscheen in de rubriek *Sprokkelbloemen* van André Gordts²⁵⁹. Een foto die ook in de pers wat stof deed opwaaien, zo werd hij in Het Volk van 12 april 1973 als wansmakelijk bestempeld²⁶⁰. De foto toonde een meisje dat naakt gezeten op een naakte man, verveeld naar diens slappe lid staarde en was afkomstig uit Gandalf 47, een erotisch en vrijzinnig tijdschrift, waaraan o.a. Louis Paul Boon meewerkte²⁶¹. Naar aanleiding van het proces moesten Etienne Samson en Ben Wuyts voor de correctionele rechtbank verschijnen op 29 februari 1974²⁶². De aanklacht luidde: openbare zedenschennis. RUG-nummer werd namelijk verkocht in boekhandels Marnix en Gakko, alwaar minderjarigen de opportuniteit hadden om het blad in te kijken. Samson en Wuyts namen advocaten John Bultinck, dezelfde advocaat die zetelde in het panel van PROKUS in 1969 en in 1977 ook *Rooie Vlinder* verdedigde op een proces tegen openbare zedenschennis, en Luk vanden Bossche in de arm²⁶³. Uit protest tegen de klacht en de censuur werd het actiecomitee 'De vrienden van RUGnummer' opgericht²⁶⁴. Het actiecomitee was een initiatief van STIK²⁶⁵, dat onder leiding stond van Dolle Mina Moniek Darge²⁶⁶. De dag van het proces verliep woelig, doordat de studenten die voor het gerechtsgebouw protesteerden slaags geraakten met de gendarmes die hun spandoek afnamen. De beklagden werden vrijgesproken, maar de Procureur tekende hoger beroep aan. Een grappig detail is dat de verslaggeving rond dit proces werd gedaan door Stefaan van Ryssen²⁶⁷, dezelfde student die medio jaren '70 de werkgroep *Mannen tegen Sexisme* bij Dolle Mina zal oprichten. In december 1974 moesten de beklagden opnieuw voor de rechtbank verschijnen, naar aanleiding daarvan verklaarden het FK en het PK in RUG-nummer het volgende:

²⁵⁸ De Gendt (M.). *40 schampers in woord en beeld*. Gent, Archief RUG, 2002, p.10

²⁵⁹ RUGnummer 1(13), 1972/1973, p. 7

²⁶⁰ RUGnummer 1(11), 1972/1973, p. 32-34

²⁶¹ Bron: Kwakman (J.). *Gandalf: 11nrs van dit vrijzinnige en erotische tijdschrift + de avonturen van prins Mario*. S.l., S.d. Via: <http://encheres.catawiki.eu/kavels/87525-gandalf-11-nr-s-van-dit-vrijzinnige-en-erotische-tijdschrift+-de-avonturen-van-prins-mario> , geraadpleegd 10/02/2015

²⁶² Omwille van die reden neemt Bart Van Caeter het van Etienne Samson over als verantwoordelijke uitgever in januari 1974.

²⁶³ RUGnummer 2(8), 1973/1974, p.33

²⁶⁴ RUGnummer 2(8), 1973/1974, p.17

²⁶⁵ STIK: Centrum voor de theoretische instandhouding van de kunst

²⁶⁶ RUGnummer 2(9), 1973/1974, p.29

²⁶⁷ *Stefaan van Ryssen*: 1972/1973-1975/1976: student economie (licentiaat economie 1976), 1974/1975: 1st kand. Wijsbegeerte, 1976/1977: aanvullende proef kandidaat staats- en sociale wetenschappen en 1977/1978: aggregatie hoger secundair onderwijs handelswetenschappen
BRON: Universiteitsarchief Gent, 4A4_4: Alfabetische indexen van ingeschreven studenten reeks 7 (1960/1961-2003/2004) EN Universiteitsarchief Gent, 4A4_50 : Fiches met inschrijvingsgegevens en studieresultaat van de studenten (ca 1930- ca 1976/1977)

"Het OM²⁶⁸ brengt door haar aktie²⁶⁹ [sic] het gerechtelijk apparaat in diskrediet (a) omdat zij gevolg geeft aan een anonieme klacht (daar waar zelfs de rektor en het KUC²⁷⁰ het niet nodig achtten te reageren b) omdat zij geen acht slaan op de petitie (waarop de foto te zien was) ondertekend door zeshonderd mensen, waaronder verschillende professoren en assistenten (c) omdat zij ingaat tegen de rechterlijke beslissing, die vrijspraak was, en vb. Geen voorwaardelijke veroordeling (de rechters namen de aanklacht niet au sérieux) (d) omdat Gandalf 47, een Nederlands blad waaruit de foto kwam, in België niet verboden was. Wetend dat de rechters meer gezond verstand hebben vragen wij de vrijspraak.²⁷¹" Wat opvalt is dat de Konventen en het studentenblad expliciet melding maakten van de reactie van het rectoraat, enerzijds, en anderzijds dat ze vermeldden steun te hebben van het academisch personeel. Dat laatste is een retorisch trucje dat wel vaker werd toegepast. Ondanks de vrijspraak besloot de rector uiteindelijk toch om het studentenblad te sanctioneren door hun subsidies tot nader orde in te trekken. De beslissing werd op protest onthaald door hoofdredacteur Johan De Smedt, die in het RUG-nummer van 16 januari 1975 een gepeperd artikel schreef over de blokkering van de subsidies, door rector Daniël Vandepitte²⁷², die de subsidies opnieuw wou toestaan op voorwaarde dat het RUG-nummer noch foto's noch tekeningen zou reproduceren die de goede naam van de universiteit zouden kunnen schaden. Johan de Smedt stelde dat het imago van de universiteit door sommigen professoren en assistenten meer geschaad werd dan door het studentenblad. Hij verwees naar het misbruik van geld o.a. In het Academisch Ziekenhuis, professoren die studenten en assistenten lieten werken aan onderzoek waarvoor ze door firma's dik betaald werden etc²⁷³. Het is maar één illustratie van hoe de studenten het imago van proffen inzetten voor hun zaak en vervolgens wijzen op de afstand tussen professoren en studenten, wanneer hun retoriek het pleit niet heeft gewonnen. Dat die professoren en assistenten fungeerden als legitimatie voor de eigen progressiviteit kan in twee richtingen gaan: enerzijds werd de naam van professoren genoemd die gezien werden als links, progressief en open-minded, zoals Jaap Kruithof. Anderzijds werden zij ook opgevoerd als teken aan de wand dat seksuele ongelijkheid in de maatschappij aanhield, zoals Prof. Dr. Vranckx²⁷⁴ en Prof. Dr. Vandepitte (i.e. de rector), die er volgens de redactie *'fascistische denkwijzen betreffende seksualiteit' op na hielden*²⁷⁵. Na een korte

²⁶⁸ OM hier Openbaar Ministerie

²⁶⁹ referentie naar het hoger beroep dat werd aangezet.

²⁷⁰ KUC: Katholiek Universitair centrum, opgericht in 1921, studentenvereniging aan de RUG . Het KUC kreeg in de jaren '70 nogal wat kritiek van andere studentenverenigingen, omdat zij een verloofdenwerking hadden, waar studenten elkaar konden ontmoeten met het oog op een verloving, wat voor vele medestudenten nogal conservatief overkwam.

²⁷¹ RUGnummer 3(17 december 1974), 1974-1975,p.1

²⁷² Daniël Vandepitte: Rector van de RUG vanaf 1969/1970 tot 1972/1973.

²⁷³ RUGnummer 3(16 januari 1975), 1974-1975, p.1

²⁷⁴ Prof. Dr. Vranckx was professor aan de faculteit Rechten.

²⁷⁵ RUGnummer 1(13), 1972/1973, p. 7

strubbeling kregen de studenten van RUG-nummer hun subsidies terug, maar naar aanleiding van een spraakmakend artikel in de editie van 27 maart *'Kompromitterende Kompromissen'*, waarin de redacteur Professor Van Caenegem een *'zwijn'* noemt, werd op 25 april 1975 de laatste editie van RUG-nummer uitgegeven²⁷⁶.

Op vraag van Koen Raes en enkele oud-redactieleden van RUG-nummer, die wezen op de noodzaak voor studenten om een eigen studentenblad te hebben, werd een opvolger bedacht: *Schamper*. Het nieuwe blad mocht niet langer geschreven worden in studentenhuis de Brug - pas vanaf jaargang drie zou *Schamper* zich daar opnieuw vestigen - en moest volledig op vrijwilligers draaien²⁷⁷. Het Vast Bureau stond erop dat zij de hoofdredacteur zouden aanduiden en ze kozen Koen Raes als eerste hoofdredacteur. Studentenvertegenwoordiger Luk Naudts wierp zich vanuit de Sociale Raad op als verantwoordelijke uitgever. In de praktijk werden die voorwaarden niet zo nauwgezet opgevolgd. De reden dat *Schamper* werd geschreven op het kot van Koen Raes had meer te maken met de praktische kant dan de voorwaarde dat ze zich niet opnieuw in de Brug mochten vestigen en met het redacteurschap na Koen Raes heeft het Vast Bureau zich verder niet meer gemoeid²⁷⁸. De eerste edities van *Schamper* werden gefinancierd door het FK, omdat RUG-nummer de subsidies voor 1975 reeds had opgebruikt. Vanaf 1976 kreeg *Schamper* haar eigen budget.

In het eerste jaar van het *Schamper* bestaan verschenen weinig spraakmakende artikels met betrekking tot seksualiteit. Pas vanaf jaargang drie (1977-1978) leken de redactieleden comfortabel om opnieuw hun provocatieve zelf te zijn, ze schaarden zich met veel verve achter de abortusbeweging, vooral omdat de beweging zich sterker gaat verbinden met de holebibeweging- die door de redactie wel al langer werd gesteund, met name *Rooie vlinder*- en voeren de leuze in *'sex de titel die het altijd doet'*, ze gebruiken het woord seks te pas en ten onpas in titels om de aandacht van hun lezers te trekken en als dat nog niet genoeg was, werd de lezer getrakteerd op veelvuldig gebruik van *'masturberen'* en *'lullen'*. Provocerend taalgebruik zoals het een studentenblad betaamt, aldus de redactie. Regelmatig boog *Schamper* zich in haar beginjaren ook over de betekenis van '68 en in die zin is het niet verwonderlijk dat ook de vraag naar de seksuele bevrijding naar voor werd geschoven, een vraag waar de redactie van het FK-Nieuws zich al over gebogen had in 1970.

²⁷⁶ De Gendt (M.). *40 schampers in woord en beeld*. Gent, Archief RUG, 2002, p.12

²⁷⁷ De Gendt (M.). *40 schampers in woord en beeld*. Gent, Archief RUG, 2002, p.14

²⁷⁸ Stefens (A.). *Eigen interview met Rik Van Nuffel afgenomen te Gent op 10/04/2015*. Gent, 10/04/2015.

Hoofdstuk II: Mordicus en de studentenartsen:

In februari 1975 werd aan de faculteit Geneeskunde *Mordicus* opgericht als een alternatief voor het VGK²⁷⁹, dat zich volgens Mordicus te weinig distantieerde van een samenwerking met firma's uit de farmaceutische sector en van hun reclamestunts om meer wetenschappelijke informatie toe te laten²⁸⁰. Mordicus zou de leverancier worden van heel wat progressief-linkse artsen in het werkveld. Artsen die zich verbonden aan het Collectief Antikonceptie en het CSV, die aan de slag gingen als studentenartsen, initiatienemers waren van de eerste groepspraktijken en wijkgezondheidscentra, ageerden tegen de orde van Geneesheren en zich afzetten tegen de klassieke prestatie-geneeskunde, de idee van gratis geneeskunde aan de terugbetalingstarieven van het RIZIV lanceerden etc²⁸¹. Grondleggers van Mordicus waren Jan Maesener, Jan Bosman en Henri de Ridder, de eerste studentenarts en latere voorzitter van het RIZIV. De studenten van Mordicus vroegen dat wetenschappelijk onderzoek zou worden losgekoppeld van commerciële doeleinden, omdat al te vaak informatie over bijwerkingen van medicatie verzwegen werd voor patiënten en indicatiegebieden overdreven werden. Mordicus schreef in 1975 een open brief aan minister van Volksgezondheid, De Saeger, waarin ze aandrongen op die loskoppeling van commerciële doeleinden en medische hulpverlening en onderzoek. Daarnaast drongen ze in de brief ook aan op strenger toezicht op de reclame van farmaceutische firma's door diensten van het ministerie van Volksgezondheid. Mordicus stelde in de brief voor dat er een nationale dienst zou worden opgericht met deze doeleinden. Een dienst die erop gericht zou zijn de informatie rond medicatie op een uniforme, wetenschappelijk verantwoorde en sobere wijze onder alle artsen te verspreiden²⁸². Mordicus wierp zich aan de universiteit van Gent op als een groep die openstond voor vrijelijk initiatief en iedereen die wou zoeken naar alternatieve oplossingen binnen de medische wetenschap. Vanaf februari 1978 startten zij met een cyclus van alternatieve lessen. De eerste voordracht in deze lessenreeks was "*waar ligt de pretentie van de dokters?*", een lezing die ze zelf beschreven als 'de verkenning van de seksuele hulpverlening op de eerste lijn'²⁸³. Het is opmerkelijk dat deze studentenvereniging ervoor koos om als eerste lezing iets rond seksualiteit te doen. Het jaar voorheen had Mordicus zich ook opgeworpen als verdediger van de pro-abortusbeweging, dit ten koste van het VGK, dat op de dag van de nationale abortusbetoging op 5 maart 1977 een fietsrally had georganiseerd, wat bij de progressieve studenten duidelijk in het verkeerde keelgat was geschoten. Het VGK werd naar aanleiding van dit incident desinteresse en onachtzaamheid voor

²⁷⁹ VGK: Vlaamse Geneeskundige Kring

²⁸⁰ RUGnummer 3(25 februari 1975), 1974-1975, 635, p.6-7

²⁸¹ Stefens (A.). *Eigen interview met Karen Klein (studentenartse aan het UGent) afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015. EN Stefens (A.). *Eigen interview met Koen Verhofstadt afgenomen te Gent (Sint-Amandsberg) op 15/03/2015*. Gent, 15/03/2015.

²⁸² RUGnummer 3(25 februari 1975), 1974-1975, p.6-7

²⁸³ Schamper 3 (52), 1977 - 1978, p.6

sociale zaken verweten²⁸⁴. Het is duidelijk dat studentenverenigingen elkaar terechtwezen wanneer geen aandacht werd gegeven aan seksuele problematieken en dat de status van verenigingen die dit wel in acht nemen sterk verhoogde, zoals in het geval van Mordicus dat vanaf 1977 in Schamper heel wat meer aandacht kreeg. Naar aanleiding van de vervolgingen, o.a. door het Brusselse parket na 1981 van artsen, gynaecologen, verplegende personeel, die openlijk abortussen hadden voltrokken²⁸⁵, richtte Mordicus een aantal panelgesprekken in rond het thema, waarvan de meest spraakmakende die van 7 februari 1983 was. In het panel van de infoavond 'Wat?... Abortus' zaten Marleen Temmerman²⁸⁶, destijds werkzaam als gynaecologe aan de VUB en oud-studente van de RUG, Carla Wergenden, verbonden aan het JAC te Gent en Marlyse Schildlekens, een Nederlandse huisartse die actief was in het abortuscentrum in Griede. Sowieso kregen de debatten rond abortus wel heel wat media-aandacht. Maar het is vooral opmerkelijk dat het Mordicus was die zich de problematiek toe-eigent en niet de 'officiële' kring van de faculteit Geneeskunde. Nochtans waren heel wat van hun professoren toch bewogen rond de problematiek. In november 1978 organiseerde Mordicus de medische informatiedagen, tegen de farmaceutische industrie en volgens Mordicus ook tegen de laksheid van het VGK. Ze organiseerden deze tevens in samenwerking met de studentenartsen die zelf ook hard inzetten op campagnes tegen de desinformatie en commercialisering van de medische sector²⁸⁷. Die samenwerking tussen de studentenartsen en Mordicus uitte zich niet alleen in een gemeenschappelijke interesse om commerciële doeleinden binnen de medische wereld tegen te gaan en hun sociaal engagement, maar ook in hun interesse in de seksuele problematiek. Daarenboven kwamen alle studentenartsen vanaf de beginperiode zelf uit Mordicus.

²⁸⁴ Schamper 3 (54), 1977 - 1978, p.4

²⁸⁵ RoSa. *Abortusstrijd*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/412-abortusstrijd>, geraadpleegd 26/10/2014

²⁸⁶ Prof dr. Marleen Temmerman studeerde af als dokter in de genees-, heel- en verloskunde aan de Universiteit Gent in 1978. Zij behaalde haar diploma in tropische geneeskunde en een master in volksgezondheid aan de ULB in 1987. Ze specialiseerde in de Gynaecologie-Verloskunde, in Nederland en aan de VUB en behaalde haar erkenning in 1983. Ze was docent aan de Universiteit van Nairobi, Kenia, en onderzoeker aan het Instituut voor Tropische geneeskunde van 1987 tot 1992, en legde haar doctoraat af in 1993 aan de Universiteit Gent over het thema HIV en zwangerschap. Ze behaalde ook het aggregaat voor het hoger onderwijs in 1994, en werd de eerste vrouwelijke professor in de Gynaecologie-Verloskunde in België in 1995. Momenteel is ze buitengewoon hoogleraar aan de Universiteit Gent, en was diensthoofd Gynaecologie-Verloskunde aan het Universitair Ziekenhuis te Gent tot oktober 2012. Ze is ook lid van het Directie Comité van het UZ Gent. Verder is ze directeur van het International Centre for Reproductive Health (ICRH), een multidisciplinaire onderzoeksgroep aan de UGent met satelliet centra in Kenia, Mozambique, Zuid-Afrika, en Ruanda, en samenwerkingsverbanden met DR Congo, Nicaragua en China. In oktober 2012 verliet Marleen voorlopig de Vrouwenkliniek voor een internationaal mandaat: ze werd directeur van het Department for Reproductive Health and Research van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO/RHR) dat zich focust op seksuele en reproductieve gezondheid op wereldniveau. Zij blijft echter voor een deel verbonden aan de Universiteit Gent. BRON: S.n. Marleen Temmerman. UZ Vrouwenkliniek, s.d. Via: http://www.vrouwenkliniek.be/?page_id=656, geraadpleegd 06/03/2015

²⁸⁷ Schamper 4 (69), 1978 - 1979, p.1

Vóór de dienst van de studentenartsen werd opgericht, werd begin de jaren '70 de *Dienst voor Psychologische Raadgeving* op initiatief van Jeanine Van Oppen opgericht. Net als de studentenartsen werd deze opgericht in functie van de noden van de student. Maar dat de studie van *Jeugd voor de Muur* aantoonde dat er nood was aan psychologen en pedagogen om studenten te helpen met hun relationele en seksuele problemen, leek toch een belangrijk argument om de dienst in te richten. Doorgaans verwezen de studentenpsychologen naar zichzelf als ondersteuning bij faalangst en het blokken, maar in verschillende interviews gaf Van Oppen aan dat seksualiteit en relaties een belangrijk onderdeel vormden van de leefwereld van hun cliënten en de thema's waarover ze door hen geraadpleegd werden.

Vanaf 1 januari 1976 werd de Dienst voor Psychologische Raadgeving voorzien van een studentenarts. De Dienst voor Psychologische Raadgeving stelde vast dat studenten nood hadden aan een geneesheer²⁸⁸ die snel beschikbaar was²⁸⁹ o.a. zouden er heel wat vragen van studenten gekomen zijn rond anticonceptie²⁹⁰ en waren er heel wat kotstudenten die niet over een vaste huisarts beschikten. Er bestond wel al een gratis dienstverlening voor studenten in het AZ op de afdeling van Professor Verdonck, maar die dienstverlening bleek ontoereikend. Onder druk van de Sociale Raad en dankzij de inspanningen van studentenvertegenwoordiger Henri De Ridder, een student geneeskunde die sinds 1972 in de Raad van Beheer zetelde en lid was van Mordicus²⁹¹, besloot het Vast Bureau op 21 november 1975 ten eerste een onderzoek in te stellen naar de noden van de studenten betreffende medische voorzieningen. Dit onderzoek werd ingericht in samenwerking met de Dienst voor Hygiëne en Sociale Geneeskunde van professor Dr. Karel Vuylsteek²⁹². Ten tweede werd besloten, om naar het voorbeeld van de KUL en het VUB, een

²⁸⁸ Merk op dat het woord geneesheer wordt gebruikt in het eerste artikel dat over de studentenartsen verschijnt en geen neutralere term, zoals arts.

²⁸⁹ Schamper 1 (3), 1975 - 1976, p.4

²⁹⁰ Stefens (A.). *Eigen interview met Koen Verhofstadt afgenomen te Gent (Sint-Amandsberg) op 15/03/2015.* Gent, 15/03/2015.

²⁹¹ Stefens (A.). *Eigen interview met Karen Klein (studentenartse aan het UGent) afgenomen te Gent op 31/03/2015.* Gent, 31/03/2015.

²⁹² *Karel Vuylsteek (1922 -2014)*: Hij studeert in 1947 af als arts aan de Universiteit van Gent, en behaalt nadien, tijdens zijn legerdienst nog het diploma van geneesheer-hygiënist. Na zijn legerdienst kan Vuylsteek meteen aan de slag als assistent en later als werkleider in de interne kliniek van professor Regniers, bij wie hij zich specialiseerde in de cardiologie. In 1954 promoveert hij als geaggregeerde van het hoger onderwijs met een proefschrift over de betekenis van de veneuze longcapillairdruk. Hij wordt in 1961 docent, belast met de cursus 'de gezondheidsleer en de sociale geneeskunde'. Wanneer in 1965 de Leerstoel 'Gezondheidsleer en Sociale Geneeskunde' wordt opgericht, is Vuylsteek de eerste titularis. Gestart met een halftime assistent in enkele lokalen van het Rommelaerecomplex, zijn bij zijn emeritaat in 1987 zestig medewerkers op zijn dienst tewerkgesteld. De dienst is in de jaren zestig pionier in het in het domein van de cardiovasculaire en respiratoire epidemiologie en kan dankzij nationale en Europese steun aan grootschalig bevolkingsonderzoek doen. . Met veel enthousiasme en engagement bouwt hij in 1966 de medische faculteit van de Université Nationale du Rwanda in Butare uit en richt hij in 1968 het Centrum voor Evaluatie en Revalidatie van Hartpatiënten op. Datzelfde jaar staat hij ook nog eens aan de wieg van de huisartsopleiding in Gent. BRON:

artsenpraktijk in te richten. Het betrof in eerste instantie een proefproject dat zou lopen voor twee jaar en waarbij gedurende twee halve dagen per week consultaties tegen terugbetalingstarief van het Riziv zouden worden ingericht bij de dienst voor psychologische raadgeving²⁹³. Op 1 oktober 1976 werd de dienst uitgebreid met een tweede studentenarts²⁹⁴. De studentenartsen zetten sterk in op informatiecampagnes betreffende anticonceptie, daarvoor informeerden ze zich bij de polikliniek antikonceptie, de verloskundige kliniek van Professor Dr. Thiery- die tevens ook zelf een speciale dienst had ingericht voor de studenten- en bij het CVSJ dat gevestigd was in de Willem Tellstraat bij de Dolle Mina²⁹⁵. In Schamper kregen de studentenartsen vanaf academiejaar 1976 -1977 een rubriek 'De studentenarts licht voor'. De titel van de rubriek liet vermoeden dat de studentenartsen echt wouwen inzetten op seksuele voorlichting, maar ook de keuze van hun eerste thema voor de rubriek, namelijk witverlies bij vrouwen, bewijst die stelling. Officieel werden de studentenartsen vooral ingeschakeld als huisartsen voor de gebruikelijke medische problemen, zoals griep, maar tot op de dag van vandaag geven de studentenartsen aan, dat ze toch vaak geraadpleegd worden rond seksuele voorlichting²⁹⁶. En zo profileerden ze zich ook in het verleden, door hun steun te verlenen aan campagnes rond anticonceptie, zelf in te zetten op informatisering, spreekuren gewijd aan anticonceptie in te richten etc. Wat daarbij opvalt, is de sereniteit waarmee de studentenartsen het debat rond seksuele voorlichting en anticonceptie wisten open te trekken. In de eerste rubriek van 'de studentenarts licht voor' over witverlies bij vrouwen verklaarden ze dat ze als studentenartsen het taboe wensten te doorbreken. Ze verklaarden medisch wat er precies met het lichaam gebeurt en wijzen erop dat het geen hygiënisch probleem betreft. Ze vermeden dus een schuld- en schaamtedebat en wezen niet naar één van beide partners, want ze legden de nadruk op medische behandeling voor beide partners.

De dienst voor psychologische raadgeving werd omgevormd tot psycho-medisch advies, kortweg het P.A.S. Begin 1978 kampte het P.A.S., en met name de studentenartsen, die overrompeld werden, met een personeelstekort, waardoor ze steeds meer afhankelijk werden van andere universitaire diensten of studenten om werk van hun over te nemen²⁹⁷. Ze ervoeren ook een kwalitatieve daling van hun consultaties doordat ze hun gesprekken moesten inkorten. Daarom dienden de studentenartsen een aanvraag voor meer uren in, wat hen werd toegestaan. Maar toen ze in 1979 de

Cotman (F.) en De Backer (G.). *Vuylsteek, Karel (1922-2014)*. UGentMemorie. (Laatst gewijzigd) 21.04.2015. Via: <http://www.ugentmemorie.be/personen/vuylsteek-karel-1922-2014>, geraadpleegd 06/03/2015

²⁹³ Schamper 1 (3), 1975 - 1976, p.4

²⁹⁴ Schamper 2 (15), 1976 - 1977, p.1

²⁹⁵ Schamper 2 (15), 1976 - 1977, p.1 EN Stefens (A.). *Eigen interview met Koen Verhofstadt afgenomen te Gent (Sint-Amansberg) op 15/03/2015*. Gent, 15/03/2015.

²⁹⁶ "Op Consultatie bij de studentenarts: Doctor, doctor, give me the news!" In: *DM.Student*, 06/03/2015, pp.32

²⁹⁷ Schamper 3 (59), 1977 - 1978, p.2

vraag stelden om een verantwoordelijke voor de gezondheidszorg aan te stellen, wees de Sociale Raad deze op de vergadering van 28 maart 1979 van de hand. De vraag voor een verantwoordelijke studentengezondheidszorg kwam er naar aanleiding van een enquête onder de studenten, die door de Sociale Raad zelf bevolen was en aantoonde dat de problematiek van de gezondheidszorg niet onbelangrijk was. Uit deze enquête bleek onder andere dat de kwaliteit van de contraceptie bij 28% van de vrouwelijke studenten, die een partner hadden, de wensen overliet. Het risico op ongewenste zwangerschappen liep dus hoog op, volgens de studentenartsen. Uit de bevraging bleek ook dat 33% van de consultaties bij de studentenartsen geboorteregeling betrof, waaronder zeventien ongewenste zwangerschappen²⁹⁸. In een interview met Schamper in april 1978 stelde Guido De Munck (gewetensbezwaarde-arts bij P.A.S.), naar aanleiding van de beslissing van de Sociale Raad tegen de aanstelling, het volgende: *"Rekening houdende (sic) met deze gegevens is de aanstelling van een studentenarts pas zinvol te noemen wanneer deze beschikt over de mogelijkheid om aan deze problemen, via een preventieve en kuratieve [sic] bevoegdheid, iets te verhelpen. Een goede gezondheidsvoorlichting kan het kontraceptiegebruik onder studenten veranderen. [...] Het is uitsluitend in deze vormgeving dat een studentenarts kan wijzen op de fouten en tekortkomingen van de universiteitsorganisaties, en dus systeemverbeterend kan werken. In de Sociale Raad is hiervan niets terechtgekomen. Men heeft er besloten tot een louter kuratieve dienst."* Uit het interview blijkt ten eerste dat de studentenartsen kampten met een financieel tekort om voorlichtingscampagnes op poten te zetten. Ten tweede dat ze zich richtten op gezondheidszorg binnen de universiteit en niet daarbuiten. Ten derde blijkt ook dat ze een belangrijk accent legden op het belang van anticonceptiva, een vraag die ook vanuit de studenten kwam. Verder in het artikel vertelde Guido De Munck ook dat hij vond dat de RUG de huisartsenpraktijk te klassiek en elitair indeelde en teveel beschouwde als prestatiegeneeskunde, waardoor ze vanuit management oogpunt bepaalde beslissingen namen, die niet ingingen tegen de huidige trend. Bovendien ging die visie in tegen de vaststellingen van de commissie studentenarts, die de enquête voerde²⁹⁹. De studentenartsen

²⁹⁸ Overige resultaten van de enquête betroffen: de enquête onder studenten toonde aan dat de problematiek van de gezondheidszorg onder studenten niet onbelangrijk is: 18% van de studenten heeft chronische aandoening zoals reuma, allergie * studeren aan de universiteit heeft invloed op rook en alcoholgebruik * kwaliteit van de contraceptie laat bij 28% van de meisjes die een partner hebben de wensen over wat een risico inhoudt voor ongewenste zwangerschappen *et cetera. Daarnaast wees de enquête ook uit dat home- en kotstudenten géén huisarts hebben te Gent (ongeveer 64%) -> veel van de studenten zijn geregistreerd bij de studnetenartsen. uit deze registratie blijkt ook dat de voornaamste redenen van registratie en tenslotte consultatie: *geboorteregeling (33%) waarbij 17 ongewenste zwagerschappen * infectieziekten (30%) * psycho-somatische problemen door studiedruk en verandering van omgeving (16%) BRON: Schamper 4 (86), 1978 - 1979, p.1

²⁹⁹ "Hoe komt de Sociale Raad tot zulk een beslissing? 1. Door zich het recht voor te behouden de resultaten van het onderzoek waartoe zijzelf opdracht gaf te negeren (of misschien zelfs niet te lezen). 2. Door het besluit van haar eigen 'kommissie studentenarts' naast zich neer te leggen. 3. Door te beslissen volgens een eng-financieëel (sic) management waarbij zij uit het oog verliest dat een goede preventie als doel heeft ekstra (sic) kosten door ziekte trachten voorkomen" BRON: Schamper 4 (86), 1978 - 1979, p.1

wouden dus zelf een ander soort arts zijn. Ook Koen Verhofstadt, voormalig studentenarts, wees op het feit dat zij als studentenartsen preventieve geneeskunde wouden brengen, vandaar ook dat ze zoveel belang hechtten aan preventiecampagnes. Het taalgebruik van De Munck was betrekkelijk hard wanneer hij de huisartsenpraktijk die de RUG voorstond als 'elitair' en 'klassiek' bestempelde, gebaseerd op winst-logica en hen verweet dat ze beslissingen nemen in functie van financiële doelstellingen. Eigenlijk sprak Guido De Munck zich uit tegen de commerciële geneeskunde, net zoals Mordicus dat deed onder de studenten. De vraag kan dus gesteld worden of het weerwerk dat de studentenartsen kregen te maken had met hun beslissing om accent te leggen op anticonceptiva en seksuele voorlichting in het algemeen, een plan dat noch de Raad van Beheer, noch de Sociale Raad voor ogen scheen te hebben gehad bij de oprichting van de dienst. Maar volgens Klein en Verhofstadt had de 'tegenkanting' toch voornamelijk te maken met het feit dat de universitair besturen de studentenartsen nooit gezien hebben als een dienst die prioriteit moest krijgen.

Ongeveer een jaar later kregen de studentenartsen en het P.A.S. opnieuw te maken met een vreemde beslissing van de Academische overheid. Het gebouw aan de Kantienberg, waarin de diensten gevestigd waren, werd verkocht aan de stad Gent en er werd geen ander gebouw door de Raad van Beheer voorzien³⁰⁰. Het voorstel was om hen te verhuizen naar de Sint-Pietersnieuwstraat nr. 35/37, een gebouw dat wel tot het patrimonium van de universiteit behoorde, maar nog moest gerenoveerd worden, waardoor het P.A.S. niet meteen kon verhuizen en dus enige tijd niet kon bediend worden. Het is opvallend dat een dienst die constant te kampen kreeg met een te lage capaciteit, plots en zonder medezeggenschap in de zaak, te horen kreeg dat haar gebouw werd verkocht. De beheerraden leken wel bereid hen opnieuw ergens te vestigen, maar leken daarvoor niet al te haastig. Pas enkele maanden later, in 1982, werd besloten dat ze voorlopig konden verhuizen naar het Sint-Pietersplein³⁰¹. Vanaf 1 januari 1986 kregen de studentenartsen daar officieel hun vaste stek. Op dezelfde plaats werd daar toen het adviescentrum voor studenten gevestigd na een reorganisatie onder R. De Potter, die aan het hoofd van de Sociale diensten kwam te staan, na het pensioen van Professor Bonte. Het adviescentrum behelsde een samenvoeging van verschillende sociale diensten voor studenten³⁰². Het betrof de Dienst voor Studietoelagen, het Plaatsingsbureau voor Afgestudeerden, de Dienst voor Psychologisch Advies aan Studenten, de Studentenartsen en het Universitair Studiebureau³⁰³. Toch bleven de studentenartsen niet gespaard van verdere

³⁰⁰ Schamper 5 (111), 1979 - 1980, p.3

³⁰¹ Stefens (A.). *Eigen interview met Karen Klein (studentenartse aan het UGent) afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

³⁰² Schamper 11(221), 1985 - 1986, p.1

³⁰³ Langendries (E.) en Simon-Vandermeersch (A.M.). "1986 adviescentrum voor studenten." IN: *175 jaar Universiteit Gent*. Gent, Universiteit Gent, 1992. Via <http://www.ugentmemorie.be/gebeurtenissen/1986-adviescentrum-voor-studenten>, geraadpleegd 06/03/2015

financiële problemen. In december 1986 gaf dokter Van oppen, gedragstherapeute bij het P.A.S., een interview aan Schamper, waarin ze het had over de moeilijkheden waarmee de dienst te kampen kreeg sinds de financiële rationalisatie aan het R.U.G. Ten gevolge van besparingen was het personeelsbestand ingekrompen en werden de bezoldigde psychologische diensten tot een minimum beperkt. Bovendien werden heel wat initiatieven afgevoerd, zoals de groepssessies en het krantje, waarin preventieve informatie, o.a. relationeel en seksueel advies, werd opgenomen. Volgens Van oppen werd de dienst daardoor minder laagdrempelig en onpersoonlijker en ging het zelfs zo ver dat er studenten moesten worden geweigerd, omwille van overvolle agenda's³⁰⁴. De studentenartsen profileerden zich als een artspraktijk toegespitst op seksuele voorlichting, waarover meer in het volgende hoofdstuk, waarin zowel de preventiecampagnes die ze voerden rond anticonceptie, als rond soa's, waaronder AIDS aan bod zullen komen. Het mag echter duidelijk zijn dat de studentenartsen zich alvast niet onbeduidend lieten in de campagnes rond anticonceptie, AIDS en algemene informatisering rond het lichaam en seksualiteit. Toch blijkt uit hun financiële moeilijkheden als studentendienst, dat ze te maken kregen met enige tegenkating of althans niet als een prioritaire dienst werden beschouwd, waardoor zij gemakkelijker te maken kregen met financiële rationalisatie dan sommige andere diensten.

³⁰⁴ Schamper 12(238), 1986 - 1987, p.3

Hoofdstuk III: Seksuele Voorlichting en de aids-campagne aan de RUG :

De abortusbeweging, die in deel IV zal worden besproken, was sterk verbonden aan de beweging rond anticonceptie, dit blijkt uit de zaak rond de brochures in de foutgeparkeerde wagen van Anne Léger. En ook uit het feit dat Dolle Mina het abortusdebat in het algemeen voortrok in België, althans op de straat. In 1978 verklaarden zij in Schamper dat de strijd rond abortus voor hen sterk verbonden was met de bevrijding van de eigen seksualiteit en met het veroveren van controle op reproductieve functie, opdat vrijen veel plezieriger zou zijn³⁰⁵. Met andere woorden zij hechtten groot belang aan een goed anticonceptiebeleid, maar vonden dit onvoldoende, evenals de eis rond abortus trouwens. Volgens hen moest er ingegaan worden tegen de anti-seksuele opvoeding en de algemene onwetendheid. Hier drong zich aldus een nood op om de seksuele voorlichting uit te breiden. In landen waar abortus gelegaliseerd werd ging dit gepaard met goede voorlichting en een stijgend gebruik van anticonceptiemethodes. Hierdoor had het stijgend aantal legale abortussen geen invloed op het geboortecijfer, volgens Dolle Mina, en ging de legalisatie van abortus dus enkel ten koste van illegale/clandestiene abortussen.

De seksuele emancipatie ligt ook in het feit dat niet elk seksueel contact de mogelijkheid op bevruchting inhoudt, aldus is het debat rond de verspreiding, verkoop en reclame van anticonceptie een cruciaal debat. In deel I werd gesproken over de dubbele moraal in het naoorlogse België. Deze moraal betekende geenszins dat de kerkelijke greep op de seksuele beleving van de Belgen geheel verdwenen was, zeker niet in het diepgelovige Vlaanderen. De katholieke Kerk en samen met haar de overheid veroordeelden ten strengste het gebruik van anticonceptiva, wat ervoor zorgde dat het debat rond voorbehoedsmiddelen ook doorheen de jaren '60 nog tot de taboesfeer behoorde. Toch waren er in de jaren '50 al initiatieven om de taboesfeer te doorbreken. Al in 1955 werd in Antwerpen een medisch consultatiebureau opgericht door de Belgische Vereniging voor seksuele voorlichting (BVS³⁰⁶) met Lucien De Coninck als voorzitter, die vrouwen informatiseerden rond voorbehoedsmiddelen, zoals het pessarium, door middel van dienstverlening, lezingen, gespreksavonden, cursussen en via hun tijdschrift *Metterdaad*. In 1959 werd een Gentse afdeling van het BVSV opgericht onder dokter Erna Vercauteren - die ook als eerste gynaecologe de pil voorschreef en een prominent lid van het VVOG³⁰⁷ was- en met Jan Buelens, die voorzitter werd van de Gentse afdeling³⁰⁸. Hun voornaamste doelgroep waren vrouwen, ondanks het feit dat op dat moment de enige niet-natuurlijke anticonceptiva het condoom en het pessarium waren, wat eigenlijk

³⁰⁵ Schamper 3 (54), 1977 - 1978, p.4

³⁰⁶ Het latere CGSO of Centrum voor Gezinsplanning en seksuele opvoeding.

³⁰⁷ VVOG: Vlaamse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie

³⁰⁸ Buelens (J.). *Toespraak professor Jan Buelens over Lucien de Coninck*. S.l., Fonds Lucien de Coninck, S.d. Via: http://www.fondsluciendeconinck.be/index.php?option=com_content&view=article&id=70:toespraak-prof-ja-buelens&catid=47:100-jaar-lucien-de-coninck&Itemid=65, geraadpleegd 4/12/2014

twee doelgroepen impliceerde. Maar het condoom werd sterk geassocieerd met militairen, die in hun uitrusting standaard een condoom meekregen. Sinds 1929 bestond het spiraaltje al, maar vanwege complicaties met dodelijke gevolgen, werd dit van de markt gehaald. Na 1945 kwam een nieuw spiraaltje op de markt, maar vele dokters weigerden het in te brengen. Het spiraaltje zou pas aan populariteit winnen na de introductie van het plasticen spiraaltje door de Amerikaan Jacques Lippens op een conferentie in Parijs in 1962³⁰⁹.

In 1961 vond de anticonceptiepil haar weg naar de Belgische markt, waar twee jaar na haar introductie al 7% van de vrouwen dagelijks de pil slikte³¹⁰. Toch verliep de ontdekking van de pil nogal stroef, daar de verspreiding van informatie en het voorschrijven van de pil aan huisartsen verboden waren en bovendien heel wat huisartsen om ideologische redenen weigerden haar voor te schrijven³¹¹. Desondanks vonden steeds meer vrouwen hun weg naar de medische consultatiebureaus van het BVSV en riepen ook meer en meer vrouwenorganisaties, zoals de *Socialistisch Vooruitziende Vrouwen*, op tot het doorbreken van de taboesfeer rond voorbehoedsmiddelen en het schrappen van de desbetreffende passage uit het strafrecht³¹². Steeds meer werd anticonceptie onderwerp van publiek debat. De katholieke Kerk reageerde in 1966 met de encycliek *Humanae Vitae* waarin ze het gebruik van voorbehoedsmiddelen streng veroordeelde. Desondanks kreeg ze zelfs binnenin haar katholieke zuil weerstand van de KAV (de Katholieke Vrouwen organisatie), die afstand namen van het officieel kerkelijk standpunt en verklaarden dat het gebruik van anticonceptie de verantwoordelijkheid was van het echtelijk paar zelf³¹³.

³⁰⁹ Stefens (A.). *Eigen interview met Michel Thiery afgenomen te Gent op 05/05/2015*. Gent, 05/05/2015.

³¹⁰ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.15

³¹¹ S.n. 1973: *Anticonceptie vrij*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/413-1973-anticonceptie-vrij>, geraadpleegd 27/10/2014

Enkel artsen bij Socialistische mutualiteiten, de twee centra van het BVSV en het Franstalige Famille Heureuse in Brussel schreven de pil voor. *Bron*: Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.48

³¹² S.n. 1973: *Anticonceptie vrij*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/413-1973-anticonceptie-vrij>, geraadpleegd 27/10/2014

³¹³ S.n. 1973: *Anticonceptie vrij*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/413-1973-anticonceptie-vrij>, geraadpleegd 27/10/2014

In 1968 en 1971 werden een aantal nieuwe wetsvoorstellen op tafel gelegd, maar pas in 1973 werd de wettelijke beperking opgeheven. In 1971 schaarde de katholieke zuil zich, onder leiding van Herman Pas met *de Bond van grote en Jonge gezinnen*, achter de socialistische zuil en riep ze mee op voor de afschaffing van het verbod op verspreiding van en informatisering rond anticonceptie. Ook in 1973, na de arrestatie van dokter Peers, schaarden zij zich achter deze eis. In datzelfde jaar diende de liberale Minister Herman Vanderpoorter een wetsvoorstel in dat eindelijk werd goedgekeurd. Opvallend is uiteraard dat 1973 toch wel het turbulentste jaar van de geschiedenis van de abortusbeweging is, althans de start van het hoogtepunt van de beweging. Onschuldig zal de initiatie van de nieuwe wet op anticonceptie dus wel niet geweest zijn en men mag aannemen dat de katholieke regering in zekere zin een toegeving heeft willen doen om erger te voorkomen. Voor hen moet het wat hebben aangevoeld als de keuze tussen de cholera en de pest. Echter een andere gebeurtenis was vermoedelijk ook doorslaggevend voor de beslissing van de regering om de wetgeving inzake anticonceptie aan te passen. Op 15 april 1972 vond een colloquium rond de contraceptieve maatschappij plaats in Brussel³¹⁴. Het colloquium werd georganiseerd door de *Belgische federatie voor gezinsplanning en sexuele opvoeding*³¹⁵ en werd voorgezeten door Prof. Dr. Michel Thiery. Het Brusselse congresgebouw was tot de nok gevuld. Op het colloquium waren ook heel wat Katholieke functionarissen, evenals minister Willy Calewaert, aanwezig die kennis kwamen maken met het spiraaltje en andere vormen van anticonceptie³¹⁶. Daar moet het besef zijn doorgedrongen dat anticonceptie op de kaart stond en een sfeer van permissiviteit zijn ontstaan, want in de maanden daarna werden commissies samengeroepen door het ministerie van Volksgezondheid, waaraan Thiery deelnam, om te komen tot aanpassingen in de wet³¹⁷. En in 1973 was het dus zover. Er werd een lijst opgesteld van anticonceptiva. Het condoom en het pessarium werden opvallend genoeg niet opgenomen in de officiële lijst. De overheid maakte 25 miljoen Belgische frank vrij om een nationale voorlichtingscampagne op poten te zetten. De politieke vrouwenorganisaties van de socialistische en katholieke zuil bleven belangrijke actoren in de verspreiding van informatie rond anticonceptiva. Via hun tijdschriften probeerden zij vrouwen in te lichten en openden ze zelfs bij de KAV het debat rond vrouwelijke seksualiteit en genotsbeleving³¹⁸.

³¹⁴ A.F. "Dr. Harry van der Pas, vrouwenarts: 'De beperking der aantal kinders' "In: *De Hoogstraatse Maand*. 343 (29), Turnhout, Uitgeverij de Hoogstraatse pers, december 2013, pp.3- 9

³¹⁵ VRT-Archief, NSJ.19720415.2;16;D10

³¹⁶ Stefens (A.). *Eigen interview met Michel Thiery afgenomen te Gent op 05/05/2015*. Gent, 05/05/2015EN VRT-Archief, NSJ.19720415.2;16;D10

³¹⁷ Stefens (A.). *Eigen interview met Michel Thiery afgenomen te Gent op 05/05/2015*. Gent, 05/05/2015

³¹⁸ S.n. *1973: Anticonceptie vrij*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/413-1973-anticonceptie-vrij>, geraadpleegd 27/10/2014

Doorheen de jaren '70 werd het taboe bij huisartsen doorbroken en tegen 1976 gebruikte al 1 op 3 vrouwen de pil³¹⁹. Het *centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudieën*, dat in 1962 werd opgericht, publiceerde een vijfjaarlijkse enquête sinds 1966³²⁰. Het eerste *NEGO*-enquête uit 1966 maakte duidelijk dat de pil sneller verspreidde dan verwacht. 10% Van de gehuwde vrouwen ouder dan 20 jaar in Vlaanderen maakte gebruik van de pil en 16% van de vrouwen tussen de 20 en de 24 jaar³²¹. Uit het *NEGO* of de Nationale Enquête Gezinsontwikkeling van 1981 bleek dat de Vlaamse vrouwen massaal waren overgeschakeld op betrouwbare anticonceptie. In 1966 vertrouwde nog 80% van de Vlaamse vrouwen op de klassieke methodes zoals coïtus interruptus en de kalendermethode. In 1981 was dat nog 33%. Op 15 jaar tijd was het gebruik van de pil, sterilisatie en het spiraal van 10% naar 72 % gestegen. Jongeren hadden volgens de enquête ook vroeger en frequenter seksueel contact. Dit is een opmerkelijke evolutie, want het Vlaanderen van de jaren '80 was nog steeds betrekkelijk katholiek, maar de intimiteit van slaapkamer verhuisden ze blijkbaar toch buiten de Kerk.

Het debat rond seksuele voorlichting was een complex debat dat enigszins anders verliep binnen de Gentse universiteit zelf dan andere debatten, bijvoorbeeld dat over de gemengde homes (Cfr. *Infra*). Anders in de zin dat het misschien minder participatieve acties van de studenten vooropstelde, al is de lijn actie – reactie wel opnieuw erg duidelijk zichtbaar. Het rectoraat medieert ook hier opnieuw tussen haar conservatievere aanhangers - waaronder enkele leden van het academisch personeel, de ouders, studenten en het grote publiek buiten de universiteit- én tussen progressieve personeelsleden en studenten. Maar opnieuw wordt heel duidelijk dat de druk van onderuit nodig was om veranderingen teweeg te brengen en dat de beslissingen en sturingen open lagen voor debat.

Één van de belangrijkste figuren aan de RUG in het debat rond seksuele voorlichting en met name rond voorbehoedsmiddelen was uiteraard Professor Michel Thiery, maar omdat we vele van zijn initiatieven reeds in het eerste deel hebben toegelicht, zullen deze in dit hoofdstuk buiten beschouwing worden gelaten, al zullen een aantal van zijn bijdragen in het debat ook hier uitgebreid aan bod komen.

³¹⁹ S.n. 1973: *Anticonceptie vrij*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/413-1973-anticonceptie-vrij>, geraadpleegd 27/10/2014

³²⁰ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.32

³²¹ Idem, p.50

Begin academiejaar 1974 – 1975 kregen de studenten bij hun inschrijving nog een brochure over ‘geslachtsziektes’ mee. De brochure werd uitgegeven door *Info-Jeugd* in samenspraak met het rectoraat. Verontwaardigde ouders beklagden zich over de teneur van de brochure, die de jongeren zou aanzetten tot voorhuwelijks seksuele contacten. De studenten waren van mening dat de brochure bedoeld was jongeren te intimideren in plaats van te informeren. De brochure gaf studenten het gevoel dat seks vies was, juist door de focus te leggen op ziektes die eruit konden voorkomen³²². In november 1974 werd besloten om de brochure rond geslachtsziekten niet langer te verdelen en een brochure samen te stellen rond ‘voorbehoedsmiddelen’³²³. Het volgende academiejaar werd bij de inschrijvingen bijgevoegd een nieuwe brochure uitgedeeld, die was samengesteld door professor Dr. M. Thiery en zijn collega Van Kets. Maar in het academiejaar 1976-1977 bleek de brochure dan toch verdwenen te zijn. In oktober 1976 verscheen de infobrochure van Thiery, uitgegeven door Info-Jeugd nationaal, in de schamper, ter vervanging van de brochure die niet langer door het rectoraat werd verspreid³²⁴. Op twee pagina’s werden verschillende voorbehoedsmiddelen uitgelegd, met hun gebruik, de voor- en nadelen, veiligheid van de voorbehoedsmiddelen in kwestie en hun verkrijgbaarheid. Ook contactadressen werden opgenomen in de brochure. Het betrof hier echter wel bijna uitsluitend telefonisch gegevens en adressen gevestigd in Nederland³²⁵, waar het verspreiden de zedelijkheidswet als sinds 1969 was afgeschaft en propaganda rond anticonceptie dus wel was toegelaten. De studenten verweten rector Devreker het verdwijnen van de brochure uit de inschrijvingstassen van de studenten. Volgens hen wou hij de jongeren corrigeren en op het rechte pad dwingen. Dat de rector hiervoor werd aangevallen moest gezien worden binnen de context van het proces in 1975 rond het wanbeleid binnen het project van ‘vrij en vrolijk’³²⁶, dat onder leiding van professor Wens stond, een pedagoog aan de RUG, die door de

³²² Schamper 10(200), 1984 - 1985, p.6

³²³ RUGnummer 3(29 november 1974), 1974-1975, p.35

³²⁴ Schamper 2 (15), 1976 - 1977, p.5-6

³²⁵ Schamper 2 (15), 1976 - 1977, p.5-6

³²⁶ *Vrij en Vrolijk*: In 1971 werd voor het eerst het wanbeleid in het Medisch Pedagogisch Instituut Vrij en Vrolijk te Brasschaat gesignaleerd. Directeur Merecy, de familie Quadens en vooral prof. dr. M. Wens (pedagoog van de Rijksuniversiteit Gent en afgevaardigde-beheerder) werden rechtstreeks aangeklaagd. Ze werden beschuldigd van nalatigheid, wanbeleid en onverantwoord gedrag t.a.v. de gasten. de verdediging van de beschuldigten wierp op dat het zgn. wanbeleid een gevolg was van onder -subsidiering en dat het een gerichte aanval zou geweest zijn op ‘de enige vrijzinnige instelling van dit soort’. de reacties op de schandalen rond ‘vrij en vrolijk’ waren zeer fel: er werden marsen georganiseerd (1972) en er ontstond een actiegroep (gedragen door insiders Kris Coenegrachts en Laurent Burssens. Dit Aktiekomitee V&V werd een krachtig verzetsinstrument, dat via Ludo Fret zijn weg vond naar de Antwerpse volkshogeschool Elcker-Ik. In een tweede fase werden acties verscherpt en verbreed. De ‘Werkgroep Bijzondere Jeugdzorg’ (WBJ), kreeg daarbij sturing van Jos Goossens en Ludo Serrien. er werd een dossier uitgebracht rond de instelling: “*Vrij & Vrolijk: symptoom van een zieke jeugdzorg*” (1974). Het is een gedetailleerde doorlichting en een aanklacht tegen de instelling die opgevoerd wordt als het prototype van het zieke jeugdzorgbeleid. Wantoestanden als verwaarlozing van kinderen, gesjoemel met geldstromen, nepotisme vanuit de directie enz. worden aan de kaak gesteld. In hetzelfde jaar werd ook de film ‘Kindergevangenis’ uitgebracht. De WBJ stelde zich verder ook burgerlijke

rector openlijk werd verdedigd en bij haar studenten sterk onder vuur lag na de hele kwestie³²⁷. Volgens de studenten was de blijvende aanstelling van professor Wens een stilzwijgend akkoord van de rector met de door haar gehanteerde methodes. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de studenten het de rector verweten dat hij de debatten rond seksuele voorlichting in de weg zou staan. Een stelling die natuurlijk ook wel diametraal stond ten overstaan van de vrijheid die rector Devreker gaf aan dr. Thiery en Van Kets om een brochure rond voorbehoedsmiddelen op te stellen of de stille afschaffing van de sekscontroles (Cfr. Infra). Anderzijds bleek ook uit andere debatten rond seksualiteit die aan de universiteit leefden dat Devreker zich soms conservatief in deze debatten opstelde, zoals zijn dreigen om de subsidies van Schamper in te trekken omdat het blad met haar aanstootgevende foto's en publicaties de goede naam van de universiteit in het gedrang bracht³²⁸, hij weigerde de Dolle Mina's een lokaal voor hun voordrachten etc. Dat de brochure niet langer werd meegegeven met de studenten had dus ongetwijfeld te maken met het imago dat de rector voor de RUG voor ogen had, maar er mag zeker niet naar hem gewezen worden als iemand die zich regelrecht verzette tegen informatiscampagnes rond seksualiteit. Koen Raes verklaarde enkele jaren later in een interview dat de opname van de info-brochure rond voorbehoedsmiddelen in het studentenblad gewoonweg evidentier was³²⁹. Sterker nog dat de publicatie er gekomen was in samenspraak met de rector en volledig door het rectoraat werd gefinancierd. Ook Thiery bevestigde dat het de rector was die hem vroeg om de brochure voor de studenten op te stellen³³⁰. Bovendien was deze publicatie goedkoper dan de uitgave van de brochure die aan de studenten werd meegegeven³³¹. Rond de publicatie van de brochure van Info-Jeugd en Thiery ontstond wel wat

partij, als vertegenwoordiger van ex-cliënten en opvoeders, toen in 1975 een proces tegen Vrij en Vrolijk werd aangespannen. Het WBJ zou op de bijzondere jeugdzorg en de kinderrechten en op het Vlaamse sociaal werk in het algemeen, een belangrijke stempel drukken. BRON: Steyaert (J.). *1974 Vrij en Vrolijk: Slechte zorg en omslag in het welzijnslandschap*. S.L.; Canon sociaal werk Vlaanderen, 05/09/2009 (Datum laatste wijziging:11/11/2013). Via: <http://www.canonsociaalwerk.be/be/details.php?cps=33> , geraadpleegd 11/03/2015

³²⁷ Schamper 2 (16), 1976 - 1977, p.2

³²⁸ RUGnummer 2(6), 1973/1974, p.6 - 19

Rector Devreker stelde dat dergelijke publicaties niet mochten gefinancierd worden met gemeenschapsgeld. in een interview met Schamper gaf hij wel aan dat hij de artikels bij de naaktfoto's niet las en het hem louter ging om de visuele publicaties. Hij stelde dat Schamper nummer na nummer probeerde om de autoriteiten uit te dagen. Bij de filmrecensies werden altijd naaktfoto's gepubliceerd in plaats van andere scènes uit de films te kiezen, bv. bij *La punition* van Alain Solivats in RUGnummer 2 van academiejaar 1973-1974 hadden ze, volgens Devreker, wel een andere foto kunnen publiceren. BRON: RUGnummer 2(6), 1973/1974, 9T635, p.10

³²⁹ Schamper 10(200), 1984 - 1985, p.6

³³⁰ Stefens (A.). *Eigen interview met Michel Thiery afgenomen te Gent op 05/05/2015*. Gent, 05/05/2015

³³¹ vroeger stond hier: "sex, de titel die het altijd doet!" en daarom staat dat hier nu ook...: Interview met de oud-redacteuren van Schamper, november 1984 BRON: Schamper 10(200), 1984 - 1985, p.6: "Vraag: wat vroeger eveneens een traditie was en blijkbaar nu niet meer, was de titel 'SEX, DE TITEL DIE HET ALTIJD DOE'. **K(oen) R(aes)**: Toen ik student was, gaf men bij de inschrijving een brochure mee over geslachtsziekten. Dan werd je dus 'student(en) kreeg je onmiddellijk het idee mee dat sex vies was, ongelooflijk vies. De brochure was gewoonweg gruwelijk. Met SCHAMPER hebben we toen een brochure over voorlichting opgenomen omdat we vonden dat dit evidentier was. Dit kwam ieder jaar terug en vond zijn oorsprong in die ongelooflijk vieze

polemieken in Schamper³³². Sommige studenten vonden dat dergelijke publicaties in een studentenblad een bedenkelijke moraal aanmoedigden³³³. Anderen moedigden de openheid aan. Dat dergelijke polemieken onder de studenten bestond, toont ook aan dat het bedelen van deze brochure of een andere brochure door een rectoraat geen sinecure was en dat er enige diplomatie bij kwam kijken. Bij de aanvang van academiejaar 1977-1978 werd de brochure eveneens in de Schamper gepubliceerd³³⁴, maar in september 1979 verscheen de brochure eenmalig niet. De redactie gaf daarvoor geen uitleg en toen ze in september 1980 opnieuw werd gepubliceerd schreven ze alleen dat de brochure terug van weggeweest was³³⁵. Vanaf september 1982 werd *de boven-het-bed poster*, zoals de brochure onder studenten werd genoemd, iets speelser ingevuld, maar werden er wel niet langer contactadressen in gepubliceerd. Deze publicatie is echter de laatste, want Geert Joris kreeg het idee om de brochure op te nemen in de FK-brochure, die een groter doelpubliek scheen te bereiken. Rector André Cottenie³³⁶ verzette zich tegen de publicatie omwille van de abortusadressen die erin werden opgenomen³³⁷. Het jaar erop publiceerde de studentenartsen in samenwerking met het JAC³³⁸ in een kort artikel met informatie betreffende voorbehoedsmiddelen³³⁹.

Na Professor Thiery die Vlaanderen liet kennismaken met anticonceptie in de jaren '60, namen de studentenartsen de rol van voorhoede steeds meer op zich in het debat rond anticonceptie. Op zich was dit niet verwonderlijk, daar zij zichzelf percipieerde als preventieve huisartsen en de helft van hun patiëntenbestand bestond uit vrouwelijke studenten, die bij de eigen huisarts niet om anticonceptie durfden vragen. Bovendien waren de consultaties gratis en waren voorbehoedsmiddelen er eveneens vrij beschikbaar. Hun vrouwelijk patiëntenbestand leidde ertoe dat zij vooral de pil en het spiraaltje aanprezen. Naast artikels in de studententijdschriften, groepsessies, informatiecampagnes, info-sessies aan studenten et cetera verspreidden zij ook de brochure rond anticonceptie en abortus van het CSV³⁴⁰, waaraan ze zich via oud-collega-studenten

brochure over geslachtsziekten. **F(rank) G(oetmaeckers)**: Later hebben we daar de 'Boven-het-bed-poster' van gemaakt, maar die is jammer genoeg verleden jaar niet meer opgenomen. **G(eert) J(oris)**: Dat komt doordat ik de 'Boven-je-bed-poster' in de FK-brochure wou hebben: dan bereikt dat veel meer studenten. De rektor heeft daar veel heibel rond gemaakt: dat kon niet. Vooral omdat daar ook abortusadressen in voorkwamen. Het is er dan ook nooit van gekomen. **KR**: Wat zeer eigenaardig is! De brochure die wij destijds opnamen was een brochure betaald door het rectoraat! Het was dus goedkoper om die op te nemen. Rector Devreker kreeg toen wel reacties in de zin van 'het eerste wat men krijgt aan de RUG is een sex-brochure'. Dat dit een reactie was op die vieze geslachtsziektenbrochure was natuurlijk allang vergeten."

³³² Schamper 10(200), 1984 - 1985, p.6

³³³ Schamper 3 (37), 1977 - 1978, p.2

³³⁴ Schamper 3 (36), 1977 - 1978, p.3-4

³³⁵ Schamper 6 (111), 1980 - 1981, p.3

³³⁶ *Professor Dr. André Cottenie* was rector vanaf academiejaar 1981/82 tot academiejaar 1984/85

³³⁷ Schamper 10(200), 1984 - 1985, p.6

³³⁸ JAC: Jongeren Advies Centrum

³³⁹ Cfr. supra BRON: Schamper 9(173), 1983 - 1984, p.2

³⁴⁰ Schamper 11(215), 1985 - 1986, p.3

verbonden, en andere voorlichtingsorganisaties zoals het JAC. Ze kwamen ook met initiatieven als het *Piluur*: info-sessies over de pil. Dit initiatief kwam er doordat ze vaststelden dat studenten anno 1983 met heel veel vragen rond het pilgebruik zaten. In de info-sessie trachtten ze de studentes te informeren rond het gebruik van de pil en vragen te beantwoorden, zoals: “*Mag iedereen de pil nemen? Wat met de pil en kanker? Hormonen, dat kan toch niet goed zijn?! En veel meer.*” Ze stelden vast dat een gewone dokter-patiënt raadplegingen niet toereikend waren om op deze vragen een antwoord te geven en dachten dat het zinvol was om info-sessies voor een tiental studenten in te richten, waarbij ze ook ruimschoots de mogelijkheid wouden openlaten voor vragen en opmerkingen³⁴¹. Het initiatief werd alvast in studentenblad Schamper warm onthaald, maar had in de praktijk toch weinig succes waardoor het snel werd afgevoerd³⁴². In 1983 verdween dus de beruchte Boven-Het-Bed-Poster uit de Schamper, ter vervanging publiceren de studentenartsen in samenwerking met het JAC³⁴³ een kortere versie van de info-brochure met als titel: ‘*Sex! De titel die het altijd doet*’³⁴⁴. De nieuwe versie van de info-brochure was erg summier in vergelijking met de Boven-Het-Bed-Poster. In het artikel werden een aantal voorbehoedsmiddelen en – methodes beschreven waaronder periodieke onthouding, die als de meest gewaagde methode werd beschreven. Verderop de coïtus interruptus, die ook niet aan te raden was, daar ze gewaagd was en het vrijen onprettig maakte. Vervolgens het condoom, dat vreemd genoeg als redelijk veilig werd bestempeld³⁴⁵. Ook in dit artikel lag de nadruk sterk op voorbehoedsmiddelen die door vrouwen konden worden gehanteerd, zoals het spiraaltje en het pessarium. Het pessarium bestempelden ze als veilig, indien het goed werd aangebracht. Het spiraaltje moest worden ingebracht door een dokter. Bij het spiraaltje, dat door Professor Thiery gepromoot werd in het AZ, werden uitgebreid de

³⁴¹ Schamper 9 (185), 1983 - 1984, p.2

³⁴² Stefens (A.). *Eigen interview met Koen Verhofstadt afgenomen te Gent (Sint-Amandsberg) op 15/03/2015.* Gent, 15/03/2015.

³⁴³ JAC: Vanaf halverwege de jaren zestig ontstaan een aantal initiatieven, die de ‘*alternatieve hulpverlening*’ in Vlaanderen vorm zullen geven. Hun vertrekpunt ligt bij de veranderde positie van jongeren. In 1966 ontstaan, naar aanleiding van een onderzoek uit 1963 naar informatie- en hulpbehoeften bij jongeren door Willy Faché (op dat moment verbonden aan het R.U.G.), JongerenInformatieCentra (JIC). Het vertrekpunt was vrijetijdsbesteding maar al snel werd het duidelijk dat er bijzondere nood was aan andere informatie bv. rond arbeid, studie, legerdienst... De JongerenAdviesCentra (JAC) die in 1972 van de grond kwamen in Antwerpen, in Leuven en ook in Aalst, hebben geestelijke gezondheidszorg als referentiepunt. Al gauw spitsen ze zich toe op de drugsproblematiek en het gebrek aan aandacht voor het onderwerp in de klassieke hulpverlening. Vandaag is het JAC ondergebracht onder de CAW's. BRON: Verzelen (W.). *1972 Jongerenadviescentra: de alternatieve hulpverlening zoekt zijn weg.* S.l., Canon Sociaal Werk Vlaanderen, 10/08/2011 (Datum laatste wijziging :11/11/2013) Via: <http://www.canonsociaalwerk.be/be/details.php?cps=31> , geraadpleegd op 09/03/2015

³⁴⁴ Schamper 9(173), 1983 - 1984, p.2

³⁴⁵ Dat het juist de studentenartsen zijn die het condoom slechts als redelijk veilige methode bestempelen is opmerkelijk, omdat het condoom zoals eerder in dit proefschrift werd opgemerkt toch een beproefde methode was die in tegenstelling tot heel wat andere voorbehoedsmiddelen zeer sluitend bleek tegen soa's en zwangerschappen.

bijverschijnselen beschreven³⁴⁶, wat bepaald geen promotie leek te zijn voor haar gebruik, maar voortkwam uit de openheid, waarmee over het 'eigen' onderzoek aan de RUG werd gecommuniceerd. Hun voorkeur ging duidelijk in de richting van de pil, die volgens het artikel unaniem het meest veilige middel was, met een geringe hoeveelheid hormonen en meermaals in het artikel als sublieme anticonceptie naar voor werd geschoven. In het boekje van de studentenartsen was voorlichting ook lange tijd het eerste hoofdstuk, wat ook aantoonde hoe veel belang ze hechtten aan het onderwerp. Dat boekje werd ook elk jaar ge-updatet op basis van nieuw, vaak eigen wetenschappelijk onderzoek³⁴⁷.

Maar de expertise en wetenschappelijke kennis van de studentenartsen werd ook buiten de universiteit aangewend. Regelmatig werden zij in de populaire media opgevoerd als experts in het thema. Maar zij werkten ook mee aan wetenschappelijke tijdschriften, zoals het *Belgisch tijdschrift voor Geneeskunde*, waarin o.a. een baanbrekend artikel rond soa's bij studenten van hun hand verscheen dat in de medische wereld wat stof deed opwaaien³⁴⁸; ook aan colloquia rond het thema, waarop studentenarts Koen Verhofstadt als gastspreker ging spreken over seksuele overdraagbare aandoeningen en anticonceptie; en vanaf de jaren '80 gaven ze ook bijscholingen aan collega huisartsen. Maar het is vooral op het thema van soa's dat de studentenartsen zich meer en meer gingen specialiseren en ook profileren, vanuit het belang om het taboe errond te doorbreken en mensen bewust te maken van het gevaar ervan³⁴⁹. Dat thema staat ook onlosmakelijk verbonden bij het correcte gebruik van voorbehoedsmiddelen in de brede zin. Het debat rond soa's voeren was niet altijd even gemakkelijk. Naar aanleiding van een artikel rond soa's dat in een aantal populaire tijdschriften verscheen, werd studentenarts Karen Klein door rector Cottenie³⁵⁰ op het matje geroepen. De rector stelde dat er aan de RUG geen sprake kon zijn van studenten die leden aan een seksueel overdraagbare aandoeningen en dat zoiets zeggen in de media slechte reclame was voor de

³⁴⁶ 'De eerste maanden na het aanbrengen van het spiraaltje kunnen gepaard gaan met bijverschijnselen, zoals buikkrampen of langere bloedingen' BRON: Schamper 9(173), 1983 - 1984, p.2

³⁴⁷ Stefens (A.). *Eigen interview met Karen Klein (studentenartse aan het UGent) afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

³⁴⁸ Stefens (A.). *Eigen interview met Koen Verhofstadt afgenomen te Gent (Sint-Amandsberg) op 15/03/2015*. Gent, 15/03/2015. EN Avonts (D.), Piot (K.), Verhofstadt (K.) en anderen. "Genitale Chlamydia Trachomatis infecties bij vrouwen in de eerste lijnpraktijk" IN: *Tijdschrift voor Geneeskunde*. S.I. , 39(18), 1983, Pp.1125 en volgende.

³⁴⁹ Stefens (A.). *Eigen interview met Koen Verhofstadt afgenomen te Gent (Sint-Amandsberg) op 15/03/2015*. Gent, 15/03/2015.

³⁵⁰ In het interview vermeldde Karen Klein dat het rector Devreker was die haar terecht wees, maar daar rector Devreker slechts tot academiejaar 1976/1977 rector was en het vernoemde artikel medio jaren '80 verscheen, enkele jaren nadat Karen Klein, in 1980, bij de studentenartsen startte, ging het vermoedelijk om rector André Cottenie.

universiteit³⁵¹. Toch, naast dit incident, werden de studentenartsen door het universitaire bestuur gedoogd en liet deze laatste hen betijen, al was de relatie volgens Koen Verhofstadt toch wel stiefmoederlijke³⁵². Volgens Karen Klein werd hun rol in de voorlichting rond anticonceptiva doorgaans ook wel gestimuleerd³⁵³.

Een belangrijke campagne binnen die seksuele voorlichting- en preventiecampagnes was de AIDS-campagne. In 1981 werd de wereld opgeschrikt door AIDS³⁵⁴. De eerste slachtoffers van de ziekte werden vastgesteld in de Amerikaanse homoscène, waardoor meteen de idee werd opgevat dat het om een ziekte onder homoseksuelen ging. Naar het virus werd verwezen als GRID, Gay Related Immune Disease. Bij nader onderzoek bleek dat het virus niet alleen slachtoffers maakte onder homomannen, maar ook onder heteroseksuelen, waarbij de meest getroffen groepen spuitende druggebruikers, mensen die donorbloed hadden ontvangen en de bevolking in het Afrikaanse continent bleken te zijn. Men vreesde voor een epidemie op grote schaal, vooral omwille van het groot aantal slachtoffers van de ziekte op het continent Afrika. Maar de naam GRID ging dus niet langer op en het bleek ook niet om een ziekte te gaan, maar om een virus die het immuumsysteem van de patiënten aantastte, dus werd de naam veranderd naar AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome). In 1984 ontdekten de Franse onderzoeker Luc Montagnier en de Amerikaan Robert Gallo welk virus AIDS veroorzaakte. Het virus werd gedoopt als HIV (Humane Immunodeficiency Virus). Het zou nog even duren alvorens de term HIV door het grote publiek werd gehanteerd en het verschil tussen HIV en AIDS duidelijk werd³⁵⁵. Vandaar dat de campagnes rond de problematiek tijdens de jaren '80 doorgaans spraken over AIDS. Gedurende de periode voorafgaand aan de ontdekking van HIV creëerde de onwetendheid en onzekerheid rond de ziekte een ware angstpsychose onder de bevolking. De angst ging zelfs zover dat Het Rode Kruis opriep om geen bloed meer te doneren en dat ziekenhuizen weigerden om AIDS-patiënten te verzorgen³⁵⁶. Dat leidde tot zware

³⁵¹ Stefens (A.). *Eigen interview met Karen Klein (studentenartse aan het UGent) afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

³⁵² Stefens (A.). *Eigen interview met Koen Verhofstadt afgenomen te Gent (Sint-Amandsberg) op 15/03/2015*. Gent, 15/03/2015.

³⁵³ Stefens (A.). *Eigen interview met Karen Klein (studentenartse aan het UGent) afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

³⁵⁴ Aidsfonds. *Geschiedenis van HIV en aids*. S.l., S.d. Via: <http://www.aidsfonds.nl/kennis/geschiedenis>, geraadpleegd 12/03/2015

³⁵⁵ Het virus dat aids veroorzaakt, hiv of 'human immunodeficiency virus', werd pas in 1984 ontdekt. Hiv is een snel muterend retrovirus dat geleidelijk het menselijk immuunsysteem vernietigt. Wie drager is van het virus is seropositief, maar het kan jaren duren voor het effectief uitbreekt. Pas dan spreken we over het ziektebeeld 'aids' of voluit 'acquired immunodeficiency syndrome'. Hiv kan op drie manieren worden overgedragen: door onveilige seks met een besmette partner, via contact met besmet bloed (injectie met een vuile naald, transfusie, besmet bloed door een wonde) of van moeder op kind, tijdens de zwangerschap of de borstvoeding. BRON: Tijd voor 80 en Sensoa. *Tijd voor 80: AIDS*. S.l., S.d. Via: <http://www.tijdvoor80.be/aids/>, geraadpleegd op 12/03/2015

³⁵⁶ Schamper 9 (176), 1983 - 1984, p.1

stigmatiseringen van de slachtoffers van de ziekte. Het overlijden aan de ziekte van een aantal wereldbekende figuren, zoals Rock Hudson, Keith Haring, Derek Jarman, Robert Mapplethorpe, Michel Foucault, Freddie Mercury en Isaac Asimov, bracht daar echter verandering in³⁵⁷. Op grote schaal werden toen preventiecampagnes op poten gezet, ook in Vlaanderen, waar vanaf 1982 de eerste artikels over de ziekte verschenen.

Ook in Vlaanderen waren de debatten zeer hard en werd vaak naar AIDS gerefereerd als de ziekte bij homoseksuelen³⁵⁸. Toch moet gezegd worden dat er ook op grote schaal liefdadigheidsprojecten op poten werden gezet om AIDS-patiënten moreel bij te staan en in hun verzorging te voorzien. Binnen de homoseksuele beweging ontstond een zekere solidariteit tussen de vrouwelijke homoseksuelen, die minder vaak werden getroffen door AIDS, en de mannelijke homoseksuelen³⁵⁹. Op 2 december 1985 werd de aidstelefoon door het CSV ingericht, een telefoonlijn die vandaag gekend staat als de *veilig vrijenlijn* van Sensoa. Pas in 1986 werd door het ministerie van Volksgezondheid de eerste informatiefolder over Aids uitgebracht onder de naam *'Wat je moet weten over aids'*. In 1987 lanceerde staatssecretaris van volksgezondheid Wivina Demeester³⁶⁰ de campagne *'Open je ogen voor aids ze sluit'*. Noch in de folder, noch in de campagne werd de nadruk gelegd op condoomgebruik. Daarentegen werd seksuele trouw en een vaste partner wel aangeprezen als remedies tegen aids³⁶¹. Op televisie verschenen in 1987 wel heel wat reportages door Jambers, panorama en het ministerie zelf op de VRT rond het thema en met de hulp van het CSV werd daarin wel wat promotie voor het condoom gemaakt, ook al bleef die ingepast in de idee van monogamie en indien dit niet mogelijk was toch te opteren voor condoomgebruik. Dezelfde teneur vond men in reportages als *Open Blik* (uitgezonden op 27 maart 1987), waarin Professor Dr. J. Desmyter van het UZ in Leuven uitleg kwam hebben over het onderzoek naar aids en de stand van zaken³⁶². De overheid kwam wel pas midden jaren '80 met informatiecampagnes voor het grote publiek op de proppen, maar investeerde in de jaren voorheen wel in onderzoek naar AIDS. Toen in 1983 bleek dat

³⁵⁷ Tijd voor 80 en Sensoa. *Tijd voor 80: AIDS*. S.l., S.d. Via: <http://www.tijdvoor80.be/aids/>, geraadpleegd op 12/03/2015

³⁵⁸ Zo schreef de excentrieke arts Herman Le Compte bijvoorbeeld in zijn cursiefje over AIDS in De Streekkrant dat hij homo's geen hand meer zou geven. Tijdens een televisieoptreden enkele weken later trok hij zijn voornemen in en gaf een seropositieve man dan toch een hand. BRON: *Tijd voor 80 en Sensoa. Tijd voor 80: AIDS*. S.l., S.d. Via: <http://www.tijdvoor80.be/aids/>, geraadpleegd op 12/03/2015

³⁵⁹ Schamper 9 (176), 1983 - 1984, p.1

³⁶⁰ *Wivina Demeester* was van 1974 tot 1995 volksvertegenwoordiger voor de CVP in het Federaal en Vlaams Parlement. Gedurende tien jaar fungeerde ze ook als gemeenteraadslid voor haar thuisstad Zoersel. In 1985 werd ze Staatssecretaris voor Volksgezondheid en gehandicaptenbeleid. In 1988 nam ze het mandaat van staatssecretaris voor Financiën op. In 1992 werd ze minister van volksgezondheid. Gedurende de periode 1992 tot 2004 nam ze nog verschillende mandaten op als CVP-politicus. BRON: S.n. *CV Wivina Demeester- De Meyer*. S.l., S.d. Via: <http://www.demeester.com/CV.htm>, geraadpleegd op 12/03/2015

³⁶¹ *Tijd voor 80 en Sensoa. Tijd voor 80: AIDS*. S.l., S.d. Via: <http://www.tijdvoor80.be/aids/>, geraadpleegd op 12/03/2015

³⁶² VRT-Archief, STV.19870327.1;VPR;DAR;D10

zowel in de VS een groot aantal AIDS-patiënten van daar afkomstig waren, als de meerderheid van de slachtoffers in België, werden een aantal onderzoekers van het Tropisch Instituut van Geneeskunde in België naar Zaïre gestuurd³⁶³. Men vermoedde dat de ziekte voornamelijk onder de armere bevolkingsgroepen circuleerde.

Aan de RUG werden de informatiecampagnes en de debatten rond AIDS duidelijk heel anders aangepakt. Zoals eerder werd aangehaald, engageerden de studentenartsen zich medio de jaren '80 rond de AIDS- problematiek en brachten zij de informatie zeer open en weinig moraliserend. Hun accent lag wel degelijk op condoomgebruik dat ze aanraadden aan jongeren binnen en buiten een vaste relatie. Hun betoog is geenszins toegespitst op monogamie als oplossing. Dat had misschien ook wel te maken met de open houding die de studentenartsen in het algemeen aan de dag legden wanneer het seksuele voorlichting betrof, maar ook omdat het debat aan de RUG al begin jaren '80 heel anders gevoerd scheen te zijn. Dat blijkt duidelijk uit een interview met Bob Carlier dat in september 1983 verscheen in het studentenblad Schamper. Het artikel verscheen onder de titel *'Aids! Een ietwat rare ziekte, jongens'* en analyseerde vooral de niet-medische gevolgen van AIDS, hoe de ziekte politiek en psychologisch toesloeg, vóór de ontdekking van het virus dat AIDS veroorzaakte enkele maanden eerder³⁶⁴. Carlier focuste zich voornamelijk op de betekenis van de angstpsychose voor de homobeweging. Toch was het een artikel dat vooral opriep voor een eerlijke informatiseringcampagne rond het fenomeen van AIDS en een wetenschappelijke benadering ervan. Hij beklemtoonde de nood van een homobeweging om de stigmatisering tegen te gaan. Belangrijk is ook vooral dat Carlier het belang van wetenschappelijk onderzoek naar het fenomeen benadrukte en dat men op basis van dat onderzoek moest informeren. Blind zijn voor de resultaten, in deze dat in de VS 75% van de AIDS-patiënten uit de homoseksuele subcultuur kwamen, waar een bepaalde levensstijl centraal stond (doelend op een bepaalde omgang met seksualiteit, het zij seriële monogamie, hetzij polygamie), had volgens hem geen zin. Daarentegen waren de resultaten in België wel anders: in 1983 werden daar slechts twee homoseksuelen besmet met AIDS en bleek de grootste risicogroep van Zaïrese afkomst³⁶⁵. Toch bleken homoseksuelen wel degelijk een risicogroep en dat mocht men volgens hem niet verloochenen. Volgens Carlier was het voordeel dat de Vlaamse Pers, op HUMO, 't Palieterke en de Gazet van Antwerpen na, de AIDS-kwestie weinig had becommentarieerd en niet al te veel mee had meegedaan aan de stigmatisering van homoseksuelen, waardoor de homobeweging in staat was geweest het onderwerp naar zich toe te trekken en als

³⁶³ Schamper 9 (176), 1983 - 1984, p.2

³⁶⁴ Schamper 9 (176), 1983 - 1984, p.1

³⁶⁵ Ibidem

eerste naar buiten te komen met folders om homoseksuelen en het grote publiek te informeren³⁶⁶. Bob Carlier waarschuwde in het interview ook tegen de stigmatisering en discriminering op basis van biologische of medische argumenten: *“Men heeft altijd gepoogd groepen van mensen te onderdrukken met biologische argumenten.”* Medische argumenten zijn namelijk moeilijker te weerleggen dan morele argumenten, of sociale argumenten, omdat medische argumenten weerleggen kennis van zaken en een deskundigheidsoordeel vereist³⁶⁷. Hij legde in het interview ook de link met stigmatisering en discriminatie ten gevolge van de economische crisis en stijgende werkloosheid, die ertoe zouden leiden dat een ziekte als AIDS een dankbaar excuus zou zijn om homoseksuelen te discrimineren op de arbeidsmarkt, wat volgens hem al het geval was³⁶⁸. Het interview geeft alvast aan dat de nadruk voor de medewerkers van de RUG vooral moest liggen op informatiseren en niet stigmatiseren en dat moraliseren zeker geen onderdeel was van de campagne die zij voor ogen hadden. Aan de RUG werd AIDS in ieder geval een hot-topic. De *Lesbienne-Homoweek*, die georganiseerd werd door ROZA in samenwerking met PROKA³⁶⁹ en het FWH, waar ook Bob Carlier zeer actief bij betrokken was, en plaatsvond tussen 24 september en 1 oktober 1983, stond volledig in het teken van AIDS en werd afgesloten met een zgn. AIDS-fuif in de Vooruit³⁷⁰. Er werd ook onder de studenten een werkgroep, *Studenten tegen Aids*, opgericht die vanaf 1981 tot 1990 activiteiten (zoals fuiven en debatten) organiseerden om studenten te informeren rond AIDS en om de stigmatisering van homoseksuelen tegen te gaan. Ze waren vooral eind de jaren '80 zeer actief. Zo organiseerden in oktober 1987 een debat waarin ze de voorlichtingscampagne van *‘open je ogen’* onder de loep namen. De campagne werd volgens de sprekers positief onthaald, al werden enkele kanttekeningen gemaakt bij haar effecten, daar de doelgroep van 15 tot 20-jarigen het hoofd niet scheen te breken over AIDS³⁷¹. Tijdens het academiejaar van 1988 -1989 startten ze een campagne onder de slogan *‘35 Belgen per dag’*³⁷². Op de activiteiten die ze organiseerden tijdens

³⁶⁶ Dergelijke folders bespraken o.a. hoe men moest reageren op de oproep van het Rode Kruis om geen bloed meer te geven. Ze probeerden in te gaan op de mensen in de homobeweging die ten gevolge van de angstpsychose rond AIDS dachten op een ‘verkeerd spoor’ te zitten, vanwege hun geaardheid. BRON: Schamper 9 (176), 1983 - 1984, p.2

³⁶⁷ Schamper 9 (176), 1983 - 1984, p.2

³⁶⁸ Schamper 9 (176), 1983 - 1984, p.2

³⁶⁹ PROKA of Promotors van de koninklijke Akademie voor Schone Kunsten, werd opgericht in 1969 te Gent. Zij stelden hun Zwarte Zaal ter beschikking van tal van verenigingen, kunstenaars, muzikanten etc. Hun accent lag echter wel op theater. BRON: V.R. “10 jaar PROKA” IN: *De Nieuwe*. Antwerpen, (November) 1979. Via: http://theater.ua.ac.be/theatre140/html/1979-11-02_vr_proka.html, geraadpleegd op 22/05/2015

³⁷⁰ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Poster, Politics and Propaganda, BIB.AFF.A.001316, Indruk, 1983. Via: http://adore.ugent.be/view?q=aids&sort=score&sort_dir=asc&language=nl&search_type=&fq=&start=0, geraadpleegd 12/03/2015

³⁷¹ Schamper 13(249), 1987 - 1988, p.4

³⁷² Daarmee verwezen ze naar het aantal personen dat tot dan toe besmet was geraakt met het virus in België. Volgens officiële cijfers waren in december 1988 2500 mensen seropositief zijn, maar doordat seropositief zijn weinig fysieke implicaties kan hebben, vermoede men dat er in realiteit 15.000 Belgen besmet zijn met HIV. Dat zou een ratio van 35 seropositieven per dag inhouden. BRON: Schamper 14(262), 1988 - 1989, p.5

deze campagne, nodigden ze Bob Carlier regelmatig uit om deel te nemen aan hun info-momenten of debatten. Dit toont ook aan dat er een nauwe samenwerking was met het CSV, in wiens naam Carlier doorgaans kwam spreken³⁷³. Dat men verwees naar zijn functie in het CSV had mogelijk ook te maken met hun poging het stigma rond homoseksuelen weg te trekken, anders had men hem op hun affiches aangekondigd als lid van het FWH.

Ook de studentenartsen voerden intensief campagne rond aids, waarbij ze vooral de nadruk wouden leggen op de medische aspecten en de overdraagbaarheid, maar vooral ook radicaal ingingen tegen de overheidscampagnes die draaiden rond trouw en monogamie. In het academiejaar 1988-1989 lanceerden ze de werkgroep AIDS, waarmee ze een campagne opzetten rond AIDS. In hun rubriek *'Met de dokter op schoot!'* gaven ze uitleg hoe men besmet kon geraken en wat AIDS precies was. Drie dingen vallen op aan dit artikel: ten eerste de openheid waarmee de studentenartsen hun advies verspreide. Ten tweede dat ze niet hamerden op monogamie en trouw. En ten derde dat ze het condoom enkel promootten als een voorbehoedsmiddel tegen seksueel overdraagbare aandoeningen en niet als anticonceptiva. Dat laatste blijkt uit de volgende zin: *"Vrij alleen zonder condoom als je de seksuele antecedenten van je partner kent en echt kent."*³⁷⁴ *"Alleen het gebruik van condoom is pas echt veilig!"* gold dus enkel als het aankwam op het vermijden van AIDS. Maar vooral het eerste punt is heel prominent aanwezig, nl. de openheid en de medische inslag van dergelijke artikels³⁷⁵. De studentenartsen legden in hun artikels over AIDS uit hoe overdracht kon worden vermeden, daarvoor vertrokken ze vanuit verschillende vormen van seksueel contact: anale seks, oraal geslachtsverkeer en vaginaal geslachtsverkeer. Ze raadden aan om bij anaal contact een versterkt condoom te gebruiken in combinatie met glijmiddel. Bij oraal geslachtsverkeer raden ze aan om het sperma niet in de mond te laten komen. En ze stelden dat vrijen tijdens de menstruatie ook een risico-verhogend effect kon hebben. Een willekeurig bezoek aan informatiewebsites die onder andere over virale overdraagbare ziektes gaan, zoals HIV en AIDS³⁷⁶, geeft een hele andere indruk

³⁷³ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, education & culture posters Belgium Ghent, *Het Grote Aids debat: 6 dec. 20.00u*, S.I. : s.n., 1981-1990, BIB.AFF.B.002016 EN

http://adore.ugent.be/view?q=aids&sort=score&sort_dir=asc&language=nl&search_type=&fq=&start=7, geraadpleegd 12/03/2015 EN UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, *Education & culture posters Belgium Ghent*, *Een brug naar veilig vrijen info-markt in de Brug : don 8 dec - studenten tegen Aids*, S.I. : s.n., 1981-1990, BIB.AFF.B.002015 EN

http://adore.ugent.be/view?q=aids&sort=score&sort_dir=asc&language=nl&search_type=&fq=&start=6, geraadpleegd 12/03/2015 EN UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, education & culture posters Belgium Ghent, *Aids en wetenschap: 7 dec. 20.00u*, S.I. : s.n., 1981-1990, BIB.AFF.B.002017 EN

http://adore.ugent.be/view?q=aids&sort=score&sort_dir=asc&language=nl&search_type=&fq=&start=8, geraadpleegd 12/03/2015

³⁷⁴ Schamper 14(260), 1988 - 1989, p.2

³⁷⁵ Schamper 14(260), 1988 - 1989, p.2

³⁷⁶ Aids zal men niet meer zo gauw gebruiken, daar het over het tweede stadium van de aandoening gaat en men toch al enkele jaren een verwoede poging doet uit de angstpsychose van AIDS te stappen .

over de benaderingswijze van dit onderwerp en hoe men overdracht kan vermijden. Op de website van Sensoa bijvoorbeeld schrijft men op de pagina over HIV vandaag enkel *'Je kan ermee besmet raken door onbeschermd te vrijen'*³⁷⁷. Daarna kan je wel doorklikken naar een pagina over *'veilig vrijen'*, waar je anno 2015 bijna woordelijk dezelfde informatie vindt als in bovenvermelde rubriek³⁷⁸.

De studentenartsen richtten in die periode hun wachtkamer ook speels in, met condooms aan het plafond en overall informatieposters rond aids. Op die manier wensten ze ook duidelijk te maken hoe open ze het onderwerp trachtten te benaderen. Deze actie stond bekend als de killttentoonstelling onder de studenten.

December 1988 stond in het teken van de AIDS-campagnes. In de week van 5 december tot 8 december werd de zgn. AIDS-week georganiseerd, een initiatief dat door de RUG werd geïnitieerd in de hoop dat de overheid het idee zou overnemen³⁷⁹. Er werden wetenschappelijke debatten georganiseerd, een filmvoorstelling, info-momenten en als afsluiter werd een fuif in de Brug georganiseerd. Studentenbeheerder Filip Lefevere zette zich in voor de organisatie samen met Studenten tegen aids³⁸⁰. Met de AIDS-week woude de RUG-studenten en het academisch personeel van de RUG de overheid oproepen om haar verantwoordelijkheid te nemen en de informatisering rond AIDS ernstiger te nemen en vooral ook om in te zetten op condoomgebruik³⁸¹, waartoe ze zelf opriepen door af te sluiten met de raad dat je best een condoom gebruikt wanneer je niet met je vaste partner vrijt of wanneer je diens voorgeschiedenis niet kent³⁸². Het AIDS-team dat in de nasleep van de AIDS-week werd samengesteld trok naar het ministerie van Volksgezondheid om hun initiatief voor te stellen. Maar het bleef bij een Wereldaidsdag, die internationaal werd georganiseerd vanaf 1 december 1988. Rector Leon De Meyer kondigde echter wel aan dat er vanaf maart 1989 condoomautomaten zouden worden geïnstalleerd aan de RUG³⁸³. Dit idee kwam er onder andere op aandringen van de studentenartsen³⁸⁴ en verschillende studentenverenigingen. Op

³⁷⁷ S.n.. HIV. S.l., Sensoa, S.d. Via: <http://www.seksualiteit.be/soas/overzicht/hiv>, geraadpleegd 09/03/2015

³⁷⁸ S.n. *Veilig vrijen*. S.l., Sensoa, S.d. Via: <http://www.seksualiteit.be/soas/bescherming/veilig-vrijen>, geraadpleegd 09/03/2015

³⁷⁹ Schamper 14(262), 1988 - 1989, p.5

³⁸⁰ Schamper 14(261), 1988 - 1989, p.1

³⁸¹ Ook het CGSO en het AIDS TEAM riepen op om het accent te leggen op condoomgebruik met een campagne onder de slogan *'Vrij veilig, gebruik 'n Condoom'*.

³⁸² Schamper 14(262), 1988 - 1989, p.5 EN Schamper 14(261), 1988 - 1989, p.1

³⁸³ Stefens (A.). *Eigen interview met Koen Verhofstadt afgenomen te Gent (Sint-Amandsberg) op 15/03/2015*. Gent, 15/03/2015.

³⁸⁴ Stefens (A.). *Eigen interview met Koen Verhofstadt afgenomen te Gent (Sint-Amandsberg) op 15/03/2015*. Gent, 15/03/2015.

was dat idee ook betrekkelijk vooruitstrevend, want het aidsteam van Chris Lambrecht was pas een jaar later, in 1990, initiatiefnemer van condoomautomaten in openbare gebouwen in Antwerpen³⁸⁵.

Ook in het UZ van Gent ging men de strijd met AIDS aan. Onder andere Chris Verhofstede- die vandaag aan het hoofd staat van het Aidsreferentielaboratorium in Gent dat in 1999 werd gesticht³⁸⁶- en Prof. Jean Plum, beiden verbonden aan de afdeling Immunologie van het UZ, deden onderzoek naar de invloed van HIV op het immuunsysteem. Daarmee legden ze de fundamenten voor het Aids-referentiecentrum van het UZ, dat voorziet in medische en psychosociale begeleiding van mensen met HIV en hun omgeving³⁸⁷ en waar Prof. Dr. Linos Vandekerckhove vandaag aan het hoofd staat³⁸⁸.

Binnen de medische wereld hoopte men lange tijd om een genezend vaccin te vinden, maar in 1993 stelde de medische wereld vast dat dokters de ziekte enkel kon afremmen en niet genezen. Vanaf dan werd het condoom als anticonceptie en tegen overdraagbare ziektes ook in allerlei publiekscampagnes geprezen.

³⁸⁵ VRT-Archief, NSJ.19901112.6; BCM

³⁸⁶ S.n. *Aids Referentie Laboratorium*. S.l. Via: <http://www.arl.ugent.be/>, geraadpleegd 12/03/2015

³⁸⁷ S.n. *Aidreferentiecentrum*. s.l. Via: <http://www.levenmethiv.be/hulp/aidsreferentiecentrum>, geraadpleegd op 12/03/2015

³⁸⁸ Vanhollebeke (A.) & Belgrado (D.). "Don't stop me now" IN: *Schamper*. Universiteit Gent, Gent, 23 (2 december 2013), 2013. Via: <http://www.schamper.ugent.be/535/dont-stop-me-now>, geraadpleegd op 12/03/2015

Hoofdstuk IV: Home Heymans, een initiatief voor gezinsplanning:

Aan de RUG vonden sinds de jaren '60 tal van initiatieven plaats om gezinsplanning bij studenten te stimuleren, of althans mogelijk te maken. Hoe conservatief sommige initiatieven de dag van vandaag ook mogen lijken, ze werden ingegeven door een zekere progressiviteit bij de Raad van Beheer en het Vast Bureau, bij wie de uiteindelijke stemming tot uitvoering van dergelijke plannen lag. In september 1973 opende Home Heymans haar deuren. De Home, gevestigd aan de Isabellakaai en genoemd naar Professor en Nobelprijswinnaar Corneel Heymans³⁸⁹, was bedoeld voor gehuwde studenten. Zij konden in de home tegen een schappelijk tarief een gemeubelde appartement huren. Op initiatief van de sociale dienst werd tevens ook een kinderkribbe voor de kinderen van (gehuwde) studenten voorzien, die na enige overweging werd gevestigd op het gelijkvloers van home Heymans. De beslissing om te voorzien in een home waar gehuwde koppels terecht konden leek enkele redenen te hebben: ten eerste wou men gehuwde koppels de mogelijkheid geven om te studeren. Ten tweede wou men vanuit een katholieke visie het huwelijk weer meer promoten en jongeren overtuigen om het huwelijk niet te lang uit te stellen. Maar een derde reden was ook wel dat dergelijke institutionalisering jongeren de vrijheid gaf om binnen het huwelijk aan gezinsplanning te doen, zeker doordat de jongeren de mogelijkheid kregen om hun kinderen in een door de universiteit voorziene kribbe te plaatsen. Al in de jaren '60 werd de nood voor opvang van de kinderen van studenten duidelijk³⁹⁰. Ook uit de studie van Van Ussel en Kruithof bleek dat gehuwde studenten te kampen kregen met heel wat financiële moeilijkheden, waardoor ook het gebruik van anticonceptie snel in het gedrang kwam en er kinderen uit het huwelijk voortkwamen³⁹¹. Voor gehuwde vrouwen met kinderen was het ook veel moeilijker om verder te studeren. Home Heymans zou de home worden die het meest zou worden afgeschermd van de financiële rationalisatie of besparingen bij de studentenhuisvesting. Dat bleek bijvoorbeeld toen in het tweede semester van 1980 door de Sociale Raad onder Dirk Vereeken werd besloten om de Homeprijzen te indexeren vanaf 1 oktober 1980³⁹² en home Heymans daarvan vrij te stellen³⁹³.

Het nationaal werk voor Kinderwelzijn vaardigde subsidies uit voor een kinderkribbe. Omdat de subsidies ontoereikend bleken besloot de RUG om financieel bij te passen. Er werd een kinderkribbe gevestigd in Home Heymans die voorzag in vierenzeventig plaatsen voor kinderen van studenten. Later werd de opvang uitgebreid naar kinderen van personeelsleden, vanwege het gebrek aan

³⁸⁹ RUGnummer 2(1), 1973/1974

³⁹⁰ Schamper 7 (144), 1981 - 1982, p.2

³⁹¹ Van Ussel (J.) en Kruithof (J.). *Jeugd voor de muur : Vlaamse studenten over hun seksuele problematiek*. Antwerpen, Ontwikkeling, 1962, pp. 131-134

³⁹² er werd toen ook besloten om te besparen op de homebewaking in de homes en de bewakingsdiensten af te schaffen. BRON: Schamper 5 (109), 1979 - 1980, p.3

³⁹³ Schamper 5 (109), 1979 - 1980, p.3

kinderen van studenten. Dat de kinderkribbe aan de RUG een goedbedoeld initiatief was, bleek ook uit de nieuwe aanpak die de universitaire kinderkribbe aan de dag legde. Met het extra vrijgemaakte geld werd extra personeel aangeworven en aan het hoofd van de kribbe kwam fulltime een pedagoog te staan, wat op zich niet gebruikelijk was bij kinderkribbes van overheidsinstanties. Paul Reylandt, hoofdpedagoog van de kinderkribbe, verklaarde in een interview met Schamper uit 1981³⁹⁴, dat de RUG met de oprichting van de kinderkribbe en de specifieke doelstelling om vanuit pedagogische motieven hun werking in te delen, werkende moeders wou stimuleren. Dit doordat zij opteerden voor een degelijke gemeenschapsopvoeding die de opname van vrouwen in het arbeidsproces mogelijk maakte³⁹⁵. De pedagoog stelde dat de universiteit daarmee inging tegen de toenmalige tendens dat kinderkribbes in handen waren van rechtse groepen, die hun visie op de vrouw-aan-de-haard wouden doordrukken en er dus geen baat bij hadden dat de kinderkribben degelijk zijn uitgebouwd. Met andere woorden de pedagogen van de RUG en verdedigers van de kinderkribbe zagen de kinderkribbe als een essentieel element voor de emancipatie van de vrouw, die op die manier haar studies kon verderzetten zonder dat ze daarvoor haar eigen seksuele en lichamelijke verlangens (naar een kind) opzij moest schuiven. Ongeacht of we er vandaag naar kijken als een conservatieve reflex van de katholiekere krachten aan de universiteit, was de opening van Home Heymans en de kinderkribbe in zekere zin een manier om de seksuele bevrijding richting te geven en jongeren niet langer op eieren te laten lopen tot ze na hun studies konden huwen en hun eerste huwelijksnacht konden beleven.

³⁹⁴ Dit interview wordt afgenomen naar aanleiding van het voorstel De Bondt, dat sociale voorzieningen wou terugschroeven door te voorzien in een herverdeling van de beschikbare middelen voor de bestaande sociale sectoren binnen het hoger onderwijs. Voor de RUG impliceerde dit wetsvoorstel een verlies van 14 miljoen Belgische Frank voor de sociale sector van de RUG. BRON: Rijksuniversiteit Gent. *Verslag over de toestand van de RUG gedurende het Academiejaar 1980-1981*. Gent, RUG, 1981, p.13. Via: http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/000/202/630/GENT-000000737924_2013_0001_AC.pdf, geraadpleegd op 09/03/2015

³⁹⁵ Schamper 7 (148), 1981 - 1982, p.3

Hoofdstuk V: De strijd om de Gemengde homes:

Een paar maanden na de opening van home Heymans ontstonden gecoördineerde studentenprotesten rond de zogenaamde sekscontroles in de homes. Het ontstaan van deze studentenprotesten doet vermoeden dat home Heymans eigenlijk het antwoord van het vast bureau was op een vraag van studenten naar meer seksuele vrijheid. Een antwoord dat voldeed aan de normen en waarden die de universitaire autoriteiten voorop wou stellen. Maar home Heymans was duidelijk niet voldoende om de studenten kalm te houden.

De Interhomeraad vroeg tijdens het academiejaar 1972 – 1973 aan het vast buro om de sekscontroles³⁹⁶ te schrappen uit het kamerreglement³⁹⁷. Rector Devreker en enkele andere leden van het vast buro zetten zich af tegen dergelijke eis. In maart 1974 kwamen de studenten in opstand.

Woensdag 6 maart kwam de Interhomeraad onder leiding van Mark Van Hoof samen om een actieplan te bespreken. Tijdens deze samenkomst stapte Mark van Hoof op als voorzitter van de Interhomeraad, omdat het actieplan om home Vermeylen te bezetten

hem te ver ging.

Studenten betogen tegen de zgn 'Sekscontroles' in 1974 Bron: Simon- Van der Meersch (A.M.), Langendries (E.), vandenabeele (J.). 20 jaar RUG-studenten in actie 1968-1988, catalogus bij de tentoonstelling georganiseerd door het Archief van de RUG en de Dienst Studentenactiviteiten van de RUG (29 Oktober-23 november 1988), Gent, GOFF pvba, 1988, p.13

Enkele studenten formuleerden in een brief aan de rector een eisenpakket, dat niet onderschreven werd door de Interhomeraad (vanwege het dispuut met de voorzitter). Ze eisten tegen 11 maart van de rector op dit eisenpakket een antwoord. De eerste eis was dat de zogenaamde sekscontroles zouden worden afgeschaft. Verder eisten ze ook dat de bezoekformaliteiten, zoals die toen bestonden, namelijk dat bezoekers hun identiteitskaart of studentenkaart moesten afgeven en zich moesten aanmelden bij de portier van de home, eveneens zouden worden afgeschaft³⁹⁸. De volgende dag werd de tweede eis geschrapt en na een motie van wantrouwen tegen zichzelf, werd

³⁹⁶ sekscontroles is de ludieke benaming voor de controles op bezoek die waren opgenomen in het kamerreglement van de homes van de RUG .

³⁹⁷ RUGnummer 2(9), 1973/1974, P.17

³⁹⁸ RUGnummer 2(9), 1973/1974, P.17

Mark van Hoof opnieuw aangesteld als voorzitter. Home Boudewijn sprak zich ondertussen uit tegen de actie en de eis³⁹⁹. Op 8 maart verklaarde Mark van Hoof in een open brief aan de rector dat de Interhomeraad zich achter de eis schaarde. De bezetting die oorspronkelijk in home Vermeyleylen was gestart, werd verplaatst naar home Fabiola. Volgens schamper verplaatsten de studenten de bezetting naar home Fabiola op vraag van Van Espen⁴⁰⁰ en Caluwaert, van wie er familieleden in home Vermeyleylen woonden⁴⁰¹. In de tentoonstelling van 20 jaar RUG werd er verwezen naar praktische overwegingen, namelijk dat de infrastructuur van home Fabiola zich beter leende tot een bezetting⁴⁰². Diezelfde 8 maart verklaarde het ACOD haar steun in een motie vanwege de professoren en het wetenschappelijk personeel⁴⁰³. Ook zij vroegen de afschaffing van de sekscontroles in het homereglement. Tijdens een telefonisch contact met de rector verklaarde deze dat hij het vast buro niet voor de geplande vergadering op 5 april wou samenroepen om de kwestie te bespreken. De actievoerende studenten verontwaardigden zich erover dat de rector zich zelfs niet liet vermurwen door de drieduizend verzamelde handtekeningen. De algemene vergadering, opgericht ter gelegenheid van de bezetting, besloot daarop de actie te verscherpen. De bezetting door de tweehonderd studenten werd verlengd en de studenten vormden een platform, waardoor verschillende verenigingen via moties hun steun betuigden. De steun kwam van verschillende groepen, zoals het KK, het dagelijks bestuur van het *PK*, *Release Gent*, *SoJuwe*, *DBKS*, *studiegroep promotie*, *SoWege*, *WeMo*, *PoWegge*, *VVS-gent*, *WIM*, *Wesoit*, *KSO* en *SVSV*. Tot 5 april werden er ook andere acties georganiseerd, zoals voordrachten, het bezetterstoneel "*handschoen af!*", discussieavonden, vrij podium, twee betogingen naar het rectoraat etc. Opmerkelijk was dat de meerderheid van de homebewoners zelf niet wou deelnemen aan de acties. Slechts een achtste van de studentenpopulatie nam deel aan de acties rond de sekscontroles⁴⁰⁴. Op het vast buro van 5 april werd besloten om de sekscontroles niet te schrappen uit het kamerreglement. Toch werd de bezetting opgegeven, omwille van de examenperiode die voor de deur stond⁴⁰⁵. Tijdens de zomer van 1974 werd wel een *Hoom Aksie Kommitte* opgericht dat de acties rond de homes verder

³⁹⁹ RUGnummer 2(9), 1973/1974, P.17

⁴⁰⁰ *Wouter Van Espen*: directeur dienst Studentenvoorzieningen waaronder Huisvesting, Maaltijdvoorzieningen en de dienst studieadvies vielen.

⁴⁰¹ RUGnummer 2(9), 1973/1974, P.17

⁴⁰² Simon- Van der Meersch (A.M.), Langendries (E.), vandenabeele (J.). *20 jaar RUG-studenten in actie 1968-1988, catalogus bij de tentoonstelling georganiseerd door het Archief van de RUG en de Dienst Studentenactiviteiten van de RUG (29 Oktober-23 november 1988)*. Gent, GOFF pvba, 1988, p.13

⁴⁰³ RUGnummer 2(9), 1973/1974, P.17

⁴⁰⁴ De studenten verklaarden die lage participatiegraad door te stellen dat de meerderheid van de studenten geen actievoerders zijn, maar dat die participatiegraad geenszins betekende dat de studenten niet achter de eis stonden. BRON: RUGnummer 2(9), 1973/1974, P.17

⁴⁰⁵ Simon- Van der Meersch (A.M.), Langendries (E.), vandenabeele (J.). *20 jaar RUG-studenten in actie 1968-1988, catalogus bij de tentoonstelling georganiseerd door het Archief van de RUG en de Dienst Studentenactiviteiten van de RUG (29 Oktober-23 november 1988)*. Gent, GOFF pvba, 1988, p.13 EN Schamper 14(259), 1988 - 1989, p.1

probeerde op te volgen. In theorie bleven de sekscontroles dus wel bestaan, maar in de praktijk werden ze niet langer toegepast. Een stille overwinning voor de studenten en het academisch personeel? Enkele jaren later werd geschreven dat de afschaffing eerder te maken had met financiële overwegingen en de besparingen in de homes en dus geen overwinning was⁴⁰⁶. Die suggestie blijkt ook sterk, want vanaf medio de jaren '70 kregen de homes te maken met een reeks zware besparingen, waardoor bewakingsdiensten wegvielen, kamers tijdens zomervakanties aan toeristen werden verhuurd, besparingen op onderhoudskosten en op personeelskosten etc. Maar ongetwijfeld zagen de beheerders de financiële meerwaarde van het afschaffen van de ongewenste sekscontrole in 1974 al in. Deze stille afschaffing betekende een eerste fase in de strijd om gemengde homes.

De tweede fase werd enkele jaren later ingeluid. In maart 1978 werden de resultaten van een enquête bij de homeraden door de commissie sociaal gepubliceerd⁴⁰⁷. Daarin werden enkele vragen gesteld over de seksualiteit van de homestudenten o.a. naar hun interesse in gemengde homes⁴⁰⁸. Uit het onderzoek bleek dat de homestudenten af wouden van de tijdslimiet op bezoekers⁴⁰⁹. Dat tijdslimiet bepaalde dat bezoekers vanaf 7u tot 23u op de kamers mochten, tussen 23u en 24u moesten ze zich verplaatsen naar de gemeenschappelijke ruimte. Na 24u was bezoek verboden. De homeraad van home Astrid, die onder het voorzitterschap van Johan de Smet stond, formuleerde bij de sociale commissie de vraag om een bar te installeren in de home, zodat het bezoek in een aangepaste ruimte kon plaatsvinden. De vraag werd geweigerd. Vermoedelijk ten gevolge van tegenstand door rector Hoste⁴¹⁰ zelf, die volgens de studenten zonder overleg in het vast buro het voorstel van de hand deed⁴¹¹. Het is ook onder rector Julien Hoste dat de studentenartsen kampten met een personeelstekort en met hun vraag voor meer uren stootten op een gesloten deur en ook Rooie Vlinder werd onder Hoste hard aangepakt – zoals verderop zal worden beschreven-, dus dat deze rector misschien minder geneigd was toe te geven aan de 'seksuele noden' van de studenten lijkt niet zo uit de lucht gegrepen.

Een andere vraag die ten gevolge van de enquête geformuleerd werd, was om bezoek op de eigen kamer toe te laten tot 24u. Deze regel gold echter enkel voor de jongenshomes. Het voorstel voor gemengde homes werd dan weer wel warm onthaald onder de studenten. Op 9 maart 1978 organiseerde de homeraad van studentenhome Astrid een ludieke actie: ze gijzelden honderd

⁴⁰⁶ Schamper 6 (124), 1980 - 1981, p.1

⁴⁰⁷ Schamper 3 (52), 1977 - 1978, p.1

⁴⁰⁸ Gemengde Homes zijn Homes, waar zowel mannelijke als vrouwelijke studenten worden gehuisvestigd.

⁴⁰⁹ Schamper 3 (53), 1977 - 1978, p.2

⁴¹⁰ Julien Hoste was rector gedurende de periode 1977/78-1980/81

⁴¹¹ Schamper 3 (53), 1977 - 1978, p.2

stoelen in het restaurant van home Astrid⁴¹². Tijdens de actie formuleerden ze een aantal eisen rond het onderhoud van de homes en de vraag om betere huisvesting. Over de tijdslimiet of bezoekers op de kamer en zelfs de bar werd met geen woord meer gerept. De vraag om de gelimiteerde bezoeken te schrappen stootte echter ook op tegenwerking onder studenten. In enkele lezersbrieven in de volgende editie van Schamper werd geïnsinueerd dat de actie van 9 maart draaide rond het krijgen van een bar, waar ze bezoekers langer konden ontvangen⁴¹³. De toon van de lezersbrieven was erg negatief en het lijkt alsof de eis om bezoekers ongelimiteerd te ontvangen niet door alle studenten werd ondersteund. Dat blijkt ook uit een artikel over home Boudewijn dat pas in september 1979 in de Schamper verscheen. Het artikel was ludiek bedoeld, maar refereerde naar het standpunt dat de homeraad van home Boudewijn in de kwestie rond de tijdslimiet innam: *“alle liefjes en bezoekers, in het algemeen, moeten buiten om 12u, want principes zijn principes, wie wil slapen met liefje moet maar op kot van het liefje gaan slapen”*⁴¹⁴. Wat er ook van aan moge wezen, in 1979 werd in ieder geval het startschot voor het debat rond de gemengde homes en de bezoeken gegeven.

Begin 1980 gaf Wouter Van Espen een interview over de besparingen in de homes, waardoor het limiet op de bezoeken dan toch in het gedrang kwam ten gevolge van de afschaffing van de bewakingsdiensten, die zou ingaan op 1 oktober 1980⁴¹⁵. In dit interview, genaamd *Home rijpheid?*, stelde van Espen dat de tijd nog niet rijp was voor de gemengde homes⁴¹⁶. Toch gaf hij aan dat het misschien noodzakelijk zou zijn om daar op termijn op over te schakelen, zoals in andere universiteiten het geval was. Bij de sociale raad had hij een voorstel ingediend dat een overgangsvorm naar gemengde homes inhield. Hij stelde voor de vrouwelijke en mannelijke studenten wel in hetzelfde gebouw onder te brengen, maar het gebouw op te delen in gescheiden entiteiten – gangen of verdiepingen. Het was zijn overtuiging dat de sociale raad het voorstel wel zou goedkeuren, maar dat de raad van beheer onder rector Hoste grote tegenstander zou zijn van het voorstel. Ondanks zijn schijnbaar goede intenties om de studenten dan toch hun zin te geven, schoot de reden van zijn overgangsvorm enkele vrouwelijke studenten toch in het verkeerde keelgat. Van

⁴¹² Schamper 3 (57), 1977 - 1978, p.5

⁴¹³ Schamper 3 (58), 1977 - 1978, p.4

⁴¹⁴ Schamper 5 (91), 1979 - 1980, p.4

⁴¹⁵ Omwille van budgettaire redenen werd de bewakingsdienst in de homes afgeschaft op termijn wou men zo overgaan naar onbeperkt bezoekersrecht. Toch moest de veiligheid voor de meisjeshome prioriteit blijven en moest er personenbeveiliging blijven liefst 24/24. In home Vermeylen bleef er permanente controle door een permanent centrale post bestaan. Home Fabiola gaf volgens Van Espen meer problemen, daar de buurt rond de home er sinds enige tijd sterk geëvolueerd was, ten gevolge van de verplaatsing van het uitgaansleven van de Kuiperskaai naar de Overpoort. Ten gevolge van die veranderingen aan Home Fabiola zou nachtbewaking noodzakelijk blijven, aldus de directeur van de Sociale Dienst. BRON: Schamper 5 (101), 1979 - 1980, p.1 EN Schamper 5 (109), 1979 - 1980, p.3

⁴¹⁶ Schamper 5 (101), 1979 - 1980, p.1

Espen had namelijk gesteld dat zo'n overgangsvorm noodzakelijk was, omdat hij dacht dat de vrouwelijke studenten niet van dezelfde faciliteiten als de mannelijke studenten zouden willen gebruikmaken, dat privacy voor de vrouwen belangrijker was en dat ze minder collectief ingesteld waren, waardoor een gemengde home voor hen ook moeilijker te omvatten was⁴¹⁷. Dergelijke vooroordelen werden door de homebewoonsters niet gesmaakt. Er verschenen een aantal lezersbrieven in reactie op het interview met Van Espen. In de vijf lezersbrieven, die zowel door homebewoonsters van home Fabiola als door de homeraad van home Boudewijn werden ondertekend, werd Van Espen als seksistisch bestempeld en werd de nadruk gelegd op zijn desinformatie⁴¹⁸. De meisjes waren ook gericht op het collectieve en verenigden zich naar voorbeeld van de homeraden op Boudewijn en Vermeylen, sinds het academiejaar 1979-1980 in een homeraad. Ook zij hadden om langere bezoeken gevraagd en een gemeenschappelijke ruimte in de vorm van een bar. Via hun gemeenschapsleven mobiliseerden de vrouwen uit de homes aldus eveneens voor hun seksuele bevrijding. Het was tevens tijdens de besparingsronde van 1980 dat er werd beslist om de huurprijzen voor de homes te indexeren, met uitzondering van home Heymans⁴¹⁹. De raad van beheer die de besparingsronde niet alleen goedkeurde, maar ook de lijnen voor de besparingen schetste, gaf hiermee een duidelijk antwoord op de vraag voor gemengde homes. De sociale raad maakte zelfs geen melding meer van de ingediende motie van Van Espen in de publicatie over de besparingen van 13 miljoen frank⁴²⁰. De motie met de vraag voor gemengde homes werd door de homeraden nogmaals aan de sociale raad voorgelegd, aan het einde van academiejaar 1985 -1986, en werd toen eindelijk aangenomen. Dat de motie eindelijk werd aanvaard, had vermoedelijk een aantal redenen: ten eerste was de nieuwe rector Leon De Meyer een progressievere kracht binnen de universiteit dan zijn voorganger. Ten tweede was het klimaat eind de jaren '80 dan eindelijk rijp voor de gemengde homes. Ten derde lag de eis nu toch al enkele jaren op tafel en bleven strubbelingen zoals bovenvermeld steeds opnieuw bovenkomen. Ten vierde was het ook een praktische noodzaak geworden om het aantal toegenomen homebewoners te huisvesten. Ten vijfde was er ook een korte strubbeling geweest, waardoor de sociale raad dan toch een toegeving moest doen naar de studenten toe. Het betrof een incident met de toenmalige studentenbeheerder, Sluys⁴²¹. Sluys had enkele progressieve studentenverenigingen, waaronder het MLB, ervan beschuldigd dat ze misbruik maakten van hun subsidies, maar na onderzoek was gebleken dat Sluys zelf met de middelen van betreffende verenigingen foefelde. Daar de progressieve studenten ook sterk stonden in de homeraden, was de sociale raad, onder wiens ogen de studentenbeheerder de

⁴¹⁷ Schamper 5 (101), 1979 - 1980, p.1

⁴¹⁸ Schamper 5 (102), 1979 - 1980, p.3

⁴¹⁹ Schamper 5 (109), 1979 - 1980, p.3

⁴²⁰ Schamper 5 (109), 1979 - 1980, p.3

⁴²¹ Schamper 11(225), 1985 - 1986, p.1

valse factureringen had laten passeren, dus genoodzaakt om ter compensatie ook een 'progressief' voorstel goed te keuren. Aldus besloot de sociale raad op 6 maart 1986 dat home Fabiola en home Boudewijn gedeeltelijk gemengd zouden worden⁴²². In home Fabiola werden achtenveertig kamers voor de jongens bestemd, een aantal dat zou worden uitgebreid wanneer de andere homes volzet zouden blijken. Zowel in home Boudewijn als in home Fabiola bleven er verdiepingen voorbehouden voor jongens en meisjes. Op andere verdiepingen werd er één gang voor de jongens voorzien en één voor de meisjes en op andere verdiepingen werden de kamers volledig gemengd. De sanitaire cellen bleven op de gemengde verdiepingen wel gescheiden⁴²³. De veranderingen zouden niet zonder slag of stoot plaatsvinden, al waren die eerder van praktisch dan 'ideologische' aard⁴²⁴. Ook al waren de bedenkingen bij gemengde homes ook wel duidelijk aanwezig, wat ook bleek uit satirische artikels in de Schamper, zoals het artikel 'Zwoel'⁴²⁵, 'Gemengde Homes: Misschien komt er een kind van'⁴²⁶ et cetera, werden sommige homes dus vanaf 1987 gedeeltelijk gemengd⁴²⁷, een proces dat zich zou doorzetten in de jaren '90.

⁴²² Het voorstel om Home Boudewijn volledig gemengd te maken werd van de hand gewezen. Dat voorstel behelsde dat er enkele gangen gedeeltelijk gemengd zouden zijn, opgedeeld per halve gang, en andere gangen volledig gemengd. BRON: Schamper 11(227), 1985 - 1986, p.1

⁴²³ Schamper 11(227), 1985 - 1986, p.1

⁴²⁴ De toewijzing van de kamers in de gemengde homes zorgden wel voor wat problemen, daar de kamers in Home Fabiola, dat centraal gelegen was, zeer gegeerd waren, waardoor de jongens zich wouden laten overplaatsen naar daar, maar de meisjes zich kantten tegen een overplaatsing naar Boudewijn. Daarop besloot de Sociale Raad een criterium in te stellen op basis van anciënniteit en leeftijd, zij die het langste in Home Fabiola verbleven kregen voorrang, en indiendatum, de meisjes die het laatste indienden werden overgeplaatst naar Home Boudewijn. BRON: Schamper 11(227), 1985 - 1986, p.1

⁴²⁵ In dit artikel werd een satire verhaald over hoe de RUG van home Boudewijn een rendez-vous hotel wil maken in samenwerking met de overheid en de vereniging voor Vlaamse Pooiers. waardoor Home Boudewijn werd omgedoopt tot het eroscentrum koning Boudewijn. Uiteraard kan men hier ook een kritiek naar het vorstenpaar toe terugvinden. BRON: Schamper 12(228), 1986 - 1987, p.2

⁴²⁶ Schamper 11(227), 1985 - 1986, p.1

⁴²⁷ Simon- Van der Meersch (A.M.), Langendries (E.), vandenabeele (J.). *20 jaar RUG-studenten in actie 1968-1988, catalogus bij de tentoonstelling georganiseerd door het Archief van de RUG en de Dienst Studentenactiviteiten van de RUG (29 Oktober-23 november 1988)*. Gent, GOFF pvba, 1988, p.13

Deel IV: Conflict aan de RUG :

In dit deel zullen twee belangrijke bewegingen binnen de seksuele revolutie na '69 besproken worden, namelijk de holebi-beweging en de abortusbewegingen. Deze bewegingen vonden beiden hun publiek aan de universiteit van Gent, maar in tegenstelling tot de voorgaande bewegingen leken zij enkel in conflict te gaan en weinig in dialoog met de universitaire besturen. En indien het niet ging om conflictsituaties, dan ging het eerder om een gedoogbeleid, waarbij de universitaire overheden de studentenbewegingen en de debatten onder haar academici het liefste onder de radar scheen te willen houden. Dit weerhield echter noch de studenten, noch de leden van het academisch en technisch personeel, zoals Bob Carlier of de studentenartsen, ervan om hun engagement in de kwesties op te nemen.

Hoofdstuk I: Over Roze Vlinders en Liever Heksen:

Na WOII veranderde de tijdsgeest ten overstaan van holebi's. In de jaren '40 en '50 werden betrapte homo's in een psychiatrie geplaatst of kregen ze het voorstel om zich te laten castreren, vanaf medio jaren '60 werden ze voorgesteld als mensen met een probleem die hulp nodig hadden en werden vanuit katholieke hoek allerlei zelfhulpgroepen opgericht⁴²⁸. Een nieuw fenomeen was de opgang van het onderwerp in het strafrecht. Vanaf de jaren '50 van de vorige eeuw zou homoseksualiteit aanleiding geven tot een aantal discriminatoire strafrechtartikels. Sinds 1961 verenigden homo's zich in ontmoetings- en gespreksgroepen⁴²⁹. Ten gevolge van de tegenkanten creëerden zij een subcultuur in het verborgene. Ze creëerden ontmoetingsplaatsen als sauna's, bars, verenigingen et cetera, waar ze elkaar leerden kennen, ervaringen uitwisselden en geheime relaties aangingen. Één van die ontmoetingscentra was het *COC, Cultuur- en ontspanningscentrum* in Amsterdam dat in 1946 werd opgericht en ook in België navolging zou kennen met de oprichting van de eerste Belgische homo- en lesbiengroep, het *Centre Culturel Belge* of *C.C.B.* door Suzan Daniel⁴³⁰ in 1953⁴³¹. Wat in Vlaanderen vooral het debat rond homoseksualiteit scheen te hebben geopend, was de outing van Willy Ferdy, een bekend zanger en radiomaker, tijdens de BRT-reportage 'Zo Zijn' van 4 december 1970. Tijdelijk kwam publiek debat op gang, maar dat debat leidde niet tot de acceptatie van holebi's.

Toch was 1970 niet het startpunt van de politieke homobeweging in Vlaanderen. In tegenstelling tot buurlanden Nederland en Duitsland, waar de homo-emancipatiebeweging reeds decennialang op til was, liet deze in België tot de jaren '50 op zich wachten⁴³². Dat had alles te maken met het feit dat in de buurlanden homoseksualiteit wel was opgenomen in het strafrecht en in België het debat rond opname in het strafrecht pas in de jaren '50 op gang kwam, o.a. naar aanleiding van het rapport van Kinsey dat stelde dat 37% van de Amerikaanse, heteroseksuele mannen een homoseksuele ervaring

⁴²⁸ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.29 "In België heeft justitie waarschijnlijk nooit mannen tot castratie verplicht, wel lieten sommige homo's zich vrijwillig castreren om zo de gevangenis te vermijden." Bron: Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.94

⁴²⁹ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.29

⁴³⁰ *Suzan Daniël*: Suzan Daniël, het pseudoniem van Suzanne De Pues, werd geboren in Brussel in 1918. In 1953 richtte ze de eerste Belgische homo/lesbische groepering oprichtte, het Centre Culturel Belge (C.C.B.) Cultuur Centrum België op. Begin de jaren '60 kwam ze naar Gent, alwaar ze op 8 mei 1966 Het Fonds Suzan Daniel, *homo/lesbisch archief en documentatiecentrum*, oprichtte. Ze zette zich tot haar dood in 2007 in als activiste voor de emancipatie van holebi's. BRON: Fonds Suzan Daniel. *Wie zijn we?* Via: <http://www.fondssuzandaniel.be/fsd/nl/wie%20zijn%20we.html>, geraadpleegd op 12/04/2015

⁴³¹ Hellinck (B.). *Een halve eeuw (in) beweging: een kroniek van de Vlaamse holebibeweging*. Brussel, Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit, 2002, p.4

⁴³² Hellinck (B.). *Een halve eeuw (in) beweging: een kroniek van de Vlaamse holebibeweging*. Brussel, Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit, 2002, p.4

hadden gehad in hun leven. De vaststelling van Kinsey versterkte de door verschillende rechtsgeleerden bepleitte verleidingstheorie, die inhield dat jonge heteroseksuele mannen konden verleid worden tot seksueel contact met homoseksuele mannen en daardoor homo werden. De theorie was in jaren '50 dus erg populair en maakte het noodzakelijk voor de ondergrondse subcultuur onder homoseksuelen om naar buiten te komen met een antwoord, zeker nadat in 1960 het wetsvoorstel van de socialistische volksvertegenwoordiger Freddy Terwagne op tafel werd gelegd⁴³³. Het werd niet goedgekeurd, maar was wel de aanleiding voor het wetvoorstel dat met een amendement van Terwagne werd goedgekeurd in 1965. Dit artikel 372bis legde de leeftijdsgrens voor seksueel contact tussen twee personen van hetzelfde geslacht vast op 18 jaar. Bij hetero's lag die grens op 16 jaar. Hiermee werd homoseksueel contact voor het eerst ook expliciet strafbaar gesteld in het Belgisch strafrecht en bovendien met een discriminatoir gegeven daarbinnen. Pas in 1985 zou dat artikel terug geschrapt worden uit het strafwetboek.

De in 1953 opgerichte CCB werd na een conflict met Suzan Daniël omgedoopt tot het *Centre de Culture et de Loisirs- Cultuur- en Ontspanningscentrum* of kortweg *CCL-COC* (vandaag *InfoHomo*). De emancipatorische lijn werd volledig overboord gegooid en de vereniging plooidde zich op zichzelf terug⁴³⁴. In 1961 werd de Antwerpse afdeling van het Brusselse CCL-COC opgericht door Walter Van Boxelaer⁴³⁵. Haar ledenaantal steeg met veel moeite tot 100 leden op twee jaar tijd. Het gesloten karakter van de organisatie, de anonimiteit van de leden en het feit dat ze op weinig publiciteit konden rekenen in de media speelden daarin een belangrijke rol⁴³⁶. De leiding van het CCL-COC wensten het isolement te doorbreken. Een belangrijke stap daarin was het colloquium van het CCL-COC op 28 november 1964 onder leiding van de eerste Vlaamse seksuoloog Jan Vermeire. Het colloquium, waarop ook psycholoog-criminoloog Steven De Batselier en seksuoloog Jos Van Ussel aanwezig waren⁴³⁷, werd georganiseerd naar aanleiding van het tienjarig bestaan van het CCL-COC en wist zowel de belangstelling van homo's als hetero's te wekken. Onder de aanwezigen bevonden zich

⁴³³ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.97

⁴³⁴ Hellinck (B.). *Een halve eeuw (in) beweging: een kroniek van de Vlaamse holebibeweging*. Brussel, Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit, 2002, p.5

⁴³⁵ De oprichting van een nieuwe afdeling naast die in Brussel gebeurde naar aanleiding van enkele interne conflicten tussen voorstanders van een meer politieke lijn binnen de groep en voorstanders van het C.C.B. als ontspannende ontmoetingsplaats. Om diezelfde reden was Suzan Daniël eerder al opgestapt bij de groep, daar ook zij meer voorstander was van de actie en het CCB niet zag als een gewone ontspanningsruimte. BRON: Hellinck (B.). *Een halve eeuw (in) beweging: een kroniek van de Vlaamse holebibeweging*. Brussel, Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit, 2002, pp.5-7 EN Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, pp.95-97

⁴³⁶ Hellinck (B.). *Een halve eeuw (in) beweging: een kroniek van de Vlaamse holebibeweging*. Brussel, Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit, 2002, p.7

⁴³⁷ Hellinck (B.). "Over integratie en confrontatie: Ontwikkeling in de Homo- en lesbischebeweging." In: *BEG-CHTP*. s.l., 18/2007, 2007, p.112

ook mensen uit het politionele en gerechtelijke apparaat⁴³⁸. De samenkomst was een enorm succes en voelde voor de homogemeenschap aan als de eerste aanzet tot een dialoog tussen de homofiele en heterofiele gemeenschap, het eerste opentrekken naar een maatschappelijk debat over homoseksualiteit. Een volgend ijkpunt dat het publieke debat rond homoseksualiteit wist open te trekken, was het televisieoptreden van Van Ussel, KUL-professor Steven De Batselier en pater Callewaert⁴³⁹. Op 1 december 1966 waren zij, in een panel bestaande uit verschillende ideologische gezinden zetelden, te gast in het televisieprogramma *'Diagnose van het Anders-Zijn'*⁴⁴⁰. In dit programma werd een genuanceerd beeld geschetst van homofilie. De uitleg van de criminoloog en van de moralist werd aangevuld met anonieme getuigenissen van enkele homo's en lesbiennes en interviews met de man-en-de-vrouw-in-de-sstraat, waardoor een schril contrast werd geschetst tussen de wetenschappelijke vermenschelijking van de homofiele gemeenschap en de vooroordelen waarmee de gemeenschap te kampen kreeg. Naar aanleiding van de uitzending ontstond een mediastorm, waarin de ene journalist al wat meer of minder applaudiseerde dan de andere. Kardinaal Suenens schreef een felicitatiebrief aan de BRT, waarin hij hen feliciteerde voor 'de moed en de sereniteit waarmee de BRT het thema had aangepakt'⁴⁴¹.

Er volgde aan het einde van de jaren '60 een periode van stilte, ondanks het belang van de strijd sinds de invoering van het artikel 372bis in het strafwetboek in 1965, die toch een sterk mobiliserend effect had gehad onder de homo's en lesbiennes⁴⁴². Die immobiliteit had waarschijnlijk wel te maken met het feit dat de beweging op losse schroeven stond ten gevolge van fragmentatie. Zo had zich in 1965 opnieuw een vleugel afgesplitst van het CCL-COC en zich verenigd in het BVS⁴⁴³ en ook schenen de vrouwelijke homofielen/homoseksuelen moeilijk een plaats te vinden in de beweging. Met deze moeilijkheid zou de holebi-beweging lange tijd blijven kampen, wat ook blijkt uit de beweging aan de RUG.

⁴³⁸ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.96

⁴³⁹ Pater Callewaert was een Leuvens Moraalfilosoof. Naar aanleiding van de uitzending, waarin hij stelde dat de vriendschap tussen twee mannen mogelijk moest zijn en dat seks daarin een plaats had, werd hij gedwongen uit te treden. BRON: Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.97

⁴⁴⁰ Hellinck (B.). *Een halve eeuw (in) beweging: een kroniek van de Vlaamse holebibeweging*. Brussel, Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit, 2002, p.8

⁴⁴¹ Ibidem

⁴⁴² Hellinck (B.). *Een halve eeuw (in) beweging: een kroniek van de Vlaamse holebibeweging*. Brussel, Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit, 2002, p.8

⁴⁴³ BVS: Belgische Vereniging voor Sexuele Rechtvaardigheid groeide op korte tijd uit tot de meest succesvolle organisatie tot dan toe met zo'n 1400 leden. Zij zetten zich af tegen het artificiële onderscheid tussen echte en onechte homo's, tussen kernhomo's en perifere homo's. Onder leiding van Robert Van Moeray werden zij de grote mobilisator achter de protesten tegen art.372bis. Toch viel de inhoudelijke werking al gauw terug en werd vooral gefocused op de commerciële functie van een goed draaiende bar. Uiteindelijk zou dit tot hun ontbinding leiden in de zomer van 1970.

Aan het einde van de jaren '60 leek de beweging zich toch meer en meer te verenigen. De opkomst van gesprekscentra, zonder lidkaart of –geld, zonder vast lokaal, bestuur en statuten, betekenden een nieuwe impuls. Het Antwerpse gesprekscentrum, dat in 1968 werd opgericht onder leiding van Paul Rademakers, kreeg tussen 1969-1970 een uitbreiding met afdelingen in Brugge, Leuven, Gent, Mechelen, Hasselt en Kortrijk. Een belangrijke rol was daarbij weggelegd voor een aantal Katholieke priesters, waaronder kanunnik De Haene en priester Wilfried Lammens⁴⁴⁴. De gesprekscentra trachtten een brug te slaan tussen de homofiele gemeenschap onderling en de homofiele gemeenschap en de heteroseksuele gemeenschap. Er waren gespreksessies waarop homoseksuelen hun gevoelens konden uitten. Ze organiseerden vergaderingen met niet-homoseksuelen, voorlichtingsvergaderingen over het hele land, bouwden contacten uit met welzijnsorganisaties, dokters en psychiaters en stuurden informatie aan PMS-centra (vandaag CLB's)⁴⁴⁵. Maar ook de *studentenwerkgroepen Homofilie* aan de universiteiten van Gent, het *GeSWH* onder initiatief van Bob Carlier, en Leuven, *LSWH*, maakten furore. De studentenwerkgroepen die zich verenigden onder de interuniversitaire *Federatie van Studentenwerkgroepen Homofilie*, trachtten door confrontatie integratie uit te lokken. Ze organiseerden acties als dansavonden, openbare zoenacties, debatten etc, waarbij het opzet was om homoseksuelen en heteroseksuelen dichter bij elkaar te brengen. De Gentse studentenwerkgroep pakte het daarbij iets minder subtiel aan dan haar Leuvense component, daar de Gentse studenten zich voor hun teach-ins en bij het trekken van media-aandacht lieten inspireren door Nederlandse voorbeelden⁴⁴⁶. Een belangrijk element in hun strijd was ook wel het academische debat, in die zin dat deze groep zich, sneller en vaker dan de radicale homogroepen, beriep op wetenschappelijk onderzoek naar homoseksualiteit (in het buitenland). Aan de RUG waren twee strekkingen heel actief, de meer traditionele (studenten)werkgroepen, zoals het *GeSWH*, en de radicale homogroepen, zoals Rode Vlinder. Over die laatste zullen we het hebben in een apart hoofdstuk.

Het *GeSWH* lanceerde zich op 13 november 1969 met een druk bijgewoonde teach-in, waarop Van Ussel, Steven De Baetselier en Rademaekers als sprekers werden uitgenodigd om de noodzaak aan dergelijke werking in de verf te zetten⁴⁴⁷. De groep werd opgericht door studenten en leden van het wetenschappelijk personeel van de RUG. En dit naar het voorbeeld van gelijkaardige groepen in Nederlandse universiteitssteden en in navolging van gesprekken met mensen die met dezelfde

⁴⁴⁴ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.98

⁴⁴⁵ Hellinck (B.). *Een halve eeuw (in) beweging: een kroniek van de Vlaamse holebibeweging*. Brussel, Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit, 2002, p.10

⁴⁴⁶ Hellinck (B.). *Een halve eeuw (in) beweging: een kroniek van de Vlaamse holebibeweging*. Brussel, Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit, 2002, p.11

⁴⁴⁷ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.19

ideeën rondliepen in Brussel, Antwerpen en Leuven, waar enkele weken voorheen ook de Leuvense studentenwerkgroep Homofilie uit de grond werd gestampt⁴⁴⁸. Het GeSWH van Bob Carlier werd opgenomen in het politiek filosofisch konvent vanaf september 1970⁴⁴⁹. Het initiatief werd meteen warm onthaald in het FK-Nieuws. Uit het GeSWH ontstond ook de WG Homofilie, een kerngroep die bij hun oprichting in 1971 bestond uit een tiental mensen die wekelijks vergaderden in een open vergadering⁴⁵⁰. Ze stelden zich voor als een groep die ‘door samenwerking van homofielen en heterofielen een open klimaat’ wouden scheppen. *“Dit betekent: studie van de problematiek, informatie met de bedoeling misvattingen en vooroordelen uit de weg te ruimen, actie [sic] tegen de juridische diskriminatie [sic] en sociale terreur. Het is duidelijk dat studie en actie kan leiden tot een totale herwaardering van de erotiek”*⁴⁵¹. Met deze voorstelling onderscheidden ze zich op verschillende niveaus van de radicale homogroepen, hieronder besproken. Ten eerste wat betrof het doelpubliek. Ten tweede met hun boodschap tot integratie en de verhouding tussen homofielen en heterofielen. Ten derde het gebruik van hun sterk wetenschappelijk, academisch discours.

Het GeSWH kreeg te maken met heel wat tegenstand aan de RUG, ondanks bovenvermelde kenmerken. Zo werden zij in april 1973 zwaar aangevallen door rector Vandepitte, die in een interview met het Volk op 12 april, uithaalde naar de groep. Daarop volgden onder de studenten verontwaardigde reacties in de vorm van kwaai lezersbrieven aan het adres van de rector⁴⁵². Ook de werkgroep zelf publiceerde toen een reactie waarin ze de uitlatingen van de rector op de korrel namen. De reacties weerhielden de rector er echter niet van om aan het einde van het academiejaar een pamflet van het GeSWH te verbieden, ondanks het feit dat hij ten eerste het pamflet zelf niet had gelezen, zo hij zelf toegaf, en ten tweede zowel studenten en verenigingen, als professoren, dokters en psychologen hierover hun verontwaardiging hadden geuit en protesteerden tegen de beslissing van rector Vandepitte⁴⁵³. Burgemeester van Daele verzette zich als lid van de Raad van beheer ook tegen de subsidiëring van het GeSWH in 1973⁴⁵⁴. Ook werden het GeSWH niet opgenomen in het jaarverslag en de lijst met PK-kringen, dat de Brug publiceerde in juni 1973 onder leiding van Professor Luyckx, die er door studenten van werd beschuldigd uitlatingen te doen als *‘dat hij moet kotsen als hij een homo ziet’* en dat homo’s *‘allemaal schurken en moordenaars’* waren⁴⁵⁵. In Leuven werd de werkgroep wel opgenomen in de jaarverslagen van de PK-kringen. In reactie op al

⁴⁴⁸ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.19

⁴⁴⁹ FK Nieuws 3(1), 1970/1971, p.19 EN RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.20

⁴⁵⁰ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.20

⁴⁵¹ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.21

⁴⁵² RUGnummer 1(14), 1972/1973, p.49

⁴⁵³ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.30

⁴⁵⁴ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.31

⁴⁵⁵ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.30-31

die tegenstand verschenen een aantal interviews met Bob Carlier in tijdschriften, zoals in *Mozaïek*⁴⁵⁶. En ook het studententijdschrift zette zich in ter verdediging van de homoseksuele beweging. In oktober 1973 verscheen een editie van RUG-nummer die volledig gewijd was aan het thema homofilie onder de titel *'De val van de Westerse beschaving'* en waaraan leden van het GeSWH intensief meewerkten. In het artikel werd een onderscheid gemaakt tussen *homofielen* (mensen met een bepaalde affectieve gerichtheid), *homoseksuelen* (op basis van de aard van seksuele contacten) en *homo's* (mensen die op seksgenoten verliefd worden en het gevoel hebben alleen van hen te kunnen houden)⁴⁵⁷. Er werd gewezen op de oppervlakkige tolerantie van homo's, die hierdoor weinig zichtbaar bleven in de samenleving en dat terwijl volgens de auteurs ½ van de mensen in ieders omgeving uitsluitend homo(seksueel/fiel) zouden zijn⁴⁵⁸. Net als andere verenigingen binnen de beweging verwezen zij vooral naar het Kinsey rapport, waarin duidelijk werd aangetoond dat homofilie en heterofilie bij de meeste mensen aanwezig was, in verschillende mate voorkwam en naast elkaar bestond en je aldus moeilijk een arbitraire scheidingslijn tussen beide vormen van seksualiteit kon trekken. *"Dat in feite zo weinig mensen uiting durven of kunnen geven aan hun homoërotische gevoelens, is louter cultureel [sic] bepaald: homoseksualiteit heeft bij ons nu eenmaal niet zo'n gunstige pers als heteroseksualiteit"*⁴⁵⁹. Vervolgens werden een aantal wetenschappelijke, sociologische en psychologische studies aangehaald, zoals Westwood en Schafield, die de vooroordelen rond homoseksuelen weerlegden⁴⁶⁰. Een rode draad doorheen de editie was het pleit voor het homohuwelijk. Volgens de medewerkers van de editie kon de homoseksuele integratie, die volgens hen gelijkstond met de acceptatie van homoseksuelen, pas compleet zijn wanneer het homohuwelijk een feit was. Dat impliceerde volgens hen ook het in vraag stellen van de laatkapitalistische consumptiemaatschappij en haar samenlevingsvormen, zoals monogamie. Het GeSWH en de redactie riepen daarom op tot een breed front van groeperingen die zich kritisch wensten op te stellen ten overstaan van de maatschappij en zich wou afzetten tegen de verdrukking van minderheden. Een front dat ook solidair wou zijn met negers, Joden, zigeuners enzovoort, want het in standhouden van discriminatie ten overstaan van minderheden was een voorbeeld van de verdeel- en heerspolitiek waarop het laatkapitalistische systeem draaide⁴⁶¹. En daarom was *"Een volkomen identifikatie [sic] van seksuele revolutie met sociale revolutie onontkoombaar"*⁴⁶².

⁴⁵⁶ Carlier (B.). "Gentse studentenwerkgroep Homofilie" IN: *Mozaïek*. S.l., 17, 1973, pp. 19-24

⁴⁵⁷ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.5-6

⁴⁵⁸ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.8

⁴⁵⁹ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.7

⁴⁶⁰ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.10-13

⁴⁶¹ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.26

⁴⁶² RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.30

Ook in deze editie lieten Van Ussel en Carlier zich niet onbeduidend. Van hen beide werd een visietekst gepubliceerd. Van Ussel wees eveneens op de fictieve scheiding tussen homo's en hetero's, die volgens hem louter gebaseerd is op genitale gedragspatronen, en stelde dat elke mens een bi-genitale aanleg heeft⁴⁶³. Volgens hem was het perfect mogelijk dat mensen eerst naar de persoon keken en dan pas een genitale opsplitsing maakten. Er moest gezocht worden naar een manier waarop liefde en seksualiteit vrijer konden verlopen, zonder genitale opsplitsingen, die remmend werkten. Het tegenover elkaar plaatsen van seksen kwam voort uit de voortplantingsvisie en geraakte anno 1973 voorbijgestreefd. Evenals de term seksualiteit, die opkwam vanaf de 19de eeuw om juist alle seksuele contacten buiten het voortplantingsgegeven te kunnen verbieden. Volgens Van Ussel kwam het Arabisch model steeds meer op en het was dat model dat volgens hem moest worden gehumaniseerd⁴⁶⁴. Het Arabisch model maakte zowel ruimte voor voortplantingsseks, als voor contacten die vrijer en vloeiender zijn, zonder dat men de ervaring had met seks bezig te zijn (dat impliceerde een loskomen van het labelen van het seksuele).

Ook onder de opvolger van Vandepitte, Devreker, werd het GeSWH niet erg au sérieux genomen. In het eerste semester van het academiejaar 1973 -1974 verscheen in RUG-nummer een interview met de nieuwe rector. In het interview gaf de rector aan dat hij de subsidiëring van het studentenblad wenste stop te zetten, omdat het blad aanstootgevend publicaties en foto's maakte, die de goede naam van de universiteit in het gedrang brachten en hij vond dat dergelijk pornografisch materiaal niet met gemeenschapsgeld kon worden gefinancierd⁴⁶⁵. In dit interview had hij het ook over de subsidiëring van de studentenkringen, waarbij hij aangaf dat hij paal en perk wilde stellen aan de culminatie van subsidies die door verenigingen werd toegepast. Even werd door de interviewer aangehaald dat het GeSWH moeilijkheden had gehad met hun toelating tot het PFK en dat zij volgens de redactie wel een vereniging waren gericht op seksualiteit en met een politiek standpunt. Schertsend stelde de rector daarop dat het GeSWH volgens hem helemaal niet zo'n vereniging was en dat ze zelfs samen te brengen waren met de sportafdeling⁴⁶⁶. Dergelijke uitlatingen wezen er niet op dat de groep an sich weinig voorstelde, maar wel dat ze te kampen kregen met vooroordelen en dat hier weinig dialoog op gang kwam met de bestuursraden en – leden van de RUG .

Het GeSWH onderhield ook banden met andere groeperingen binnen het *CoHom* en maakte tevens deel uit van de Nederlandse Federatie studentenwerkgroepen homoseksualiteit. Ze werkten nauw samen met *Elcker-Ik* en *Sappho*, op wiens gespreksavonden Bob Carlier regelmatig werd

⁴⁶³ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.16

⁴⁶⁴ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.17

⁴⁶⁵ RUGnummer 2(6), 1973/1974, pp.6 – 19: op vraag van rector Devreker werden de subsidies van RUGnummer door het Vast bureau ingetrokken, voor onbepaalde duur.

⁴⁶⁶ RUGnummer 2(6), 1973/1974, p.15

uitgenodigd⁴⁶⁷ en via de WG homofilie vonden zij ook aansluiting bij het CSV, waar enkele van hun leden zich engageerden⁴⁶⁸. Hier onderscheidde het GeSWH zich heel duidelijk van de radicale homogroepen, die zetten zich vooral afzetten tegen de traditionele homogroepen, daar waar de groepen rond Carlier het uitermate belangrijk vonden om over te gaan tot frontvorming. Een tweede verschil is ook het doelpubliek van beide groepen. Het GeSWH stond open voor hetero's en homofiele vrouwen, studenten en niet-studenten als deelnemers van hun vergaderingen en op vlak van 'lidmaatschap'. De radicale groepen daarentegen hadden aparte kernen voor vrouwelijke en mannelijke homofielen en bleven eerder gesloten groepen, wat betrof het ledenbestand, want op het vlak van integratie in andere strijdbewegingen bleken groepen als Rooie vlinder toch sterker te zijn. Het GeSWH integreerde zich daarmee wel beter in de nieuwe sociale bewegingen die als kenmerk hadden dat ze sterk heterogene groepen waren. Eind de jaren '80 werd het GeSWH opgevolgd door *Verkeerd Geparkeerd*, een homo- en lesbiennejongerengroep, die vandaag nog steeds actief is aan de UGent. Vanaf 1990 namen zij ook de internationale homo- en lesbienedag in handen⁴⁶⁹

In 1971 werd het overkoepelende, eerder vermeldde, *CoHom*, Coördinatie Homofilie, op Belgisch niveau opgericht. Deze poogde de Brusselse CCL en de verschillende COC-centra te verenigen. Het initiatief bereikte niet het gewenste resultaat en werd in 1972 vervangen door het Vlaamse overlegcentrum *Informa* (Informatie-Homofilie-Maatschappij), een initiatief van Jackie Boeykens. Informa bracht de brochure *'Hetzelfde maar anders'* uit en de verschillende nieuwsbrieven van de organisaties werden samengevoegd in *'Informa-Nieuws'*⁴⁷⁰. Bezieler Jackie Boeykens was voorstander van een volledige integratie van alle verenigingen en centra onder de koepel van Informa. In 1975 werd daartoe een eerste aanzet gegeven met de oprichting van Informa vzw als *'Het pluralistisch coördinatie-orgaan [sic] met de doelstelling de integratie en ontplooiing van de zich homofiel voelende en/of gedragende mens in de maatschappij'*⁴⁷¹. Ook de studentenwerkgroepen Homofilie uit Gent en Leuven waren lid van Informa. Tot 1977 bleven Informa en de katholieke groepen, die zich verenigden onder de koepel van *de Federatie van de Vlaamse Sjaloomgroepen* sinds 1975, waaronder de *Pastorale Werkgroep homofilie* van Wilfried Lammens, echter onafhankelijk van elkaar werken. De Sjaloomgroepen ontvingen subsidies van het Ministerie van

⁴⁶⁷ Bv. Een gespreksavond die plaatsvond op 24/03/1976 door de drie verenigingen waarop de vraag werd gesteld naar het hoe je homoseksueel wordt? BRON: Schamper 1 (12), 1975 – 1976, nieuwsinlichtingen.

⁴⁶⁸ Schamper 2 (25), 1976 - 1977, p.6

⁴⁶⁹ Schamper 15(276), 1989 - 1990, p.2

⁴⁷⁰ Hellinck (B.). *Een halve eeuw (in) beweging: een kroniek van de Vlaamse halebibeweging*. Brussel, Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit, 2002, p.13

⁴⁷¹ Hellinck (B.). "Over integratie en confrontatie: Ontwikkeling in de Homo- en lesbienebeweging." In: *BEG-CHTP*. s.l., 18/2007, 2007, p.116

Nederlandse Cultuur, wat Informa ook wenste. De katholieke groepen werkten onafhankelijk van Informa, omdat ze de gelovigen in de Kerk wensten te houden. Bovendien wisten zij heel wat deuren te openen dankzij hun banden met de Katholieke zuil. Maar toen de roep om subsidies vanuit Informa groter werd, drong het ministerie aan op een samensmelting. Onder druk van de Christen-Democratische cultuurminister Rika de Backer⁴⁷², werd het *FWH* opgericht, waarvan Jackie Boeykens de eerste voorzitter werd⁴⁷³ en waarin Bob Carlier een belangrijke rol speelde. In de jaren '70 blijven de kleine splintergroepjes echter het licht zien. Aan de ene kant van het spectrum waren er de radicale homogroepen. Aan de andere kant van het spectrum waren er de vrouwelijke homoseksuelen die geen plaats leken te vinden binnen de bestaande homobewegingen.

Er werden tal van redenen aangewend om dat laatste deficit te verklaren. In RUG-nummer verscheen in oktober 1973 een interview met Jef Mostinckx, Jackie Boeykens en Selma Leydesdorff, waarin ze trachtten te verklaren waarom deze groep zolang afwezig was gebleven in de homo- en vrouwenbeweging. Volgens Jef Mostinckx had dat te maken met socio-culturele patronen. Dat vrouwen de rol en de plicht toebedeeld kregen om kinderen te hebben en huisvrouw te zijn zou er volgens hem toe geleid hebben dat homofiele vrouwen minder gemakkelijk naar buiten traden, waardoor ze zich minder gemakkelijk verenigden in organisaties, die anno 1973 nog niet bestonden voor deze groep. Hij geloofde wel dat het maatschappelijk taboe ten overstaan van vrouwelijke homofielen minder groot was, omdat lichamelijke uitingen van genegenheid tussen vrouwen wel sociaal aanvaard werden⁴⁷⁴. Wel dacht hij dat vrouwelijke homofilie in een mannenmaatschappij niet au sérieux werd genomen. Boeykens dacht dat de discriminatie voor homofiele mannen en vrouwen op dezelfde manier verliep en even groot was, maar dat vrouwelijke homofielen vaker genegeerd werden⁴⁷⁵ en dat had volgens hem te maken met een aantal factoren: ten eerste dat men nog nooit had geloofd dat vrouwen in staat waren tot seksueel contact zonder dat er mannen bij kwamen kijken en ten tweede omdat vrouwen lange tijd als een niet-seksueel wezen werden gepercipieerd dat geen orgasme kon krijgen. Dolle Mina Selma Leydesdorff gaf toe dat het thema van homofilie lange tijd geweerd was bij Dolle Mina, omdat men de associatie met manwijven wou vermijden. Dat label van manwijven kregen lesbiennes vaak doordat men ervan uitging dat zij mislukte mannen waren en gekweld werden door penisnijd. De bedoeling van Dolle Mina was om de traditionele man-vrouwverhoudingen te bevechten door te tonen dat vrouwen én seksuele wezens én vrouwen met brains konden zijn. Gaandeweg kwam men echter tot het besluit dat de homo- en

⁴⁷² Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.98

⁴⁷³ Hellinck (B.). "Over integratie en confrontatie: Ontwikkeling in de Homo- en lesbiennebeweging." In: *BEG-CHTP*. s.l., 18/2007, 2007, p.116

⁴⁷⁴ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.33

⁴⁷⁵ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.33

lesbiënebeweging en de vrouwenbeweging één en dezelfde strijd moesten zijn, daar beiden zich verzetten tegen de traditionele rolverdeling. Het was voor de geïnterviewden belangrijk om de stereotypering die gepaard ging met vrouwelijke homofielen tegen te gaan, zoals het stereotype van ontrouw. Mostinckx stelde dat er een onderscheid moest worden gemaakt tussen de vrouwelijke en de mannelijke homofielen op dat vlak⁴⁷⁶. Homofiele vrouwen waren volgens hem in het algemeen heel trouw. De mannelijke homofielen kregen te maken met het cultuurpatroon waarin de man diegene is die moet uitbreken. Ook wezen de anderen erop dat men af moest van het stereotype dat homofiele vrouwen manwijven waren en wouden tonen dat lesbiennes ook vaak heel vrouwelijke vrouwen zijn, die niet noodzakelijk machtsgeil zijn of stereotiep mannelijk gedrag vertonen. Opmerkelijk is dat Jef Mostinckx aan het einde van het artikel adoptie door homofiele vrouwen bepleit, als oplossing voor hun verdriet van kinderloosheid. De vraag rond adoptie door homofiele koppels zou pas in de jaren '90 in de holebi-beweging opgeworpen worden, maar werd hier dus al eerder bediscussieerd. Enkele maanden later verscheen in de rubriek Sprokkelbloemen van André Gordts een interessante analyse van het verschil tussen lesbianisme en homoseksualiteit aan de hand van cinematograaf en schrijver Claude Michel Cluny 's *'L'Homosexualité à l'écran'*, waarin werd gesteld dat er in de filmwereld dubbele standaarden heersten rond lesbianisme en homoseksualiteit. Lesbische scènes werden zelden weggeknipt, terwijl homo-erotische constant werden gecensureerd tenzij ze werden gecompenseerd door gewelddadige scènes⁴⁷⁷. Toch stelde de auteur dat beide groepen werden veroordeeld op basis van een Christelijke moraal die ertoe had geleid dat de publieke opinie geen splitsing maakte tussen liefde en seksualiteit, waardoor seks sowieso in functie van procreatie moest staan en homoseksualiteit dus als tegennatuurlijk werd beschouwd. De idee dat er een socio-cultureel onderscheid werd gemaakt tussen lesbianisme en homoseksualiteit leefde dus wel degelijk, al tonen de standpunten van bovenvermelde personen wel aan dat men in praktijk de strijd wel als gelijkwaardig beschouwde.

Tal van verenigingen rond vrouwelijke homoseksualiteit ontsproten in de jaren '70. De meesten kwamen voort uit bestaande homogroepen, waarvan ze zich trachtten los te maken. Aan de RUG waren er ook een aantal groepen die zich richtten tot een specifiek publiek van vrouwelijke homofielen en hun problematiek. Er was ten eerste vanaf 22 mei 1973 de *werkgroep voor homofiele vrouwen*⁴⁷⁸, die later opging in *Sappho*, dat in 1975 het thema van vrouwelijke homofilie op de agenda van BRT I en BRT II wist te brengen, daar Sappho sterk inzette op een communicatiestrategie

⁴⁷⁶ RUGnummer 2(4), 1973/1974, p.34

⁴⁷⁷ RUGnummer 2(8), 1973/1974, P.36-37

⁴⁷⁸ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1393

naar de media toe⁴⁷⁹. Sappho werkte nauw samen met Informa VZW en het CSV, waar ze regelmatig voorlichtingsacties en infoavonden trachtten te organiseren⁴⁸⁰. Ze hadden ook een eigen Sapphohuis in de Hertstraat in Gent, waar ook het GeSWH was gevestigd. Eind de jaren '70 werden zij vervoegd door de groep *Liever heks* of het *collectief der Linkse lesbiennes* (1978), een groep die zich richtte op vrouwen die links en lesbisch waren. Sommige van hun leden verbonden zich ook aan de *actiegroep tegen seksisme*, wat bijvoorbeeld bleek uit de naam van de verantwoordelijke uitgever van hun pamfletten, nl. I. Asseloos, die op 14 februari 1981 ook kwam spreken op een dag rond seksueel geweld tegen vrouwen, georganiseerd door de actiegroep en studentenvereniging *Ambrass*⁴⁸¹. *Liever Heks* kwam net als *Rooie Vlinder*, een radicale homogroep, uit de RAL-hoek, in 1978 waren zij zelfs gevestigd in hetzelfde gebouw in de visserij in Gent⁴⁸². Ze organiseerden ook samen de lesbienne- en janettenfuif op 9 februari 1979⁴⁸³ en de homo en lesbienne-dag vanaf 1980⁴⁸⁴. En brachten als boodschap dat ze zich samen onderscheidden van andere linkse programma's en organisaties doordat ze de strijd aangingen met het patriërchaat. Volgens hen was lesbisch zijn een emotionele en politieke keuze, waarbij feministen voor vrouwen kiezen⁴⁸⁵. Ze schreven in hun pamfletten dat ze zich niet goed voelden bij mannen en dat dat geen toeval was, want dat ze weigerden om mannen affectie te geven zolang ze zich niet zelf gingen emanciperen. Zij zetten zich sterk af tegen het kapitalisme dat man-vrouw verhoudingen oplegde. Zij werden opgevolgd door *Çatal Hüyük*, naar de plaats in Turkije waar in het neolithicum een matriarchale maatschappij zou hebben bestaan. Deze laatste was actief tot 1982 en was minder socialistisch ingesteld, maar brachten wel nog steeds het radicaal-feministisch verhaal van *Liever Heks* en zette zich af tegen het integratie-idee⁴⁸⁶.

Ook in het vrouwenhuis - dat in 1976 op 15 oktober werd geopend en opgericht in samenwerking met een aantal (oud-)studenten van de RUG, waaronder Stefaan Van Ryssen en Frank Van Massenhove die ook actief waren in *Dolle Mina*⁴⁸⁷ - werd er vanaf 1983 ruimte gemaakt voor een lesbische werkgroep, *Linea Recta*⁴⁸⁸. Maar over het algemeen leken de lesbische vrouwengroepen

⁴⁷⁹ RUGnummer 3(13 maart 1975), 1974-1975, p.2

⁴⁸⁰ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1529

⁴⁸¹ Schamper 6 (127), 1980 - 1981, p.4

⁴⁸² Schamper 4 (63), 1978 - 1979, p.2

⁴⁸³ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1524

⁴⁸⁴ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1534 (de dag werd ook georganiseerd in samenwerking met de Federatie van werkgroepen Homofilie, het Lesbisch komitee 80 en verschillende andere lesbische groepen)

⁴⁸⁵ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1523

⁴⁸⁶ Hellinck (B.). *Een halve eeuw (in) beweging: een kroniek van de Vlaamse holebibeweging*. Brussel, Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit, 2002, p.13

⁴⁸⁷ Dewolf (Ph.). "Male feminism: men's participation in women's emancipation movements and debates. Case studies from Belgium and France (1967-1984)." *IN: European Review of History: Revue européenne d'histoire*. Routledge, Londen, januari 2015, p. 53

⁴⁸⁸ Schamper 9 (185), 1983 - 1984, p.3 EN Schamper 2 (16), 1976 - 1977, p.2

wat onder de radar te blijven aan de RUG, een teken van de algemene tendens binnen homo- en lesbiennebeweging. Dat kon ook met een aantal andere factoren te maken hebben. Ten eerste met het feit dat de vrouwen uit de lesbische groepen zich ook vaak verbonden aan andere organisaties die sterk actief waren rond vrouwenemancipatie, zoals Dolle Mina en het CSV, wat er mogelijk toe leidde dat het thema van lesbianisme wat op de achtergrond kwam in hun dagelijks werking. Ten tweede omdat zij niet zoals de mannelijke, radicale groepen de aandacht wisten te trekken met provocatieve acties of manifestatie van het eigen-homo zijn. Ten derde waren de lesbische groepen ook vaak nog kleiner dan de homogroepen volgens, Hellinckx, wat hun aanwezigheid misschien ook wel bemoeilijkte.

Aan de RUG verscheen tevens de eerste studie naar homoseksualiteit in Vlaanderen. In het kader van Info GSRP, een project van het CGSO, startten Prof. Dr. John Vincke, socioloog aan de RUG, en Dr. Ruud Mak, uit de sociale geneeskunde een onderzoek naar het welzijn en homoseksuele relatievorming. De studie werd in 1991 gepubliceerd door de faculteit Psychologie en Pedagogie van de UGent en het CGSO. In 1989 kondigden de auteurs in *de-steek-er-wat-van-op-show* op de VRT hun studie aan⁴⁸⁹. In het programma waren ook Bob Carlier, geïntroduceerd als één van de pioniers van de homobeweging en docent seksualiteit en relatieleer aan de RUG, en Maurice Craemers van het *aidsteam* te gast. Vincke en Mak kondigden daarin aan dat ze hun onderzoek hadden uitgetekend omdat ze merkten dat homoseksualiteit nog steeds niet aanvaard was in de samenleving en dat ze zich daarbij de vraag stelden of die niet-aanvaarding van homoseksualiteit niet voortkwam uit de niet-aanvaarding van de eigen seksualiteit bij hetero's. Het onderzoek werd opgezet in samenwerking met verschillende homo-organisaties, die ook een vertrouwensrelatie konden verzekeren met de personen van de steekproef. De onderzoekers wezen er meermaals in het programma op dat dé homo en dé hetero eigenlijk niet bestaat. Ze kozen er ook bewust voor om het AIDS-probleem, dat de holebi-beweging sinds 1981 een slechte naam bezorgde, niet in hun studie op te nemen. Ten eerste werd al in 1983 duidelijk dat de overdraagbaarheid van aids niets te maken had met seksuele voorkeur en dat de ziekte door een virus werd veroorzaakt⁴⁹⁰. Ten tweede werd volgens Vincke en Mak perfect aangetoond dat homoseksualiteit en AIDS niets met elkaar te zien hebben, daar de lesbiennes de groep met de minste soa's vormen⁴⁹¹. Carlier benadrukte dat hij het onderzoek wenste te ondersteunen. Volgens hem was het een goede zaak om het stilzwijgen te doorbreken, zodat men zou beseffen dat homoseksuelen, die zo'n 5 à 10% van de seksueel actieve bevolking uitmaakten (in absolute cijfers waren dat zo'n 200.000 à 250.000 Belgen, aldus Carlier),

⁴⁸⁹ VRT-Archief, VV.19890326.2

⁴⁹⁰ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.34

⁴⁹¹ VRT-Archief, VV.19890326.2

overal zijn, in de politiek, in het leger, bij de politie etc. Volgens het panel was er sinds de aidsepidemie weinig veranderd voor de homoseksuele gemeenschap. Vóór aids was er een abstracte acceptatie van homoseksuelen als individuen, maar de groep zelf werd niet aanvaard en weinigen kwamen openlijk naar buiten als homoseksueel. Anno 1989 bleek dat volgens hen nog steeds het geval⁴⁹².

IV.I.I: Radicale Homogroepen:

De tweede groep die het spectrum van de homobeweging kwam verblijden - naast de vrouwengroepen- was die van de radicale homogroepen, die we hier even apart willen bekijken. Begin de jaren '70 werd in Gent *Rooie Hond* opgericht door Dirk Cantillon⁴⁹³, een homoseksueel die in de jaren '60 slachtoffer was geworden van de elektroshock therapie in de psychiatrie, nadat hij van het katholieke college was gestuurd waar hij school liep⁴⁹⁴. In 1976 werd *Rooie Hond* in Gent opgevolgd door *De Rooie Vlinder*. Zij lieten zich inspireren door de technieken van de Dolle Mina maar een succesvolle groei van hun ledenaantal bleef uit, waardoor ze al in 1981 opnieuw werden ontbonden. Beide groepen bleken echter wel betrekkelijk actief te zijn aan de RUG .

Rooie hond was een kleine actiegroep voor revolutionaire homoseksuelen in Gent⁴⁹⁵. Dat ze zeer actief waren aan de RUG blijkt uit een aantal zaken. Ten eerste uit het bewaarde aantal pamfletten in het universiteitsarchief en de inhoud daarvan. Ten tweede uit hun participatie in de abortusbeweging, waar ze lid waren van het *Coördinatiecomite Dokter Peers* in 1973⁴⁹⁶ en er in 1972 mede voor hadden geijverd dat de homo- en lesbiennesorganisaties deelnamen aan de abortusbetoging op 18 maart 1972⁴⁹⁷, en de steun die ze kregen van het *Politiek Konvent* in 1973. Natuurlijk is het niet verwonderlijk dat de universiteit hun eerste speelveld was, daar *Rode Hond* ontstaan was als afscheuring van de Studentenwerkgroep Homofilie dat volgens hen te soft was. Spraakmakend waren ze in ieder geval en uiteraard moet dat ook de studentenpopulatie niet ontgaan zijn. Ze hadden een tijdschrift genaamd '*De Plaag*', waarin ze onder andere artikels

⁴⁹² VRT-Archief, VV.19890326.2

⁴⁹³ Dirk Cantillon was van 1973 tot 1984 actief in de homoactiegroepen '*De Rooie Hond*', '*De Rooie Vlinder*' en '*Het Roze Aktiefrent*'. Hij was student geneeskunde gedurende het academiejaar 1968/1969. Hij overleed in november 1987.

⁴⁹⁴ Cantillon (D.). "Psychiatrische moord op homoseksuele puber" IN: de *Rooie Vlinderkrant*. S.l., 10(maart1979), 1979. EN Cantillon (D.). *Psychiatrische moord op homoseksuele puber* . S.l., Roze Aktiefrent, 2010. Via: <http://raf1981tot2001.skynetblogs.be/archive/2010/09/12/psychiatrische-moord-op-homoseksuele-puber.html> , geraadpleegd op 12/04/2015

⁴⁹⁵ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM00778

⁴⁹⁶ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, collectie Pamfletten, PAM00778

⁴⁹⁷ Cantillon (D.). "Over vijf jaar *Rode Vlinder*." IN: *Brochure Rooie Vlinder –RAF*. S.l. , 5(5), 1987. Via: <http://raf1981tot2001.skynetblogs.be/archive/2014/11/05/dirk-cantillon-over-5-jaar-rooie-vlinder-8319409.html> , geraadpleegd op 13/05/2015 EN Van Hoeylandt (O.). (Ed.) "Het Ondraagelijke Besef." IN: *Nieuwsbrief van het Fonds Suzan Daniel*. Gent, Fonds Suzan Daniel, 2(mei), 1999, p.7

publiceren rond hun acties en doelstellingen, maar in 1972 ook een interview met Jos Van Ussel genaamd 'Sex met kinderen'⁴⁹⁸. Op zich was het thema van pedoseksualiteit binnen de homobeweging niet ongewoon, maar Rooie Hond is wel de eerste groep aan de universiteit die het thema aan bod liet komen en dat maakt het interview met de Gentse seksuoloog wel bijzonder. Pas medio de jaren '70 maar vooral naar het einde van de jaren '70 toe zal het thema opgang maken bij het GeSWH en Elcker-Ik. Eerder al wierpen ze zich op in het theoretisch debat toen Dirk Cantillon het in 1971 verschenen *Rapport contra la normalité* van de Franse organisatie *Front Homosexuel d'Action révolutionnaire* vertaalde⁴⁹⁹. De tekst betrof theoretische geschriften en getuigenissen over de Franse homobewegingen, waarin ook wetenschappelijke teksten waren opgenomen over homoseksualiteit en pedoseksualiteit⁵⁰⁰. De Rooie Vlinders waren ook radicaal anders dan de andere groepen rond homoseksualiteit. Ze geloofden in confrontatie en niet in integratie, want integratie hield volgens hen in dat homoseksuelen zich moesten onderwerpen aan de normen van de samenleving en zich moesten aanpassen om aanvaard te worden⁵⁰¹. Het waren radicaal-linkse denkers die een andere maatschappij voorstonden, waarvan homoseksuelen een onderdeel waren. homoseksuelen waren niet iets dat in een maatschappij aanvaard moest worden. Volgens hen was dat niet mogelijk in een kapitalistisch systeem dat door de Kerk en haar burgerlijke moraal werden gedomineerd. Vooral in 1973 bleken ze heel actief aan de universiteit van Gent. In November 1973 werden vier leden van de groep Rode Hond veroordeeld voor het beschilderen van een aantal openbare gebouwen in Gent. Ze hadden op de gebouwen slogans rond homoseksualiteit aangebracht. Opmerkelijk is de steun die ze naar aanleiding van het proces kregen van het Politiek Konvent van de RUG. Zij bracht in een vergadering op 22 november 1973 een motie uit tegen het uitgesproken vonnis⁵⁰². Het PK beschouwde de uitspraak van de rechter als een aanslag op de vrijemeningsuiting. Volgens hen was er tegen de leden een straf uitgesproken op basis van het feit dat ze homoseksueel zouden zijn. Dat bleek volgens de leden van het PK niet alleen uit de zwaarte van de straf, maar ook uit het feit dat de advocaat van de beklaagden in zijn pleidooi niet mocht opnemen dat de motivatie voor de beschilderingen van de gebouwen lag in de onderdrukking van homoseksuelen. Het politiek Konvent riep daarom leden en studenten op om te protesteren tegen

⁴⁹⁸ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0831

⁴⁹⁹ Cantillon (D.). "Over vijf jaar Rode Vlinder." IN: *Brochure Rooie Vlinder –RAF*. S.I. , 5(5), 1987. Via: <http://raf1981tot2001.skynetblogs.be/archive/2014/11/05/dirk-cantillon-over-5-jaar-rooie-vlinder-8319409.html> , geraadpleegd op 13/05/2015 EN Van Hoeylandt (O.). (Ed.) "Het Ondraagelijke Besef." IN: *Nieuwsbrief van het Fonds Suzan Daniel*. Gent, Fonds Suzan Daniel, 2(mei), 1999, p.7

⁵⁰⁰ FHAR. *Rapport contre la normalité*. S.I., 1971, P.1 Via: <http://inventin.lautre.net/livres/FHAR.pdf> , geraadpleegd 13/05/2015

⁵⁰¹ Cantillon (D.). "Over vijf jaar Rode Vlinder." IN: *Brochure Rooie Vlinder –RAF*. S.I. , 5(5), 1987. Via: <http://raf1981tot2001.skynetblogs.be/archive/2014/11/05/dirk-cantillon-over-5-jaar-rooie-vlinder-8319409.html> , geraadpleegd op 13/05/2015

⁵⁰² UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0831

de beperking op vrijemeningsuiting, solidair te zijn met homoseksuelen die slachtoffer waren van discriminatie en steun te geven aan de beklaagden. In hetzelfde jaar organiseerden ze de Internationale Homodag⁵⁰³- een initiatief dat meer succes zou kennen onder hun opvolgers- en namen ze deel aan het Homo-congres dat in oktober te Gent plaatsvond⁵⁰⁴. Na 1973 viel het toch wat stil rond de groep en in 1975 werden ze opgegeven om opnieuw op te bloeien uit Rooie Vlinder, ook hier was Dirk Cantillon één van de bezielers.

Ook de Rooie Vlinder, die vanaf 1978 aparte kernen aan de RUG zal oprichten o.a. in de Moraal en Filosofie⁵⁰⁵, werd opgericht door een groep ontgoochelde homoseksuelen, waaronder Guido Totté⁵⁰⁶, Kris de Munter en Dirk Cantillon, die hun plaats niet vonden in de bestaande homogroepen als linksen en in de linkse beweging als homoseksuelen. Hoewel ze toch heel erg leken aan te sluiten bij het RAL (Revolutionaire Arbeiders Liga) daar ze op 5 mei 1979 werden gearresteerd, terwijl ze meeliepen in het RAL-blok en ook leden als Eddie Vansant⁵⁰⁷, die bovendien ook lid was van het GeSWH⁵⁰⁸, inwisselbaar leken bij deze groep. Hun duidelijk communistische inspiratie blijkt ook uit de waarde die ze gaven aan de arbeidersklasse. Hun oprichters stelden dat de burgerij in praktijk minder tolerant was voor de homo's dan de arbeidersklasse, die dikwijls de zeer burgerlijke noties zouden verdedigen en homo's zouden marginaliseren⁵⁰⁹. De arbeidersklasse zou volgens hen homo's uiteindelijk toch gemakkelijker tolereren, vooral wanneer deze syndicaal actief zijn. De arbeidersklasse werd gepresenteerd als opener en eerlijker. Die tegenstelling tussen burgerij en arbeidersklasse was uiteraard een typische klasse-analyse voor de meer communistisch geïnspireerde groepen. De Rooie Vlinder vond het ook belangrijk een toegang te vinden tot arbeidersorganisaties, zoals vakbonden, de SP⁵¹⁰ en de KP⁵¹¹ al gaven ze in 1980 toe dat ze dit in de praktijk niet systematisch hadden gedaan, wat vermoedelijk toch te maken had met hun sectaristische neigingen. Rooie Vlinder zou zich outen als *'socialistische actiegroep voor de bevrijding*

⁵⁰³ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1398

⁵⁰⁴ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1398

⁵⁰⁵ Schamper 4 (62), 1978 - 1979, p.2

⁵⁰⁶ *Guido Totté*: 1963/64 tot 66/67 1ste en 2de kandidatuur staats-en sociale wetenschappen, 1967/1968: 1 ste kand. Moraal, 1968/1969: 2de kandidatuur staats en sociale en 1969/1970: 1ste kandidaat Psychologische en Pedagogische wetenschappen. BRON: Universiteitsarchief Gent, 4A4_4: Alfabetische indexen van ingeschreven studenten reeks 7 (1960/1961-2003/2004) EN Universiteitsarchief Gent, 4A4_50 : Fiches met inschrijvingsgegevens en studieresultaat van de studenten (ca 1930- ca 1976/1977)

⁵⁰⁷ *Eddie Vansant*: 1974/1975-1980/1981 student moraal (licentiaat moraal 1981) en 1980/1981: ingeschreven voor de aggregatie hoger secundair onderwijs (geen examens). BRON: Universiteitsarchief Gent, 4A4_4: Alfabetische indexen van ingeschreven studenten reeks 7 (1960/1961-2003/2004) EN Universiteitsarchief Gent, 4A4_50 : Fiches met inschrijvingsgegevens en studieresultaat van de studenten (ca 1930- ca 1976/1977)

⁵⁰⁸ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, collectie pamfletten, PAM1527

⁵⁰⁹ Schamper 7 (136), 1981 - 1982, p.2

⁵¹⁰ SP: Socialistische Partij

⁵¹¹ KP: Kommunistische Partij

van de *homoseksueel*⁵¹². De kracht van Rooie Vlinder was hun provocatief karakter en hun organisatorische kracht en het feit dat ze zich meer en meer gingen enten op de strijd van de vrouwenbeweging. Net als de vrouwenbeweging gebruiken ze de slogan: *‘Geen homobevrijding zonder socialisme, geen socialisme zonder homobevrijding’*. Socialisme was volgens hen een noodzakelijke voorwaarde voor de bevrijding van homoseksuelen en vrouwen, omdat in een klassenheerschappij ook de verhouding man-vrouw gelijkstaat aan onderdrukker-onderdrukte. In die klassieke man-vrouw verhouding ligt het beeld van een échte man verweven, aldus zou een man die afwijkt van die norm nooit kunnen worden aanvaard of geaccepteerd⁵¹³. Met die boodschap riepen ze op voor de abortusbetoging van 11 november 1976. In tegenstelling tot haar voorganger zou Rooie Vlinder niet weg te slaan zijn uit de studententijdschriften en in zekere zin ook niet uit het rectoraat. Rooie Vlinder kreeg veel platform in het studentenblad Schamper. Volgens Rik Van Nuffel had dit alles te maken met het aspect van provocatie. Een andere reden waarom Rode Vlinder zou veel aandacht kreeg, leek echter ook te maken te hebben met de figuur van Eddie Vansant, die zowel de spreekbuis als de verantwoordelijke uitgever van heel wat artikels en pamfletten van de groep was, maar ook voorzitter van het werkgroepenkonvent was tijdens het academiejaar 1977-1978 en 1978-1979⁵¹⁴. Dit toont aan dat de groep zich ook wist te integreren in andere organen van de studentenwereld.

Maar ook de Vlaamse media konden niet om hen heen⁵¹⁵. Rooie Vlinder was een kleine maar erg militante groep die duidelijk zichtbaar aanwezig was op tientallen abortus-, antifascisme-, anti-kernenergiebetogingen, 1 mei-stoeten, debatten en infoavonden⁵¹⁶. Maar ook hun eigen initiatieven waren op zijn minst zichtbaar te noemen: in 1976 starten ze meteen met *De Rode Vlinderkrant*⁵¹⁷. Ze waren ook de bezielers van de zogenaamde(internationale) homodagen, waarop ze bij de eerste editie op 18 maart 1978 tweeduizendtweehonderd aanwezigen wisten te verzamelen, waarvan heel wat deelnemers uit Nederland⁵¹⁸, en die heel wat media-aandacht trok⁵¹⁹. De dag stond volledig in

⁵¹² Hellinck (B.). "Over integratie en confrontatie: Ontwikkeling in de Homo- en lesbiënebeweging." In: *BEG-CHTP*. s.l., 18/2007, 2007, p.120

⁵¹³ Schamper 2 (19), 1976 - 1977, p.4

⁵¹⁴ Schamper 4 (70), 1978-1979, p.4

⁵¹⁵ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.99

⁵¹⁶ Hellinck (B.). "Over integratie en confrontatie: Ontwikkeling in de Homo- en lesbiënebeweging." In: *BEG-CHTP*. s.l., 18/2007, 2007, p.121

⁵¹⁷ Schamper 2 (19), 1976 - 1977, p.4. De Rode Vlinderkrant werd in mei 1978 door de Post tegengehouden omwille van de provocatieve inhoud. Bron: Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.99

⁵¹⁸ Hellinck (B.). "Over integratie en confrontatie: Ontwikkeling in de Homo- en lesbiënebeweging." In: *BEG-CHTP*. s.l., 18/2007, 2007, p.121

het teken van de protesten tegen artikel 372bis⁵²⁰. Er waren tweeëntwintig homogroepen op aanwezig die voor het eerst massaal naar buitenkwamen⁵²¹. Op het programma stonden films, optredens en debatten met onder andere Bob Carlier, die er aanwezig was als Informa-redacteur⁵²². De Dag werd afgerond met het *janettenbal*. Er waren ook infostands van verschillende bevriende organisaties zoals AMADA, RAL, De Jongsocialisten, Dolle Mina, de Humanistische Jongeren en Oxfam. De deuren stonden open voor homoseksuelen en progressieve niet-homoseksuelen. Spraakmakend was vooral dat de kinderopvang op die dag werd voorzien door de *Werkgroep Pedofilie*. Rooie Vlinder kondigde aan dat de homodag twee doelen voor ogen had: ten eerste art. 372bis afschaffen en hiermee de heersende heteronormaliteit in vraag stellen en ten tweede het homomilieu aanzetten zich te organiseren tegen de onderdrukking van homoseksualiteit⁵²³. Uit de opkomst bleek beslist hun organisatorische kracht. Maar ook op de eerste Belgische Homobetoging op 5 mei 1979 wisten ze drieduizend mensen achter hun slogans te krijgen⁵²⁴.

De bestaande homogroepen wilden duidelijk integreren, ze wilden voorlichten en in relatieve stilte en in overleg homorechten verwerven. Rooie Vlinder wilde juist actie en ze wilden op straat komen, en liefst niet onopgemerkt, zoals Dirk Cantillon het zelf stelde⁵²⁵. Dat blijkt ook uit een aantal andere acties, waardoor ze in hun vijfjarig bestaan amper uit de media waren te slaan. Ze wisten zich ook telkens te profileren in hun pamfletten en acties als de grootste, meest unieke, meest actiebereide en provocatieve organisatie. Op 11 september 1977 voerden ze aan het concentratiekamp in Breendonck een pamfletactie ter herinnering van de homoseksuelen die slachtoffer waren geworden van het naziregime⁵²⁶. Er werden twee Rode Vlinders gearresteerd. In 1977 kwam het tot een dispuut tussen Rooie Vlinder en rector Hoste⁵²⁷ naar aanleiding van een affiche, waarin Rooie Vlinder zich voorstelde. Hoste wenste de affiche op morele gronden te verbieden. Hij vreesde voor de reacties van buiten de universiteit en dat de katholieken binnen de universiteit tegen de borst gestoten

⁵¹⁹ Cantillon (D.). "Over vijf jaar Rode Vlinder." IN: *Brochure Rooie Vlinder –RAF*. S.I. , 5(5), 1987. Via: <http://raf1981tot2001.skynetblogs.be/archive/2014/11/05/dirk-cantillon-over-5-jaar-rooie-vlinder-8319409.html> , geraadpleegd op 13/05/2015

⁵²⁰ Schamper 3 (57), 1977 - 1978, p.2

⁵²¹ Cantillon (D.). "Over vijf jaar Rode Vlinder." IN: *Brochure Rooie Vlinder –RAF*. S.I. , 5(5), 1987. Via: <http://raf1981tot2001.skynetblogs.be/archive/2014/11/05/dirk-cantillon-over-5-jaar-rooie-vlinder-8319409.html> , geraadpleegd op 13/05/2015

⁵²² Schamper 3 (57), 1977 - 1978, p.2

⁵²³ Schamper 3 (57), 1977 - 1978, p.2

⁵²⁴ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.99

⁵²⁵ Cantillon (D.). "Over vijf jaar Rode Vlinder." IN: *Brochure Rooie Vlinder –RAF*. S.I. , 5(5), 1987. Via: <http://raf1981tot2001.skynetblogs.be/archive/2014/11/05/dirk-cantillon-over-5-jaar-rooie-vlinder-8319409.html> , geraadpleegd op 13/05/2015

⁵²⁶ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrijt!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.99

⁵²⁷ Julien Hoste: rector van 1977/78 tot 1980/81.

zouden worden door de provocatieve tekst. Die provocatieve voorstellingstekst van Rooie vlinder luidde als volgt: ‘*Niet aanpassen aan de burgerlijke norm die zegt hoe iemand met een lul zich moet gedragen*’. En wat verder: ‘*we zoeken mekaar omdat wij mekaar nodig hebben om te vrijen, praten, te strijden, te denken, te eksperimenteren [sic]*’⁵²⁸. Rooie Vlinder vond de argumenten van de rector imbeciel en riep progressieve organisaties en individuen op om hen te steunen. Volgens hen was het verbod ten eerste een aanval op de hele studentenbeweging (omwille van politieke redenen, nl. dat de rector de autonomie van het konvent dat de affiche van Rooie vlinder had betaald, wou breken). Ten tweede vonden ze dat men vrijemeningsuiting moest opeisen door de stempelverplichting te laten afschaffen⁵²⁹. Ten derde geloofden zij dat het verbod was uitgevaardigd, omdat Hoste na Rooie vlinder ook andere studentenorganisaties zou proberen breken. En ten vierde zagen ze het verbod als een aanval op de linkse-homobeweging, die werd onderdrukt en gediscrimineerd. Ook volgens de redactie van Schamper die Rooie Vlinder verdedigde ging het hier louter om politieke argumenten⁵³⁰. Schamper publiceerde de affiche wel. Rooie Vlinder startte vervolgens een campagne tegen censuur en eiste dat verenigingen niet langer de rectorale stempel zouden nodig hebben om affiches in de universiteitsgebouwen te verspreiden. Zij beweerden dat het niet ging om een generatieconflict, maar dat het verbod op de affiche voortkwam uit de bedreiging van de heteroseksuele mannelijkheid door de homoseksuelen⁵³¹. Eind oktober bezette Rooie Vlinder samen met een 30-tal studenten uit verschillende bevriende organisaties het rectoraat. De rector schaft ten gevolge van de protesten de stempelverplichting af⁵³². Voortaan waren enkel de verantwoordelijke uitgever en de datum tot wanneer de affiche aan de prikborden moest blijven hangen verplicht⁵³³.

Ook in 1978 wisten ze de aandacht van de media en de steun van hun medestudenten te vergaren. Naar aanleiding van de tweede internationale homodag op 5 mei 1979 stelden de leden van Rooie Vlinder een folder op rond homoseksualiteit in samenwerking met de *WG Vormgeving* en de *anti-seksistische Kultuurgroep*. In de folder was een foto opgenomen van foto van een jonge knaap en een volwassen man. De foto dateerde uit 1902 en werd gemaakt door de naaktfotograaf W. Von Gloeden⁵³⁴. Met de foto wouden ze verwijzen naar art.372bis. Echter op woensdag 25 april verbood de Procureur des Konings de verspreiding van de folder en twee BOB’ers verschenen bij uitgeverij

⁵²⁸ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM 1521

⁵²⁹ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM 1521

⁵³⁰ Schamper 3 (40), 1977 - 1978, p.1

⁵³¹ Schamper 3 (40), 1977 - 1978, p.1

⁵³² Schamper 3 (45), 1977 - 1978, p.1

⁵³³ Het opgeven van de verantwoordelijke uitgever was reeds bij wet verplicht, aldus kon de rector hier niet omheen, hoewel de studenten ook protesteerden tegen deze regel.

⁵³⁴ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie Pamfletten, PAM1538

Agitat op de drempel⁵³⁵. De laatste weigerde de folders mee te geven. De Rooie Vlinders raadpleegden vervolgens een advocaat en die stelde vast dat ze op geen enkele manier strafbaar waren. Op 1 mei deelden ze de folder uit op de BSP-betoging en trokken ze met dezelfde folder op 5 mei naar de tweede internationale homodag In Antwerpen, waar ze tijdens de betoging tegen de onderdrukking van homoseksualiteit de folders aan omstanders en deelnemers uitdeelden. In Antwerpen werden twee leden, waaronder Piet Elen, gearresteerd door de politie. Het gerecht beschouwde de foto als immoreel en daagde Elen voor de rechter wegens zedenschennis⁵³⁶. Op 22 november verscheen Piet Elen voor de rechtbank in Antwerpen wegens ‘misdaden tegen de orde der familie en openbare zedenschennis’. John Bultinck, die ook Samson en Wuyts verdedigde in het proces rond de naaktfoto in het studententijdschrift, trad op als advocaat voor Rooie Vlinder⁵³⁷. Naar aanleiding van het proces werd een petitie gepubliceerd in de Morgen en de Standaard in de vorm van een (protest)advertentie. De petitie werd o.a. ondertekend door enkele hoogleraren van de RUG⁵³⁸. Ter gelegenheid organiseerden de Rooie Vlinders op 16 november een heuse procesruif in de Vooruit⁵³⁹.

Ook de politieke inslag van Rooie Vlinder was soms op zijn minst bijzonder te noemen. Ze slaagden erin om het scheldwoord ‘janet’ tot een geuzennaam te maken via het concept van *janetennacht* (sinds 1979)⁵⁴⁰, via het *janettenfilmfestival* (in 1978)⁵⁴¹ dat ze ook organiseerden met studentenvereniging *Die Andere Film*, en via de *janettenfuiven*, waarvan ze de eerste editie lanceerden op 2 december 1980⁵⁴², met de uitleg dat 1980 het jaar was dat de studentenbeweging vooral beweging op de dansvloer betrof. Ook in hun beschrijvingen van zichzelf gebruikten ze het woord met trots: op hun voorstellingsaffiche uit 1977 beschreven ze zichzelf als ‘*een groep autonome janetten*’⁵⁴³. Dat had te maken met het zich toe-eigenen van een ware homo- identiteit, wat onderdeel vormde van het zich afzetten tegen de gangbare normen of zoals Dirk Cantillon het verwoorde: “*Die homo-identiteit was er dus niet alleen om ergens bij te horen, maar was op dat*

⁵³⁵ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie Pamfletten, PAM1538

⁵³⁶ Schamper 5 (93), 1979 - 1980, p.3

⁵³⁷ Schamper 5 (93), 1979 - 1980, p.3

⁵³⁸ Schamper 5 (93), 1979 - 1980, p.3

⁵³⁹ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, collectie pamfletten, PAM 1831

⁵⁴⁰ Affiche: “Internationale homodag Antwerpen: janetennacht 5 mei ‘79.” Verantwoordelijke uitgever Krist De Munter en Jef. Gent, Goff, 1979. bij UNIVERSITEITSARCHIEF GENT beeldenbank, BIB.AFF.B.000629 en BIB.AFF.B.000629/bis

⁵⁴¹ Schamper 4 (62), 1978 - 1979, p.2

⁵⁴² Schamper 6 (122), 1980 - 1981, p.2

⁵⁴³ Affiche: “Ik ben homoseksueel, jij soms niet”. Verantwoordelijke uitgever Krist De Munter. Antwerpen, Elegeert, 1977, Bij UNIVERSITEITSARCHIEF GENT Beeldenbank BIB.AFF.A.000421

*ogenblik een zich affirmeren tegen de normen van deze maatschappij (...) het homo zijn was niet alleen iets seksueels maar was een conflict met de maatschappij*⁵⁴⁴.

Zoals eerder werd gezegd vormden ze een nieuwe groep op zichzelf omdat ze zich niet langer thuis voelden aan de linkerkant. Zelf formuleerde Totté het nog scherper in een interview met Schamper, naar aanleiding van de ontbinding van Rooie Vlinder in 1981. Volgens hem was de aandacht voor seksualiteit aan linkerkant sinds het fascisme en het stalinisme helemaal verdwenen⁵⁴⁵. Ook wezen we eerder op hun sterk sectaire neigingen en hoe ze zich aan de eerder extreem-linkse, trotskistische kant van het politieke spectrum leken te scharen. Rooie Vlinder onderscheidde zich ook in hun extreme activiteit en betrokkenheid in thema's die voorbij de homoseksualiteit gingen en zich eveneens aan linkerkant afspeelden, zoals abortusbetogingen, AFF-betogingen, rond kernenergie en kernbewapening. Het is hierdoor ook niet verwonderlijk dat zij tijdens hun conflicten met autoriteiten toch een betrekkelijke steun wisten te verwerven onder de studenten en andere progressieve krachten aan de RUG. Dat had natuurlijk ook alles te maken met de manier waarop ze de problematiek van homoseksualiteit wisten te verbinden aan een heel aantal andere thema's, zeker betreffend reproductieve rechten en hoe ze die verbinding wederkerig wisten te maken, waardoor ook heel wat progressieven zich schaarden in hun kamp. Zo riepen ze voor de betoging van 5 mei 1979 op met de boodschap: *"zoals elke linkse man het als een plicht zou moeten beschouwen om in een abortusbetoging mee op te stappen, zo zou iedere progressieve hetero aanwezig moeten zijn in een betoging rond homoseksualiteit"*⁵⁴⁶. Ze representeerden zichzelf ook telkens als de voortrekkers van de homobeweging aan de RUG, vaak ten koste van andere werkingen als die zich verbonden aan het FWH.

Die relatie met het FWH was an sich ook al erg bijzonder. De provocatieve inslag van Rooie Vlinder werd niet altijd even erg geapprecieerd door het FWH⁵⁴⁷. Terwijl het FWH het debat rond homoseksualiteit wou voeren op een summiere en discrete manier, trokken de Rooie Vlinders de straat op, waar ze furore maakten door stereotypen te bevestigen en zich te scharen in de extreemlinkse hoek, zich af te zetten tegen de patriarchale structuren, zich af te zetten tegen het model van de 'vaste vriend' – wat ook blijkt uit de hierboven vermelde verboden affiche – en zich

⁵⁴⁴ Cantillon (D.). "Over vijf jaar Rode Vlinder." IN: *Brochure Rooie Vlinder –RAF*. S.l. , 5(5), 1987. Via: <http://raf1981tot2001.skynetblogs.be/archive/2014/11/05/dirk-cantillon-over-5-jaar-rooie-vlinder-8319409.html> , geraadpleegd op 13/05/2015

⁵⁴⁵ Schamper 7 (136), 1981 - 1982, p.2

⁵⁴⁶ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, collectie Pamfletten, PAM1538

⁵⁴⁷ Hellinck (B.). "Over integratie en confrontatie: Ontwikkeling in de Homo- en lesbiënebeweging." In: *BEG-CHTP*. s.l., 18/2007, 2007, p.121

op het thema van de pedoseksualiteit te smijten (waarover hieronder meer). Ze stelden voor zichzelf vijf objectieven volgens Dierickx van Rooie Vlinder⁵⁴⁸:

- 1) *solidariteit met de vrouwenbeweging, omdat ze vonden dat de strijd tegen inhumane rollenpatronen ook voor homoseksuelen van fundamenteel belang was.*
- 2) *Ze zetten zich af tegen de traditionele homobeweging. Ze wouden homoseksualiteit tot een subversief gegeven maken en gingen in tegen de integratiegedachte van de meer traditionele bewegingen, zoals het FWH.*
- 3) *Ze streden tegen alle 'fascistoïde' kenmerken van de maatschappij. Want het was volgens hen niet toevallig dat vrouwen en homo's een extreme repressie kenden bij uiterst rechts. Ze claimden dat de Westerse maatschappij het fascisme der normalen voorstond.*
- 4) *Ze streden ook tegen de 'achterlijke' opvattingen in de linkse beweging. Opvattingen die de strijd van homoseksuelen tot een marginaal probleem maakten.*
- 5) *De omgang binnen de groep van homoseksuelen onderling was voor hen een belangrijk gegeven.*

Hun afkeer voor de zgn. conformistische 'homofiele' bewegingen leek de andere beweging evengoed te stigmatiseren natuurlijk, met uitspraken over hoe homo's de Joden van de wereld vandaag zijn⁵⁴⁹ of hun janettencultuur, waardoor het begrijpelijk lijkt dat de relaties tussen de radicale en de iets burgerlijke beweging soms wat moeilijk verliep. In een interview met Hellinck verklaarde Ludo Smits, vandaag uitbater van de gekend Antwerpse gaydiscotheek *Red & Blue* en toenmalig secretaris van het FWH, de terughoudendheid van het FWH ten overstaan van Rooie Vlinder. Volgens hem had het ermee te maken dat men doodangsten uitstond dat hun werk van jaren zou worden tenietgedaan door 'een paar onnozelaars die in vrouwenjurken wilden rondlopen'⁵⁵⁰ of zoals Rooie Vlinder zelf stelde, die verwijfd gedrag wouden stellen omdat het kon⁵⁵¹. Eind de jaren '70 veroorzaakten ze een kleine rel binnen het FWH. Ze vroegen Ernest Glinne van de PS⁵⁵² een wetsvoorstel in te dienen om de leeftijdsgrenzen voor homo's te verlagen. Het voorstel werd door de basismilitanten van de partij afgewezen. Volgens de Rooie Vlinder was die afwijzing ingegeven door de crisis, door racisme en andere prangende onderwerpen die volgens deze basismilitanten belangrijker geacht zouden worden

⁵⁴⁸ Schamper 3 (36), 1977 - 1978, p.1

⁵⁴⁹ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, collectie pamfletten, Pam 1537

⁵⁵⁰ Hellinck (B.). "Over integratie en confrontatie: Ontwikkeling in de Homo- en lesbiennebeweging." In: *BEG-CHTP*. s.l., 18/2007, 2007, p.123 EN Eigen verzameling documenten van Hellinck (B.), interview met Ludo Smits door Hellinck, 14/02/1995.

⁵⁵¹ Schamper 3 (45), 1977 - 1978, p.4

⁵⁵² PS: Parti Socialiste

dan de problemen van een groep 'marginalen'⁵⁵³. Het FWH was echter weinig opgezet met de onderneming van Rooie Vlinder. Binnen de koepel had men besloten om actie tegen artikel 372bis te ondernemen op basis van lobbyen en in stilte een wetswijziging te forceren, maar Rooie Vlinder had tegen de wil van FWH en haar verenigingen besloten het debat naar de oppervlakte te brengen⁵⁵⁴.

Toch mag het duidelijk zijn dat Rooie Vlinder een aantal sterktes had die hen aantrekkelijk maakten voor de andere progressieve groepen waarmee ze samenwerkten, zoals PROKA, het werkgroepenkonvent, die Andere Film, het KK, het PK, Release, Dolle Mina etc. En op hun manier lieten ze zeker hun stempel na in het FWH. Zo was het FWH oorspronkelijk niet erg te vinden voor de Homodag van de Rooie Vlinder, die ze té gauchistisch vonden⁵⁵⁵, maar het FWH riep op het laatste moment toch nog op voor de homodag op 5 mei 1979⁵⁵⁶. In 1980 integreerde Homodag zich in de lesbiënbeweging en werd de Franstalige homobeweging erbij betrokken. Het was niet langer een Rooie Vlinder-project, maar werd georganiseerd door een front met FWH en enkele Franstalige organisaties. De dag werd naar de hoofdstad verplaatst en omgedoopt tot homo- en lesbiënedag onder de slogan: *'Onmiddellijke afschaffing van art. 372bis, geen discriminatie van homo's en lesbiennes, voor vrije homoseksualiteit'*⁵⁵⁷.

Na vijf jaar had Rooie Vlinder slechts een tiental mensen over. Maar erg groot was hun actieve kern nooit geweest, op hun hoogtepunt waren ze met vijvendertig actieve leden. En Rooie Vlinder besloot er aldus een punt achter te zetten. Volgens Guido Totté had dat niet alleen te maken met het klein aantal actieve leden, maar ook met hoe Rooie Vlinder zichzelf was verloren in academische discussies en omdat ze te weinig aandacht hadden besteed aan het lesbianisme, waardoor hun beweging uitsluitend mannelijk was gebleven⁵⁵⁸. Later zou ook blijken dat er serieuze discussies waren geweest betreffende hun socialistische inslag⁵⁵⁹. Sommige leden wouden af van het socialistische etiket, enerzijds omdat het socialisme stond voor antipode (tegen het fascisme, tegen het kapitalisme, tegen het gezin, tegen racisme, tegen onderdrukking), anderzijds omdat sommige leden het gevoel kregen dat links ongeïnteresseerd bleef in de homoseksuele problematiek en zelfs in de seksualiteit van mensen in het algemeen. Seksualiteit maakte volgens hen geen deel uit van het linkse debat. In

⁵⁵³ Schamper 7 (136), 1981 - 1982, p.2

⁵⁵⁴ Hellinck (B.). "Over integratie en confrontatie: Ontwikkeling in de Homo- en lesbiënbeweging." In: *BEG-CHTP*. s.l., 18/2007, 2007, p.123

⁵⁵⁵ Schamper 7 (136), 1981 - 1982, p.2

⁵⁵⁶ Hellinck (B.). "Over integratie en confrontatie: Ontwikkeling in de Homo- en lesbiënbeweging." In: *BEG-CHTP*. s.l., 18/2007, 2007, p.125

⁵⁵⁷ Affiche: 'Onmiddellijke afschaffing van art. 372bis, geen discriminatie van homo's en lesbiennes, voor vrije homoseksualiteit'. Bij UNIVERSITEITSARCHIEF GENT Beeldenbank: BIB.AFF.B.000635. Gent, Agitat, 1980

⁵⁵⁸ Schamper 7 (136), 1981 - 1982, p.2

⁵⁵⁹ Cantillon (D.). "Over vijf jaar Rode Vlinder." IN: *Brochure Rooie Vlinder –RAF*. S.l. , 5(5), 1987. Via: <http://raf1981tot2001.skynetblogs.be/archive/2014/11/05/dirk-cantillon-over-5-jaar-rooie-vlinder-8319409.html> , geraadpleegd op 13/05/2015

de week van 9 oktober 1981 kondigden ze hun ontbindingsfuif aan. Aan de RUG bleef wel een kleine kern bestaan van Rooie Vlinder, die ook nog altijd in de brochure van het KK werd opgenomen tot het academiejaar 1984-1985 (het jaar daarna verdwenen ze uit de infobrochure). Maar deze werking bleef heel erg insignificant en leek zich eerder op te stellen als een zelfhulpgroep⁵⁶⁰.

Hun lijn werd in Gent opgevolgd door de *Roze Geweertje* van Koen Verhofstadt en *het Roze Aktiefrent*. De twee splintergroepjes leken echter wel een pak minder furore te maken dan Rooie Vlinder. Het Roze Aktiefrent, kortweg het *RAF* genoemd, waarin Dirk Cantillon eveneens was betrokken, vestigde zich bij haar oprichting in de Willem Tellstraat 13 in Gent en leidden hun naam af van de roze driehoek die homoseksuelen moesten dragen in de concentratiekampen⁵⁶¹. Uit hun voorstellingstekst uit 1981 bleek dat ook zij ervoor kozen om de confrontatie aan te gaan en niet de integratie⁵⁶². Ze schaarden zich sterk achter het debat rond de leeftijdsgrenzen voor seksueel contact en tegen artikel 372bis. Uit de link met het fascistisch verleden en de ideologische inslag bleek duidelijk de invloed die Cantillon nog steeds op de radicale homogroepen in Gent had. De kritiek betreffende de aandacht voor lesbianisme, die gemaakt was bij de ontbinding van Rooie Vlinder werd duidelijk wel meegenomen, ten eerste al in de vestiging van de vereniging in het Dolle mina huis en ten tweede omdat deze keer ook lesbiennes welkom waren. Ook het RAF trachtte samen te werken met andere verenigingen zoals in januari 1984, toen ze samen met Die Andere Film, een filmfestival in Antwerpen, Gent en Kortrijk organiseerde⁵⁶³. De groep kreeg duidelijk wel veel minder aandacht aan de RUG dan Roze Geweertje enkele jaren later.

Een andere speler op de as van de radicale homogroepen was Het Roze Geweertje dat zich nog wel even wist op te werpen aan de RUG. Ze kregen de aandacht naar aanleiding van de beweging *Never Going Underground* tegen Clausule 28. Never Going Underground was een Europese beweging die zich sinds 1983 afzette tegen clausule 28, die in Groot-Britannië was ingevoerd en het verbod inhield om voorlichting te geven rond homoseksualiteit. Hierrond organiseerde Roze Geweertje solidariteitsavonden, in samenwerking met andere lesbische en homogroepen aan de RUG en de werkgroep Moraal en Filosofie o.a. in juni 1988⁵⁶⁴ en betogingen, o.a. in februari 1988⁵⁶⁵. Ze eisten de intrekking van Clausule 28, dat werd aangevoeld als een wettelijk verbod op discriminatie van homo's en lesbiennes, én voorlichting van de bevolking over homoseksualiteit als een gelijkwaardig

⁵⁶⁰ Schamper 10(192), 1984 - 1985, p.1

⁵⁶¹ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1536

⁵⁶² UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1536

⁵⁶³ Schamper 9 (181), 1983 - 1984, p.6

⁵⁶⁴ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, Pam1539 EN UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie Pamfletten, PAM1540 EN UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, collectie pamfletten, PAM1541

⁵⁶⁵ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1526 EN UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, collectie pamfletten, PAM1525

alternatief voor heteroseksualiteit⁵⁶⁶. Ze organiseerden ook geheel in Rooie Vlindertraditie filmvoorstellingen, waarvoor ze samenwerkten met andere verenigingen zoals het Anarchistisch Kollektief⁵⁶⁷. In 1988 wisten ze wel een strubbeling te veroorzaken in het PFK, het Politiek Filosofisch Konvent. De toenmalige voorzitter, Peter Defreyne van het CDS, de Christen Democratische Studenten, stapte toen op uit het PFK naar aanleiding van een discussie of het Roze geweertje wel politiek en filosofisch genoeg was om nog deel te mogen uitmaken van het konvent. Peter Defreyne vond de vereniging niet politiek of filosofisch genoeg en tekende tegen de erkenning beroep aan bij de Gentse Studentenraad, zonder overleg met de mede-konventleden. Réne Vermeir van de Jong Socialisten nam het toen op voor Roze geweertje door een brief te schrijven aan het GSR waarin hij protesteerde tegen de ondemocratische beslissing van de voorzitter. Daarop leek Defreyne niets anders te kunnen doen dan opstappen als voorzitter en hij werd opgevolgd door een lid van 't zal wel gaan, Karel Crabbé⁵⁶⁸. In een lezerbrief aan Schamper stelde Koen verhofstadt dat er meer aan de hand was met Defreyne's tegenstand⁵⁶⁹. Volgens hem was homohaat iets inherent aan het Rooms katholieke geloof, en was dat de drijfveer van het CDS-lid om in te gaan tegen de verdere opname van Roze Geweertje in het PFK. Dat ze niet politiek genoeg waren, betwiste Verhofstadt, daar ze zich erg actief hadden opgeworpen in de beweging rond Clausule 28, die bovendien aantoonde dat er in een tijd van verrechtsing nood was aan politieke homo-organisaties. CDS zou er volgens hem vanuit gaan dat homo's niet in staat zijn politieke of filosofische overwegingen te maken, nochtans dacht hij dat ze op dezelfde lijn te plaatsen waren als hun geloof, daar men ook bij Roze Geweertje vertrok vanuit beleving en niet vanuit een politieke of filosofische theorie, *stricto sensu*. Verder vond het Roze Geweertje dat Kerk en geloof in het algemeen geen uitspraken mochten doen rond seksualiteitsbeleving en relaties. Op deze lezersbrief kwam ook wel reactie vanuit andere bewegingen. Daarin werd gesteld dat Defreyne door Verhofstadt hard was aangepakt en dat hij helemaal niet conservatief was, daar hij zich ook neutraal had opgesteld ten overstaan van de communistische verenigingen die dat jaar tot het PFK waren toegetreden⁵⁷⁰.

In datzelfde jaar verscheen in Schamper een artikel waarin de redactieleden een voorstelling gaven van het Roze Geweertje en Verkeerd geparkeerd: *'Mijn nichtje is ook best lolliq'*. Het artikel werd gepubliceerd in een uitzonderlijk roze editie van Schamper. Het begon met een verhaaltje over een homokoppeltje dat op een terrasje zit en een uitleg over hoe alle taboes rond homoseksualiteit anno 1988 volledig waren doorbroken. In het eerste deel van het artikel werd Verkeerd Geparkeerd

⁵⁶⁶ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, collectie pamfletten, PAM1525

⁵⁶⁷ Schamper 13(249), 1987 - 1988, p.4

⁵⁶⁸ Schamper 13(252), 1987 - 1988, p.2

⁵⁶⁹ Schamper 13(253), 1987 - 1988, p.2

⁵⁷⁰ Schamper 13(255), 1987 - 1988, p.2

voorgesteld aan de hand van een groepsinterview, met mannen en vrouwen. Zij legden het interview af onder pseudoniemen, omdat ze niet wouden dat sommige mensen wisten dat ze homoseksueel waren en omdat ze vreesden dat hetero's dan zouden denken dat ze constant op 'jacht' zouden zijn⁵⁷¹. Al gauw bleek dus dat niet alle taboes waren afgelegd. Ze legden uit dat Verkeerd Geparkeerd was opgericht, naar voorbeeld van een gelijknamige werkgroep aan de VUB die daar zes jaar eerder was ontstaan, als een alternatief voor homo-bars en dat men er kan komen spreken over seks zonder schroom. De leden van Verkeerd Geparkeerd maakten een verwijzing naar Freud, die stelde dat iedereen als bi-seksueel wordt geboren en dat opvoeding je doet overhellen naar het ene of het ander. Maar Verkeerd Geparkeerd zag het zo niet, ze wouden ingaan tegen die theorie en het gevoel dat leefde dat homo's zaad zouden verspillen en de idee dat mannen moeten nemen en niet genomen mogen worden. Verkeerd geparkeerd was ook een gemengde groep, waar zowel homo's als lesbiennes welkom waren en waar het thema van lesbianisme, hoewel het binnen de homoseksuele beweging volgens hen moeilijker bespreekbaar bleek, echt leefde⁵⁷². In het tweede deel maakte Schamper een voorstelling van Roze Geweertje⁵⁷³. Wat daarbij meteen opviel was de veranderde framing. De inleiding bij het artikel was behoorlijk erotisch en pornografisch en vertelde het verhaal van een jongen die ontmaagd werd. Vervolgens werd de figuur van Koen Verhofstadt beschreven - iets wat in het vorige deel niet het geval was- en ook deze beschrijving doet wat pseudo-erotisch aan, met uitspraken als 'volle, vlezige lippen'. Net als Verkeerd Geparkeerd werd Roze Geweertje aan het begin van het academiejaar 1987-1988 opgericht. Ideologisch lagen de groepen volgens Verhofstadt niet zo ver van elkaar, maar Verkeerd Geparkeerd richtte zich volgens hem meer op de coming-out van haar leden, op individueel niveau, en Roze Geweertje wou inzetten op een soort collectieve coming-out. Roze Geweertje stelde zich drie politieke lijnen tot doel⁵⁷⁴:

- 1. Een positie innemen daar waar homoseksuelen bedreigd worden.*
- 2. De Bevrijding van de homoseksualiteit uit een maatschappij die heteroseksuele normen stelt.*
- 3. Een herstel van de solidariteit tussen de basisbeweging en andere sociale bewegingen. Want de radicale homogroepen beseften dat ze de bevrijding niet alleen aankonden.*

Ze vroegen dat er net als bij heteroseksuelen ook homoseksuele voorlichting zou komen en dat er werd in gegaan tegen de opkomende anti-homo tendens en de stijgende agressie ten overstaan van deze sociale groep. Net als Rooie Vlinder wensten ze zich niet te richten op integratie want volgens zou dat enkel leiden tot tolerantie van homoseksuelen⁵⁷⁵.

⁵⁷¹ Schamper 13(256), 1987 - 1988, p.3-4

⁵⁷² Schamper 13(256), 1987 - 1988, p.3-4

⁵⁷³ Schamper 13(256), 1987 - 1988, p.3-4

⁵⁷⁴ Schamper 13(256), 1987 - 1988, p.3-4

⁵⁷⁵ Schamper 13(256), 1987 - 1988, p.3-4

IV.II. Het debat rond Pedoseksualiteit en haar aanleiding:

Een zeer apart debat was dat rond pedoseksualiteit. Hoewel auteurs als Hellinckx en Trommelmans de beweging eerder toeschrijven aan provocatieve groepen zoals Rooie Vlinder, schijnen zij daarbij in de wind te slaan dat de eerste werkgroepen rond pedofilie er kwamen onder invloed van het FWH en meer bepaald onder invloed van Bob Carlier, die zowel in Antwerpen als in Gent één van de initiatiefnemers voor de werkgroep Pedofilie was. Bovendien werd het thema openlijk in het eisenplatform van de homo- en lesbiennedag opgenomen in 1981⁵⁷⁶. Het debat kan als apart worden bestempeld vanuit de eigen tijdsgeest, maar binnen de progressieve groepen leek de aanvaarding van de pedoseksualiteit deel te maken van de gangbare tijdsgeest, waarin men ten eerste niets liever wilde dan alle vormen van seksualiteit begrijpen en omarmen en ten tweede elke vorm van censuur op seksualiteit bestempelden als onaanvaardbaar. Dit vanuit de idee dat men nieuwe normen en waarden rond die seksualiteit trachtte naar voor te schuiven. Daardoor leek men de neiging te hebben om aan extreme bargaining te gaan doen⁵⁷⁷.

Dat er een stroming ontstond, waarin men het had over jongensliefde en liefde tussen volwassen mannen en jongemannen is natuurlijk niet verwonderlijk om tal van historische redenen. Ten eerste werd homoseksualiteit nog steeds geassocieerd met seksuele kaders in de oudheid. Vooral het element van *paederastia*⁵⁷⁸ was zeer belangrijk bij de beeldvorming van homoseksualiteit na WOII. Dergelijke praktijken leken bevestigend voor een debat, waarin men stelde dat men homoseksueel kon worden ten gevolge van seksueel contact met een andere man op jongere leeftijd. Ten tweede was er die opkomst van het sociaal constructionistisch debat rond homoseksualiteit dat in medische en gerechtelijke kringen werd gevoerd vanuit de nadruk op homoseksualiteit als pervers en abnormaal, dat uiteindelijk zou leiden tot het opnemen van artikel 372bis in het strafwetboek. Uit dat artikel vloeide uiteraard de discussie betreffende leeftijdsgrenzen voort, maar ook een hele strijdbeweging. Deze strijdbeweging werd nog versterkt door de verontwaardiging rond zaken als Eliane Morrissen, de strijd rond clause 28 en de harde politieke en gerechtelijke aanpak van

⁵⁷⁶ De tweede eis van het platform luidde: "Het recht van jongeren en kinderen op de beleving van hun eigen seksualiteit, ongeacht de leeftijd van hun partner. Daarom is het huidige art.372 dat dergelijke contacten verbiedt, ook als die door de partners in vrijheid gewenst worden, niet aanvaardbaar." BRON:

Van Hoeylandt (O.). (Ed.) "Het Ondraagelijke Besef." IN: *Nieuwsbrief van het Fonds Suzan Daniel*. Gent, Fonds Suzan Daniel, 2(mei), 1999, p.13

⁵⁷⁷ Daarbij vertrekt men vanuit de idee dat men eisen moet stellen die grenzen aan het extreme, wetende dat men deze niet allemaal zal binnenhalen en genoeg zal moeten nemen met minder. Een beetje de inslag die de studenten in de maartbeweging hanteerden toen ze hun vijfpuntenprogramma lanceerden.

⁵⁷⁸ *Paederastia/ Pederastrie*: Het gaat hier om een geïnstitutionaliseerde vorm van homoseksualiteit in het Oude Griekenland. Hierbij ging het om een soort initiatieritueel, waarbij jonge mannen, bij voorkeur pre-adolescenten, door oudere mannen werden ingewijd in de seksualiteit. De oudere man nam daarbij ook de rol op van beschermer van de jonge man, waardoor er zowel een sociale als seksuele functie aan pederastrie verbonden was. Wanneer de jongen baardgroei vertoonde, werd verondersteld dat de relatie werd verbroken.

homoseksuelen. Ten derde vloeide uit die opname in het strafwetboek ook automatisch de discussie voort over leeftijdsgrenzen tussen seksuele partners en over de leeftijd waarop iemand in staat is om permissie te geven tot seksuele handelingen en om seksueel actief te worden. En tot slot betrof het ook een interregionale stroming, want ook in de buurlanden werd de discussie rond leeftijdsgrenzen en pedoseksualiteit een hot item binnen de homobeweging, denk maar aan het *rapport contre la normalité*, waarin o.a. een hoofdstuk rond pedoseksualiteit was opgenomen⁵⁷⁹. De beweging rond pedoseksualiteit was ook heel sterk aanwezig in Nederland.

Het debat rond pedoseksualiteit leek zich aldus historisch op te bouwen en kwam in een stroomversnelling eind jaren '70 en begin de jaren '80. Eind oktober 1980 getuigde Eliane Morrissens in een televisieprogramma over haar lesbische seksualiteit. Daarop werd de vrouw enkele dagen later uit haar functie als lerares aan de *Ecole Technique du Heinaut* ontslagen. Er volgden heel wat verontwaardigde reacties, binnen en buiten de FWH-kringen en er werden een aantal betogingen op poten gezet. Ook in Gent was de verontwaardiging groot en aan de RUG sloegen de werkgroepen de handen in elkaar. Rond de zaak werden *Het aktiekomitee voor Eliane Morissens* (1981) en *Solidariteitscomite's Eliane Morissens of steunkomitée voor Eliane Morrissens* opgericht. Deze riepen in 1981 op om protestbrieven te sturen aan de president der Bestendige Deputatie Henegouwen⁵⁸⁰. Aan de RUG werd het solidariteitscomité verbonden aan de *actiegroep tegen seksueel geweld*, die deel uitmaakte van het FK. Verantwoordelijke uitgever van alle propaganda van het solidariteitscomité was Joany Oosterop⁵⁸¹. Joany Oosterop was ook verbonden aan het IGA, de internationale organisatie voor homoseksuele vrouwen en mannen, waarvan ze in 1981 de derde internationale conferentie in Torino voorzat⁵⁸². Vooral na de homo- en lesbiennedag in 1981- waar in het eisenplatform was opgenomen dat men een Wettelijk verbod op discriminatie van homo's en lesbiennes binnen de arbeidssituatie (geen beroepsverbod), woongelegenheden en school wou, als duidelijke referentie naar de zaak Eliane Morrissens⁵⁸³ - werden de acties rond de zaak duidelijker zichtbaar. Dit ten eerste omdat Eliane Morrissens zelf tot zwaardere actie overging tegen de beslissing van haar ontslag en ten tweede doordat men het thema opentrok van een individuele case naar verzet tegen een beroepsverbod, dat juridisch niet bestond, maar waar veel homoseksuelen in de praktijk mee te maken kregen. Men trachtte daarbij ook een brede solidariteitsbeweging op te

⁵⁷⁹ FHAR. *Rapport contre la normalité*. S.l., 1971, Pp.9 -16 Via: <http://inventin.lautre.net/livres/FHAR.pdf>, geraadpleegd 13/05/2015

⁵⁸⁰ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, RUG, Gent, PAM 1542

⁵⁸¹ Joany Oosterop was zelf geen student aan de RUG.

⁵⁸² GFM Archive – Documents of the Plenary Session of the IGA conference 1981, p. 1 Via: <http://ufdc.ufl.edu/AA00001422/00001>, geraadpleegd op 21/04/2015

⁵⁸³ Van Hoeylandt (O.). (Ed.) "Het Ondraagelijke Besef." IN: *Nieuwsbrief van het Fonds Suzan Daniel*. Gent, Fonds Suzan Daniel, 2(mei), 1999, p.13

zetten met andere sociale organisaties en met de vakbonden. Op zaterdag 27 maart 1982 werd een betoging georganiseerd in Brussel⁵⁸⁴, waarbij volgende eisen werden geformuleerd⁵⁸⁵:

1. *De onmiddellijke re-integratie van Eliane Morrissens*
2. *Een sluitende standpuntinname van het P.S. Bureau die de sancties genomen door de Bestendige Deputatie van Henegouwen opheft en de Socialistische ideologie in de zaak Eliane Morrissens, in de praktijk omzet.*
3. *Geen beroepsverbod*
4. *Recht op arbeid, ook voor lesbiennes en homo's. Waarbij syndicale eenheid vanuit de vakbeweging, politieke en mensenrechtenorganisaties nodig werd geacht, want willekeur en machtsmisbruik van werkgevers werd beschouwd als ontoelaatbaar en bedreigend voor andere groepen.*

De strijd tegen discriminatie van homoseksuelen op de arbeidsmarkt werd duidelijk verbonden aan de gevestigde socialistische zuilen. Ook in het studentenmilieu waar het socialistische verhaal doorgaans eerder was gevestigd in de extreem-linkse vleugels van het socialistische spectrum. Dat had natuurlijk ook te maken met het feit dat het in deze zaak de vakbonden, die in deze zaak betrokken waren of men hoopte te betrekken, verbonden waren aan gevestigde socialistische partijen. Op 19 januari 1982 organiseerde de actiegroep tegen Seksueel Geweld een solidariteitsavond voor Eliane Morrissens, waarop Eliane zelf kwam spreken voor de studenten, die gesteund door het ILIS⁵⁸⁶ en het IGA⁵⁸⁷ een hongerstaking was begonnen⁵⁸⁸ in een poging de uitspraak rond haar beroep te bespoedigen⁵⁸⁹. De band met het IGA en het ILIS leken er ook voor te zorgen dat de protesten tegen het zgn. beroepsverbod zich verspreidden naar Helsinki, Parijs en Amsterdam, waar op 23 januari 1982 solidariteitsbetogingen plaatsvonden⁵⁹⁰. Op 25 januari kreeg Morrissens te horen dat haar schorsing niet werd ingetrokken⁵⁹¹. De zaak rond de beroepsmoeilijkheden voor homoseksuelen leidde ertoe dat de strijd tegen artikel 372bis nog harder werd gevoerd. Zeker de strijd rond Clausule 28 stak nog eens het vuur aan de lont. De beweging rond Clausule 28 werd voornamelijk getrokken door de kleine splintergroepen binnen de homobeweging, zoals Roze Geweertje. Het FWH was bijna volledig geëxplodeerd ten gevolge van een aantal factoren,

⁵⁸⁴ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, collectie pamfletten, RUG, Gent, PAM 1543

⁵⁸⁵ Amsab, collectie affiches, Affiche uitgegeven in 1982 door de Solidariteitscomités Eliane Morrissens voor een betoging tegen discriminatie in Elsene: "Recht op vrije meningsuiting. Geen beroepsverbod" (nr: AF 010896)

⁵⁸⁶ ILIS: International Lesbian Information Service

⁵⁸⁷ IGA: Internationale Gay Association

⁵⁸⁸ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie Pamfletten, RUG, Gent, PAM 1544

⁵⁸⁹ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie Pamfletten, RUG, Gent, PAM 1545

⁵⁹⁰ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie Pamfletten, RUG, Gent, PAM 1544 EN UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie Pamfletten, RUG, Gent, PAM 1542

⁵⁹¹ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectieve Pamfletten, RUG, Gent, PAM 1545

die Hellinckx aanhaalde in zijn artikels⁵⁹²: ten eerste de economische crisis, die ertoe leidde dat holebi's soms zelfs expliciet werden geweerd in personeelsadvertenties en hen terug in de kast dwong. Ten tweede was er de associatie tussen homo's en aids, die een deficit op de beweging had gelegd. Ten derde was er de intrekking van het artikel 372bis, een belangrijk strijdpunt dat de FWH had verenigd maar dat bij het wegvallen leidde tot een vacuüm dat niet op dezelfde manier door andere strijdpunten zoals clause 28 leek te worden opgevuld. En ten vierde waren er ook heel wat interne strubbelingen bij het FWH, waardoor er heel wat verloop was onder de vrijwilligers, leden en het personeel. Dat leidde ertoe dat het FWH in het debat redelijk onzichtbaar bleef. De splintergroepen wonnen dus aan kracht en media-aandacht, vaak ten koste van het FWH.

Het zijn ook die splintergroepen, zoals Rooie Vlinder, die steeds meer opbouwen naar het (revolutionaire) thema van pedoseksualiteit. Aan de RUG openden Carlier en Van Ussel het debat. In 1972 verscheen in De Plaag een artikel '*Seks met kinderen*' van de hand van Van Ussel en in *Afscheid van de seksualiteit* wijdde hij ook aandacht aan het thema. Van Ussel wees erop dat men kinderen niet mag discrimineren in het seksuele debat, omdat ook hun seksualiteit al op jonge leeftijd gevormd wordt. De idee dat leefde binnen de homobewegingen, zoals het GeSWH, was dat iedereen zowel homo, hetero als pedoseksueel was van nature, maar dat discriminatoire normen en waarden rond seksualiteit ertoe hadden geleid dat men de eigen verlangens en lusten onderdrukte. Het GeSWH bracht zelf een dossier uit rond pedoseksualiteit en werkte nauw samen met Elcker-ik die een *werkdokument pedofilie* uitbrachten begin jaren '70. Naar aanleiding van Van Ussels stellingen werd op 23 april 1975 door het GeSWH een informatieavond rond seksualiteit met kinderen en een debat over het verschijnsel van pedoseksualiteit georganiseerd in de Blandijn⁵⁹³. Begin 1977 werd de werkgroep pedofilie aan de RUG opgericht, die onder leiding van Bob Carlier en in navolging van het Antwerpse voorbeeld werd opgericht⁵⁹⁴.

Ook in Schamper werd aandacht aan het thema besteed. Van de hand van Bob Carlier verscheen daarin een artikel genaamd *Pedofilie en de (on)mondigheid van het kind*, waarin Carlier duiding aan het thema trachtte te geven. Het artikel verscheen ook in de Rooie Vlinderkrant enkele maanden voorheen. Daaruit blijkt heel sterk hoe men binnen de homobeweging trachtte in te gaan tegen de categorisering van het seksuele. Een categorisering waarbij men al te vaak tracht om in- en out-groepen te creëren, alsof de werkelijkheid niet veel complexer zou zijn, aldus Carlier. Carlier wees erop dat het begrip of de definitie rond pedofilie doorgaans tot stand komt in psychiatrische en justitiële kringen, waardoor vooral negatieve en gewelddadige contacten met pedofielen aan de

⁵⁹² Hellinck (B.). "Over integratie en confrontatie: Ontwikkeling in de Homo- en lesbiennebeweging." In: *BEG-CHTP*. s.l., 18/2007, 2007, pp.128-129

⁵⁹³ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1527

⁵⁹⁴ Schamper 2 (32), 1976 - 1977, p.4

basis liggen van hun definitie⁵⁹⁵. Ook in zijn artikel is de theorie van Van Ussel niet ver weg. Carlier stelde dat de afkeer van pedofilie alles te maken had met de anti-seksuele houding, want *‘indien pedofilie aangeklaagd wordt wegens de seksuele elementen in de liefdesbeleving wijst dit op de negatieve waardering van het seksuele genot’*. Verder verwezen zowel zijn stelling dat seksualiteit binnen de psychologische tendens als een leerproces werd gezien op dat moment en dat het kind dus alleen wel kan varen bij de introductie van de taal van het lichaam, als de waarschuwing voor de gevaren van het infantiliseringsproces, naar het seksuele probleem en *Jeugd voor de muur* van Jos Van Ussel. Ook schreef Bob Carlier dat seksualiteit in het strafrecht erg moeilijk te definiëren viel en dat zedendelicten, ook pedofilie, doorgaans aan de willekeur werden overgeleverd. Daarenboven werd in het geval van pedofilie ook nog eens een grote waarde gehecht aan twee maatstaven, nl. de idee dat de voorplantingsleeftijd van jongeren pas start in de puberteit en het leeftijdsverschil of de leeftijdsgrenzen tussen seksuele partners. Het laatste stuk van het artikel was gewijd aan de vraag naar het gevaar voor kinderen zelf. Ten eerste vond hij dat er enerzijds een onderscheid moest worden gemaakt tussen het seksueel genot dat het kind of zgn. slachtoffer kon ervaren én anderzijds het gevaar voor fysieke pijn of ander geweld. Ten tweede wou hij erop wijzen dat geweld ten overstaan van het kind zich ook op andere manieren kon manifesteren, bv. Mishandeling door de ouders, en dat dit thema minstens evenveel aandacht verdiende. Ten derde diende men rekening te houden met de nefaste gevolgen van de opwinding van een volwassene ten overstaan van een kind dat die handelingen misschien niet als uitzonderlijk ervaart. Ten vierde stelde hij de vraag of het strafbaar stellen van dergelijke feiten niet net de misdaad in de hand werkte. En ten vijfde was hij sceptisch ten overstaan van de idee dat een pedofiel die liefde ervaart voor een kind, datzelfde kind tegelijkertijd ook pijn kan doen. En of seksueel geweld tussen partners niet evenveel voorkwam als seksueel geweld tegen kinderen. Samenvattend stelde hij dat de afwijzing van seks tussen een volwassene en een kind moest gekaderd worden in een aantal elementen:

1. *De verheerlijking van het voortplantings- en gezinsmodel*
2. *De stereotypering van de mannelijke kinderlokker*
3. *De anti-seksuele houding ten overstaan van lust- en genotsbeleving, ondanks de formele erkenning dat kinderen behoefte hebben aan affectie en geborgenheid dat deze hen worden onthouden op het vlak van lichamelijke affectie.*
4. *Dat het kind onmondig wordt gemaakt en gehouden door de volwassenheid uit te sluiten.*

⁵⁹⁵ Carlier (B.). “Pedofilie en de (on)mondigheid van het kind” IN: *De Rode Vlinderkrant*. Gent, Agitat, 1(1), 15 december 1979.

Zijn eindparagraaf tonen ook duidelijk aan dat het ging over *extreme bargaining* in de hoop de algemene houding ten overstaan van seksualiteit te veranderen en opener waarden en normen te creëren.

Maar ondanks de inzet van de traditionelere homogroepen, waren het waren toch de Rode Vlinders die de aandacht voor het thema wisten te claimen. In 1979 lanceerden ze de voorstelling ‘*snoepjes*’, een musical over pedoseksualiteit, die ze samen met PROKA, waarvan Hein Picard voorzitter was, en het KK organiseerden⁵⁹⁶. Rond de voorstelling ontstond zo’n rel dat het thema in het publiek debat ontpopte. Oorspronkelijk werd de voorstelling gepland in de Zwarte Zaal, die eigendom was van het koninklijk kunstacademie⁵⁹⁷. Omdat het een publiek gebouw betrof moest de stad Gent toestemming geven voor de voorstelling. Toenmalig schepen Piet Van Eeckhaut verbood echter de opvoering van het stuk, omdat hij vond dat pedofilie een misdrijf was. Een misdrijf dat een misdrijf moest blijven⁵⁹⁸. Er werd gevreesd dat de musical kon gezien worden als promotie voor pedofilie. De verontwaardiging onder de studenten was groot, omdat het juist Van Eeckhaut was die zich altijd had verzet tegen de censuur, die hij naar hun gevoel nu zelf oplegde. Er werd besloten om de voorstelling met toestemming van Etienne Vermeersch, toenmalig decaan van de faculteit Letteren en Wijsbegeerte, aan de Blandijn te laten doorgaan op 1 december. Ook Vermeersch mengde zich in het debat naar aanleiding van die voorstelling en publiceerde in een aantal kranten opinieartikelen, waarin hij de vraag stelt of er inderdaad niet opener moest gedacht worden over op welke leeftijd men permissie kan geven tot seksuele handelingen en dat deze kan variëren van persoon tot persoon⁵⁹⁹. De dag van de voorstelling verliep niet zonder slag of stoot. De organisatoren van de voorstelling hadden getracht om de ingang van de Blandijn aan de kant van de Rozier af te sluiten, maar omdat de huisbewaarder geen sleutel had van de binnenkoeren, waren ze hierin niet geslaagd. Bovendien had de rector bevolen dat de binnendeuren niet mochten worden afgesloten, daar hij vreesde dat de politie de voorstelling zou willen stilleggen op bevel van de onderzoeksrechter⁶⁰⁰. Ondertussen had *Voorpost* zich opgesteld voor de Blandijnberg om de uitvoering te voorkomen, maar het *AntiFascistisch Front* kwam toen tussen beiden, zodat de voorstelling kon doorgaan⁶⁰¹. Later zou Rooie Vlinder naar de voorstelling refereren als een groot succes, want zij slaagden er

⁵⁹⁶ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM 1831

⁵⁹⁷ Schamper 5 (96), 1979 - 1980, p.4

⁵⁹⁸ Schamper 5 (96), 1979 - 1980, p.4 EN Cantillon (D.). “Over vijf jaar Rode Vlinder.” IN: *Brochure Rooie Vlinder –RAF. S.I.*, 5(5), 1987. Via: <http://raf1981tot2001.skynetblogs.be/archive/2014/11/05/dirk-cantillon-over-5-jaar-rooie-vlinder-8319409.html>, geraadpleegd op 13/05/2015

⁵⁹⁹ Stefens (A.). *Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

⁶⁰⁰ Schamper 5 (97), 1979 - 1980, p.4

⁶⁰¹ Cantillon (D.). “Over vijf jaar Rode Vlinder.” IN: *Brochure Rooie Vlinder –RAF. S.I.*, 5(5), 1987. Via: <http://raf1981tot2001.skynetblogs.be/archive/2014/11/05/dirk-cantillon-over-5-jaar-rooie-vlinder-8319409.html>, geraadpleegd op 13/05/2015

volgens hun eigen analyse in om het thema van pedoseksualiteit echt naar het grote publiek te brengen op die manier. Bovendien op succesvollere wijze dan de werkgroep Pedofilie die op dat moment al even bezig was⁶⁰².

Met het verdwijnen van de radicale homogroepen en de figuur van Bob Carlier leek het onderwerp echter een deficit op te lopen. Zeker toen in de jaren '90 zaken als Dutroux de aandacht van de media trokken, homoseksuelen en pedoseksuelen werden plots op één hoop gegooid. FWH publiceerde in 1994 nog een artikelenreeks rond pedoseksualiteit waarin ze opriepen tot meer tolerantie ten overstaan van het thema en pedoseksuele individuen, maar ten gevolge van de Dutroux-zaak bracht de reeks hen eerder in diskrediet dan dat het open visies ten overstaan van deze vorm van seksualiteit creëerde. Het thema vond dus niet langer ingang in het progressieve milieu en werd ook terug heel anders benaderd dan in jaren '80.

⁶⁰²Schamper 7 (136), 1981 - 1982, p.2

Hoofdstuk II: De abortusbeweging aan de RUG:

De clandestiene abortuspraktijken die in het België van de jaren '70 dagelijks plaatsvonden, werden onderdeel van publiek debat naar aanleiding van de arrestatie van dokter Peers in 1973. Peers werd ervan beschuldigd illegale abortussen uitgevoerd te hebben. De zaak kreeg enorme media-aandacht en er werden tal van initiatieven gestart die pleitten voor de vrijlating van dokter Peers en een verandering van de abortuswet. De katholieken stonden zo sterk in de regering dat het tot het einde van de jaren '80 duurde vooraleer een parlementair initiatief de kans kreeg⁶⁰³. De *wet-Lallemand-Michielsens*, een gezamenlijk initiatief van liberalen en socialisten, voor de depenalisering van abortus onder bepaalde voorwaarden werd in april 1990 van kracht. Die depenalisering was echter pas mogelijk na de verlening van parlementariërs gewetensvrijheid en vrijstelling van partijtucht toe te staan én na een minikoningskwesie met koning Boudewijn⁶⁰⁴.

De abortusbeweging was voor heel wat vrouwenorganisaties het thema bij uitstek om zich rond te profileren en om een breder platform te creëren binnen de feministische bewegingen. Maar zij was ook haar diepste spleetpunt, want heel wat christelijke vrouwenorganisaties schaarden zich juist achter de bewegingen contra abortus en pro vita⁶⁰⁵. Al in 1971 maakte de socialistische Calewaert, toen nog in functie van senator, in samenwerking met twee liberale senatoren, een eerste wetsvoorstel om abortus gedeeltelijk te legaliseren. Maar het was pas vanaf de zaak Peers dat de abortusbeweging groter werd. *Pro Vita* (opgericht in 1971 onder Charles Convent⁶⁰⁶) en andere christelijke organisaties keken vanaf dan op tegen een stroom van betogingen, pamfletten, lezingen, comités et cetera, die zich uitspraken vóór abortus. Onder publieke druk werd in 1974 ook een Nationale Commissie voor Ethische Problemen opgericht, die op de voet gevolgd werd door groeperingen als *AMOK* en *Dolle Mina*, maar niet met hen in debat ging. De commissie bestaande uit experts bleek echter geen groot succes en kwam niet tot een visietekst en in 1976 schortte ze de

⁶⁰³ Deneckere (G.), De Paepe (T.) en De Wever (Br.). *Een geschiedenis van België*. Gent, Academia Press, 2012, p.205-206

⁶⁰⁴ Koning Boudewijn verklaarde aan de eerste minister op grond van gewetensbezwaren dat hij het door Kamer en Senaat aanvaardde wetsvoorstel niet kon bekrachtigen als derde tak van de Wetgevende Macht. Op grond van artikel 82 (thans artikel 93) stelde de Ministerraad vast dat de Koning in onmogelijkheid was om te regeren. In dat geval oefent de ministerraad de grondwettelijke macht van de Koning uit. Deze raad bekrachtigde de abortuswet (3 april 1990) en kondigde ze af. Op 5 april beslisten de Verenigde Kamers dat aan de onmogelijkheid tot regeren een einde was gekomen, zodat de Koning zijn grondwettelijke prerogatieven opnieuw kon uitoefenen. BRON: De Belgische Monarchie. *Boudewijn*. S.l., S.d. Via: <http://www.monarchie.be/nl/geschiedenis/boudewijn>, geraadpleegd op 11/11/2014

⁶⁰⁵ "Op de Vrouwendag 1976 bijvoorbeeld, met als thema 'abortus - de vrouw beslist', blijven de christelijke verenigingen weg. Ook binnen de katholieke zuil zal het vraagstuk lange tijd voor verdeeldheid zorgen. Binnen organisaties zoals KAV laait de discussie hoog op." BRON: RoSa. *Abortusstrijd*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/412-abortusstrijd>, geraadpleegd 26/10/2014

⁶⁰⁶ Pro Vita: Liefde laat even. *Wie zijn we?* Mechelen, S.d. Via: <http://www.provita.be/over-ons.html>, geraadpleegd 12/11/2014

abortusdebatten op. Vanaf 1976 werden in het Parlement door liberalen en socialisten nog verschillende voorstellen ingediend maar zonder veel succes, ten gevolge van interne verdeeldheden en CVP en PCS die hun veto handhaafden⁶⁰⁷. Op 10 november 1976 verklaarden een aantal artsen uit het Sint-Pietersziekenhuis in Brussel, onder leiding van prof. Hubinont, dat ze in het afgelopen jaar allemaal samen zo'n duizendachthondertweëntwintig abortussen hadden uitgevoerd⁶⁰⁸. De kwestie kreeg heel wat aandacht in de media en het publiek debat.

In Brussel en in een aantal Waalse steden ontstonden er poliklinische abortuscentra⁶⁰⁹. Begin de jaren '80 voerde men op Europees niveau een eerste onderzoek naar de waarden van de Belg⁶¹⁰. Uit dit onderzoek bleek dat 90% van de bevroegde Vlamingen vond dat abortus mogelijk moest zijn, wanneer de gezondheid van de moeder door die zwangerschap in het gedrang kwam. 78% Was akkoord met abortus wanneer het kind een lichamelijke handicap had. 28% Van diezelfde Vlamingen vond abortus gerechtvaardigd als moeder en vader het gezin als voltooid beschouwden en niet meer kinderen wensten⁶¹¹. De politieke, en in het bijzonder de katholieke, constellatie begon te wankelen.

Op 10 april 1980 werd in Gent de eerste abortuskliniek opgericht onder leiding van Lucie Van Crombrughe. *Het Kollektief Anticonceptie* vervulde een pioniersrol in Vlaanderen, niet alleen als kliniek, maar ook als actiegroep die lezingen, fakkeltochten en manifestaties organiseerde en wetsvoorstellen opstelde. Antwerpen volgde in 1986 met het Willy Peers centrum. In maart 1982 werd een wetsvoorstel, dat de socialistische Leona Detiège had ingediend begin 1978 en voorzag in de afschaffing van alle strafwetsbepalingen inzake abortus, in het Parlement verworpen met een kleine meerderheid⁶¹².

⁶⁰⁷ Witte (E.), Craeybeckx (J) en Meynen (A.). *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2005, p.301

⁶⁰⁸ RoSa. *Abortusstrijd*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/412-abortusstrijd> , geraadpleegd 26/10/2014

⁶⁰⁹ S.n. *Geschiedenis van het Dr. Willy Peers Centrum*. S.l. Dokter Willy Peers Centrum, S.d. Via: <http://www.drwpc.be/v2/index.php?ID=502> , geraadpleegd op 12/11/2014

⁶¹⁰ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.29

⁶¹¹ Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Gent, VZW Steam en uitgeverij Van Halewyck, 2006, p.29

⁶¹² S.n. *Geschiedenis van het Dr. Willy Peers Centrum*. S.l. Dokter Willy Peers Centrum, S.d. Via: <http://www.drwpc.be/v2/index.php?ID=502> , geraadpleegd op 12/11/2014

In 1986 zou Detière meewerken aan de wet Lallemand-Michielsens, die abortus legaliseerde onder bepaalde voorwaarden, maar niet uit het strafrecht schrapte⁶¹³:

1. *In de eerste plaats moet de zwangere vrouw zich in een noodtoestand bevinden. Dit is een subjectieve toestand, eigen aan de vrouw, die maakt dat zij ervan overtuigd is dat zij de zwangerschap niet kan uitdragen. De arts moet vaststellen dat de vrouw haar situatie als een noodsituatie beleeft.*
2. *De abortus moet uitgevoerd worden onder medisch verantwoorde omstandigheden door een arts en dit in een instelling voor gezondheidszorg (ziekenhuis of abortuscentrum). Aan deze instelling moet een voorlichtingsdienst verbonden zijn. Voorafgaand aan de ingreep moet de vrouw ingelicht worden over alternatieven voor zwangerschapsafbreking (adoptie, pleeggezin, financiële steunmogelijkheden, ...) het aanbod van anticonceptiva en de eventuele medische risico's verbonden aan de ingreep. Ook moet de arts zich vergewissen van de vaste wil van de vrouw om de zwangerschap te laten afbreken.*
3. *De abortus moet uitgevoerd worden voor de 12e week na de bevruchting, dus voor het einde van de 14e week na de eerste dag van de laatst maandstonden en niet eerder dan 6 dagen na de eerste raadpleging. Na de periode van 12 weken is abortus ook niet strafbaar wanneer de zwangerschap ernstige risico's inhoudt voor de gezondheid van de zwangere vrouw of wanneer wordt vastgesteld dat het kind dat geboren zal worden zal lijden aan een uiterst zware en ongeneeslijke ziekte.*

Het zou nog tot 1990 duren vooraleer de wet Lallemand-Michielsens erdoor kwam en er werd een Nationale Evaluatiecommissie opgericht die zou toezien op de uitvoering van deze wet. Vanaf dat moment waren de abortuscentra in staat tot verdere professionalisering, doordat ze niet langer onder de radar hoefden te werken. Een opmerkelijke rol is aan justitie toebedeeld in de geschiedenis van de Belgische abortusbeweging. Ondanks het feit dat het uitvoeren of ondergaan van een abortus tot 1990 volledig illegaal was, was er bij justitie sprake van een zeker gedoogbeleid. De poliklinische abortushulpverlening werd zelden vervolgd. Na 1977 gebeurden abortussen zelfs openlijk in verschillende ziekenhuizen⁶¹⁴. Zaken als die van Peers waren in principe dus relatief uitzonderlijk en er werd doorgaans ook overgegaan op vrijspraak. Pas vanaf 1981 gaat het parket de

⁶¹³ S.n. *Geschiedenis van het Dr. Willy Peers Centrum*. S.l. Dokter Willy Peers Centrum, s.d. Via: <http://www.drwpc.be/v2/index.php?ID=502>, geraadpleegd op 12/11/2014

⁶¹⁴ RoSa. *Abortusstrijd*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/412-abortusstrijd>, geraadpleegd 26/10/2014

abortushulpverlening opnieuw vervolgen, omdat ze hoopten om zo de regering en het Parlement voor hun verantwoordelijkheid in de hele constellatie te stellen en aan te tonen dat de publieke opinie het strafrechtelijk verbod op abortus voorbijgestreefd vond⁶¹⁵. In de jaren '80 volgen een aantal grote media-abortusprocessen tegen gynaecologen, huisartsen, verplegend personeel en patiënten⁶¹⁶.

In het Gentse dienden zich een aantal prominente persoonlijkheden aan die zich opwerpen in de strijd rond abortus. Één van die prominente figuren is Eric Goeman⁶¹⁷. Onder zijn naam verschenen ook aan de RUG tal van pamfletten begin de jaren '70. De figuren achter Dolle Mina waren in het algemeen erg actief aan de universiteit van Gent, wat de aanwezigheid van hun leden-studenten, artikels in studentenbladen, affiches en pamfletten bewijzen. Hun aanwezigheid was een belangrijke factor om de studenten te mobiliseren rond het thema van abortus, maar nog belangrijker voor de abortusbeweging waren de figuren van Hugo Van den Enden⁶¹⁸ en Etienne Vermeersch.

Vermeersch en Van den Enden waren de initiatiefnemers van tal van voorstellen tot schrapping van abortus uit het strafrecht, hoewel ze zelf nooit een wetsvoorstel van eigen hand indienden. Zij zaten samen met socialisten en liberalen en overtuigden uiteindelijk zelfs oud-RUG-studente Lucienne Michielsens⁶¹⁹, die aanvankelijk tegen abortus was, om mee te schrijven aan het wetsvoorstel dat

⁶¹⁵ Witte (E.), Craeybeckx (J) en Meynen (A.). *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2005, p.301

⁶¹⁶ RoSa. *Abortusstrijd*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/412-abortusstrijd>, geraadpleegd 26/10/2014

⁶¹⁷ Eric Goeman sloot zich begin jaren '70 aan bij Dolle Mina, alwaar hij als actief lid optrad binnen de abortusbeweging en mede-oprichter was van de werkgroep *mannen tegen Seksisme*. In 1974 verliet hij Dolle Mina, omdat ze zijn inziens niet voldoende de onderdrukke structuren ten overstaan van vrouwen in vraag stelden. BRON: Dewolf (Ph.). "Male feminism: men's participation in women's emancipation movements and debates. Case studies from Belgium and France (1967–1984)." IN: *European Review of History: Revue européenne d'histoire*. Routledge, Londen, januari 2015, p.93

⁶¹⁸ Hugo Van den Enden werd geboren in 1938 in Antwerpen. In 1959-60 vind hij zijn studies aan de Universiteit van Gent aan, alwaar hij bevriend geraakte met Etienne Vermeersch. Hij studeerde af in de Germaanse Filologie en in Wijsbegeerte. In 1964 werd hij er assistent en in 1972 werd hij doctor in de wijsbegeerte, met een studie over het werk van de jonge Karl Marx. In 1991 werd hij benoemd tot hoogleraar. Johan Braeckman en Koen Raes waren doctoraatstudenten onder zijn begeleiding, wat in deze zeker niet onbelangrijk was. BRON: Pauwels (H.). "Hugo Van den Enden overleden." IN: *Het Nieuwsblad*. S.l., 23/01/2007. Via: http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf23012007_112, geraadpleegd op 27/03/2015

⁶¹⁹ Lucienne Herman-Michielsens werd geboren op 26 maart 1926. Ze haalde een doctoraat in de rechten en de licenties criminologie en notariaat aan de universiteit van Gent. Na haar huwelijk werkte ze veertien jaar op het Openbaar Ministerie. Op vraag van Willy de Clercq werd ze actief in de politiek en werd ze de nieuwe voorzitter van de juridische commissie van de PVV-vrouwen, vanaf 1970. Ondertussen werd ze ook gemeenteraadslid in Gent. Binnen de werkgroep van vrouwen werden thema's als contraceptie, abortus, huwelijksgoederenrecht, erfrecht van de langstlevende echtgenoot, ouderlijke macht en echtscheiding besproken. De thema's kwamen op de agenda te staan van het ethisch congres van de PVV in 1972 en werden later in de regeringsverklaring meegenomen. In 1977 werd zij gecoöpteerd senator voor de PVV. BRON: RoSa. *Lucienne Herman-Michielsens, senator en voorvechter van reproductieve rechten*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief

werd goedgekeurd⁶²⁰. In 1971 publiceerde Hugo van den Enden, oud-student van Kruithof en medestudent van Vermeersch, het ophefmakende boek *'Abortus, pro en contra'*, met een inleiding van Jaap Kruithof. Hierin nam hij de argumenten van de tegenstanders van abortus onder de loep en pleitte voor de legalisering van abortus. Talloze lezingen voor socio-culturele organisaties, media-optredens⁶²¹ en artikels, o.a. in *Het Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen*⁶²², lagen aan de basis van deze publicatie, die ook in Nederland erg succesvol bleek⁶²³. Zijn collega en voormalige student Johan Braeckman stelde in 2007 dat de abortuskwestie Van den Enden zo nauw aan het hart lag omdat hij *"Gemotiveerd [werd] door diepe verontwaardiging over het lot en leed van ongewenst zwangere vrouwen, die in België aan hun lot werden overgelaten"*⁶²⁴. Zijn bijdrage tot de totstandkoming van de Belgische abortuswetgeving was niet zijn enige bijdrage tot de ethische ontvoogding in België. In 1983 was hij medeoprichter en ondervoorzitter van de *'Vereniging voor het Recht op Waardig Sterven'*, een initiatief dat ook Etienne Vermeersch nauw aan het hart lag en dat zich inzette voor het recht op waardig sterven en een herziening van de euthanasiewet⁶²⁵.

Het abortusdebat aan de faculteit letteren en wijsbegeerte was erg gediversifieerd. Ondanks het feit dat Kruithof de inleiding op het boek van Van den Enden schreef, bleef hij toch gereserveerd ten overstaan van het thema. Gereserveerd in die zin dat hij hoopte dat door de inburgering van voorbehoedsmiddelen de noodzaak tot abortus op termijn zou verdwijnen. Professor Apostel en Jos Van Ussel, volgens wie het embryo al een soort leven was dat niet zomaar mocht worden gedood, waren dan weer radicaal tegen abortus. De enige reden waarom men Apostel al eens zag op een betoging pro abortus, was omdat zijn dochter een grote voorstander was van haar legalisatie, aldus

voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/portretten-van-inspirerende-vrouwen/politiek/147-lucienne-herman-michielsens-senator-en-voorvechter-reproductieve-rechten> , geraadpleegd op 23/04/2015

⁶²⁰ Stefens (A.). *Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

⁶²¹ Braeckman (J.). Afscheidswaarden bij het overlijden van professor emeritus doctor Hugo Van den Enden door de vice- voorzitter *Recht op Waardig Sterven*. S.I., 2007-01-27 BRON:

<http://www.leif.be/teksten/hugovandenenden.html> , geraadpleegd 27/03/2015

⁶²² De publicatie in dit blad maakte nogal furore in 1971 en werd ook onder de studenten druk besproken via pamfletten. BRON: UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, PAM 1833

⁶²³ Vermeersch (E.). Afscheidswaarden bij het overlijden van professor emeritus doctor Hugo Van den Enden door de vice- voorzitter *Recht op Waardig Sterven*. S.I., 2007-01-27 BRON:

<http://www.leif.be/teksten/hugovandenenden.html> , geraadpleegd 27/03/2015

⁶²⁴ Braeckman (J.). Afscheidswaarden bij het overlijden van professor emeritus doctor Hugo Van den Enden door de vice- voorzitter *Recht op Waardig Sterven*. S.I., 27/01/2007 BRON:

<http://www.leif.be/teksten/hugovandenenden.html> , geraadpleegd 27/03/2015

⁶²⁵ Hij bleef jarenlang actief als ondervoorzitter van de vereniging. Rond euthanasie en waardig sterven gaf hij talloze lezingen en publiceerde hij een artikels, in binnen- en buitenland. Zo ontstond in 1995 *"Ons levenseinde humaniseren. Over waardig sterven en euthanasie"* uitgegeven bij VUB Press. De Belgische euthanasiewet trad in werking op 23 september 2002 en als reactie daarop bracht hij een herziene uitgave van dit boek in 2004. BRON: Vermeersch (E.). Afscheidswaarden bij het overlijden van professor emeritus doctor Hugo Van den Enden door de vice- voorzitter *Recht op Waardig Sterven*. S.I., 27/01/2007 BRON: <http://www.leif.be/teksten/hugovandenenden.html> , geraadpleegd 27/03/2015

Vermeersch⁶²⁶. Toch spraken deze twee titanen van de Blandijnberg zich zelden openlijk uit over hun standpunt. Vermeersch en Van den Enden daarentegen trachtte hun medewerking te verlenen aan de vrijzinnige artsen die zich in de abortusbeweging opwierpen. Ook via het Humanistisch Verbond en via de Vereniging voor seksuele hygiëne in België, waaraan een goeie vriendin van Vermeersch, Rita Blad, meewerkte en dat bovendien contacten scheen te hebben met Dolle mina, werden er banden gesmeed met de bewegingen pro-abortus⁶²⁷.

Na de publicatie van Hugo van den Endens werk over Abortus riepen ook de FK studenten op voor een progressief front dat stemde vóór abortus. In het eerste nummer van het FK-nieuws van het academiejaar 1971-1972 werd een opzichtig artikel gepubliceerd waarin hiervoor werd opgeroepen⁶²⁸. Voorzichtig trachtten de auteurs van het artikel een aantal positieve elementen aan te halen voor de legalisering van abortus. Ze benadrukten dat ze geenszins abortus wouden opdringen, maar toch een aantal voorstellen wouden doen. Ten eerste pleitten ze voor de oprichting van gratis voorlichtingscentra geïntegreerd in mutualiteiten. Ten tweede volledig zelfbeschikkingsrecht van de vrouw om over te gaan op onderbreking van de zwangerschap, met behoud van vijftien weken als uiterste termijn. Ten derde een volledige afschaffing van art. 383 sw. (strafwetboek), opdat ieder in de geest van zijn mogelijkheden zijn eigen zijn's bestemming zou kunnen kiezen. Ten vierde bepleitten ze de afschaffing van art.353 sw. En tot slot de afschaffing van de discriminerende bepaling vervat in art. 351 sw., dat vrouwen beschouwt als mensonwaardig en onmondig. De tekst was zeer juridisch en technisch opgebouwd, wat in schril contrast stond met de pamfletten die door organisaties als Dolle Mina werden verspreid op dat moment. De professionele ondertoon, ondanks de krasse toon van het laatste voorstel, stonden duidelijk onder invloed van het werk van Kruihof en van den Enden. Dat de aandacht van de studenten getrokken was voor het thema bleek ook uit de debatavonden die ze organiseerden. Op 13 oktober 1971 organiseerde *Release*⁶²⁹ een debatavond rond abortus met Delva, Poma, Calewaert en Heylen, naar aanleiding van het wetsvoorstel Poma-Calewaert dat in februari werd ingediend⁶³⁰. Opmerkelijk was wel dat er in dit debat geen panellid was uitgenodigd uit de moraalwetenschappen, al belette dit de aanwezigheid in het publiek niet van ethici als Vermeersch. In het verslag van de debatavond werd zelfs verwezen naar een interventie door Etienne Vermeersch, die Delva, toenmalig professor Recht aan de RUG, verweet een demagoog te zijn en nog minder progressief dan het andere panelleden en CVP politicus

⁶²⁶ Stefens (A.). *Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

⁶²⁷ Stefens (A.). *Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

⁶²⁸ FK Nieuws, 4 (1), 1971/1972, p.10

⁶²⁹ *Release*: Release is een organisatie die werkte in werkgroepen rond verschillende thema's o.a. G'en: buitenlanders, minderjarigen, drugs, geboortebeperving (info over abortus), huisvesting, werkbemiddeling, ambtenarij, medische en juridische zaken. Ze werden in 1971 opgericht.

⁶³⁰ FK Nieuws, 4 (3), 1971/1972, p.2

Heylen. De FK- studenten juichten dergelijke interventie duidelijk toe, zo bleek uit het verslag. Het debat werd zwaar bekritiseerd in het FK-Nieuws, omdat ze vonden dat er bij dergelijk debat nood was aan een geneesheer, een ethicus en een vrouw. Geen van de drie groepen werden namelijk vertegenwoordigd in het panel. Bij het massadebat was ook advocaat Piet Van Eeckhout aanwezig⁶³¹.

De strijd rond abortus was een gediversifieerde strijd, die zich net als de maartbeweging, centreerde rond de vraag om vrije beleving van seksualiteit en zich afzette tegen de normen en waarden die van bovenaf werden opgelegd. Belangrijk is vooral hoe ze zich verbond met een bredere strijd binnen het feminisme en binnen de sociale bewegingen die de huidige maatschappijstructuren aanklaagden. Die evolutie naar een breder kader is ook aan de RUG zeer duidelijk zichtbaar. Een andere opvallend gegeven is de aanwezigheid van de tegenstem aan de RUG. Die tegenstem kwam uit zeer diverse hoek, maar werd door de studenten uit progressievere kringen doorgaans als komende uit conservatieve en rechtse hoek beschouwd. Daarbij werd de Volksunie en CVP doorgaans al dissidente stem aangehaald, zeker in verkiezingstijd⁶³². Maar het zijn niet alleen de partijen buiten de universiteit die hun stem laten horen tegen abortus. Ook binnen de universiteit van Gent ontstonden een aantal groepen die van zich laten horen, ook al leek hun forum onder de studentenkringen over het algemeen beperkter. De pamfletten van Dolle mina werden toch ondertekend door verschillende studentenverenigingen, zoals Mordicus, Release Gent, de Socialistische Jonge Wacht, Rode Hond, Vrije Socialistische Jongeren, Werkgroep gezondheidsvoorlichting, GeSWH, Seksie Filosofie RUG, de Werkgroep Revolutionaire Pedagogen, het SVSV, Viktoria⁶³³, de Wetswinkel⁶³⁴, 't zal wel gaan etc.⁶³⁵

⁶³¹ FK Nieuws, 4 (3), 1971/1972, p.2

⁶³² In november 1973 verscheen in de Standaard een artikel over de Volksunie die zich tegen de legalisering van abortus verzette, omwille van ongunstige veranderingen in het geboortecijfer. Om ethische redenen verwierpen ze aldus abortus. Ze wezen er in dit artikel op dat politieke partijen die zich pro abortus uitspraken dit vooral omwille van electorale redenen deden . Ze stelden dat het in het belang was van de gemeenschap en de fysische gezondheid van de vrouw om tegen abortus te zijn. De redactie van RUG-nummer reageerde hierop dat de staat niet de eigenaar is van de buik van de vrouw. Ze schreven dat de Volksunie toonbeeld was van 'paternalisme van verstarde politiek met een 19de eeuwse denkwijze'. BRON: RUGnummer 2(5), 1973/1974, p.19

⁶³³ Viktoria werd opgericht in januari 1987. Ze waren een studentenvereniging die wou informeren rond de positie van de vrouw in de samenleving, zowel binnen als buiten de universiteit. Emancipatorisch en pluralistisch, niet gebonden aan een politieke strekking. Ze onderhielden nauwe banden met Dolle mina, hoewel ze zelf stelden dat ze ook van hen verschilden omdat ze vooral accent legden op de integratie van de vrouw in de maatschappij en zich politiek ongebonden wouden opstellen. BRON: Schamper 12(240), 1986 - 1987, p.2 EN Schamper 12(241), 1986 - 1987, p.2 EN Schamper 12(244), 1986 - 1987, p.3

⁶³⁴ De *wetswinkel* werd op 1/03/1972 geopend door een aantal studenten en assistenten onder leiding van Didier Thaler en met de ondersteuning van de sociale dienst. Ze vestigden zich op het Fratersplein in Gent. Op 16/02/1980 werden ze omgedoopt tot het klachtenbureau. De wetswinkel kreeg te maken met heel wat tegenkanting van de Orde der advocaten, die in een brief van 4 maart 1972 alle leden van de balie verboden om hun medewerking te verlenen aan het concept. Het idee voor een wetswinkel was ontstaan naar aanleiding van de hervormingen die men wou doorvoeren in het studieprogramma aan de faculteit rechten. SOJUWE (socio-juridische werkgroep) verzette zich toen tegen dit idee en één van hun groepen, de werkgroep rechtssociologie, vatte samen met een aantal assistenten de idee van een rechtswinkel op, naar Engels en Nederlands voorbeeld. De bedoeling was om de leemte in de rechtshulp aan te tonen, het gebrekkige systeem

Zij schaarden zich achter het eisenpakket van Dolle Mina en het Abortuskomitée- dat gevestigd werd in het Dolle mina huis en waarvan Marijke Colle en Moniek Darge belangrijke trekkers waren en waarvan de meeste bovenvermelde verenigingen ook zelf deel uitmaakten. Ten eerste eisten zij dat abortus uit het strafrecht werd geschrapt. Ten tweede dat abortus werd uitgevoerd op aanvraag van de vrouw. Zij moest kunnen beslissen zonder de inmenging van een onthaalcommissie. Ten derde moest abortus worden uitgevoerd tegen terugbetalingstarief, opdat ook vrouwen uit minder gegoede klasse zich konden laten aborteren. Er werd daarbij doorgaans gewezen op het feit dat het nu vooral vrouwen uit de betere klasse waren die naar het buitenland, Nederland of Engeland waar abortus wel legaal was, trokken om een abortus te laten uitvoeren en dat de minder gegoede vrouwen daarvan werden gedepriveerd. Ten vierde eisten zij dat er betere seksuele voorlichting kwam, o.a. in de scholen. Dat er een nationaal beleid zou komen rond anticonceptie en seksuele vorming. Hieruit blijkt duidelijk de verbinding met de beweging rond anticonceptie. Ten vijfde wouden zij dat er betere inlichtingen over zwangerschapsonderbreking werden gegeven aan mensen in moeilijkheden. En tot slot, een zeer belangrijk punt, eisten zij de oprichting van nieuwe, regionale abortuscentra, die door de overheid werden gefinancierd⁶³⁶. Ook hier blijkt duidelijk dat het debat rond abortus werd gekoppeld aan een (socialistische) maatschappijvisie en dat het dus om meer ging dan een debat rond seksualiteit.

Onder de RUG-studenten waren er ook tegenstanders, zoals het SARUG⁶³⁷, dat een alternatief voor vrijheid en democratie voorstond, en in 1978 abortus bestempelde als moord en vulgair plichtsverzuim⁶³⁸. Toch moet ook hier opgemerkt worden dat het niet ging om een tegenstelling tussen progressieve en conservatieve groepen. Het VNSU, de Vlaamse Nationale Studentenunie, bijvoorbeeld verklaarde zich in 1977 tegen abortus, maar haalde wel aan dat de wetgeving verouderd was. Zij stelden voor dat abortus in uitzonderlijke gevallen, bijvoorbeeld wanneer het leven van de moeder in gevaar was en/of een voortzetting van de zwangerschap tot blijvende lichamelijke en geestelijke letsels bij de vrouw kon leiden. Zij stonden ook een duidelijk en educatief anticonceptiebeleid voor, waarbij de verantwoordelijkheid bij beide partners zou liggen, en opdat

van rechtsbedeling aan te klagen. Zij boden oppositionele rechtshulp. Hun doelpubliek waren voornamelijk arbeiders. De wetswinkels vormden een progressieve kracht binnen de juridische wereld, althans dat trachtten ze te zijn. Ze boden hun steun aan verschillende bewegingen en organisaties in het seksuele debat, waaronder de abortusbeweging, de holebibeweging, vakbonden etc. BRON: FK Nieuws, 4 (6), 1971/1972, p.6 EN Schamper 5 (105), 1979 - 1980, p.3 EN Schamper 7 (153), 1981 - 1982, pp.1-3 EN Schamper 12(234), 1986 - 1987, p.1

⁶³⁵ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0762 EN UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0764 EN UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0766

⁶³⁶ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten PAM0766 EN UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0762

⁶³⁷ SARUG: studentengemeenschap Alternatief van de RUG

⁶³⁸ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0765

abortus niet nodig zou zijn. Ook stelden zij de uitbouw van en aangepaste structuren voor de opvang en begeleiding van zwangere vrouwen voor, zowel in het algemeen als voor vrouwen in moeilijke situaties⁶³⁹.

Eind november 1974 meldde het *Jongerenfront* zich aan op de bühne van het studentenwereldje. Naar aanleiding van de legalisering van abortus in buurland Frankrijk sinds 28 november 1974 verspreidden zij een eerste muurkrant tegen abortus. Onder de gevestigde studentenkringen wierp de publicatie heel wat vragen op. Schijnbaar kende niemand de organisatie en men vroeg zich zelfs af of het niet om een individu ging. Los van het feit of het hier om een echte organisatie ging of een individu, is het ten eerste opmerkelijk dat de muurkrant een artikel waard was in de studentenkrant en in de kringen. Mogelijks had dit alles te maken met de verontwaardiging over de argumenten tegen abortus en dit bovenop de golf van verontwaardiging die de schrapping van de legalisering van abortus uit het eisenpakket van de vrouwendag op 11 november van dat jaar door het VOK⁶⁴⁰, waartegen o.a. de Dolle Mina werking aan de universiteit protesteerde op 17 november⁶⁴¹. De inhoud van het muurkrantje van het Jongerenfront maakte in ieder geval enige furore in het FK-milieu. Het Jongerenfront stelde dat abortus gepleegd werd omwille van materialistisch en achterlijke redenen: zoals de angst voor wat anderen zeggen, omdat men extra geld wou voor een kleurentelevisie of omdat men vreesde minder te kunnen uitgaan. Ze eisten de erkenning van 'onwettige' kinderen, het behoud van de Belgische wetgeving en het strafbaar maken van abortus in het buitenland, met een herinvoering in de landen waar abortus ondertussen legaal was⁶⁴². Het valt in ieder geval op dat na november 1974 het debat rond abortus breder getrokken werd. Vooral het proces naar aanleiding van het beleid in Vrij en Vrolijk gaf het abortusdebat een nieuwe boost. Het proces werd ingeschakeld in het abortusdebat om aan te klagen dat 'ongewenste' kinderen die in de bijzondere jeugdzorg terechtkwamen, geconfronteerd werden met wantoestanden en dat men dit beter kon voorkomen dan genezen⁶⁴³. Ook de homobeweging sloot zich medio de jaren '70 aan bij het abortusdebat. Onder andere Rooie Vlinder stelde dat de onderdrukking van homoseksualiteit hand in hand gaat met de onderdrukking van vrouwelijke seksualiteit⁶⁴⁴. Op de vrouwendag van 11 november 1976 die uitgeroepen werd als nationale abortusdag, waren zij dan ook veelvuldig

⁶³⁹ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0769

⁶⁴⁰ Het VOK schrapte abortus dat jaar uit het eisenpakket omdat ze vreesden de katholieke vrouwenbewegingen tegen zich in het harnas te jagen en zo een breed front te verliezen. Op zich was de beslissing van de organisatoren van vrouwendag ook erg merkwaardig te noemen voor de meer progressieve verenigingen, aangezien juist in 1974 een ethische commissie was opgericht die zich over de abortusproblematiek boog. Er leek aldus een parlementaire wil te zijn ontsproten.

⁶⁴¹ RUGnummer 3(29 november 1974), 1974-1975

⁶⁴² RUGnummer 3(6 december 1974), 1974-1975

⁶⁴³ RUGnummer 3(16 januari 1975), 1974-1975, p.1

⁶⁴⁴ Schamper 2 (19), 1976 - 1977, p.4

aanwezig. Ook Rode Hond van Dirk Cantillon had zich al in 1973 sterk ingeschreven in de abortusbeweging naar aanleiding van het proces tegen dokter Peers⁶⁴⁵, zoals we in het vorige hoofdstuk zagen. Het discours van het abortusdebat werd ook verbonden aan heel wat andere problematieken, zoals problemen rond seksualiteit, werkende vrouwen, sociale ongelijkheid etc⁶⁴⁶. Het ging niet langer alleen over het beslissingsrecht van de vrouw over haar eigen lichaam, maar ook over de bekamping van bestaande structuren en opnieuw waren slogans rond vrijheid en vooral seksuele vrijheid daarin heel belangrijk.

Begin 1978 is er een kleine rel bij Schamper. In Schamper nummer 51 werden een aantal abortusadressen (van Nederlandse klinieken) gepubliceerd bij het artikel '*Abortus moet vrij!*'. Deze Schampers werden echter in beslag genomen vóór publicatie, door de procureur-generaal van Gent⁶⁴⁷. De uitgave werd teruggegeven op voorwaarde dat de adressen overplakt zouden worden. Zogezegd zo gedaan. De redactie bracht een doorzichtige sticker aan op de abortusadressen. De sticker was niet alleen doorzichtig maar ook nog eens gemakkelijk te verwijderen, maar strikt genomen was de redactie dus op dat moment niet langer strafbaar, wat voor rector Hoste eveneens voldoende was. Schamper publiceerde op dat moment reeds artikels over het CSV dat zelf de abortusadressen doorgaf aan vrouwen. Daarom zag de redactie er ook geen graat in om de adressen gewoon zelf te publiceren. Daarnaast sloten ze zich aan bij een journalistieke tendens in de journalistieke wereld die op die manier haar steun aan de abortusbeweging wou verlenen. Op 17 maart 1977 werden in verschillende kranten in samenwerking met het CSV Belgische abortusadressen gepubliceerd, o.a. in Vooruit, Rouge, Rode Vaan, Le Drapeau rouge, Rood, Poor, Hebdo 77, Notre temps, Le Peuple en libération in Frankrijk⁶⁴⁸. Opnieuw viel het hier op dat justitie daartegen geen of amper maatregelen ondernam. Op 9 februari publiceerde De Rode Vaan de adressen opnieuw⁶⁴⁹. Schamper deed dus niet meteen iets spectaculair anders. Wat wel anders was, was dat justitie hier wel intervenieerde en dat zij daarenboven gewaarschuwd werden door rector Hoste, die telefoon had gekregen van de procureur-generaal, en dat op zijn aanraden de stickers werden aangebracht op het nummer. Ook hier wordt duidelijk dat de autoriteiten vooral de spelregels wilden bepalen in het debat rond seksualiteit en er niet zozeer wouden tegenin gaan.

⁶⁴⁵ UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1398

⁶⁴⁶ De nationale abortusbetoging op 5 maart 1977 stond volledig in het teken van de verbinding van deze problematieken, naar aanleiding van de arrestatie van Léger. BRON: Schamper 2 (31), 1976 - 1977, p.3

⁶⁴⁷ De Gendt (M.). *40 schampers in woord en beeld*. Gent, Archief RUG, 2002, p. 29-30

⁶⁴⁸ Schamper 3 (54), 1977 - 1978, p.1-3

⁶⁴⁹ Schamper 3 (54), 1977 - 1978, p.1-3

Opvallend zijn de acties vanaf 1973 of eerder de afwezigheid van acties aan de RUG rond een andere mediagenieke zaak in de abortusbeweging, naast deze van dokter Peers. De tweede zaak die dat jaar de gemoederen verhitte, was die van Duffel, een lerares in het Sint-Nobertusinstituut, die werd ontslagen nadat uitlekte dat ze een abortus bij zichzelf liet uitvoeren, omdat zij een zwaargehandicapt kind verwachtte ten gevolge van Rubella⁶⁵⁰. Er volgden turbulente tijden in het abortusdebat zoals we hierboven al gedeeltelijk konden lezen. Het Peers-comité bleef een belangrijke symbolische actor in het debat tegen de tegenstanders van abortus. Even krachtig was de zaak van Dolle mina Anne Léger. In 1977 werd Anne Léger van de Dolle Mina gearresteerd⁶⁵¹. In haar auto werden honderdvijftig anticonceptiebrochures gevonden, waarin ook de adressen van twee Nederlandse abortusklinieken waren opgenomen. Op grond van artikel 338 van het strafwetboek werd Anne Léger aangeklaagd, voor het illegaal voeren van propaganda voor abortus. Op 5 mei 1977 vond een nationale betoging plaats ten teken van de onvrede rond het arrest en met de duidelijke boodschap dat het strafrecht inzake abortus verouderd was binnen het huidige klimaat van zelfbeschikkingsrecht. Anne Léger werd vrijgesproken en de abortusbeweging voelde zich gesterkt door haar overwinning. Opnieuw valt op dat parket en justitie net als in de zaak Peers relatief vlot overgaan tot vrijspraak van een zwaar strafrechtelijk feit.

Over het algemeen kan men wel spreken van een gedoogbeleid bij de bestuurders van de RUG rond abortus en de abortusbeweging. Ten eerste waren er de studentenartsen. Zij verwezen, en dat was geweten onder studenten en onder het personeel, hun patiënten door naar Nederland, maar ook vooral naar de Sint-Pietersaalstraat in Gent, waar oud-lid van Mordicus Leen Bellens en enkele andere oud-medestudenten werkten⁶⁵². Ze riepen ook ten persoonlijke titel op voor abortusbetogingen en namen ook zelf deel aan acties. De studentenartsen mochten niet als studentenartsen deelnemen aan die betogingen of acties, maar werden niet gefnuikt in hun persoonlijke deelname⁶⁵³.

⁶⁵⁰ RoSa. *Abortusstrijd*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/412-abortusstrijd>, geraadpleegd 26/10/2014

⁶⁵¹ RoSa. *Abortusstrijd*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/412-abortusstrijd>, geraadpleegd 26/10/2014

⁶⁵² Stefens (A.). *Eigen interview met Karen Klein (studentenartse aan het UGent) afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015. EN Stefens (A.). *Eigen interview met Koen Verhofstadt afgenomen te Gent (Sint-Amandsberg) op 15/03/2015*. Gent, 15/03/2015.

⁶⁵³ Stefens (A.). *Eigen interview met Karen Klein (studentenartse aan het UGent) afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

Ten tweede werden er ook in het AZ abortussen uitgevoerd, echter enkel om medische redenen. Maar ook daar kwam het vast buro nooit tussen. Toch wisten de artsen in het AZ, onder bescherming van Thiery, vervolging te voorkomen in tegenstelling tot hun collega's in Leuven en Brussel. Het is te zeggen, ze wisten ze te voorkomen op één vervolging na, maar de arts in kwestie werd meteen vrijgesteld van alle verdenkingen. Volgens Thiery had het feit dat ze zo weinig werden vervolgd vooral te maken met de solidariteit onder collega's in het AZ, de correcte uitvoering van de abortussen en dat de universiteit en het bestuur van het AZ zich weerhielden van uitspraken in dergelijke kwesties⁶⁵⁴. Thiery zette zich eveneens ten persoonlijke titel in voor de legalisering van abortus. Begin jaren '70 publiceerde hij twee werken rond het thema: *Abortus provocatus, medisch-technische aspecten* (1971) en *Abortus provocatus: een interdisciplinaire studie met betrekking tot beleidsalternatieven in België* (1972). Dat laatste werk schreef hij samen met Steven de Baetselier en Robert Cliquet. In 1973, op 27 februari en 28 februari, werd de grote reportage abortus in twee delen uitgezonden⁶⁵⁵. De reportage was een samenwerking tussen de nieuwsdienst van de VRT en de afdeling menswetenschappen van de VRT. Via getuigenissen van vrouwen die abortussen ondergingen, trachtte de reportagemakers en presentator Van den Berghe begrip te vragen voor situaties waarin abortus provocatus toegepast wordt. Michel Thiery lichtte in de uitzending toe hoe clandestiene abortussen in hun werk gingen. Hij bepleitte daarop de legalisatie opdat abortussen in een medisch verantwoorde context zouden plaatsvinden. De methoden en eventuele risico's werden in de reportage zeer expliciet gevisualiseerd. Om repetitieve abortus te vermijden, vroeg Thiery dat de leeftijdsgrens waarop men zich mocht laten steriliseren, die op 35 jaar lag en ligt, zou worden afgeschaft, want dat er mensen zijn die geen anti- of contraceptie verdragen. Collega professor Van Assche van de KUL benadrukte aan het einde van het eerste deel nog eens dat de keuze voor sterilisatie iets zou moeten zijn tussen partners.

Een derde bewijs dat abortus wel werd gedoogd aan de RUG was dat het algemeen geweten was dat zowel Kruithof als Vermeersch studenten, die ongewenst zwanger waren, naar de abortuskliniek in Bergen-op-Zoom brachten⁶⁵⁶. Toch werd geen van hen twee hier ooit op aangesproken door het rectoraat of het vast buro.

⁶⁵⁴ Stefens (A.). *Eigen interview met Michel Thiery afgenomen op 05/05/2015 te Gent*. Gent, 05/05/2015.

⁶⁵⁵ VRT-Archief, NSD.19730227.1;16;BCM;D10

⁶⁵⁶ Stefens (A.). *Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015*. Gent, 31/03/2015.

Besluit:

De debatten rond seksualiteit die aan de universiteit van Gent werden gevoerd vonden duidelijk plaats in een wisselwerking tussen drie groepen. Ten eerste een 'voorhoede', bestaande uit het academisch en wetenschappelijk personeel en de studenten. Beiden maakten soms heel sterk gebruik van provocatie als actiemiddel, maar het was vooral de laatste groep die deze vorm van actievoeren sterk doortrok. Ten tweede het rectoraat en andere bestuursorganen binnen de universiteit en daarbuiten (zoals ministeries). En ten derde de civiele maatschappij en de media. Het academisch personeel, zoals Kruithof en Thiery, wisten het debat te stimuleren door vragen te stellen over seksualiteit en kritieken te uiten. Zij trokken de aandacht van het grote publiek en daarmee ook van de studenten. De studenten reageerden op wat deze figuren opwerpen in het debat en begonnen zelf vragen op te werpen en kritieken te uiten. De relatie met het personeel van de RUG was echter nooit eenduidig: enerzijds werden professoren en assistenten gebruikt als legitimatie voor de studentenstrijd, anderzijds waren sommige figuren net de antipode van hun strijd, waarbij verwijten dat ze niet links of progressief genoeg zouden zijn hen naar het hoofd werden geworpen. Echter leek de tegenstelling niet te liggen in de tegenstelling rechts-links of conservatief- progressief, wat duidelijk bleek uit de toegevingen die in deel II naar vorkwamen en ook werden gedaan door zogenaamde conservatieve besturen. Want ook de conservatievere krachten binnen de autoriteiten wisten dat veranderingen niet te stoppen waren. Zij wouden echter zelf deel uitmaken van de nieuwe initiatieven en de nieuwe normen en waarden mee sturing geven, in plaats van dit over te laten aan andere hiërarchisch minderwaardige groepen van studenten. Dat is ook waarom die legitimering via de (expliciete) vermelding van professoren en assistenten zo belangrijk leek, daar zij voor de studenten wel deel uitmaakten van die autoriteiten en de onderhandelingen - in zekere zin - vergemakkelijkten. Op alle niveaus verschoven de standpunten rond seksualiteit ook op het spectrum, daar waar men de ene keer pro was kon men op een ander moment contra zijn. Dit valt ook op in de sanctioneringen ten overstaan van het studentenblad dat enerzijds werd gesanctioneerd omdat ze seksuele thema's opwierpen en anderzijds op vraag van het rectoraat een brochure rond voorbehoedsmiddelen gaat publiceren, die op grote schaal werd verspreid onder de studenten op een moment dat op anticonceptie toch nog een taboe rustte. Deze seksuele revolutie was dus een duidelijk intergenerationele debat. Een debat dat bovendien naar mijn mening onmogelijk was geweest zonder de generatie van Kruithof, Deconinck en Thiery en dit om diverse redenen. Ten eerste zijn zij, zoals vermeld, de autoriteiten die het debat een andere wending gaven en de vragen opwierpen. Ten tweede zijn zij ook de generatie die werd opgevoed door ouders die de opkomende openheid van de jaren '20 hadden meegemaakt. Een openheid die na de economische crisis van de jaren '30 sterk onder druk was komen te staan en volledig dichtklapte

ten gevolge van de oorlog. Het is ten derde mijn idee dat men in de jaren '50 conservatiever was ten gevolge van oorlogstrauma's en verlies (materieel en emotioneel, individueel en collectief). Bijgevolg kende de generatie studenten van de jaren '60 en '70 een ander opvoedingspatroon - dat zoals Van Ussel aangaf - betrekkelijk anti-seksueel was dan in de periode daarvoor. Daar werden echter kanttekeningen bij geplaatst door de generatie die in de jaren '40 hun studies hadden voltooid. Einde de jaren '60 zijn het de ideeën en het lef van deze generatie die de studenten de barricades opjoegen om hun seksuele identiteit en vrijheid te claimen. In Gent aan de RUG was de maartbeweging een keerpunt. Deze draaide voornamelijk rond democratisering en waarden en normen, maar daarbij was het ontdekken van de eigen identiteit, inclusief de eigen seksualiteit een duidelijke eis. Ten gevolge van die maartbeweging kwamen er studenten in alle niveaus van bestuur, waardoor zij een gewicht werden in de debatten aan de RUG. Ze waren in staat om gewicht in de weegschaal te leggen bij de universitaire besturen - via het dialoogmodel - én tegelijkertijd de kracht van de straat te laten doorzinderen binnen die besturen - vanuit het conflictmodel. Dat laatste aspect is eveneens een verdienste van de maartbeweging in Gent: de debatten rond seksualiteit werden de straat opgetrokken na 1969 en men ging de confrontatie aan met de autoriteiten, binnen en buiten de universiteit. Alwaar zij stevige netwerken wisten uit te bouwen die nauw met elkaar verbonden waren. Dit alles leidde ertoe dat thema's rond seksualiteit een kans kregen op de agenda, dat er toegevingen werden gedaan en dat nieuwe normen- en waardensystemen rond seksualiteit hun ingang vonden. Twee thema's werden echter opvallend geweerd uit de dialoog met de universitaire besturen: homoseksualiteit en abortus. En dat ondanks het feit dat beide thema's wel gedragen werden door opvallende figuren uit hun wetenschappelijk corps. In het geval van homoseksualiteit is het duidelijk dat de groepen en personen die hierrond actief zijn vaak te kampen kregen met grote tegenstand vanwege de universitaire besturen. Denk daarbij aan Rooie Vlinder, het uitblijven naar onderzoek rond homoseksualiteit tot 1989, de tegenstand waarmee zelfs het GeSWH te kampen kreeg, ondanks het feit dat deze verbonden was aan de figuur van Bob Carlier, het feit dat deze laatste in televisieprogramma's werd opgevoerd als seksuoloog van de RUG maar doorgaans niet als figuur achter de homobeweging etc. In het geval van het thema abortus, trachtte de RUG zich opvallend afzijdig te houden, opnieuw ondanks de aanwezigheid van prominente figuren van de RUG in het debat rond abortus. Dit in tegenstelling tot de VUB en de KUL waar gynaecologen openlijk hun steun gaven aan de abortusbewegingen en zelf verklaarden abortussen te hebben uitgevoerd. Bijgevolg kwamen inzake deze debatten en bewegingen vanuit de RUG weinig initiatieven die de bewegingen konden versterken, zoals dat wel in het geval van anticonceptie en voorlichting en de vraag naar gemengde homes en dus vrijere heteroseksuele seksualiteit en -beleving, gebeurde.

Bibliografie:

Literatuur:

Abbeloos (J.F.). *Een huis voor de zuil of voor de Jeugd? Analyse van de zuilgebonden coördinatie en legitimatie van de jeugdhuiswerking binnen de Belgische verzorgingsstaat voor de periode 1958-1973*. (Onuitgegeven licentiaatsverhandeling in de Geschiedenis, Promotor Prof. Dr. Deneckere G.) Gent, UGent Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 2002-2003, 366p.

Barnes (S.), Samuel (H.), Allerbeck (K.) en Kaase (M.). *Political action: mass participation in five western democracies*. Sage, Beverly Hills, 1979, 607p.

Cantillon (D.). "Psychiatrische moord op homoseksuele puber" IN: de Rooie Vlinderkrant. S.l., 10(maart1979), 1979.

De Gendt (M.). *40 schampers in woord en beeld*. Gent, Archief RUG, 2002, 97p.

Deneckere (G.), De Paepe (T.) en De Wever (Br.). *Een geschiedenis van België*. Gent, Academia Press, 2012, 239p.

Derez (M), Depraetere (I.), Vos (L.), Mahieu (J.) en Van der Steen (W.). *Studentenprotest in de jaren zestig : de stoute jaren*, Tielt, 1988, 228p.

Dewolf (Ph.). "Male feminism: men's participation in women's emancipation movements and debates. Case studies from Belgium and France (1967–1984)." IN: *European Review of History: Revue européenne d'histoire*. Routledge, Londen, 22 (1), januari 2015, pp.77-100

Kruithof (J.) en Van den Enden (H.). *Dwarsdenken. Omtrent Jaap Kruithof*. Berchem, EPO, 1989, 341p.

Ed. Kruithof (K.) en Commers (R.). *Over Jaap Kruithof gesproken : liber amicorum / Samenst. Ronald Commers en Kees Kruithof*. Brussel, VUB press, 1996, 159p.

Hellinck (B.). "Over integratie en confrontatie: Ontwikkeling in de Homo- en lesbiennebeweging." In: *BEG-CHTP*. s.l., 18/2007, 2007, pp.109 -130

Hellinck (B.). *Een halve eeuw (in) beweging: een kroniek van de Vlaamse holebibeweging*. Brussel, Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit, 2002, 36p.

Hemmerijckx Rik , 'In de geest van Mei 68. Arbeidersprotest en radicaal militantisme in België', in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 2007, nr. 18.

Luykx (Th.). *Geschiedenis van België van 1789 tot heden*. Brussel, Elsevier, 1964, 559p.

Martens (L.) en Merckx (K.). *Een kwarteeuw mei '68*. Berchem, EPO, 1993, 264p.

Red. Hellemans (S.) en Hooghe (M.). *Van 'mei '68' tot 'Hand in Hand'*. Nieuwe sociale bewegingen in België 1965-1995. Leuven, Garant, 173p.

Red. Van den Eeckhout (P.) en Vanthemsche (G.). *Bronnen voor de studie van het Hedendaagse België 19de-20ste Eeuw*. Brussel, Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, 2009, 1629p.

Schrickx (W.). "Contestatiebewegingen in de universiteiten. Kanttekeningen bij de problematiek." IN: *De Brug. Driemaandelijks tijdschrift van de rijksuniversiteit Gent*. Gent, Erasmus, 8(3), 1969, pp. 87-101.

Statera (G.). *Death of a Utopia. The development and decline of student movements in Europe*. New York, Oxford University Press, 1975, 294p.

Simon- Van der Meersch (A.M.), Langendries (E.), vandenabeele (J.). *20 jaar RUG-studenten in actie 1968-1988, catalogus bij de tentoonstelling georganiseerd door het Archief van de RUG en de Dienst Studentenactiviteiten van de RUG (29 Oktober-23 november 1988)*. Gent, GOFF pvba, 1988, 64p.

Ter Hoeven (P.J.A.). *Studenten in aanval*. Alphen aan de Rijn, Samson NV, 1970, 122p.

Trommelmans (W.). *Vlaanderen Vrij!: 50 jaar seks in Vlaanderen*. Antwerpen/Leuven, Uitgeverij Halewijck, 2006, 192p.

Van Den Enden (H.) en Kruithof (J.). "Abortus pro/contra : een kritische analyse / Hugo van den Enden; ten geleide door J. Kruithof" IN: *Anatomie van de toekomst*. Baarn, Wereldvenster, 1971, 134 p.

Vanbellinghen (D.). *De Gentse studentenbeweging 1968-1978*. (Proefschrift tot het behalen van de graad van licentiaat in de Geschiedenis in de Nieuwste Tijden, Promotor: Prof. Dr. B. De Wever) Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, academiejaar 1996-1997, 213p.

Van Hoeylandt (O.). (Ed.) "Het Ondraagelijke Besef." IN: *Nieuwsbrief van het Fonds Suzan Daniel*. Gent, Fonds Suzan Daniel, 2(mei), 1999, 20p.

Van Ussel (J.M.W.). *Geschiedenis van het seksuele probleem*. Boom, Meppel / Amsterdam, 1982, 440p.

Van Ussel (J.) en Kruithof (J.). *Jeugd voor de muur : Vlaamse studenten over hun seksuele problematiek*. Antwerpen, Ontwikkeling, 1962, 214p.

Vergauwen (S.). *De mening van ouders over de noodzakelijkheid, het belang en de inhoud van relationele en seksuele vorming. Een onderzoek in de drie laatste jaren van het secundair onderwijs*. (onuitgegeven licentiaatsverhandeling, promotor: Prof. Dr. P. Enzlin) Leuven, KULeuven, 2006, 86p.

Vos (L.). *Studentenprotest in de jaren zestig. De Stoute jaren*. Tielt, Lannoo, 1988, 228p.

Witte (E.), Craeybeckx (J) en Meynen (A.). *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2005, 584p.

Zwarte Beertjes. *Het Rode Boekje. Citaten uit het werk van Mao Tse-toeng*. A.W. Bruna & Zoon, Utrecht, 1967, p.74 (nr. 166).

Websites:

Aidsfonds. *Geschiedenis van HIV en aids*. S.I., S.d. Via: <http://www.aidsfonds.nl/kennis/geschiedenis> , geraadpleegd 12/03/2015

Aidsfonds. *Geschiedenis*. S.I., S.d. Via: <http://www.aidsfonds.nl/kennis/geschiedenis> , geraadpleegd 12/03/2015

Braeckman (J.). Afscheidswaarden bij het overlijden van professor emeritus doctor Hugo Van den Enden door de vice- voorzitter *Recht op Waardig Sterven*. S.I., 2007-01-27 via: <http://www.leif.be/teksten/hugovandenenden.html> , geraadpleegd 27/03/2015

Buelens (J.). *Toespraak professor Jan Buelens over Lucien de Coninck*. S.I., Fonds Lucien de Coninck, S.d. Via: http://www.fondslucierendeconinck.be/index.php?option=com_content&view=article&id=70:toespraak-prof-ja-buelens&catid=47:100-jaar-lucien-de-coninck&Itemid=65 , geraadpleegd 4/12/2014

Cantillon (D.). *Psychiatrische moord op homoseksuele puber*. S.l., Roze Aktiefrent, 2010. Via: <http://raf1981tot2001.skynetblogs.be/archive/2010/09/12/psychiatrische-moord-op-homoseksuele-puber.html>, geraadpleegd op 12/04/2015

Cantillon (D.). "Over vijf jaar Rode Vlinder." IN: *Brochure Rooie Vlinder –RAF*. S.l., 5(5), 1987. Via: <http://raf1981tot2001.skynetblogs.be/archive/2014/11/05/dirk-cantillon-over-5-jaar-rooie-vlinder-8319409.html>, geraadpleegd op 13/05/2015

Cotman (F.) en De Backer (G.). *Vuylsteek, Karel (1922-2014)*. UGentMemorie. (Laatst gewijzigd) 21.04.2015. Via: <http://www.ugentmemorie.be/personen/vuylsteek-karel-1922-2014>, geraadpleegd 06/03/2015

Danniau (F.) en Van der Meersch (A.M.). *Integratie van de studentes in de mannelijke universiteit*. UGentMemorie, S.d. Via: <http://www.ugentmemorie.be/artikel/7-integratie-van-de-studentes-in-de-mannelijke-universiteit>, geraadpleegd op 10/10/2014

Danniau (F.). *1969: Studentenprotesten*. UGentMemorie, S.d. Via: <http://www.ugentmemorie.be/gebeurtenissen/1969-studentenprotesten>, geraadpleegd op 10/10/2014

Danniau (F.). *Haard van Verzet*. UGentMemorie, (Laatst gewijzigd op) 26/03/2015. Via: <http://www.ugentmemorie.be/artikel/haard-van-verzet>, geraadpleegd op 10/10/2014

Danniau (F.). *Studentenbeweging in vogelvlucht*. UGentMemorie, S.d. Via: <http://www.ugentmemorie.be/artikel/studentenbeweging-in-vogelvlucht>, geraadpleegd op 10/10/2014

De Belgische Monarchie. *Boudewijn*. S.l., S.d. Via: <http://www.monarchie.be/nl/geschiedenis/boudewijn>, geraadpleegd op 11/11/2014

Derycke (L.). *Hogeschool Gent 1748-1995*. Gent, Studio Luc Derycke, 2010, p.201. Via: <http://issuu.com/studiolucderycke/docs/hogeschool-sample/152>, geraadpleegd op 17/05/2015

Eeckhaut (E.). *Meester van de smaak: John Bultinck*. Gentblogt, Gent, 20/11/2006 via: <http://www.gentblogt.be/2006/11/20/een-meester-van-de-smaak-john-bultinck>, geraadpleegd op 16/04/2015

FHAR. *Rapport contre la normalité*. S.l., 1971, P.1 Via: <http://inventin.lautre.net/livres/FHAR.pdf> , geraadpleegd 13/05/2015

Fonds Suzan Daniel. *Wie zijn we?* Via: <http://www.fondssuzandaniel.be/fsd/nl/wie%20zijn%20we.html> , geraadpleegd op 12/04/2015

Freedom road Socialist Organization . *Some points on the mass line*. Chicago, Freedom road Socialist Organization, February 2008. Via: <http://www.frso.org/about/docs/frsomassline.htm> , geraadpleegd op 23/03/2013

GFM Archive – Documents of the Plenary Session of the IGA conference 1981, p. 1 Via: <http://ufdc.ufl.edu/AA00001422/00001> , geraadpleegd op 21/04/2015

Gunst (P.). *Apostel Leo (1925-1995)*. UGentMemorie, (Laatst gewijzigd) 24.02.2015. Via: <http://www.ugentmemorie.be/personen/apostel-leo-1925-1995>

Gunst (P.). *Kruithof Jaap(1929-2009)*. UGentMemorie, (Laatste wijziging op) 24/03/2015. Via: <http://www.ugentmemorie.be/personen/kruithof-jaap-1929-2009> , geraadpleegd op 10/10/2014

HVT. “Drugs, faalangst en seksuele calamiteiten: op consultatie bij de studentenarts” IN: *Humo*. S.l., 23 september 2014. Via: <http://www.humo.be/humo-archief/302751/drugs-faalangst-en-seksuele-calamiteiten-op-consultatie-bij-de-studentenarts> , geraadpleegd 28/10/2014

Kwakman (J.). *Gandalf: 11nrs van dit vrijzinnige en erotische tijdschrift + de avonturen van prins Mario*. S.l., S.d. Via: <http://encheres.catawiki.eu/kavels/87525-gandalf-11-nr-s-van-dit-vrijzinnige-en-erotische-tijdschrift-+-de-avonturen-van-prins-mario> , geraadpleegd 10/02/2015

Langendries (E.)en Simon-Vandermeersch (A.M.).“1986 adviescentrum voor studenten.” IN: *175 jaar Universiteit Gent*. Gent, Universiteit Gent, 1992. Via <http://www.ugentmemorie.be/gebeurtenissen/1986-adviescentrum-voor-studenten> , geraadpleegd 06/03/2015

Literair Gent- Stedelijk openbare bibliotheek Gent. *Bultinck John*. Gent, S.l., S.d.. Via: <http://literairgent.be/lexicon/auteurs/bultinck-john/> , geraadpleegd op 16/04/2015 EN Van

Naert (J.) en van den Heede (E.). *Vakgroep Moraal en Wijsbegeerte: een historiek, 1960-2010*. UGentMemorie, 2010. Via: <http://www.ugentmemorie.be/artikel/vakgroep-moraal-en-wijsbegeerte-een-historiek-1960-2010> , geraadpleegd op 4/12/2014

Pauwels (H.). "Hugo Van den Enden overleden." IN: *Het Nieuwsblad*. S.l., 23/01/2007. via: http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf23012007_112 , geraadpleegd op 27/03/2015

Pro Vita: Liefde laat even. *Wie zijn we?* Mechelen, S.d. Via: <http://www.provita.be/over-ons.html> , geraadpleegd 12/11/2014

Roeck (B.). *Renaat Willockx, van studentenleider tot arbeidersdelegee*. S.L., pvda/ptb, 29 septembre 2008. Via: <http://archive.ptb.be/nieuws/artikel/article/renaat-willockx-van-studentenleider-tot-arbeidersdelegee.html> , geraadpleegd op 24/11/2014

RoSa. *Abortusstrijd*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/412-abortusstrijd> , geraadpleegd 26/10/2014

RoSa. *Lucienne Herman-Michielsens, senator en voorvechter van reproductieve rechten*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/portretten-van-inspirerende-vrouwen/politiek/147-lucienne-herman-michielsens-senator-en-voorvechter-reproductieve-rechten> , geraadpleegd op 23/04/2015

V.R. "10 jaar PROKA" IN: *De Nieuwe*. Antwerpen, (November) 1979. Via: http://theater.ua.ac.be/theatre140/html/1979-11-02_vr_proka.html , geraadpleegd op 22/05/2015

S.n. *1973: Anticonceptie vrij*. Brussel, RoSa bibliotheek, documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender, s.d. Via: <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/413-1973-anticonceptie-vrij> , geraadpleegd 27/10/2014

S.n. *Aidreferentiecentrum*. s.l., S.d. Via: <http://www.levenmethiv.be/hulp/aidsreferentiecentrum> , geraadpleegd op 12/03/2015

S.n. *Aids Referentie Laboratorium*. S.l., s.d. Via: <http://www.arl.ugent.be/> , geraadpleegd 12/03/2015

S.n. *CGSO*. S.l., Wikipedia, 27/01/2010. Via: <http://nl.wikipedia.org/wiki/CGSO> , geraadpleegd op 11/11/2014

S.n. *CV Wivina Demeester- De Meyer*. S.l., S.d. Via: <http://www.demeester.com/CV.htm> , geraadpleegd op 12/03/2015

S.n. *Geschiedenis van het Dr. Willy Peers Centrum*. S.l. Dokter Willy Peers Centrum, S.d. Via: <http://www.drwpc.be/v2/index.php?ID=502> , geraadpleegd op 12/11/2014

S.n. *Historiek*. Gent, Faculteit Economie en Bedrijfskunde UGent, S.d. (laatste wijziging op) 23/04/2015. Via: <http://www.ugent.be/eb/nl/over-ons/organisatie-en-bestuur/historiek.htm> , geraadpleegd op 24/11/2014

S.n. *Marleen Temmerman*. UZ Vrouwenkliniek, S.d. Via: http://www.vrouwenkliniek.be/?page_id=656 , geraadpleegd 06/03/2015

S.n. *Rijksuniversiteit te Gent: verslag over de toestand van de universiteit gedurende het academiejaar 1980-1981*. Gent, RUG, 1981,120p. Via: http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/000/202/630/GENT-000000737924_2013_0001_AC.pdf , geraadpleegd op 09/03/2015

S.n. *Veilig vrijen*. S.l., Sensoa, S.d. Via: <http://www.seksualiteit.be/soas/bescherming/veilig-vrijen> , geraadpleegd 09/03/2015

S.n. *Wilhelm Reich*. S.l., Wikipedia, (laatste wijziging op) 05/12/2014. Via: http://nl.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_Reich , geraadpleegd 23/02/2015

S.n. *Willy Calewaert*. S.l., Wikipedia, (laatste wijziging op) 07/04/2015. Via: http://nl.wikipedia.org/wiki/Willy_Calewaert , geraadpleegd op 11/11/2014

S.n.. *HIV*. S.l., Sensoa, S.d. Via: <http://www.seksualiteit.be/soas/overzicht/hiv> , geraadpleegd 09/03/2015

Schamper 36 (514), 2011-2012, Professor Thiery een vergeten Gents genie. Via: <http://www.schamper.ugent.be/514/professor-thiery-een-vergeten-gents-genie> , geraadpleegd 27/04/2015

Schamper. *Schamper*. Gent, UGent, S.d. Via: www.schamper.be , geraadpleegd op 14/11/ 2011

Steyaert (J.). *1974 Vrij en Vrolijk: Slechte zorg en omslag in het welzijnslandschap*. S.L., Canon sociaal werk Vlaanderen, 05-09-2009 (Datum laatste wijziging :11-11-2013). Via: <http://www.canonsociaalwerk.be/be/details.php?cps=33> , geraadpleegd 11/03/2015

Tijd voor 80 en Sensoa. *Tijd voor 80: AIDS*. S.l., S.d. Via: <http://www.tijdvoor80.be/aids/> , geraadpleegd op 12/03/2015

Universiteitsarchief Gent. *Collectie*. Gent, UGent, S.d. Via: <http://www.ugent.be/nl/univgent/collecties/archief> , geraadpleegd op 24/10/2014

[Vanhollebeke](#) (A.) & [Belgrado](#) (D.). "Don't stop me now" IN: *Schamper*. Universiteit Gent, Gent, 23 (2 december 2013), 2013. Via: <http://www.schamper.ugent.be/535/dont-stop-me-now> , geraadpleegd op 12/03/2015

Vermeersch (E.). Afscheidswaarden bij het overlijden van professor emeritus doctor Hugo Van den Enden door de vice- voorzitter *Recht op Waardig Sterven*. S.l., 2007-01-27 Via: <http://www.leif.be/teksten/hugovandenenden.html> , geraadpleegd 27/03/2015

Vermeersch (E.). *Etienne Vermeersch: filosoof, ethicus, scepticus en opiniemaker*. S.l., S.d. Via: www.etiennevermeersch.be , geraadpleegd 14/11/2011

Verzelen (W.). *1972 Jongerenadviescentra: de alternatieve hulpverlening zoekt zijn weg*. S.l., Canon Sociaal Werk Vlaanderen, 10/08/2011 (Datum laatste wijziging :11/11/2013) Via: <http://www.canonsociaalwerk.be/be/details.php?cps=31> , geraadpleegd op 09/03/2015

Voerman (G.). *De "rode Jehova's"; een geschiedenis van de Socialistische Partij*. Op: <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/jb-dnpp/jb86/jv86-07.pdf> , geraadpleegd op 23/03/2013, p.6

Vrouwen Overleg komitee. *Voorstelling van het VOK*. Brussel, S.l., S.d. BRON: <http://www.vrouwendag.be/> , geraadpleegd op 11/11/2014

Tijdschriften en kranten:

Avonts (D.), Piot (K.), Verhofstadt (K.) en anderen. "Genitale Chlamydia Trachomatis infecties bij vrouwen in de eerste lijnpraktijk" IN: *Tijdschrift voor Geneeskunde*. S.l. , 39(18), 1983, Pp.1125 en volgende.

FK Nieuws 3(1), 1970/1971

FK Nieuws, 4 (1) , 1971/1972

FK Nieuws, 4 (3), 1971/1972

FK Nieuws, 4 (6), 1971/1972

RUGnummer 1(4), 1972/1973

RUGnummer 1(1), 1972/1973

RUGnummer 1(11), 1972/1973

RUGnummer 1(13), 1972/1973

RUGnummer 1(14), 1972/1973

RUGnummer 2(1), 1973/1974

RUGnummer 2(4), 1973/1974

RUGnummer 2(5), 1973/1974

RUGnummer 2(6), 1973/1974

RUGnummer 2(8), 1973/1974

RUGnummer 2(9), 1973/1974

RUGnummer 3(16 januari 1975), 1974-1975

RUGnummer 3(17 december 1974), 1974-1975

RUGnummer 3(25 februari 1975), 1974-1975

RUGnummer 3(29 november 1974), 1974-1975

RUGnummer 3(6 december 1974), 1974-1975

RUGnummer 3(13 maart 1975), 1974-1975

Schamper 1 (3), 1975 – 1976

Schamper 1 (12), 1975 – 1976

Schamper 2 (15), 1976 - 1977

Schamper 2 (16), 1976 - 1977

Schamper 2 (19), 1976 – 1977

Schamper 2 (25), 1976 - 1977

Schamper 2 (31), 1976 – 1977
Schamper 2 (32), 1976 - 1977
Schamper 3 (36), 1977 - 1978
Schamper 3 (37), 1977 – 1978
Schamper 3 (40), 1977 – 1978
Schamper 3 (45), 1977 - 1978
Schamper 3 (52), 1977 - 1978
Schamper 3 (53), 1977 - 1978
Schamper 3 (54), 1977 - 1978
Schamper 3 (57), 1977 - 1978
Schamper 3 (58), 1977 - 1978
Schamper 3 (59), 1977 – 1978
Schamper 4 (62), 1978 – 1979
Schamper 4 (63), 1978 - 1979
Schamper 4 (69), 1978 – 1979
Schamper 4(70), 1978-1979
Schamper 4 (86), 1978 – 1979
Schamper 5 (96), 1979 – 1980
Schamper 5 (97), 1979 - 1980,
Schamper 5 (101), 1979 - 1980
Schamper 5 (102), 1979 – 1980
Schamper 5 (105), 1979 - 1980
Schamper 5 (109), 1979 – 1980
Schamper 5 (111), 1979 - 1980
Schamper 5 (91), 1979 - 1980
Schamper 5 (93), 1979 - 1980
Schamper 6 (111), 1980 – 1981
Schamper 6 (122), 1980 - 1981
Schamper 6 (123), 1980 - 1981
Schamper 6 (124), 1980 – 1981
Schamper 6 (127), 1980 - 1981
Schamper 7 (136), 1981 - 1982
Schamper 7 (144), 1981 - 1982
Schamper 7 (148), 1981 – 1982
Schamper 7 (153), 1981 - 1982

Schamper 9(173), 1983 – 1984
Schamper 9 (176), 1983 – 1984
Schamper 9 (181), 1983 - 1984
Schamper 9 (185), 1983 – 1984
Schamper 10(192), 1984 - 1985
Schamper 10(200), 1984 – 1985
Schamper 10(202), 1984 - 1985
Schamper 11(215), 1985 - 1986
Schamper 11(221), 1985 - 1986
Schamper 11(225), 1985 - 1986
Schamper 11(227), 1985 - 1986
Schamper 12(228), 1986 - 1987
Schamper 12(238), 1986 – 1987
Schamper 12(234), 1986 - 1987
Schamper 12(240), 1986 - 1987
Schamper 12(241), 1986 - 1987
Schamper 12(244), 1986 - 1987
Schamper 13(249), 1987 – 1988
Schamper 13(252), 1987 - 1988
Schamper 13(253), 1987 - 1988
Schamper 13(255), 1987 – 1988
Schamper 13(256), 1987 - 1988
Schamper 14(259), 1988 - 1989
Schamper 14(260), 1988 - 1989
Schamper 14(261), 1988 - 1989
Schamper 14(262), 1988 - 1989
Schamper 15(276), 1989 – 1990

Carlier (B.). “Gentse studentenwerkgroep Homofilie” IN: *Mozaïek*. S.l., 17, 1973, pp. 19-24

J.A.F. “Dr. Harry van der Pas, vrouwenarts: ‘De beperking der aantal kinders’ “In: *De Hoogstraatse Maand*. 343 (29), Turnhout, Uitgeverij de Hoogstraatse pers, december 2013, p.9

“Op Consultatie bij de studentenarts: Doctor, doctor, give me the news!” In: *DM.Student*, 06/03/2015, pp.32 -34

S.n. "Op Consultatie bij de studentenarts: Doctor, doctor, give me the news!" IN: *DM.Student*, s.l., 06/03/2015, pp.32 -34

"Academieraad te Gent" IN: *Het Volk*, 29-30/03/1969, p.2

"Opvallend en onnodig Rijkswachtsvertoon te Gent. Verboden studentenbeweging uiteengedreven" IN: *Het Volk*, 20/03/1969, p.5

"Opnieuw manifestatie aan RUG. Lessen niet meer volgen zolang twee studenten opgesloten blijven." IN: *Het Volk*, 15-16/03/1969, p.4

"De Laatste lange nacht van de Blandijnberg" IN: *Vooruit*, 22-23/03/1969, p.1

"Incidenten te Gent" In: *Vooruit*, 20/03/1969, p.4

"Tegen agitatie en troebelwatervissen" IN: *De Gentenaar*, 27/03/1969

"Staking aan de Gentse universiteit vrijwel algemeen" IN: *Het Volk*, 28/03/1969, p.4

"Academieraad te Gent" IN: *Het Volk*, 29-30/03/1969, p.2

Vermeersch (E.). "*Universiteit Gent verliest met Jaap Kruithof een van zijn iconen*", IN: *De Standaard*, 27/02/2009

VRT-Archief:

VRT-Archief, AE.19640113.1, 'Zoeklicht in Nieuw Daglicht'

VRT-archief, AE.19670313.1; 16:BCM;D10

VRT-Archief, AE.19670822.1;DBC;16.D10

VRT-Archief, ALG.19990930.11 DBC; D10

VRT-Archief, NSA.199880418.5; BCMS;DV25

VRT-Archief, NSD.19650122.1, BCMS;16;D10

VRT-Archief, NSD.19730227.1;16;BCM;D10

VRT-archief, NSD.20090226, DV25

VRT-archief, NSD.20090226, DV25

VRT-Archief, NSJ.19720415.2;16;D10

VRT-Archief, STV.19870327.1;VPR;DAR;D10

VRT-Archief, Terzake uitzending – Kruithof 25/02/2009 door Bart Verhulst, naar aanleiding van Jaap Kruithofs dood

VRT-Archief, VV.19890326.2

VRT-Archief, WS.19820101.1; DBC;D10

VRT-Archief, WS.19890530.3;VPR;DAR;D10

Universiteitsarchief Gent:

Affiche: 'Onmiddellijke afschaffing van art. 372bis, geen discriminatie van homo's en lesbiennes, voor vrije homoseksualiteit'. Bij UNIVERSITEITSARCHIEF GENT Beeldenbank: BIB.AFF.B.000635. Gent, Agitat, 1980

Affiche: "Ik ben homoseksueel, jij soms niet". Verantwoordelijke uitgever Krist De Munter. Antwerpen, Elegeert, 1977. Bij UNIVERSITEITSARCHIEF GENT Beeldenbank BIB.AFF.A.000421

Affiche: "Internationale homodag Antwerpen: janetennacht 5 mei '79." Verantwoordelijke uitgever Krist De Munter en Jef. Gent, Goff, 1979. Bij UNIVERSITEITSARCHIEF GENT beeldenbank, BIB.AFF.B.000629 en BIB.AFF.B.000629/bis

Rijksuniversiteit Gent. Verslag over de toestand van de RUG gedurende het Academiejaar 1980-1981. Gent, RUG, 1981.

Universiteitsarchief Gent, 4A4_4: Alfabetische indexen van ingeschreven studenten reeks 7 (1960/1961-2003/2004)

Universiteitsarchief Gent, 4A4_50 : Fiches met inschrijvingsgegevens en studieresultaat van de studenten (ca 1930- ca 1976/1977)

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0001

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0003.

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0004

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0005

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0007

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0010

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0012

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0013

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0015

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0016

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0018

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0019
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0020
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0021
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0026
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0028
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0030
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0031
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0033
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0038
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0040
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0057
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0217
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0762
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0764
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0765
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0766
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0769
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0778
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM0831
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1393
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1398
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1521
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1523
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1524
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1525
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1526
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1527
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1529
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1534
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1536
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1537
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie Pamfletten, PAM1538
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1539

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie Pamfletten, PAM1540
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1541
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1542
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1543
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie Pamfletten, PAM1544
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie Pamfletten, PAM1545
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM1831
UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Collectie pamfletten, PAM 1833

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, education & culture posters Belgium Ghent, *Het Grote Aids debat: 6 dec. 20.00u,* , S.l. : s.n., 1981-1990, BIB.AFF.B.002016 EN
http://adore.ugent.be/view?q=aids&sort=score&sort_dir=asc&language=nl&search_type=&fq=&start=7 , geraadpleegd 12/03/2015

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, [Education & culture posters Belgium Ghent](#), *Een brug naar veilig vrijen info-markt in de Brug : don 8 dec - studenten tegen Aids*, S.l. : s.n., 1981-1990, BIB.AFF.B.002015 EN
http://adore.ugent.be/view?q=aids&sort=score&sort_dir=asc&language=nl&search_type=&fq=&start=6 , geraadpleegd 12/03/2015

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, education & culture posters Belgium Ghent, *Aids en wetenschap: 7 dec. 20.00u,* S.l. : s.n., 1981-1990, BIB.AFF.B.002017 EN
http://adore.ugent.be/view?q=aids&sort=score&sort_dir=asc&language=nl&search_type=&fq=&start=8 , geraadpleegd 12/03/2015

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, FK, Motie van het FK, 25/03/1969

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, KVHV, Persmededeling KVHV-Gent, 13/03/1969

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, LVSU, Motie van het LVSU, 19/03/1969

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Poster, Politics and Propaganda, BIB.AFF.A.001316, Indruk, 1983 EN
http://adore.ugent.be/view?q=aids&sort=score&sort_dir=asc&language=nl&search_type=&fq=&start=0 , geraadpleegd 12/03/2015

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Prokus, Brief van Professor Plancke aan Prokus, 12/03/1969

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Raad van Onderzoek, Rapport van de Bijzondere Commissie opgericht door de Raad van onderzoek voor de Gentse universitaire problemen

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, S.n., De Gentse studenten en de repressie van politie en professoren, GSB, 1969, p.68

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, s.n., Ooggetuigenverslag van de gebeurtenissen van 17-3-1969. Les van prof. Eeckhout aan de 1ste kandidatuur wetenschappen Ledeganck 8.30u, Begin!, nummer 1, 18/03/1969

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, Verslag van de gebeurtenissen in het groot auditorium van de Ledeganckstraat. Tweede kandidatuur wetenschappen. Les van Bourguignie, werkleider professor Moens, Begin!, nummer 1, 18/03/1969, s.p.

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, VRG, Motie van het 2de doctoraat rechten aan de RUG, 17/03/1969
Voorlichtingsbrochure over 'seks en anticonceptie' van studentenvereniging Dolle Mina in september 1977. Bij UNIVERSITEITSARCHIEF GENT, objectnummer AF 000668

AMSAB:

Amsab, collectie affiches, Affiche uitgegeven in 1982 door de Solidariteitscomités Eliane Morissens voor een betoging tegen discriminatie in Elsene: "Recht op vrije meningsuiting. Geen beroepsverbod" (nr: AF 010896)

Amsab, collectie affiche, Affiche uitgegeven in 1988 door de Gentse Homo- en Lesbiennebeweging (GHLB) en het Roze Geweertje tegen de Britse wet op plaatselijke besturen, die elke positieve informatie rond homoseksualiteit verbiedt. "Never going underground. Stop clause 28". (nr: AF 009129)

Amsab, 45/1041, s.n., Raad van Beheer RUG achter rector, 18/03/1969, p.6

Mondelinge bronnen:

Hoedaert (L.) en Van Melckebeke (M.). Interview met Prof. dr. Michel Thiery. Gent, 27 november 2009

Hellinck (B.). Eigen verzameling documenten van Hellinck (B.): interview met Ludo Smits door Hellinck, 14/02/1995.

Stefens (A.). *Eigen interview met Etienne Vermeersch, afgenomen te Gent op 31/03/2015.* Gent, 31/03/2015.

Stefens (A.). *Eigen interview met Michel Thiery afgenomen te Gent op 05/05/2015.* Gent, 05/05/2015.

Stefens (A.). *Eigen interview met Rik Van Nuffel afgenomen te Gent op 10/04/2015.* Gent, 10/04/2015.

Stefens (A.). *Eigen interview met Karen Klein (studentenartse aan het UGent) afgenomen te Gent op 31/03/2015.* Gent, 31/03/2015.

Stefens (A.). *Eigen interview met Koen Verhofstadt afgenomen te Gent (Sint-Amandsberg) op 15/03/2015.* Gent, 15/03/2015.

Lijst met afkortingen:

AMADA: Alle Macht aan de Arbeiders

AZ: Academisch Ziekenhuis, later UZ: Universitair Ziekenhuis

BVSV: Belgische Vereniging voor Seksuele Voorlichting, latere CGSO of Centrum voor Gezinsplanning en seksuele opvoeding

C.C.B. : Centre Culturel Belge , later Centre de Culture et de Loisirs- Cultuur- en Ontspanningscentrum of kortweg CCL-COC (vandaag InfoHomo)

CDS: Christen – Democratische Studenten

CGSO: Centrum voor Geboorteregeling en Seksuele Opvoeding

CoHom: Coördinatie Homofilie

CVSV: Centrum voor Seksuele Voorlichting, vaak afgekort met CSV

FHAR: Front Homosexuel d'action révolutionnaire

FK: Filosofisch Konvent

FWH: Federatie van Werkgroepen Homoseksualiteit

GeSWH: Gentse Studentenwerkgroep Homofilie

GSB: Gentse Studentenbeweging

GSK: Gentse Studentenkorps

IGA: Internationale Gay Assoiation

ILIS: International Lesbian Information Service

Informa: Informatie-Homofilie-Maatschappij

JAC: Jongeren Advies Centrum

KAV : Katholieke arbeidersvrouwen

KK: Kultureel Konvent

KSO: Kritische studentenoppositie

KUC: Katholiek Universitair Centrum

KUL: Katholieke Universiteit van Leuven

KVHV: Katholiek Vlaams Hoogstudenten Verbond

LSWH: Leuvense studentenwerkgroep Homofilie

LVSF: Liberale Vlaams Studentenvereniging

MLB: Marxistisch – Leninistische Beweging

NEGO: Nationale Enquête Gezinsontwikkeling

NUHO: Niet-universitair Hoger Onderwijs

PAG: Pluralistische Actiegroep voor gelijke rechten voor man en vrouw

PAS: Psycho-Medisch Advies

PFK: Politiek Filosofisch Konvent

PK/PFK: Politiek (Filosofisch) Konvent

PoWegge: Politieke Werkgroep geschiedenis

PROKA: Promotors van de koninklijke Akademie voor Schone Kunsten

Prokus: PROgressieve KUNst Stimuleren

RAF: Roze Aktiefrent

RAL: Revolutionaire Arbeiders Liga

RUG: Rijksuniversiteit Gent

SARUG: studentengemeenschap Alternatief van de RUG

SoWege: sociale werkgroep geschiedenis,

STIK: Sentrum voor de theoretische instandhouding van de kunst

SVSF: Socialistische Vlaamse Studentenvereniging

VGK: Vlaamse Geneeskundige Kring

VGK: Vlaamse Geneeskundige Kring

VNS(U): Vlaamse Nationalistische/Nationale Studentenunie

VOK: Vrouwen Overleg Comité

VTK: Vlaams Technische Kring

VTK: Vlaams Technische Kring

VTK: Vlaams Technologische Kring

VUB: Vlaamse Universiteit Brussel

VVOG: Vlaamse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie

VVS: Vlaamse Vereniging voor Studenten

WeMo: Werkgroep Moraal

WIM: Werkgroep Ingenieurs-Maatschappij